

วารสาร JBVDSR

วณัฎฐองแหรกพุทธศาสตรปริทรศน

บัณฑิตศีกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลองกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) ปี 2565

Journal of Buddhist Studies Vanam Dongruk

Vol.9 No 1 (January - June) 2022

TCI Ranking 2021 - 2022

วารสาร **วณัฏฺเฐองแหรงพุทศศตรปรทรศนั**

Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak

ISSN: 2465-3683 (Print)

ISSN: 2730-3098 (Online)

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

Vol.9. No.1 January - June 2022

- **กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ**

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

- **วัตถุประสงค์**

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารวณัฏเฐองแหรงพุทศศตรปรทรศนั (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak) บัณทิตศัศกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร เป็นวารสารวิชาการ ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม เป็นวารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตงานทางวิชาการและการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมีจุดเน้นในมิติด้านศาสนาและปรัชญา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการ และบทความวิจัย ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมีจุดเน้นในมิติด้านศาสนาและปรัชญา แก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- **ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่านต่อบทความ**

- **ทรงศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารวณัฏเฐองแหรงพุทศศตรปรทรศนั บัณทิตศัศกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความเท่านั้น และไม่ถือเป็นทรงศนะของผู้รับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารวณัฏเฐองแหรงพุทศศตรปรทรศนั บัณทิตศัศกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร**

คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

พระพรหมวชิรโมลี, ดร.

พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.

อธิการบดี

รองอธิการบดี วิทยาเขตสุรินทร์

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

บรรณาธิการ (Chief Editor)

รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

ผศ.บรรจง โสดาดี

ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวัฒนโธ, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.ธน ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

ผศ.ดร.บัญญัติ สาลี

ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน

พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม

ผศ.ดร.อัศวิน หนี้อิ่มหอม

รศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชยานนท์

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.

ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

รศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.เอกฉัท จารุเมธีชน
ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ผศ.ดร.วัชระ งามวิจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผศ.ดร.อัครพนธ์ เนื้อไม้หอม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.มณูญ สอนโพนงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สงวน เหล่าโพนทัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตน์ะ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.สุชาติ บุชย์ชฎานนท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

มหาวิทยาลัยมหิดล

รศ.ดร.จิรายุ ททรัพย์สิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.พีรวัส อินทวิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ดร.วิโรจน์ ทองปลิว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.บัญญัติ สาลี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร.พิสุทธ์พงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสุรินทร์

ผศ.ดร.อภิญญาวัฒน์ โพธิ์सान

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผศ.ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร : จิรรัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

ออกแบบปก : ลัดดาวัลย์ คงดวงดี

พิมพ์ที่ : บริษัท ไอพรินทร์แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด

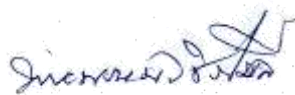
433/8-9 ถนนจรระ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

สารจากรองอธิการบดี

บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ผลิตวารสารวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ วารสารวรมัญจองแหรภพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการทั่วไปได้นำเสนอผลงานทางวิชาการ เพื่อเข้ารับการพิจารณาถ้อยแถลงจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้บทความวิจัย และบทความทางวิชาการที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการพึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กับวิชาการ คือ ความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการเชิงพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและลึกซึ้ง เข้าถึงแหล่งปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎกติกาและเคารพสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลของการวิจัย และข้อที่ค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์วิจารณ์บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล และที่สำคัญนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พึงปลูกศรัทธาให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศชาติและเกิดทุนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาและชื่นชมต่อคณะทำงานวารสารวรมัญจองแหรภพุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ที่ได้มีวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง ท่วมเทก่าลังสติปัญญาช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานนี้ขึ้นมา เพื่อบริการวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ปรากฏในบรรณพิภพทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการและประชาชนผู้สนใจทั่วไป

(พระพรหมวชิรโมลี, ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทบรรณาธิการ

ฉบับที่ 1 ของปีที่ 9 สำหรับวารสารวนัมฎองแหกรพุทธศาสนปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak) ซึ่งเป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นองค์ความรู้ในมิติ ศาสนา ปรัชญา การศึกษา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยาซึ่ง องค์ความรู้ดังกล่าวถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของวารสาร บทความทุกฉบับที่ได้รับพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณากลั่นกรองจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเข้มงวดพิถีพิถัน เพื่อให้ได้บทความถูกต้องครบถ้วนได้มาตรฐานวิชาการ มีคุณภาพ ละเอียดลึกซึ่ง มีความน่าสนใจ และมีคุณค่าต่อการพัฒนาภูมิปัญญา ผลงานที่ถูกเลือกจัดพิมพ์เผยแพร่ภายในเล่มฉบับนี้ 15 บทความ ดังนี้

การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2, หลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค, การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์, การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์, การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษา ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ปัญหาการรับบริการสุขภาพข้ามแดนของผู้ป่วยชาวกำพูชา, THE STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE CHONG CHOM BORDERTRADE MARKET IN KAPCHOENG DISTRICT, SURIN PROVINCE, การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์, หลักสารานุกรมกับการบริหารการศึกษา, การปฏิบัติธรรมคือวิถีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน, การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์, วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่ต้องเฝ้าระวัง, การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมในยุคโควิด-19 และบทวิจารณ์หนังสือ: เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม

สำหรับฉบับนี้ก็เช่นเคยทางกองบรรณาธิการยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของวารสารวิชาการ ซึ่งบทความที่นำลงตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความล้วนผ่านการกลั่นกรองจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสิ้น เพื่อให้ได้บทความที่มีคุณภาพ แลหลมคม น่าสนใจ ถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ โดยทางกองบรรณาธิการมีความมุ่งหวังอย่างยิ่งที่จะทำให้อ่านวารสารนี้เป็นผู้ได้รับประโยชน์สูงสุด

รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

บรรณาธิการ

สารบัญ

สารจากรองอธิการบดี	[ก]
บทบรรณาธิการ	[ข]
สารบัญ	[ค]
บทความวิจัย : Research Article	
การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 สุธิรา เกาสระคู และคณะ	1
หลักวิสัยทัศน์กับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระเทพ โชตตินฺธโน (ถาจ) และคณะ	17
การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวัฒน์ และคณะ	33
การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม ในจังหวัดสุรินทร์ ธีรทิพย์ พวงจันทร์ และคณะ	51
การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษา ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ปรีดา นวลรักษา และคณะ	69
ปัญหาการรับบริการสุขภาพข้ามแดนของผู้ป่วยชาวกัมพูชา บัญญัติ สาลี และคณะ	89
THE STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE CHONG CHOM BORDER TRADE MARKET IN KAPCHOENG DISTRICT, SURIN PROVINCE Chalong Sukthong and Group	103
การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ศุภาวิษฐ์ ว่างสุชี และคณะ	119

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ และคณะ	133
บทความวิชาการ : Academic Article	
หลักสธารณียธรรมกับการบริหารการศึกษา พระมหาบรรจง ศรีสุข และคณะ	151
การปฏิบัติธรรม คือ วิธีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน พระมหาใจสิงห์ เกื้อนศรี และคณะ	163
การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และคณะ	179
วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่ต้องเฝ้าระวัง พระมหายุทธพิชาญ ทองจันทร์ และคณะ	191
การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมในยุคโควิด -19 พระมหายุทธพิชาญ ทองจันทร์ และคณะ	207
บทวิจารณ์หนังสือ : Book Review	
เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม พระครูศรีปัญญาวิกรม และคณะ	221
ภาคผนวก	
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ (Publication Ehtics)	

การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2
AN EVALUATION OF UPRIGHT SCHOOL PROJECT AT
SRAKUDDONGSAMRANWITTAYA SCHOOL, SURIN PRIMARY
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES 2

สุธิรา ภาสระคุ¹, เอกฉัท จารุมธีชน²

Suthira Phaosarakhu¹, Ekkachat Jarumetheechon²

โรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2¹⁻²

Srakuddongsamranwittaya School Surin Primary Educational Service Area Offices 2¹⁻²

E-mail: tchoeithaisong462@gmail.com

ได้รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 23 กุมภาพันธ์ 2565;

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 โดยประยุกต์ใช้การประเมินรูปแบบซีบีเอ็มเดลใน 5 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านประสิทธิผล และด้านผลกระทบ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนทั้งสิ้น 119 คน และเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านบริบท พบว่า ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและชุมชนให้การยอมรับต่อกิจกรรมของโครงการ โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.88) ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ความพร้อมและเพียงพอของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลาและงบประมาณ โดยภาพรวม ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.84) ด้านกระบวนการ พบว่าการบริหารจัดการ การดำเนินการจัดกิจกรรมและการวัดประเมินผล โดยภาพรวม ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.77) ด้านประสิทธิผลพบว่า คุณลักษณะ

สุจริตทั้ง 5 ประการของนักเรียนโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.72) ด้านผลกระทบ พบว่า ความพึงพอใจ ความเข้าใจ ความชอบ การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.74) ผลการประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ผลการประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แนวทางในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบริบทควรส่งเสริมการมีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัยเบื้องต้น ควรเพิ่มงบประมาณและจัดอบรมบุคลากรให้เรียนรู้งาน ด้านกระบวนการ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ด้านประสิทธิผลควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ และด้านผลกระทบ ควรส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามคุณลักษณะ 5 ประการแก่นักเรียน

คำสำคัญ: การประเมิน, โครงการ, โรงเรียนสุจริต

Abstract

The objectives of this research were to evaluate the project of Upright School at Srakuddongsamranwittaya School, Surin Primary Educationl Service Area Office 2, by applying CIPP model in 5 aspect which consisted of context, input, process, effectiveness and impact. The target groups are one hundred and nineteen. Data Analyzed was done by descriptive statistics :percentage and the average and standard deviation. The qualitative analysis was conducted based on analyzing and summarizing important points. The research results were shown 1.The Context was that the result of total evaluation about the accordance of objectives with the project, the possibility with practicality, and the acceptance of community was in a highest level (mean = 4.88). The input found that the result of total evaluation about the rediness and sufficiency of personal , material , time , and budget was in a highest level (mean = 4.84). The process found that result of total evaluation about the management, administration of setting up activity, and evaluation was in a highest level (mean = 4.77). The effectiveness found that result of total evaluation about 5 honest aspect of

stunents at Srakuddongsamranwittaya School was in a highest level (mean = 4.72). The impact found that results of total evaluation about satisfaction, effecttion, support, take part in the work on project related people was in a highest level (mean = 4.74). The result of total evaluation was a highest level. 2. The evaluation results by interviewing experts about the projects showed that there were guidelines to encourage the school providing activities in 5 aspects : 1) Context aspect : encouraging a way of life according to the Sufficiency Economy, 2) Input aspect ; should increase the budget and provide training for people study to development training jobs., 3) Process aspect ; encouraging to promote the creation of a network of cooperation with the community., 4) Effectiveness aspect ; encouraging to promote activities according to the learning management plan and 5) Impact aspect; encouraging to students to learn and practice 5 attributes.

Keyword: Evaluation, Project, Upright School

บทนำ

พระบรมราโชบายด้านการศีกษาของพระบาทสมเด็จพะพระปรเมนทร รามาธิศรสิทธ มหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 กล่าวถึงการศึกษาของเด็กไทยดั่งนี้ คือ การศีกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชน ให้มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม คือ การรู้จัก แยกแยะสิ่งที่ผิดชอบชั่วดี ปฏิบัติแต่สิ่งที่ชอบสิ่งที่ดีงาม ปฏิเสธสิ่งที่ผิดสิ่งที่ชั่ว ช่วยกันสร้างคนดีให้แก่ บ้านเมือง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศีกษาต้องจัดการบริหารสถานศีกษาให้การอบรมเลี้ยงดูทั้งใน หลักสูตรและนอกหลักสูตรให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อกัน (มูลนิธิสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน, 2564: 3).

จากสถานการณ์ปัญหาการคอร์รับชั่นที่เพิ่มทวีความรุนแรงในสังคมไทยดั่งกล่าว สำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์แห่งชาติว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 - 2564) การเสริมสร้าง และพัฒนา วัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทย โดยสร้าง กระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม วัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่เยาวชน และประชาชนทุกระดับอย่างต่อเนื่องจริงจัง พร้อมทั้งพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำประชาธิปไตยที่มี คุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาล ในสังคมทุกระดับเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม นอกจากนี้

สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล ยังได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยไว้ว่า “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต”(Zero Tolerance & Clean Thailand) มีพันธกิจคือ สร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ยกย่องธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการทุกภาคส่วนแบบบูรณาการและปฏิรูปกระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตทั้งระบบให้มีมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558: 8). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะเป็นองค์กรที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงอนุมัติให้สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษาดำเนินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” (โรงเรียนสุจริต) โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมการด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในสถานศึกษา เพื่อวางรากฐานการปลูกจิตสำนึกซึ่งเป็นกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศชาติ (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงานข้าราชการพลเรือน, 2560: 8).

โรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีนครินทร์ เขต 2 ได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนต้นแบบการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษาป้องกันการทุจริต (โรงเรียนสุจริต) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริตในสถานศึกษา การปลูกจิตสำนึก ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อยู่อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษาและสร้างเครือข่ายความซื่อสัตย์สุจริตระหว่างโรงเรียน ซึ่งตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการ ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ได้ตรวจสอบผลการดำเนินงานตามโครงการ และพบข้อบกพร่องของโครงการคือโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา มิได้ดำเนินการประเมินโครงการตามรูปแบบการประเมินโครงการที่ครอบคลุมการดำเนินงานที่ถูกต้อง ทั้งในด้านบริบทของการดำเนินงานและด้านผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามโครงการที่ได้ดำเนินการมาแล้ว เนื่องจากโครงการโรงเรียนสุจริตมีสภาพการดำเนินงานเป็นโครงการใหญ่และมีกิจกรรมย่อยสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการจำนวนมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้การประเมินเป็นรูปธรรม เพื่อตรวจสอบผลที่ได้จากการดำเนินงานตามโครงการที่ผ่านมาว่าบรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการหรือไม่ ตลอดจนเพื่อนำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลสารสนเทศไปใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ การวางแผนและพัฒนากิจการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศูรินทร เขต 2 โดยประยุกต์ใช้การประเมินผลรูปแบบชิโปโมเดล
2. เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศูรินทร เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศูรินทร เขต 2 ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิโปโมเดลของสตัฟเฟิลบีม

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและบุคลากรในโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 57 คน ชุมชนผู้รับบริการของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา ตำบลสระชุด อำเภอชุมพลบุรี ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 57 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามโครงการวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 119 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 3 ฉบบ และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 1 ฉบบ

1. แบบสอบถาม ฉบบที่ 1 สำหรับผู้บริหารโรงเรียนและครู แบ่งเป็น 3 ตอนประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ ตอนที่ 2 แบบประเมินโครงการโรงเรียนสุจริต ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน 5 ด้านคือด้านบริบทด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านประสิทธิผลและด้านผลกระทบ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าและตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

แบบสอบถามฉบบที่ 2 และฉบบที่ 3 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และสำหรับสอบถามผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพของนักเรียน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ ตอนที่ 2 แบบประเมินโครงการโรงเรียนสุจริต ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน 2 ด้านคือ ด้านประสิทธิผล เพื่อประเมินคุณลักษณะ 5 ประการและด้านผลกระทบ เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ แบบประเมินโครงการนี้มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าและตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 1 ฉบับสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดงสงสารวิทยุ ใน 5 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านประสิทธิผล และด้านผลกระทบ เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาให้โครงการนั้นคงอยู่หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไข และส่งเสริมพัฒนาโครงการในครั้งต่อไป และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยและตำราต่าง ๆ แนวคิดวิเคราะห์โครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดงสงสารวิทยุ โดยนำเอาจุดประสงค์กิจกรรมของโครงการมาวิเคราะห์เป็นรายข้อ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างจุดประสงค์กิจกรรมของโครงการกับความมุ่งหมายของการวิจัย ตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูลและเครื่องมือในการประเมินโครงการ

1.1 ศึกษาลักษณะเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคิร์ต และศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดการประเมินโครงการแบบชิปโมเดล ทั้ง 5 ด้าน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้ออกแบบไว้เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์ตลอดจนความเหมาะสมในทุกด้านของโครงการ ปรับปรุงแก้ไข ตรวจสอบความเหมาะสมเกี่ยวกับความเที่ยงตรงตามโครงสร้างและเชิงเนื้อหา โดยใช้แบบประเมินที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป เป็นเกณฑ์ตัดสินสำหรับการประเมินโครงการ ได้กำหนดผลจากผู้ประเมินต้องอยู่ในระดับมากขึ้นไป จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

1.2 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูผู้สอนนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการที่ปรึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ผลปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามฉบับที่ 1 เท่ากับ 0.986 ฉบับที่ 2 เท่ากับ 0.955 และฉบับที่ 3 เท่ากับ 0.953 ซึ่งผ่านเกณฑ์และนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ ประกอบด้วยการประเมินใน 5 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านประสิทธิผลและด้านผลกระทบ มาวิเคราะห์หาค่าสถิติ นำผลการประเมินที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน มาสร้างเป็นประเด็นข้อสัมภาษณ์ จากนั้นนำไปตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลจากการ

สัฆภษณผู้ทรวงคุณวุฒิ เพื่อหาแนวทงการสงเสริมการจัดกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 ฉบับโดยตรงด้วยตนเอง ตรวจสอบความถูกต้อง ดูความครบถ้วน สมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม และนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับมาสรุปประเด็นเพื่อกำหนดข้อคำถามที่จะสัฆภษณผู้ทรวงคุณวุฒิ ติดต่อประสานผู้ทรวงคุณวุฒิเพื่อดำเนินการสัฆภษณ ตามวัน เวลา ที่ได้รับนัดหมาย ลงข้อมูลและบันทึกข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านประสิทธิผลและด้านผลกระทบ ในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา ประเมินโดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยจำแนกแต่ละด้านและเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย เรียงลำดับระดับความคิดเห็นจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด แปลผลค่าเฉลี่ยโดยแบ่งคะแนนเป็นช่วงๆ จำนวนเกณฑ์ 5 อันดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 100). สำหรับเกณฑ์การประเมินโครงการต้องอยู่ในระดับมากขึ้นไป หรือค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน รวบรวมแบบสัฆภษณที่ได้จากผู้ทรวงคุณวุฒิมา ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของการตอบแบบสัฆภษณ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการสรุปเนื้อหา และนำเสนอประเด็นข้อเสนอแนะแนวทงการสงเสริมการจัดกิจกรรมตามโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึษาสุรินทร เขต 2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา ผู้วิจัยได้สรุปผลตามแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ และจากแบบสัฆภษณผู้ทรวงคุณวุฒิ 1 ฉบับ โดยพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน คือด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านประสิทธิผล (Effectiveness) และด้านผลกระทบ (Impact) สรุปได้ดังนี้

1. ด้านบริบท ผลการประเมินด้านบริบท (Context) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามี 5 ข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินโครงการช่วยให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต โครงการสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมีแผนงานโครงการโรงเรียนสุจริตอย่างเป็นระบบ โครงการโรงเรียนสุจริตส่งเสริมให้ครูและนักเรียนเกิดความตระหนัก ปฏิบัติตามข้อตกลงตามกฎระเบียบและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียน และ โรงเรียนมีการพัฒนาปรับปรุงอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการโรงเรียนสุจริต รองลงมาคือ โรงเรียนวิเคราะห์สภาพชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริต และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ โรงเรียนมีสื่อ / นวัตกรรม / แหล่งเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต สรุปผลการประเมินด้านบริบท (Context) โครงการของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีกิจกรรมย่อยที่ช่วยส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนสุจริตเพียงพอ รองลงมาคือ บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการมีเพียงพอ สรุปผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) โครงการของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ด้านกระบวนการ ผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบในการบริหารงานและปฏิบัติงานชัดเจน รองลงมาคือมีการนิเทศติดตาม ผลการดำเนินงานของโครงการเป็นกระบวนการนิเทศที่ชัดเจนและข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือมีการประสานงานในการช่วยเหลือระหว่างโรงเรียนชุมชนหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง สรุปผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process) โครงการของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา อยู่ในระดับมากที่สุด

4. ด้านประสิทธิผล ผลการประเมินด้านประสิทธิผล (Effectiveness) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครอง โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงสุดคืออยู่อย่างพอเพียง รองลงมาคือ ทักษะกระบวนการคิด คุณลักษณะที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีจิตสาธารณะ สรุปผลการประเมินด้านประสิทธิผล (Effectiveness) โครงการของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา อยู่ในระดับมากที่สุด

5. ด้านผลกระทบ ผลการประเมินด้านผลกระทบ (Impact) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครอง โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ กิจกรรมย่อยของโครงการช่วยส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการบรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รองลงมาคือ การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนสุจริตได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผลการดำเนินงานตามโครงการช่วยให้เกิดระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แนวทางในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบริบทควรส่งเสริมการมีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัยเบื้องต้น ควรเพิ่มงบประมาณและจัดอบรมบุคลากรให้เรียนรู้งาน ด้านกระบวนการ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ด้านประสิทธิผลควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ และด้านผลกระทบ ควรส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามคุณลักษณะ 5 ประการแก่นักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา ผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังนี้

1. ด้านบริบท ผลการประเมินด้านบริบท (Context) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนโดยภาพรวมผลพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากโรงเรียนมีการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนสุจริตอย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า โครงการโรงเรียนสุจริตเป็นโครงการที่ฝึกปฏิบัติแล้วนักเรียนมีจิตสำนึกและปลูกฝังผู้เรียนให้มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของปิยมาศ ฉายชวงค์(2560: 94-102) ได้ทำการประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนบ้านประดู่งาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่าในด้านบริบทมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารจัดการงบประมาณในการดำเนินงานของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยา โปร่งใส มีระเบียบขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

สุพัตรา กุสิรัมย์ (2560: 123). ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนเครือข่ายในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการบริหารงานงบประมาณมีค่าเฉลี่ยสูงสุดและสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรทิพย์ ไชยมงคล (2560: 75-76). ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริต กลุ่มโรงเรียนเชิงคำ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ด้านการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริต นั้นสถานศึกษาควรทำให้ สถานศึกษาต้องเน้นการทำให้เกิดหลักธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้นและให้เป็นรูปธรรม เป็นต้น

3. ด้านกระบวนการ ผลการประเมินด้านกระบวนการ (Process) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เป็นเพราะว่าโรงเรียนมีการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ มีการดำเนินงานแต่งตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงานรับผิดชอบตามลำดับขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน เป็นกระบวนการสอดคล้องกับผลการวิจัยของโรงเรียนบ้านแปรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 (2557: 98-99). ได้ทำการวิจัยเรื่อง รายงานการดำเนินงานต้นแบบโรงเรียนสุจริต กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านแปรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 พบว่า กระบวนการบริหารในการพัฒนาการดำเนินงานต้นแบบโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านแปรงมีกระบวนการบริหารในการพัฒนาการดำเนินงานตามโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา (โรงเรียนสุจริต) ผลการวิจัยของ ฐิติมา เทาศิริ (2562: 113). ได้ทำการวิจัยเรื่องมาตรฐานการบริหารงานโครงการโรงเรียนสุจริตในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่าควรมีการนำผลที่เกิดจากการพัฒนาผู้บริหาร ครู นักเรียน ตามคุณลักษณะของโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” ปลูกจิตสำนึกให้กับนักเรียน (ภายใต้ชื่อโรงเรียนสุจริต) นำไปใช้และส่งผลให้โรงเรียนและชุมชนเป็นสังคมที่สุจริต ไม่คอร์รัปชัน โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างยั่งยืน

4. ด้านประสิทธิผล ผลการประเมินด้านประสิทธิผล (Effectiveness) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครองโดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระขุดดงสำราญวิทยา ทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเป้าหมายของหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา รวมทั้งปลูกจิตสำนึกให้นักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อยู่อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะยึดมั่นใน

คุณธรรมจริยธรรม และป้องกันการทุจริต ปลุกจิตสำนึกให้กับเด็ก เป็นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2557: 3). สอดคล้องกับผลการวิจัยของพรทิพย์ ไชยมงคล(2560: 75-76). ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริต กลุ่มโรงเรียนเชียงคำ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพะเยา เขต 2 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาพฤติกรรมสุจริตของนักเรียน สถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะด้าน วินัยให้แก่ นักเรียนให้มากยิ่งขึ้น

5. ด้านผลกระทบ ผลการประเมินด้านผลกระทบ (Impact) ของโครงการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครอง โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องมาจากการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระซุดตงสำราญวิทยา เป็นการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับการป้องกันและแก้ปัญหาเรื่อง ความไม่เป็นธรรม ความไม่ยุติธรรมและการทุจริตคอร์รัปชัน ในลักษณะเชิงรุกควบคู่กันไปโดยมุ่งเน้น การประชาสัมพันธ์ และการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ ถูกต้อง ทั้งด้านกฎหมาย ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม สิทธิหน้าที่ที่พึงกระทำต่อสังคม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และ ทักษะคิดที่ถูกต้องสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตติมา เทาศิริ (2562: 113). ได้ทำการวิจัยเรื่อง มาตรฐานการบริหารงานโครงการโรงเรียนสุจริตในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการนำผลที่เกิดจากการพัฒนาผู้บริหาร ครู นักเรียน ตามคุณลักษณะของโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “ป้องกันการทุจริต” ปลุกจิตสำนึกให้กับนักเรียนนำไปใช้และส่งผลให้โรงเรียนและชุมชนเป็นสังคมที่ สุจริตไม่คอร์รัปชัน โปร่งใส ตรวจสอบได้และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างยั่งยืน เป็นต้น

ผลการประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระซุดตงสำราญวิทยา ได้แนวทางใน การส่งเสริมการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาดังนี้

1. ด้านบริบท ควรส่งเสริมการมีวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เนื่อง มาจากการดำเนินงานตามหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาซึ่งมีโครงการโรงเรียนสุจริตและกิจกรรมย่อยที่จัด ขึ้นภายในโรงเรียนสระซุดตงสำราญวิทยา ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีวิถีแบบพอเพียง สุจริต รับผิดชอบ ปลอดภัย มีการเรียนรู้และรู้อย่างเท่าทันการ เปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2557: 4-9). ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก เช่นเดียวกันกับการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถพัฒนา

ผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เช่นเดียวกัน ดังนั้นโรงเรียนควรนำแนวทางนี้มาการพัฒนาโรงเรียนสุจริตในบริบทนี้มากขึ้น เพื่อเชื่อมโยงหลักสูตรและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับผลการวิจัยของและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนของ น้ำฝน วรฉัตร (2559: 105-106). ที่ได้ศึกษาปัจจัยการเปลี่ยนแปลงองค์การกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนโรงเรียนสุจริต พบว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนโรงเรียนสุจริตควรมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุภาภรณ์ สุตแสงและคณะ (2559: 108). ซึ่งได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมต้นกล้าวิสุทธิ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะสุจริตของโรงเรียนวิสุทธิกษัตริย์ พบว่าการจัดกิจกรรมดังกล่าวมีค่าความเป็นบวกในทุกคุณลักษณะสุจริตทั้งในด้านคุณลักษณะความพอเพียง เป็นต้น

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น ควรเพิ่มงบประมาณและจัดอบรมบุคลากรให้เรียนรู้งาน ทั้งนี้เนื่องมาจากงบประมาณในการดำเนินการโครงการมีความสำคัญในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตให้ประสบความสำเร็จในทุกโครงการ ซึ่งการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระบุรีต้องใช้งบประมาณให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมย่อยของโครงการ เพื่อใช้ในการดำเนินงานเช่น การจัดทำสื่อและนวัตกรรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำนักงานหรือวัตถุดิบในการสร้างผลิตภัณฑ์ เช่น โครงการแปรรูปอาหารซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้วัตถุดิบในการผลิต เช่น เต้าออบ สมุนไพร ข้าว ตลอดจนการจัดทำบรรจุภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อให้สะดวกในการจัดเก็บและสร้างมูลค่าเพิ่มกระตุ้นความสนใจให้กับผู้บริโภค ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมจำนวนมากเพื่อเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้ให้กับนักเรียนในระหว่างเรียน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์จึงจำเป็นต้องมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพลวัฒน์ แจ่มดี (2563: 93-94). ได้ประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนวัชรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 พบว่าปัจจัยเบื้องต้นในดำเนินงานโครงการมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนควรมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการให้เพียงพอ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนธ บุษววัฒน์ (2560: 68-69). ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีการศึกษาโรงเรียนสุจริตอำเภอภาชีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การบริหารงานพัฒนาโรงเรียนสุจริตควรสนับสนุนงบประมาณการใช้จ่ายให้สะดวกมากขึ้นและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในทางเศรษฐกิจในชุมชนมากขึ้น เป็นต้น

3. ด้านกระบวนการ ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน ทั้งนี้เป็นเพราะในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริต มีพันธกิจที่สำคัญที่จะทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายตามพันธกิจ คือ การบูรณาการให้ผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทในกระบวนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม เสมอภาคและเป็นธรรม จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายจากทุกภาคส่วนจึงจะส่งผล

ให้การดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยาประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของโรงเรียนบ้านแปรง (2557: 98-99). ได้ศึกษาการดำเนินงานต้นแบบ โรงเรียนสุจริตกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านแปรง พบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต คือ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย พัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานสูงและเป็นมืออาชีพ ระดมทรัพยากรและการร่วมมือจากทุกภาคส่วน

4. ด้านประสิทธิผล ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องมาจาก จากวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริต คือ หน่วยงานต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นต้อง ดำเนินงานตามหลักสูตรและวัตถุประสงค์หลักของโครงการ เพื่อพัฒนานักเรียนกลุ่มเป้าหมายของ โรงเรียนสระชุดดงสำราญวิทยาให้มีความรอบรู้ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกด้าน ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยมาศ ฉายชูวงศ์ (2560: 94-102). ได้ประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนประดู่งาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ผลการวิจัยพบว่า ในด้านประสิทธิผล โรงเรียนควร ส่งเสริมการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ และนอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ พรทิพย์ ไชยมงคล (2560: 98-99). ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานในโครงการ โรงเรียนสุจริต กลุ่มโรงเรียนเชียงคำ 1 พบว่า สถานศึกษาต้องเน้นการทำให้เกิดหลักธรรมาภิบาลและ เป็นรูปธรรม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สร้างประสบการณ์แปลกใหม่ให้กับนักเรียน เป็นต้น

5. ด้านผลกระทบ ควรส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามคุณลักษณะ 5 ประการแก่นักเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตให้บรรลุเป้าหมายและพันธกิจหลักคือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนเกิด ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์ อยู่อย่างพอเพียง มีจิตสาธารณะ ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม และป้องกันการทุจริต จึงจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะของโรงเรียนสุจริตทั้ง 5 ด้าน ให้กับผู้เรียนอย่างยั่งยืนจึงจะถือว่าการดำเนินงานโครงการบรรลุเป้าหมายและพันธกิจของโครงการ อย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฐิติมา เทาศิริ (2562: 113). ที่ได้ศึกษามาตรฐานการบริหารงานโครงการโรงเรียนสุจริตในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 พบว่า แนวทางการส่งเสริมให้นักเรียนให้พัฒนาตนเองตามคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริตโดยการปลูกฝังให้นักเรียนมีความตระหนักและมีความรู้ความเข้าใจในคุณลักษณะ 5 ประการของโรงเรียนสุจริต พร้อมทั้งจัดให้มีการนิเทศภายในและบริการด้านวิชาการ เป็นต้น และ

สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรทิพย์ ไชยมงคล (2560: 75-76). ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานในโรงเรียนสุจริต กลุ่มโรงเรียนเชิงคำ 1 พบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาพฤติกรรมสุจริตของนักเรียน สถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดคุณลักษณะกับนักเรียน โดยเฉพาะในด้านวินัยให้กับนักเรียนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตโรงเรียนควรนำไปจัดการเรียนรู้ตามโครงสร้างของหลักสูตรและต้องนำรายละเอียดเนื้อหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชื่อมโยงหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมและบูรณาการการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในรูปแบบบูรณาการ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 ควรนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้บริหารงานตามโครงการโรงเรียนสุจริตและสร้างความตระหนักให้กับบุคลากรทุกฝ่ายดำเนินงานตามโครงการให้เกิดประสิทธิผลต่อเนื่องและยั่งยืน

2.2 โรงเรียนควรส่งเสริมงบประมาณในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตให้ครอบคลุมทุกกิจกรรมย่อยและวัตถุประสงค์ตามตัวชี้วัดเพื่อให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ ด้านทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียงและมีจิตสาธารณะตามผลสัมฤทธิ์ของโครงการโรงเรียนสุจริตอย่างยั่งยืน

2.3 ควรประเมินความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนสุจริต

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของผู้บริหาร ข้าราชการครู และผู้ปกครองที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2

เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

น้ำฝน วรรณตร. (2559). “ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงองค์การกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนโรงเรียนสุจริต”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ปิยะมาศ ฉายชวงษ์. (2560). “การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนประจำม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5” . **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2564). **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร เล่ม 42**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการสารานุกรมไทย.
- จิตติมา เทาศิริ. (2562). “มาตรฐานการบริหารงานโครงการโรงเรียนสุจริตในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3” . **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- ชนธร บุญวัฒน์. (2560). “การศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีการศึกษาโรงเรียนสุจริตอำเภอภาชีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” . **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- โรงเรียนบ้านแปรง. (2557). **รายงานการดำเนินงานต้นแบบโรงเรียนสุจริตกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านแปรง**. นครราชสีมา: สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 5.
- พรทิพย์ ไชยมงคล. (2560). “สภาพการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริตกลุ่มโรงเรียนเชียงคาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2” . **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา.
- พลวัฒน์ แจ้งดี. (2563). “การประเมินโครงการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนวัชรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41” . **การศึกษาค้นคว้าอิสระ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สุภาภรณ์ สุดแสงและคณะ. (2559). “การประเมินโครงการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบางกอกวิทยาการ โดย CIPP MODEL” . **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุพัตรา กุสิรัมย์. (2561). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารจัดการโรงเรียนสุจริตของโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนเครือข่ายในจังหวัดบุรีรัมย์” . **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลในสถานศึกษา “โรงเรียนสุจริต” ปปช.สพฐ.. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ โรงแรมอิงธารรีสอร์ท อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก**.

- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560). **ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 – 2564)**. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). **มาตรฐานและแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.uprightschool.net/>. [4 มิถุนายน 2564]
- สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงานข้าราชการพลเรือน. (2560). **ประเทศไทยในบริบทไทยแลนด์ ๔.๐ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล สำนักงาน ก.พ..

หลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค THE PRINCIPLE OF VISUDDHI (PURIFICATION) WITH THE INSIGHT MEDITATION DEVELOPMENT IN THE VISUDDHIMAGGA

พระเทพ โชตตินธโน (ถาจ)¹, พระราชวิมลโมลี², ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม³

Phra Thep Chottinthano (thach)¹, Phra Ratchawimonmoli², Thanarat Sa-ard-iam³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻³

E-mail: Thep.thach@gmail.com

ได้รับบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 1 มีนาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 1 มีนาคม 2565;

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรค หลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้การศึกษาข้อมูลพระไตรปิฎก และเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า หลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรคประกอบด้วย คือ 1) ศีลวิสุทธิ 2) จิตตวิสุทธิ 3) ทิฐิวินิวิสุทธิ 4) กังขาวิตรณวิสุทธิ 5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ 6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ 7) ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นหลักธรรมที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และปฏิบัติ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นหลักหลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ประกอบด้วยวิปัสสนาภูมิ คือ ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจนุปบาท 12 เป็นการเห็นแจ้งของรูปธรรมกับนามธรรม เมื่อเกิดปัญญาแล้ว จะพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง รูปและนามไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และเป็นปัญญาประจักษ์แจ้งความจริงของวิปัสสนาปัญญาที่สามารถทำลายกิเลสได้ ทำให้ความทุกข์เบาบางลงด้วยปัญญาในการเจริญวิปัสสนาภาวนาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ต้องปฏิบัติผ่านแนวทางของหลักวิสุทธิ 7 คือ ศีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิฐิวินิวิสุทธิ กังขาวิตรณ วิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ญาณทัสสนวิสุทธิ วิสุทธิ 2 คือ ศีลวิสุทธิกับจิตตวิสุทธิเป็นความบริสุทธิ์ที่ต้องอาศัยความหมั่นจด จนเกิดวิปัสสนาญาณซึ่งเป็นปัญญาในการพัฒนาทำให้วิสุทธิอีก 5 เป็นผลทำให้เกิดปัญญาอันบริสุทธิ์ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนา

คำสำคัญ: หลักวิสุทธิ, วิปัสสนาภาวนา, คัมภีร์วิสุทธิมรรค

Abstract

This dissertation entitled aims to study the principle of the purity (Visuddhi) in the Visuddhimagga study the principle of the insight meditation practice in the Visuddhimagga, and analyze the principle of the insight meditation practice in the Visuddhimagga. This research is documentary research. The data were studies from Tripitaka and its commentaries as well as academic works. Finally, descriptive data analysis. The results of this research were found The principle of Visuddhimagga has consisted of seven factors, namely: 1) purity of morality, 2) purity of Mind 3) purity of view 4) purity of transcending doubts 5) purity of the knowledge and vision regarding path and not-path 6) purity of the knowledge and vision of the way of progress 7) purity of knowledge and vision. The Visuddhimagga was the valuable principle for learning and teaching the approaches of the morality , the concentration and the wisdom The principle of the insight meditation as the wisdom, that as was an enlightened wisdom throughout the reality of fairness. This is caused by a knowing designation in the form and the name. This occurs through the eye channels, ears, nose, tongue, body, and mind until the knowledge becomes clear in the form and the name, which were the highest good. According to the Visuddhimagga, the knowing the natural conditions in the body, the feeling the mind, and the. mind-objects in present as a matter of fact in the form and the name with the insight meditation objects as there are: the five aggregates, the twelve spheres, the eighteen elements, the twenty two sense-faculties, the four noble truth, the twelve dependent origination . This practices have to approved accordance with the principle of seven purity namely: 1) purity of morality, 2) purity of mind , 3) purity of view , 4) purity of transcending doubts , 5) purity of the knowledge and vision regarding path and not-path , 6) purity of the knowledge and vision of the way of progress and 7) purity of knowledge and vision . The two purities, purity of morality and the purity of mind . It is pureness that requires pure mental training from the hindrances (Nivaraa) until the insight-knowledge is created, which is the wisdom in development, making the

purity another five purities, resulting in pure wisdom by prospering the insight-knowledge.

Keywords: Lak visuddhi, Wipassna Bhawna, Khamphir Visuddhimagga

บทนำ

ความบริสุทธิ์ตามลำดับของหลักธรรมทางพุทธศาสนามีหลักวิสุทธิเป็นสวหนหนึ่งของหลักธรรมทั้งหลายแสดงถึงความบริสุทธิ์ภูมิธรรมแห่งการปฏิบัติ กำหนดการเรียนรู้ยึดตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นความเชื่อมั่นและศรัทธาขึ้นอยู่กับหลักเหตุผล มีอารมณ์เป็นความรู้สึกละลึกจินตนาการไปตามความจริงเป็นพุทธรูทวิธ มีความอดทนเป็นฐานของวิริยะความเพียรในการรักษาความบริสุทธิ์เกิดความเชื่อมั่นจิตใจเข้มแข็งพัฒนาปัญญา เพราะความบริสุทธิ์หมดจดเกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติเป็นฐานของอารมณ์ "...ฝึกจิตตามหลักศีลสิกขาหรือการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทางกายและวาจา ศีลที่ปฏิบัติพร้อมกับความเข้าใจคำสอนในพระพุทธศาสนาเรื่องเหตุแห่งทุกข์และวิธีการดับทุกข์ของคนเราจัดเป็นบาทฐานของสมาธิสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนขั้นที่ ๒ ของการฝึกจิต จุดมุ่งหมายของการฝึกสมาธิก็เพื่อทำให้สงบและพัฒนาจิตใจให้มีพลังเข้มข้นอยู่ที่จุดเดียวโดยไม่วอกแวก ส่วนในขั้นที่ ๓ ของการฝึกจิตตามหลักพระพุทธศาสนา คือวิปัสสนาหรือการเห็นแจ้งนั้นจิตใจที่มีพลังเข้มข้นจะจดจ่ออยู่กับการแสวงความรู้ในสังขะของชีวิต คืออนิจจตา ทุกขตา และอนัตตาเมื่อเห็นแจ้งสังขะนี้แล้ว อวิชชาหรือความไม่รู้ก็จะหมดไป และมูลเหตุแห่งทุกข์ก็จะถูกขจัดจนหมดสิ้นผลอันสูงสุดของวิปัสสนาก็คือความหลุดพ้นจากทุกข์หรือการบรรลุนิพพาน" (ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน (Peter A. Jackson), 1991: 249). นี่เป็นบริสุทธิ์ที่เกิดจากการศึกษาปฏิบัติตนคือ "ความบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้" (ขุ.ธ. (ไทย) 25/165/84).

คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้รับการยอมรับจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเป็นคัมภีร์ที่ดีที่สุดได้อธิบายภาพรวมของพระไตรปิฎก คือไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาในการฝึกฝนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพุทธ พุทธกรรม จิตใจ และปัญญาเป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์หรือพระนิพพาน พระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวก่อนอธิบายความหมายของวิสุทธิมรรคว่า "วิสุทธิ หมายถึงเอาพระนิพพานอันปราศจากมลทินทั้งปวงอันบริสุทธิ์แท้จริง วิสุทธิมรรคอุบายเป็นเครื่องบรรลู่ของทางแห่งวิสุตินั้น" (คณาจารย์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535: 4).

หลักวิสุทธิในความบริสุทธิ์จากสิ่งเศร้าหมองทั้งหลายที่เกิดจากการปฏิบัติฝึกฝนควบคุมจิตใจไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ได้มาจากการประพฤติปฏิบัติในปริสุทธิศีล เพราะทำให้คนมีจิตใจปกติมีเมตตาธรรมต่อคนอื่นรักษาความสงบการไตร่ตรอง กล่าวคือ ทำให้จิตใจมีภาวนางอกงามเกิดขึ้นแห่ง

ปัญญาพิจารณาไปตามหลักเหตุผลใช้หลักโยนิโสมนสิการในการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความบริสุทธิ์ อันเกิดจากการปฏิบัติเป็นแนวทางแห่งการภาวนามีจิตอันบริสุทธิ์ “ตนทำบาปกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปกรรมเอง ก็บริสุทธิ์เอง ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 2/165/148). หลักวิสุทธิ 7 นั้นเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติไปตามขั้นตอนของการศึกษาปฏิบัติทำให้สู่ความหมดจดปราศจากกิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมอง ในหลักวิสุทธิ ๗ “...(1) สีลวิสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล คือรักษาศีลตามภูมิขั้นของตนให้บริสุทธิ์ (2) จิตตวิสุทธิ ความหมดจดแห่งจิต คือฝึกอบรมจิตจนบังเกิดสมาธิพอเป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนา (3) ทิฐิวินิสุทธิ ความหมดจดแห่งทิฐิ คือความรู้เข้าใจมองเห็นนามรูปตามสภาวะเป็นจริง (4) กังขาวิตรณวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัยความบริสุทธิ์ขั้นที่ทำให้กำจัดความสงสัยได้ (5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง คือเริ่มเจริญวิปัสสนาต่อไปด้วยพิจารณากลาป จนมองเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย (6) ปฏิภาณญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน คือประกอบความเพียรในวิปัสสนาญาณทั้งหลายเริ่มแต่อุทฺทพฺพยานุปัสสนาญาณ ที่พ้นจากอุปกิเลสดำเนินเข้าสู่วิถีทางแล้วนั้น เป็นต้นไป จนถึงสัจจानุโลมิกญาณหรืออนุโลมญาณ อันเป็นที่สุดแห่งวิปัสสนา (7) ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ คือ ความรู้ในอริยมรรค 4 หรือ มรรคญาณ อันเกิดถัดจากโคตรภูญาณเป็นต้นไป” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 208).

จากเหตุดังกล่าวผู้วิจัย จึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเรื่อง “หลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค” ซึ่งมีความสำคัญต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเพราะหากผู้ปฏิบัติเข้าใจ และให้ความสำคัญกับการมีสติสัมปชัญญะในการกำหนดรู้อิริยาบถย่อยควบคู่ไปกับอิริยาบถใหญ่ เป็นหนทางที่นำไปในความบริสุทธิ์หมดจด และศึกษาหลักวิสุทธิ 7 ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
2. เพื่อศึกษาหลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค
3. เพื่อศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษต่างๆ รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในวิสุทธิเรื่องเกี่ยวกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา
2. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ งานวิจัยวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่วนที่เป็นคำอธิบายจากหนังสือเอกสารฉบับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
3. วิเคราะห์ข้อมูล แสดงความเป็นมา ความหมาย และเนื้อหาหลักธรรมในวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่เกี่ยวกับเรื่องการเจริญวิปัสสนาภาวนา
4. เรียบเรียง หลักการ และหลักธรรมในวิสุทธิมรรค ที่เกี่ยวข้องกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่
5. นำเสนอผลการศึกษาลหลักธรรมในวิสุทธิ ที่เกี่ยวข้องกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์โดยอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ
6. แก้ไขปรับปรุง การเรียบเรียง บรรยาย เชิงพรรณนา นำเสนอผลงาน

ผลการวิจัย

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเรื่อง “หลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค” มีข้อค้นพบที่น่าสนใจที่เป็นผลการวิจัยคือ

4.1 สรุปผลของการศึกษาลหลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรค 1) ศีลวิสุทธิ ปฏิบัติอยู่ในสังวรศีลเป็นความบริสุทธิ์หมดจดในศีลของตนที่เรียกว่าจตุปาริสุทธิศีล คือ ปาโมกขสังวรศีล อินทรีย์สังวรศีล อาชีวาปาริสุทธิศีล ปัจจยสันนิสสิตศีล 2) จิตตวิสุทธิ เป็นจิตที่อันบริสุทธิ์สะอาดหมดจดปราศจาก โลภะ โทสะ โมหะนิเวรณธรรมที่เป็นเครื่องเศร้าหมองไม่สามารถที่เกิดขึ้นได้ทุกขณะที่จิตกำลังปฏิบัติสมาธิเข้าไปเพ่งจนแนบแน่นในอารมณ์กรรมฐาน อุปจารสมาธิและอัปนาสมาธิได้ในเวลาปฏิบัติ เป็นสมาธิขั้นต้นและจะใช้เป็นจุดตั้งต้นในประโยชน์ต่อการปฏิบัติให้ได้ผลดี เพราะมีสภาวะสำรวมควรรู้อย่างยิ่ง 3) ทิณฺณวิสุทธิ เป็นความเห็นที่ปรากฏขึ้นด้วยวิปัสสนาญาณโดยมีนามปริเฉทญาณเป็นญาณที่กำหนดรู้รูปนาม เป็นปัญญาที่รู้เห็นรูปนามเป็นเพียงแค่อุปนามพร้อมทั้งละสมมุติบัญญัติโดยปราศจาก บุคคลตัวตน เราเข้า ไม่มีความเห็นที่เห็นตัวคนสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายนั้นเป็นเพียงแค่สมมติขึ้นเท่านั้นเป็นแค่การบัญญัติขึ้น การปฏิบัติได้ถึงสำเร็จญาณและปัญญาที่เห็นย่อมนำเข้าใจได้ว่ามนุษย์ทั้งหลายนั้นมีเพียงแค่นั้น 4) กังขาวิตรณวิสุทธิ การพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่ได้แยกออกกายกับใจแต่ละอย่าง มีเหตุปัจจัยสร้างปรุงกันมาอย่างไรจึงมองเห็นลึก อวิชชา ตัณหาอุปาทาน กรรม อาหาร เป็นต้น ทุก ๆ รูปนามมีเหตุและผลความสงสัย จะสิ้นไปเพราะผู้นั้นได้รู้เห็นปัจจัยของรูปนามอย่างแจ่มชัด อดีตกาล 5 อนาคตกาล 5 และปัจจุบันกาล 6 ย่อมเข้าใจรูปนามนั้นเป็นเหตุและผลของกันและกัน เป็นความดับ

ไปด้วยข่มไว้ 5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปัญญาที่เข้าไปกำหนดรู้ลักษณะในธรรมทั้งหลาย รูปมีลักษณะเสื่อมสลายไปมีเวทนาในการเสวยอารมณ์เป็นความรู้เห็น ญาตปริญาณการกำหนดรู้สิ่งที่ปรากฏขึ้นอยู่ ส่วนปัญญาที่เป็นวิปัสสนาโดยมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์โดยการยกธรรมทั้งหลายเหล่านั้นขึ้นสู่สามัญลักษณะโดยการพิจารณา รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง แต่วิปัสสนาที่มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ เป็นไปด้วยการละความหมายรู้ความที่รู้ว่าเที่ยงเป็นต้น ปหานปริญาเป็นหนทางในการหมดจดอันบริสุทธิ์ในทางแสงสว่างเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็ไม่ใช่ทางปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่การกำหนดรู้รูปนามตามความเป็นจริงโดยไม่ใส่ใจสิ่งนั้นจึงเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง 6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ อารมณ์ของวิปัสสนา คือ ไตรลักษณ์ในรูปนามเป็นตัวรู้ เมื่อปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรจนวิปัสสนาเกิดปัญญาที่ปราศจากอุปปกิเลสจนถึงอนุโลมญาณ วิปัสสนาญาณ 9 ได้แก่ อุทยัพพญาณที่ปราศจากวิปัสสนูปกิเลส ภัทศญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญจิตุกัมมยตาญาณ ปฏิสังขยาญาณ สังขารุเปกขาญาณ และอนุโลมญาณ เมื่อวางใจเป็นกลางต่อสังขารทั้งหลายไม่พะวง และญาณก็ไฉนมน้อมแล่นมุ่งตรงสู่นิพพานแล้ว รู้อรุณสังขย้อมเกิดขึ้นในลำดับถัดไปเป็นขั้นสูงสุด ท้ายของวิปัสสนาญาณต่อจากอนุโลมญาณ ก็เกิดโคตรภูญาณ ญาณครอบโคตร ญาณที่เป็นหัวต่อระหว่างภาวะปุถุชนกับภาวะอริยบุคคลมาคั่นกลาง แล้วจึงเกิดมรรคญาณ เพราะอยู่ในกระแสของวิปัสสนา 7) ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นปัญญาชั้นสูงสุดของการเจริญวิปัสสนาจนสามารถเห็นอริสัจทั้ง 4 ครบถ้วนตั้งแต่ศีลวิสุทธิถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ รู้อริสัจเพียงแค่ 2 สัจจะ รู้ทุกข์ของสัจจกับสมุทัยสัจจ สอนญาณทัสสนวิสุทธิเป็นโลกุตตรวิสุทธิเพราะรู้แจ้งอริสัจครบทั้ง 4 วิสุทธิทั้ง 7 จึงเป็นปัจจัยสั่งกันและกันตามลำดับ

4.2 สรุปผลของการศึกษาหลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือปัญญาที่รู้สภาวะธรรมชาติในกาย เวทนา จิต ธรรมตรงกับปัจจุบันตามความเป็นจริงของรูปกับนามเป็นสุดด้วยวิปัสสนาภูมิ 6 1) ชั้น 5 2) อายุตนะ 12 3) ธาตุ 18 4) อินทรี 22 5) อริยสัจจะมี 4 6) ปฏิจจสมุพบาท 12 วิปัสสนาภูมินั้น เมื่อย่อวิปัสสนาภูมิแล้วมี 2 รูปธรรมกับนามธรรมกล่าวโดยสั้น ๆ รูปนามเมื่อพิจารณาโดยองค์ธรรมวิปัสสนาภูมิ 6 แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกัน เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาภาวนาในการปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องมีเฉพาะรูปนามเท่านั้น การเจริญวิปัสสนาเมื่อเกิดปัญญาแล้ว จะพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง รูปนามนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และเป็นปัญญาที่เข้าไปประจักษ์แจ้งความจริงของวิปัสสนาปัญญาที่สามารถทำลายกิเลสลงได้ทำให้ความทุกข์เบาบางลงด้วยปัญญาในการเจริญวิปัสสนาปฏิบัติต่อจนถึงมัคคญาณไปพหานกิเลสได้อย่างเด็ดขาดทำกิเลสและความทุกข์หมดสิ้นไปในที่สุด

4.3 สรุปผลของการศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค

1) ศีลวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นความบริสุทธิ์หมดจดในศีลของตนที่เรียกว่า จตุปาริสุทธิศีล (1) ปาโมกขสังวรศีล การสร้างมารักษากาย วาจา และใจ (2) อินทรีสังวรศีล เป็น

กระบวนการของการปฏิบัติกำหนดในการสำรวมระวางอินทรีย์ และจิตในการที่ตาได้เห็นรูปจุมูกได้ กลิ่นลิ้นลิ้มรสกายถูกต้อง จิตได้รู้ทางอารมณ์กำลังเกิดขึ้นแล้วกำหนดรู้ไม่ให้ครอบงำ (3) อาชีวปารีสุทธิศีล เป็นกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนาเว้นการใช้ชีวิตที่โศกหลอกลวงทุกชนิดที่เกี่ยวกับอาชีพ บริสุทธิในการแสวงหาปัจจัยเลี้ยงชีพโดยธรรม มีวิริยะเป็นเหตุให้อาชีวปารีสุทธิศีลสำเร็จ เพราะวิริยะที่ปรารถนาโดยชอบแล้วเป็นการประหามิงฉาอาชีวะ (4) ปัจจัยสินนิสสิตศีล ผู้มีปัญหาจึงจะสามารถมองเห็นโทษ และอานิสงส์ของปัจจัยทั้งหลายได้ จึงพิจารณาปัจจัยสินนิสสิตศีลมี 2 คือ พิจารณาในเวลาเช้า 1 พิจารณาในเวลาปัจเจก 1 ในความเป็นผู้กระทำปัจจัยสินนิสสิตศีลให้บริสุทธิ์ คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว และทุจริตสำรวมระวางในการที่จะไม่ล่วงละเมิดโดยการงดเว้นไม่ล่วงละเมิดกาย ทุจริต 3 วจิตุจริต ๔ และการงดเว้นจากมโนทุจริต 3 เป็นความสำรวมระวางกาย วาจา และใจ

2) จิตวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ในการกำหนดจิตให้บริสุทธิ์ อารมณ์อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิเป็นสภาวะของการกำหนดรู้ในจิตที่บริสุทธิ์ อารมณ์ตั้งมั่นอยู่ฐานความสงบที่เป็นสภาวะไม่มีความฟุ้งซ่าน สมาธิที่เป็นอารมณ์กุศลจิต จิตวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ความเพียรอยู่ในสติ ปัญญาที่กำหนดรู้ในสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เป็นผลของการทำให้เกิดความบริสุทธิ์หมดจดของจิตวิสุทธิ อุปจารพร้อมทั้งองค์ประกอบความหมดจดแห่งปฏิบัติ อัปปนา ความเพิ่มพูนอุเบกขาการพิจารณาความรำเรง จิตที่ถึงความหนึ่งแล้วย่อมแล่นไปสู่ปฏิบัติวิสุทธิ เป็นจิตที่อุเบกขาเพิ่มพูนแล้ว และเป็นจิตที่ญาณกระตุ้นให้รำเรงแล้ว เพราะเหตุนี้ ที่มาแห่งการบริกรรมในภายในอัปปนาเท่านั้น พึงทราบการเพิ่มพูนอุเบกขาคด้วยอำนาจกิจแห่งตัดรรมัฆัตตูปেকขา และพึงทราบสัมปหังสนาด้วยอำนาจความสำเร็จกิจแห่งญาณที่ทำให้ผ่องแผ้ว เพราะทำความที่ธรรมทั้งหลายไม่เป็นไปกันเป็นต้นให้สำเร็จ

3) ทิฏฐิวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา การกำหนดนาม และรูป 4 เมื่อสภาวะของรูปที่เกิดขึ้นธาตุ 4 ในมหาภูมิจึงมีปัญญาในความสามารถแยกรูปกับนามออกจากกันได้ เป็นผู้ได้บรรลุถึงนามรูปปริเฉทญาณจึงเป็นความเห็นที่ถูกต้องสิ่งทั้งหลายนั้นมีเพียงแค่รูปและนาม ย่อมเป็นอันทำปฐวีธาตุให้พิสดารโดยอาการ 20 ทำอาโปธาตุให้พิสดารโดยอาการ 12 ทำเตโชธาตุให้พิสดารโดยอาการ 4 ทำวาโยธาตุให้พิสดารโดย อาการ 6 จึงรวมเป็นทำธาตุทั้ง 4 ให้พิสดารโดยอาการ 42 ความเห็นถูกต้องดังกล่าวนี้สามารถประหามิงกายทิฏฐิได้เป็นความบริสุทธิ์ของทิฏฐิวิสุทธิ

4) กังขาวิตรณวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา การกำหนดรู้ปัจจัยของนามและรูปในการหลุดพ้นของความสงสัยทั้ง ๑๖ เมื่อผู้ปฏิบัติได้เกิดศรัทธาในหลักธรรมเกิดดับของรูปและนามในชาติอดีตหรืออนาคตเกิดหรือไม่เกิด ละเสียซึ่งความสงสัยทั้งหลายได้ก็เพราะปัญญาในความสามารถรู้แจ้งถึงหลักเหตุและผลของนาม และรูปเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมถึงจุดการรู้แจ้งปริคชญาณในการกำหนดรู้ไปตามหลักปฏิจางสมุปบาทกล่าว คือ นามและรูปถึงความชราและเห็นความแตกดับของสังขารทั้งหลาย

ที่ชราแล้ว จึงทำการกำหนดรู้ปัจจัยของนามและรูปทางปฏิจจสมุปบาทโดยปฏิโลม ชราและมรณะของสังขารทั้งหลายมีขึ้นเพราะมีความเกิด ความเกิดมีเพราะมีภพ ภพมีเพราะมีอุปาทาน อุปาทานมีเพราะมีตัณหา ตัณหา มีเพราะมีเวทนา เวทนามีเพราะมีผัสสะผัสสะมีเพราะมีอายตนะ อายตนะ มีเพราะมีนามและรูป นามและรูปมีเพราะมีวิญญาณ วิญญาณมีเพราะมีสังขารทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีเพราะมีอวิชชา ก็ละความสงสัยต่าง ๆ ได้ในกาลทั้ง 3 คือ อดีต อนาคต ปัจจุบันด้วยญาณหลุดพ้นข้ามความสงสัยดังกล่าวเรียกว่า กังขาวิตรณวิสุทธิ

5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ความเพียรที่ถูกต้องหรือไม่ถูกสามารถกำหนดได้ในใจด้วยนิมิตที่ผิดหรือกำหนดนิมิตที่ถูกต้องเป็นปัญญาในการเกิดขึ้นของหลักธรรมความจริง แสงสว่างของมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ การกำหนดรู้ชั้นโลกียะมีอยู่ 3 อย่าง (1) ญาตปริญญา การกำหนดรู้ในสิ่งที่รู้กันอยู่แล้ว ปรากฏอยู่ (2) ตีรณปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการไตร่ตรองใคร่ครวญ (3) ปหานปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการละปริญญาทั้ง 3 ปัญญาในการรู้โดยความไตร่ตรองปัญญาในการสละไปในปริญญา 3 ปัญญาที่เป็นไปด้วยการกำหนดรู้ลักษณะเฉพาะของธรรมทั้งหลาย รูปมีลักษณะเสื่อมสลายไป เวทนามีลักษณะเสวยอารมณ์ ญาตปริญญา กำหนดรู้สิ่งที่ปรากฏอยู่แล้ว ส่วนปัญญาวิปัสสนามีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ซึ่งยกธรรมทั้งหลายขึ้นสู่สามัญคุณลักษณะรูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง ตีรณปริญญาแต่วิปัสสนาปัญญาที่มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ซึ่งเป็นไปด้วยการละความหมายรู้ มีความหมายรู้ว่าเที่ยงเป็นต้น ว่า ปหานปริญญา

6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นปัญญาเห็นทางปฏิบัติไปโดยลำดับ หรือเมื่อผู้เจริญกรรมฐานถึงวิสุทธิขั้นนี้ ญาณต่าง ๆ อันเป็นตัววิปัสสนาญาณจะเกิดขึ้นไปตามลำดับ ๆ ตั้งแต่ญาณที่ 4 อุทยัพพญาณเห็นรูปนามเกิดดับเห็นพระไตรลักษณ์ได้ชัดเจน ผู้ที่จะเห็นไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างแท้จริงต้องเจริญวิปัสสนากรรมฐานถึงญาณที่ 4 เมื่อปฏิบัติต่อไปไม่ประมาท ญาณที่ 5 กังคญาณ เห็นเฉพาะความดับไปของรูปนามก็จะเกิดขึ้น ญาณที่ 6 ภยญาณ เห็นรูปนามเป็นของน่ากลัว ญาณที่ 7 อาทีนวญาณเห็นรูปนามเป็นทุกข์โทษ ญาณที่ 8 นิพพิทาญาณ เบื่อหน่ายในรูปนาม ญาณที่ 9 มุญจितกัมมตาญาณ อยากออก อยากหนี อยากหลุด อยากพ้นจากรูปนาม ญาณที่ 10 ปฏิสังขยาญาณ มีจิตใจเข้มแข็งตั้งใจจริงปฏิบัติจริงไม่ท้อถอย ญาณที่ 11 สังขารุเบกขาญาณ อันประกอบไปด้วยองค์คุณ 6 ข้อ ไมยินดี ไม่ดีใจ ไม่เสียใจเป็นต้น ญาณที่ 12 คือ อนุโลมญาณเตรียมตัวเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาชัดเจนดี

7) ญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ได้แก่ญาณที่ 14 มัคคญาณมีนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นโลกุตระละกิเลสสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉาสีลพทปรามาส ส่วนญาณที่ 13 โคตรภูญาณอยู่ในระหว่างวิสุทธิที่ 6 และวิสุทธิที่ 7 ต่อกัน อยู่ในระหว่างโลกียะกับโลกุตระต่อกันจะจัดเป็นโลกียะก็ไม่ใช่ จะจัดเป็นโลกุตระก็ไม่เชิง ปัญญาในการหวนกลับด้วยการออกจากสังขารภายนอก เพราะ

ครอบงำความเกิดขึ้นของสังขารทั้งหลาย เพราะครอบงำความเป็นไปของสังขาร เพราะครอบงำความ
คับแคบใจ เพราะครอบงำนิमित คือ สังขารภายนอก เพราะแล่นไปสู่ความไม่เกิดขึ้นของสังขาร เพราะ
แล่นไปสู่ความไม่เป็นไป ฯลฯ ความไม่คับแคบใจ สุนิโรธ สู่พระนิพพาน เรียกว่า โคตรภู เพราะ
ครอบงำความเกิดขึ้นของสังขารแล้วแล่นไปสู่ความไม่เกิดขึ้น คือพระนิพพาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “หลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค”
ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์เป็นการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

5.1 อภิปรายผลของการศึกษาหลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือ 1) ศิลวิสุทธิ ปฏิบัติอยู่ใน
สังวรศีลเป็นความบริสุทธิ์หมดจดในศีลของตนที่เรียกว่าจตุปาริสุทธิศีล คือปาโมกขสังวรศีล อินทริย
สังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล ปัจจัยสันนิสสิตศีล 2) จิตตวิสุทธิ เป็นจิตที่อันบริสุทธิ์สะอาดหมดจด
ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะนิเวรณธรรมที่เป็นเครื่องเศร้าหมองไม่สามารถที่เกิดขึ้นได้ทุกขณะที่จิต
กำลังปฏิบัติสมาธิเข้าไปเพ่งจนแนบแน่นในอารมณ์กรรมฐาน อุปจารสมาธิและอัปนาสมาธิได้ในเวลา
ปฏิบัติ เป็นสมาธิขั้นต้นและจะใช้เป็นจุดตั้งต้นในประโยชน์ต่อการปฏิบัติให้ได้ผลดี เพราะมีสภาวะ
สำรวจควรรู้ยิ่ง 3) ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นความเห็นที่ปรากฏขึ้นด้วยวิปัสสนาญาณโดยมีนามปริเฉทญาณที่ 1
เป็นญาณที่กำหนดรู้รูปนาม เป็นปัญญาที่รู้เห็นรูปนามเป็นเพียงแค่อารมณ์พร้อมทั้งละสมมุติบัญญัติ
โดยปราศจาก บุคคล ตัวตน เราเข้า ไม่มีความเห็นที่เห็นตัวคนสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายนั้นเป็นเพียงแค
สมมติขึ้นเท่านั้นเป็นแค่การบัญญัติขึ้นโดยตามความเป็นจริงแล้วมีแค่อารมณ์ขั้น 4) กังขาวิตรณวิสุทธิ
การพิจารณาถึงเหตุปัจจัยที่ได้แยกออกกายกับใจแต่ละอย่าง มีเหตุปัจจัยสร้างปรุงกันมาอย่างไรจึง
มองเห็นลึก อวิชชา ตัณหาอุปาทาน กรรม อาหาร เป็นต้น ได้รู้เห็นปัจจัยของรูปนามอย่างแจ่มชัด คือ
อดีตกาล 5 อนาคตกาล 5 และปัจจุบันกาล 6 การสงสัย 16 ประการเป็นความสงสัยในอดีต อนาคต
ปัจจุบันยอมเข้าไปจรูปลและนามเป็นเหตุผลของกันและกัน ได้แก่ญาณที่ 2 ปัจจัยปริคคหญาณ 5) มัค
คามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปัญญาที่เข้าไปกำหนดรู้ลักษณะในรูปมีลักษณะเสื่อมสลายไปมีเวทนาในการ
เสวยอารมณ์เป็นความรู้เห็น ญาณตปริญาณการกำหนดรู้สิ่งที่ปรากฏขึ้นอยู่ ส่วนปัญญาที่เป็นวิปัสสนา
โดยมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์โดยการยกธรรมทั้งหลายเหล่านั้นขึ้นสู่สามัญลักษณะโดยการพิจารณา รูป
ไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง การพิจารณาเช่นนี้เรียกว่า ติรณปริญาณ แต่วิปัสสนาที่มีไตรลักษณ์เป็น
อารมณ์ เป็นไปด้วยการละความหมายรู้ความที่รู้ว่ายเที่ยงเป็นต้น ปหานปริญาณเป็นหนทางในการหมด
จดอันบริสุทธิ์ในทางแสงสว่างเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง การใส่ใจต่อสิ่งเหล่านี้ ก็ไม่ใช่ทางปฏิบัติที่
ถูกต้อง แต่การกำหนดรู้รูปนามตามความเป็นจริงโดยไม่ใส่ใจสิ่งนั้นจึงเป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้แก่
ญาณที่ 3 อย่างแก่เข้าเขตญาณที่ 4 อ่อน ๆ อยู่ในเขตของสมถกรรมฐาน 6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ
อารมณ์ของวิปัสสนา คือไตรลักษณ์ในรูปนามเป็นตัวรู้ เมื่อปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรจนวิปัสสนาเกิด

ปัญญาที่ปราศจากอุปกิเลสจนถึงอนุโลมญาณจัดเข้าในปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิธรรมวิปัสสนาญาณไว้ถึง 9 ญาณ ได้แก่ อุทกัพพญาณที่ปราศจากวิปัสสนูปกิเลส ภัทศญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญจิตุกัมมยตาญาณ ปฏิสังขยาญาณ สังขารูปেকขาญาณ และอนุโลมญาณ อยู่ระหว่างกลางไม่จัดเข้าในวิสุทธิ ไม่ว่าข้อ 6 หรือข้อ 7 แต่ให้นับเข้าเป็นวิปัสสนาได้ เพราะอยู่ในกระแสของวิปัสสนา 7) ญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นปัญญาขั้นสูงสุดของการเจริญวิปัสสนาจนสามารถเห็นอริสัจทั้ง 4 ครบถ้วนตั้งแต่ศีลวิสุทธิถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ รู้อริสัจเพียงแค่ 2 สัจจะ รู้ทุกขสังขกับสมุทัยสังขสวณญาณทัสสนวิสุทธิเป็นโลกุตตรวิสุทธิเพราะรู้แจ้งอริสัจครบทั้ง 4 วิสุทธิทั้ง ๗ จึงเป็นปัจจัยสิ่งกันและกันตามลำดับของกาย วาจา ใจให้เข้าถึงได้

5.2 อภิปรายผลของการศึกษาหลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือปัญญาที่รู้สภาวะธรรมชาติในกาย เวทนา จิต ธรรมตรงกับปัจจุบันตามความเป็นจริงของรูปกับนามเป็นสุดด้วยวิปัสสนาภูมิ 6 ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจจะมี 4 ปฏิจจสมุปบาท 12 เมื่อย่อวิปัสสนาภูมิแล้วมี 2 รูปธรรมกับนามธรรมกล่าวโดยสั้น ๆ รูปและนาม เมื่อพิจารณาโดยองค์ธรรมวิปัสสนาภูมิ 6 แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกัน เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาภาวนาในการปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องมีเฉพาะรูปนามเท่านั้น การเจริญวิปัสสนาเมื่อเกิดปัญญาแล้ว จะพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง รูปนามนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา และเป็นปัญญาที่เข้าไปประจักษ์แจ้งความจริงของวิปัสสนาปัญญาที่สามารถทำลายกิเลสลงได้ทำให้ความทุกข์เบาบางลงด้วยปัญญาในการเจริญวิปัสสนาปฏิบัติต่อจนถึงมัคคญาณไปพหวนกิเลสได้อย่างเด็ดขาดไปในที่สุด

5.3 อภิปรายผลของการศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค คือ

1) ศีลวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นความบริสุทธิ์หมดจดในศีลของตนที่เรียกว่า จตุปาริสุทธิศีล (1) ปาโมกขสังวรศีล การสรวรรักษากาย วาจา และใจพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรที่เป็นปกติเห็นถึงโทษเล็กน้อยของศีลเป็นเรื่องสำคัญ (2) อินทรีย์สังวรศีล เป็นกระบวนการปฏิบัติกำหนดในการสำรวมระวังอินทรีย์ทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย และจิตในการที่ตาได้เห็นรูปจุมูกได้กลิ่น ลิ้นลิ้มรสกายถูกต้อง จิตได้รู้ทางอารมณ์กำลังเกิดขึ้นแล้วกำหนดรู้ไม่ให้ครอบงำต่อผู้ปฏิบัติมีสติเป็นเหตุให้สำเร็จด้วยการรักษาอินทรีย์ รูป, เสียง, กลิ่น, รสและผัสสะทั้งหลาย ทวารเหล่านี้ที่ปิดแล้ว ระวังดีแล้ว อันพวกโจรคือกิเลสปล้นไม่ได้ เหมือนพวกโจรปล้นบ้านที่ปิดประตูดีแล้วไม่ได้ ฉะนั้นฝนย่อมร่ำรดเรือนที่มุงดีแล้วไม่ได้ฉันใด รากะย่อมร่ำไหลเข้าไปสู่จิตที่อบรมดีแล้วไม่ได้ฉันนั้น จิตเป็นธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้นโยคีบุคคลพึงบรรเทาโรคที่เกิดขึ้นแล้วด้วยมนสิการถึงอสุภกัมมัญฐาน แล้วจึงทำให้อินทรีย์สังวรศีลสำเร็จ (3) อาชีวะปาริสุทธิศีล การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เว้นการใช้ชีวิตที่โกลาหลอลงทุกชนิดที่เกี่ยวกับอาชีวะบริสุทธิ์โดยธรรม มีวิริยะเป็นเหตุให้

อาชีวปาริสุทธิศีลสำเร็จ เพราะวิริยะเป็นการประหามิถอาชีวะ เพราะฉะนั้นอันภิกษุจึงทำอาชีวปาริสุทธิศีลให้สำเร็จด้วยวิริยะในปัจจัย 2 อย่าง ปัจจัยทั้งหลายที่เกิดจากคุณทั้งหลายของภิกษุมีการแสดงธรรมเป็นต้น ปัจจัยอันเกิดขึ้นโดยความบริสุทธิ์หนึ่ง ส่วนปัจจัยที่เกิดจากการบิณฑบาต โดยความบริสุทธิ์สำหรับภิกษุผู้ถืออุตงค์ เว้นอนเสนาการแสวงหาอันไม่สมควร และเราจักไม่กระทำอนเสนาที่พระพุทธองค์ทรงรังเกียจแล้ว ในอาชีวปาริสุทธิศีลนักพรตผู้มีวิจรรย์ญาณบวชแล้วด้วยศรัทธา แม้แต่คิดก็อย่าให้เกิดในอนเสนาพึงชำระอาชีวะให้บริสุทธิ์ (4) ปัจจัยสินนิสสิตศีล เป็นการพิจารณาปัจจัย 4 ในการพัฒนาองค์ความรู้เป็นการกำหนดในการเห็นแจ้งปัญญา ผู้มีปัญญาจึงจะสามารถมองเห็นโทษ และอันสงฆ์ของปัจจัยทั้งหลายได้ การพิจารณาปัจจัยทั้งหลายในปัจจัยสินนิสสิตศีลนั้นมี 2 อย่าง พิจารณาในเวลาเช้า 1 พิจารณาในเวลาบ่าย 1 ในความเป็นผู้กระทำปัจจัยสินนิสสิตศีลให้บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความดำริเต็มบริบูรณ์ เป็นผู้มื่อสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว การปรารถนาความสิ้นไปแห่งทุกข์ เป็นศีลวิสุทธิพร้อมทั้งความสำรวมระวังกาย วาจา ใจ เรียกว่า สังวรศีล สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูพิศาลโชติวัฒน์ (วิฑูรย์ โชติปญโญ), 2558: 93). ได้ศึกษา “...ศึกษาปาริสุทธิศีลในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาว่า ปาริสุทธิศีลเป็นธรรมที่สนับสนุนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยที่ปาริสุทธิศีล 4 นี้เมื่อจัด เข้าในไตรสิกขาได้แก่ อธิศีลสิกขา เมื่อจัดเข้าในอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ศีลขันธ์คือ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ เพราะเหตุนี้ปาริสุทธิศีล 4 จึงเป็นบาทฐานที่อบรมให้สมาธิเกิด สมาธิที่เกิดจากการอบรมของศีลย่อมอบรมให้เกิดขึ้นซึ่งปัญญาคือ วิปัสสนาญาณ”

2) จิตวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญวิปัสสนากำหนดจิตให้บริสุทธิ์ สะอาดจากโลภะ โทสะ โมหะ และนิวรณ์ธรรมที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ที่จิตเข้าไปเพ่งแนบแน่นในฐานของอารมณ์อุچارสมาธิ และอัปนาสมาธิเป็นสภาวะของการกำหนดรู้ในจิตที่บริสุทธิ์ อารมณ์ตั้งมั่นอยู่ฐานความสงบที่เป็นสภาวะไม่มีความฟุ้งซ่าน สมาธิที่เป็นอารมณ์กุศลจิต ไปตามลำดับของสมาธิในเวลาที่ปฏิบัติความเพียรอยู่ในสติ ปัญญาที่กำหนดรู้ในสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง หลุดพ้นจากนิวรณ์ธรรม 5 ประการออกจากกิเลสปราศจากความยึดมั่นต่าง ๆ เป็นผลของการทำให้เกิดความบริสุทธิ์หมดจดของจิตวิสุทธิ อุچارพร้อมทั้งองค์ประกอบความหมดจดแห่งปฏิบัติ อัปนาความเพิ่มพูนพิจารณาความรำเริง จิตที่ถึงความเป็นหนึ่งแล้วย่อมแล่นไปสู่ปฏิบัติวิสุทธิ เป็นจิตที่อุเบกขาเพิ่มพูนแล้ว และเป็นจิตที่ญาณกระตุ้นให้รำเริงแล้ว สอดคล้องกับการกล่าวของ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) หรือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์), 2551: 826). ในหนังสือพุทธธรรมว่า “...อุچارสมาธิเป็นสมาธิเมื่อจิตตั้งมั่นโดยละนิวรณ์ทั้ง 5 ได้ถ้ามองในแง่การกำหนดอารมณ์กรรมฐาน ก็เป็นช่วงที่เกิดปฏิภาคนิมิต ภาพที่มองเห็นในใจของสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์กรรมฐาน ซึ่งประณีตลึกซึ้งเลยจากขั้นที่เป็น

ภาพติดตาไปอีกชั้นหนึ่ง เป็นของเกิดจากสัญญา บริสุทธิ์ปราศจากสี่ปราศจากมลทินสามารถนึกขยายหรือย่อส่วนได้ตามปรารถนา เป็นสมาธิจวนเจียนจะแน่วแนโดยสมบูรณ์ ไกลจะถึงฉาน”

3) ทิฏฐิวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นการกำหนดนาม และรูป 4 เมื่อสภาวะของรูปที่เกิดขึ้นธาตุ 4 ในมหาภูมิจึงมีปัญญาในความสามารถแยกกับนามออกจากกันได้ เป็นผู้ได้บรรลุถึงนามรูปปริเฉทญาณจึงเป็นความเห็นที่ถูกต้องสิ่งทั้งหลายนั้น มีเพียงแค่ว่ารูปและนาม ย่อมเป็นอันทำปฐวีธาตุให้พิสดารโดยอาการ 20 ทำอาโปธาตุให้พิสดารโดยอาการ 12 ทำเตโชธาตุให้พิสดารโดยอาการ 4 ทำวาโยธาตุให้พิสดารโดยอาการ 6 จึงรวมเป็นทำธาตุ 4 ให้พิสดารโดยอาการ 42 ความเห็นถูกต้องดังกล่าวสามารถประหามันสัทธิฐานได้เป็นความบริสุทธิ์ของทิฏฐิวิสุทธิ สอดคล้องของงานวิจัยของ (พระสิริชัย เขมจิตโต (เรื่องธรรมา, 2560: 67). ได้วิจัย “...ศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในฉนิกกสูตรว่ามีสติกำหนดรูปและนาม ตามหลักสติปัฏฐาน 4 พิจารณาเห็นภายในกาย พิจารณาเวทนาในเวทนา พิจารณาเห็นจิตในจิต พิจารณาเห็นธรรมในธรรม มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้ ผู้ปฏิบัติต้องมีการกำหนดรู้สภาวะธรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนต่อเนื่อง เพื่อศึกษาในปัจจุบันธรรมของรูปนาม ทำให้เกิดปัญญาชัดตามความเป็นจริงของรูปนามโดยความเป็นไตรลักษณ์ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนดหลุดพ้นจากอัสวกิเลส และดับทุกข์ได้ในที่สุด”

4) กังขาวิตรณวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นการกำหนดรู้ปัจจัยของนาม และรูปในการหลุดพ้นของความสงสัยทั้ง 16 เมื่อผู้ปฏิบัติได้เกิดศรัทธาในหลักธรรมเกิดดับของรูปและนามในชาติอดีตหรืออนาคตเกิดหรือไม่เกิดแล้ว ละเสียซึ่งความสงสัยทั้งหลายได้ก็เพราะปัญญาในความสามารถรู้แจ้งถึงหลักเหตุและผลของนาม และรูปเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมถึงจุดการรู้แจ้งปริศนาญาณในการกำหนดรู้ไปตามหลักปฏิจสมุปบาท นามและรูปถึงความชราและเห็นความแตกดับของสังขารทั้งหลายที่ชราแล้ว ก็ละความสงสัยต่าง ๆ ได้ในกาลทั้ง 3 อดีต อนาคต ปัจจุบันด้วยญาณหลุดพ้นข้ามความสงสัยดังกล่าวเรียกว่า กังขาวิตรณวิสุทธิ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (แม่ชีวรรณรักษ์ ธนธรรมทิต, 2556: 101). ได้วิจัย “ศึกษาปฏิจสมุปบาทฝ่ายเหตุในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาว่า หลักสติปัฏฐาน 4 กับหลักปฏิจสมุปบาทฝ่ายเหตุ ซึ่งปรากฏในกระบวนการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในฐานะกาย เวทนา จิต และธรรม การเข้าใจปฏิจสมุปบาทฝ่ายเหตุ การเกิดดับในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ทำให้เห็นความเป็นปัจจัยของนามรูปในขณะที่กำหนดรู้ตามฐานต่าง ๆ ในสติปัฏฐานทั้ง 4 อย่างถูกต้อง และทำลายความสงสัยในปัจจัยให้เกิดดับของนามรูปในขั้นปัจจัยปริศนาญาณซึ่งส่งผลให้หยุดคิดฟุ้งซ่านผ่านเข้าสู่สัมมสนญาณซึ่งเป็นทางให้การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาดำเนินไปอย่างถูกต้อง เกิดความก้าวหน้าในการปฏิบัติจนสามารถบรรลุถึงความหลุดพ้น คือ มรรค ผล และนิพพานต่อไปได้”

5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิตกกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา กำหนดรู้ชั้นโลกียะมีอยู่ภายใต้ปริยญา การกำหนดรู้ในสิ่งที่รู้กันอยู่แล้วปรากฏอยู่ ตีรณปริยญา การกำหนดรู้ด้วยการไตร่ตรองใคร่ครวญ ปหานปริยญา การกำหนดรู้ด้วยการละปริยญาทั้ง 3 ปัญญาในการรู้ยิ่งด้วยญาณ โดยความไตร่ตรองปัญญาในการ สละไปในปริยญา 3 ปัญญาที่เป็นไปได้ด้วยการกำหนดรู้ลักษณะเฉพาะของธรรมทั้งหลาย รูปมีลักษณะเสื่อมสลายไป เวทนามีลักษณะเสวยอารมณ์ ญาณปริยญาที่กำหนดรู้สิ่งที่ปรากฏอยู่แล้ว ส่วนปัญญาวิปัสสนามีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ สามัญญลักษณะรูปไม่เที่ยง เวทนามิเที่ยง ตีรณปริยญาแต่วิปัสสนาปัญญาที่มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ซึ่งเป็นไปได้ด้วยการละความหมายรู้ มีความหมายรู้ที่เที่ยงเป็นต้น สอดคล้องกับการกล่าวของ (พุทธทาสภิกขุ, 2549: 221). กล่าวว่า “...เมื่อใดเกิดญาณรู้แจ้งจริง ๆ เป็นสิ่งกีดขวางของวิปัสสนาทำการตัดสังโยชน์ ตัดกิเลสอันละเอียดเสียได้เมื่อนั้นจึงจะมีมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิตก เป็นตัววิปัสสนาความบริสุทธิ์หมดจดของความรู้ความเห็นอะไรเป็นทางถูก อะไรเป็นทางผิด จะต้องศึกษา อบรม ดำรงตัวให้เดินในทางที่ชอบไว้อย่างรวดเร็ว ๆ ไปจนเกิดความรู้แจ้ง มีญาณทัสสนะในทางผิด ทางถูก โดยสมบูรณ์ ญาณในขั้นต่อไปก็จำต้องดำเนินถูกทางเป็นธรรมดา มีจิตพร้อมที่จะบรรลุถึงการรู้ริยสัจจ์ ที่เป็นขั้นคุณวิเศษสืบไป”

6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิตกกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา จะเป็นญาณที่เกิดขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่ญาณที่ 6 อุทยัพพญาณเห็นรูปนามเกิดดับเห็นพระไตรลักษณ์ได้ชัดเจน ถึงญาณที่ 4 เมื่อปฏิบัติต่อไปไม่ประมาท ญาณที่ 5 ักขณญาณ เห็นเฉพาะความดับไปของรูปนามก็จะเกิดขึ้น ญาณที่ 6 ภยญาณ เห็นรูปนามเป็นของน่ากลัว ญาณที่ 7 อาทินวญาณเห็นรูปนามเป็นทุกข์โทษ ญาณที่ 8 คือนิพพิทาญาณ เปื่อนหน่ายในรูปนาม ญาณที่ 9 มุญจิตกัมมตาญาณ อยากรอก อยากรหนี อยากรหลุด อยากรพ้นจากรูปนาม ญาณที่ 10 ปฏิสังขญาณ มีจิตใจเข้มแข็งตั้งใจจริงปฏิบัติจริงไม่ทอดย ญาณที่ 11 สังขารุเบกขาญาณ อันประกอบไปด้วยองค์คุณ 6 ข้อ ญาณที่ 12 อนุโลมญาณเตรียมตัวเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาชัดเจนดี สอดคล้องกับการกล่าวของ (พระพรหมคุณาภรณ์ หรือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 464). ได้กล่าวว่า “ต่อจากอนุโลมญาณ ก็เกิด โคตรภูญาณ (13) ญาณครอบโคตร ญาณที่เป็นหัวข้อ ระหว่างภาวะปุถุชน กับภาวะอริยบุคคล มาค้นกลาง แล้วจึงเกิดมรรคญาณ ให้สำเร็จความเป็นอริยบุคคลต่อไป โคตรภูญาณ อยู่ระหว่างกลาง ไม่จัดเข้าในวิสุทธิตก ไม่ว่าข้อ 6 หรือข้อ 7 แต่ให้นับเข้าเป็นวิปัสสนาได้ เพราะอยู่ในกระแสของวิปัสสนา”

7) ญาณทัสสนวิสุทธิตกกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ได้แก่ญาณที่ 14 มัคคญาณมีนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นโลกุตตระละกิเลสสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉาสีลัพพตปราชส ได้เด็ดขาด ส่วนญาณที่ 13 โคตรภูญาณอยู่ในระหว่างวิสุทธิตกที่ 6 และวิสุทธิตกที่ 7 ต่อกัน อยู่ในระหว่างโลกียะกับโลกุตระต่อกันจะ

จัดเป็นโลกียะก็ไม่ใช่ จะจัดเป็นโลกุตระก็ไม่เชิง โคตรภูเพราะครอบงำความเกิดขึ้นของสังขาร ทั้งหลาย ครอบงำความเป็นไปของสังขาร ความคับแค้นใจ ครอบงำนิมิตสังขารภายนอกไม่เกิดขึ้นของสังขาร ไม่เป็นความไม่คับแค้นใจสู่นิโรธ สู่พระนิพพาน ความเกิดขึ้นของสังขารแล้วแล่นไปสู่ความไม่เกิดขึ้น คือพระนิพพาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระสุรจิต ฆนาสโร (ทุมกิจจะ), 2561: 79). ได้วิจัย “...การเจริญวิปัสสนาในชั้นธสุตตราว่า ในคัมภีร์ที่ปรากฏในชั้นธสุตตรา เป็นการกำหนดรู้ความเป็นจริงของขั้น 5 เพื่อความรู้แจ้ง โดยอาศัยขณิกสมาธิ ที่ตั้งมั่นเห็นรูปนามอย่างชัดเจน คือ นามรูปปริจเฉฎญาณ จนบรรลุมรรคญาณ และผลญาณในที่สุด ปัญญาวิมุตติ ในชั้นธสุตตราบุคคลผู้ที่ปฏิบัติตามแนวทางของวิปัสสนาภาวนา ย่อมได้รับผลของการปฏิบัติธรรมที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติดีแล้ว โดยการเห็นลักษณะของไตรลักษณ์ เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนดจากอุปาทานขั้น 5 จิตย่อมหลุดพ้นจากกิเลส บรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคลในที่สุด”

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยได้ค้นพบมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติและข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไปคือ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการวิจัยศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนามีประเด็นที่นำมาเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายดังต่อไปนี้ 1) สีวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ความบริสุทธิ์หมดจดในจุดปาริสุทธิศีลคือ ปาโมกขสังวรศีล อินทรีย์สังวรศีล อาชีวะปาริสุทธิศีล ปัจจยสินนิสสิตศีล ควรมีศาสนบุคคลากรที่เชี่ยวชาญในส่ววิสุทธิเพื่อแนะนำให้องค์ความรู้ต่อผู้มีความประสงค์ในการศึกษาปฏิบัติตามกาลเวลา และจัดการผลิตเอกสารที่เกี่ยวข้องของอธิบายประกอบเนื้อหาเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา 2) จิตวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา กำหนดจิตให้บริสุทธิ์สะอาดจากโลภะ โทสะ โมหะ และนิรณธรรมที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ที่จิตเข้าไปเพ่งแนบแน่นในฐานของอารมณ์อุปะการสมาธิ และอัปปนาสมาธิเป็นสภาวะของการกำหนดรู้ในจิตที่บริสุทธิ์เป็นต้น คณะสงฆ์ควรให้มีการอบรมพระสงฆ์อย่างจริงจังเพื่อพัฒนาศาสนบุคคลากรให้มีคุณภาพ 3) ทิฐิวินัยวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา เมื่อสภาวะของรูปที่เกิดขึ้นธาตุ ๔ ในมหาภูมิจึงมีปัญหาในความสามารถแยกกับนามออกจากกันได้ เป็นผู้ได้บรรลุถึงนามรูปปริเฉฎญาณจึงเป็นความเห็นที่ถูกต้องสิ่งทั้งหลายนั้นมีเพียงแค่ว่ารูปและนาม ควรให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดอบรมให้ผู้ที่สนใจศึกษาและปฏิบัติธรรมต่อไป 4) กังขาวิตรณวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา การกำหนดรู้ปัจจัยของนามและรูปในการหลุดพ้นของความสงสัยทั้ง 16 เมื่อผู้ปฏิบัติได้เกิดศรัทธาในหลักธรรมเกิดดับของรูปและนามในชาติอดีตหรืออนาคตเกิดหรือไม่เกิด ละเสียซึ่งความสงสัยทั้งหลายได้ก็เพราะปัญญาในความสามารถรู้แจ้งถึงหลักเหตุและผลของนาม และรูปเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมถึงจุดการรู้แจ้ง

ปริศนาในการกำหนดรู้ไปตามหลักปฏิจสมุบาท นามและรูปเหล่านั้น ถึงความชราและเห็นความแตกดับของสังขารทั้งหลายที่ชราแล้ว จึงทำการกำหนดรู้ปัจจัยของนามและรูปทางปฏิจสมุบาทโดยปฏิโลม ควรให้มีการอบรมเฉพาะหลักปฏิจสมุบาทนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริงของพุทธบริษัททั่วไปก่อนที่ปฏิบัติ 5) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา กำหนดรู้ชั้นโลกียะมีอยู่ ญาณปริญา การกำหนดรู้ในสิ่งที่รู้กันอยู่แล้วปรากฏอยู่ ตีรณปริญา การกำหนดรู้ด้วยการไตร่ตรองใคร่ครวญ ปหานปริญา การกำหนดรู้ด้วยการละปริญาทั้ง 3 ปริญญาในการรู้ยิ่งด้วยญาณ โดยความไตร่ตรองปัญญาในการละด้วยความหมาย สละไปในปริญา 3 ปริญญาที่เป็นไปด้วยการกำหนดรู้ลักษณะเฉพาะของธรรมทั้งหลาย คณะสงฆ์ควรมีโครงการอบรมให้การศึกษาต่อพระสงฆ์และผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ก่อนที่เข้าไปปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ 6) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ตั้งแต่ญาณที่ 4 อุทยัพพญาณ ญาณที่ 5 ภัคญาณ ญาณที่ 6 ภยญาณ ญาณที่ 7 อาทีนวญาณ ญาณที่ 8 นิพพิทาญาณ ญาณที่ 9 มุญจิตกัมยตาญาณ อยากออก อยากหนี อยากหลุด อยากพ้นจากรูปนาม ญาณที่ 10 ปฏิสังขญาณ มี ญาณที่ 11 สังขารุเบกขาญาณ ญาณที่ 12 อนุลอมญาณเตรียมตัวเข้าสู่มรรค ผล นิพพาน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาชัดเจนดี ควรให้มีส่วนร่วมในการศึกษาปฏิบัติและอบรมวิปัสสนาเพื่อเข้าใจถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง 7) ญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนา ความหมดจดแห่งญาณที่ 14 มัคคญาณมีนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นโลกุตระละกิเลสสักกายทิฐิ วิจิกจนาสี่ลัพพตปราคมาสได้เด็ดขาด ส่วนญาณที่ 13 โคตรภูญาณอยู่ในระหว่างวิสุทธิตี่ 6 และวิสุทธิตี่ 7 ต่อกัน อยู่ในระหว่างโลกียะกับโลกุตระต่อกันจะจัดเป็นโลกียะก็ไม่ใช่ จะจัดเป็นโลกุตระก็ไม่เชิง อยู่ในระหว่างกลาง ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลสำนักงานพระพุทธศาสนา และคณะสงฆ์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสานสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ สำหรับหน่วยงานและผู้สนใจที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ควรศึกษารายละเอียดข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย มี 1) เพื่อศึกษาหลักวิสุทธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรค 2) เพื่อศึกษาหลักวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค 3) เพื่อศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ควรศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจชัดเจนถึงประเด็นต่าง ๆ ในหลักธรรมแล้วจึงนำผลการวิจัยนี้ไปปรับ และประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการปฏิบัติวิปัสสนาเพื่อให้เกิดประโยชน์และความถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 2) ควรศึกษาสาเหตุของญาณทัสสนวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาในพระพุทธศาสนา 3) ควรศึกษาเปรียบเทียบหลักวิสุทธิกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคในการเจริญวิปัสสนาในยุคปัจจุบันของไทย

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปีเตอร์ เอ. แจ็กสัน (peter A. Jackson). (1991). **พุทธทาสภิกขุ พระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และการปฏิรูปเชิงนวมัยนิยมประเทศไทย**. แปลและเรียบเรียงโดย มงคล เดชนครินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. พรินท์.
- คณาจารย์ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2535). **วิสุทธิมรรคแปล ภาค 1 ตอน 1**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พุทธศาสนาของธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด,
- พระสิริชัย เขมจิตโต (เรืองธารา). (2560). “ศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในฉฉกสูตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีวรรณรักษ์ ธนธรรมทิศได้วิจัย. (2560). “ศึกษาปฏิจจสมุปบาทฝ่ายเหตุในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุรจิต ฆนาสโม (ทุมกิจจะ). (2561). “การเจริญวิปัสสนาในชั้นธสูตร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิศาลโชติวัฒน์ (วิฑูรย์ โชติปญโญ). (2558). “ศึกษาปาริสุทธิศีลในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาเส้นทางกรท่องเที่ยวของชุมชนปราศทขอม ในจังหวัดสุรินทร

DEVELOPMENT OF TOURISM ROUTE OF KHMER PRASAT COMMUNITY IN SURIN PROVINCE

พระครูใบฎีกาเวียง กิตติวณโณ¹, พระปลัดวัชรระ วชิรญาโณ², พระครูศรีปริชากร³
Phrakhrubaidikaweang Kittiwanno¹, Phraplad Watchara Wajirayano², Phrakhrusripichagorn³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร¹⁻²
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin campus¹⁻²
วัดศรีเอี่ยม แขวงบางนาเหนือ เขตบางนา กรุงเทพมหานคร³
Srieam Temple, Bang Na Nuea Subdistrict, Bang Na District Bangkok³
E-mail: Naidin680@gmail.com

ได้รับบทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 2 เมษายน 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 3 เมษายน 2565;

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางกรท่องเที่ยวของชุมชนปราศทขอมในจังหวัดสุรินทร” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาเส้นทางกรท่องเที่ยวชุมชนปราศทขอมในจังหวัดสุรินทร 2) เพื่อพัฒนาเส้นทางกรท่องเที่ยวชุมชนปราศทขอมในจังหวัดสุรินทร 3) เพื่อพัฒนาคู่มือกรท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราศทขอมในจังหวัดสุรินทร ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสุรินทรเป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราศทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดเส้นทางกรท่องเที่ยวทางศาสนาศาสนาและวัฒนธรรมคือที่สำหรับใช้สัญจรเที่ยวไปมาของมนุษย์ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในระยะเวลาสั้น ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยเส้นทางกรท่องเที่ยวปราศทขอมในงานวิจัยนี้มี 4 แห่ง คือปราศทศิขรภูมิ ปราศทช่างปี ปราศทภูมิโปน และปราศทตาเมื่อน ในการเดินทางเพื่อไปเที่ยวชมหรือไปศึกษาปราศททั้ง 4 แห่งนั้นเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวสะดวกที่สุดหรือจะใช้กรเช่ารถไปก็ได้ เส้นทางกรท่องเที่ยวปราศทขอมในจังหวัดสุรินทรมีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราศทขอมหรือกรท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร ศรีสะเกษและอุบลราชธานี เพราะนอกจากจะมีประโยชน์ในการเที่ยวปราศทขอมในจังหวัดสุรินทรแล้วยังได้นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยว

ด้านอื่นที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ด้วยเช่น การเที่ยวไหว้พระที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นหลวงพ่พระชีว์วัดบูรพาราม พระศรีอริยเมตไตร วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

คำสำคัญ: การพัฒนา, เส้นทางท่องเที่ยว, ปราสาทขอม

Abstract

Research subject “ The development of tourism routes of the Khmer Prasat community in Surin province” has the following objectives: 1) to study the tourism route of the Khmer Prasat community in Surin 2) to develop the Khmer castle community tourism route in Surin 3) to develop A travel guide along the Khmer Prasat community route in Surin province. The results showed that Surin province is one of the most important ancient Khmer civilization sites in the southeastern part of Thailand. especially the Khmer castle, which is an archaeological site that is valuable in ethnic history. cultural values and economic values resulting in religious, religious and cultural tourism routes that are used for human travel for short-term recreation from one place to another There are 4 Khmer castle tourism routes in this research, namely Prasat Sikhoraphum, Prasat Chang Pee, Prasat Phum Phon. and Ta Muen Castle The best way to visit or study the four castles is by private car or by renting a car. Khmer castle tourism routes in Surin province are linked to Khmer castle tourism or religious and cultural tourism with neighboring provinces such as Nakhon Ratchasima, Buriram, Surin, Sisaket and Ubon Ratchathani. Because in addition to being useful in visiting the Khmer castle in Surin province, it also presents other attractions that exist in Surin as well. Traveling to pay homage to sacred Buddha images such as Luang Pho Phra Chee, Burapharam Temple Phra Sri Ariyamettri, Sala Loi Temple, National Museum of Surin Province, etc.

Keywords: Development, Tourism Routes, Khmer Castle.

บทนำ

การทองเทยวเปนนกจรกรรมยามวางทเบนนทนนยมของผูนคนจนวนนมาก เพระถอเบนนการ พกผอนและดเรยนรูไปนดว ตามความหมายโดยทวไปการทองเทยวหมายถึง การเดนทางของบุคคล จากทหน่งไปยงอททหน่งเพอพกผอน หรือเพอดดต่อธรรกจโดยมววดลุประสงคทแตกต่างกันไป (ฉลอง ศร พมลสมพงศ, 2550: 25). การทองเทยวปราสาทขอมชงถอเบนนมรดกทางวัฒนธรรมทสาคัญของ ชุมชนนจังหวดสุรนนทรเปนนกจรกรรมการทองเทยวชงวัฒนธรรมทดรรความนยมจากนกทองเทยวทง ในประเทศไทยและต่างประเทศ เพระนบรดาอารยธรรมทสาคัญนโลกน “อารยธรรมขอมโบราณ ชงเจรญช่นระหว่างพุทธศตวรรษท 12-18 คอ อารยธรรมทมีความสาคัญมากหน่งนภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงดอ อำนาจทางวัฒนธรรมของขอมแผ่ขยายไปกว้างไกล จนดรรรับการยกยองให เปนน “มหาอำนาจ” ยุคโบราณของภูมิภาคน โดยมพื้นที่ครอบคลุมดงแต่บรเวณทะเลสาบเขมร ไป จนถงภาคอีสานตอนลางของไทย และพื้นที่ของตอนดอของลาวนปัจจุบัน รวมไปถงบรเวณปากแม่น้ำ โขง ทางตอนดอของเวียดนามนปัจจุบัน” (จารูวรรณ พงเทยร, 2555: 5).

จังหวดสุรนนทรดอชอววาเปนนเมืองแหงอารยธรรมขอมโบราณ หลักฐานทแสดงถงคากล่าวาน ดอดีทคคอ ปราสาทขอมทมออยูอยางมากนทุกอำเภอของจังหวดสุรนนทร ตามคาวถญจังหวดสุรนนทรทวา “สุรนนทรถนชางหญ่ ผ้าหมงงาม ประคำสวย รำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อม วัฒนธรรม” (จังหวดสุรนนทร, 2556: 9).

การพัฒนาเสนนทางการทองเทยวปราสาทขอม จังหวดสุรนนทร เปนน่งนยุคศตวรรษทต องพัฒนาในภาพรวม เพระนอจากการทองเทยวจะเปนนอุตสาหกรรมหลักทสรางรายดอ และนำ เจนตราต่างประเทศเขาสู่ประเทศไทยแล้ว การทองเทยวยงกอใหเกิดการสรางอาชีพสบบนอจากการ ทองเทยว เช่นการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการใหบรการด้านต่างๆ นบดวว่าการทองเทยวม ีบทบาทนการกระตุ้นใหเกิดการผลดและนำทรัพยากรของประเทศมาชใหเกิดประโยชน์สูงสุดทงน ี หัวใจสาคัญของการวางแผนพัฒนาทองเทยวตามเสนนทางปราสาทขอมใหมมการเดบโตอยางยงย่น คอ การรทษาสมดุระหวางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ธรรมชาติลิ่งแวดล้อม และการสงเสริม พัฒนาการทองเทยว ชงจะสำเร็จลุลวงไปได้จะตองอาศัยความร่วมมือจากทุกฝายทงภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน ช่นตอนของการจาดการแหล่งทองเทยวเพอนำไปสู่การ พัฒนาการทองเทยวแบบยงย่นน่น ประกอบดวการตลาดทจะตองตอบสนองความต้องการและการ สรางความพงพอใจใหแก่นกทองเทยว การวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งทองเทยว ชงรวมถงการวางแผนการชพื้นที่ การวางแผนการขนส่ง การประเมนผลกระทบและศกยภาพนการพัฒนาแหล่งทอง เทยว นอกจากนยงรวมถงการจาดการโครงสร้างองค์กรและการจาดการทเหมาะสมต่อการพัฒนาการ ทองเทยว และการดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งทองเทยว ชงรวมถงการจาดการแหล่งทองเทยว โครง

สร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์พัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน “จังหวัดสุรินทร์ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงน่าสนใจอีกหลายแห่งเช่นกลุ่มปราสาทตาเมือน (ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ดและปราสาทบายกริมหรืออัครศิลา) ในพื้นที่ตำบลตาเมียงอำเภอพนมดงรักจังหวัดสุรินทร์ปราสาทศรีขรภูมิในพื้นที่ตำบลระแงง อำเภอศรีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์ปราสาทบ้านพลวงในพื้นที่ตำบลก้งแอน อำเภอปราสาทจังหวัดสุรินทร์ปราสาทตาควาย ในพื้นที่ตำบลปลักไถ อำเภอพนมดงรักจังหวัดสุรินทร์” (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ, 2560: 5). แผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2561- 2565) รอบปี 2563 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “เมืองเกษตรอินทรีย์ ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” โดยกำหนดประเด็นการพัฒนาจังหวัดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 6 ด้าน คือ 1) การพัฒนาและส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร 2) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการค้า การลงทุน การบริการ และเชื่อมโยงเศรษฐกิจชายแดน 3) การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 5) การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน 6) การเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัย จากแผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าประเด็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ “สภาพการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้านเช่นการประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาของแต่ละปราสาทยังมีน้อย สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเช่นสถานที่พักของนักท่องเที่ยวห้องน้ำห้องสุขายังมีไม่เพียงพอที่มีอยู่ก็ขาดการดูแลรักษา”(กฤษนันท์ แสงมาศ,และคณะ)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำไปสู่การสร้าง กิจกรรม การสร้างนวัตกรรมในด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เพิ่มจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบในการศึกษาค้นคว้า แนวทางในการประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ (1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (2) ชุมชนปราสาทข่างปี อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (3) ชุมชนปราสาทภูมิโปน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ (4) ชุมชนปราสาทตาเมือน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม

2) การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมเพื่อทราบถึงแนวทางการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ถึงการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการจัดสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยคือชุมชนฐานรากปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย 1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ ตำบลระแงง อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 2) ชุมชนปราสาทข่างปี ตำบลข่างปี อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 4) ชุมชนปราสาทภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และ 4) ชุมชนกลุ่มปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลของการเลือกพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 4 แห่งดังกล่าวนี้ เพราะที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของนักท่องเที่ยวทั่วไป และในแต่ละปีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแหล่งปราสาทนั้น ๆ มีการจัด\

กิจกรรมเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี และมีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชม และเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกสถานที่ดังกล่าวนี้ในการทำวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรนั้นประกอบด้วยกลุ่มประชากรจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ด้านละ 1 คน รวม 2 คน
- 2) กลุ่มผู้บริหารโบราณสถานจำนวน 4 แห่งละ 1 คน รวม 4 คน
- 3) กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ นักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 รูป/คน รวม 4 คน
- 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวมเป็น 4 คน
- 5) กลุ่มหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเช่น อบจ.อบต.จำนวน 6 คน

เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ ล่วงด้วยดีผู้วิจัยได้กำจัดทำเครื่องมือวิจัยดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนรอบปราสาทขอม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้าโดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอม 2) กระบวนการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม 3) หลักและวิธีการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม 4) แนวทางการพัฒนาชุมชน พัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม 4 แห่ง ได้แก่ พระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ/ผู้นำท้องถิ่นตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการและกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม ในการอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น การอภิปรายกับกลุ่มชาวบ้านในศูนย์การเรียนรู้

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน เช่นกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ เช่นกิจกรรมแสงสีเสียงปราสาทศิวรภูมิ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้า และไม่ได้นัดหมายล่วงหน้า

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่ง ถ่ายภาพเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยคุณภาพภาคสนาม ประกอบด้วย การวิจัย เอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 แห่ง ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบวันและเวลาที่กำหนดไว้ และจัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

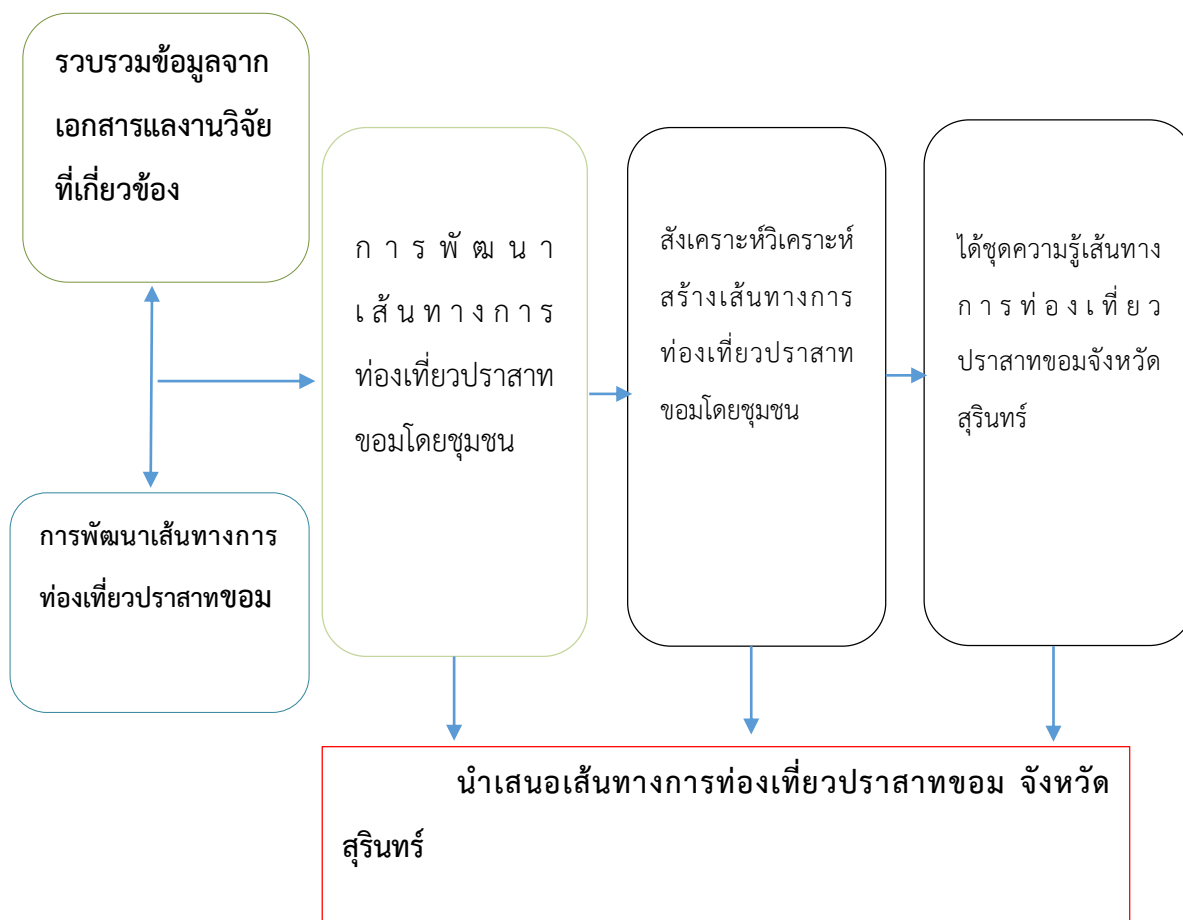
การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

สรุปกระบวนการวิจัย

สรุปกระบวนการวิจัยเรื่องการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์เพื่อให้เห็นรูปแบบกระบวนการการวิจัยการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมดังแผนภาพต่อไปนี้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมและชุมชนปราสาทขอมที่ทีมวิจัยกำหนดไว้ในงานวิจัยนี้คือเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม 4 แห่งในจังหวัดสุรินทร์ คือ 1)เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทศีขรภูมิ อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 2)เส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอสีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 3)เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราสาทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่า

ทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมคือที่สำหรับใช้สัญจรเที่ยวไปมาของมนุษย์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในระยะเวลาสั้น ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมมีความเชื่อมโยงกับสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน สิ่งปลูกสร้าง สถานที่และสิ่งแวดล้อม มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของศาสนา เช่น ศาสดาหรือรูปเคารพ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน และศาสนพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาท 4 แห่งที่กำหนดไว้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย

1) **เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทศิขรภูมิ:** ปราสาทศิขรภูมิตั้งอยู่ในเขตบ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 500 เมตร ปราสาทศิขรภูมิสร้างขึ้นเนื่องในลัทธิความเชื่อศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกายที่นับถือพระศิวะหรือพระอิศวรเป็นเทพเจ้าสูงสุดเป็นศาสนสถานหรือเทวสถานที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน (สำนักศิลปากรที่ 12 แผ่นพับประชาสัมพันธ์) ในการเดินทางเพื่อไปเที่ยวชมหรือไปศึกษาปราสาทศิขรภูมินั้นสามารถเดินทางได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถไฟและรถโดยสารสาธารณะ เส้นทางการเดินทางมีดังนี้ **เส้นทางหลัก** รถยนต์ส่วนตัว ใช้ทางหลวงหมายเลข 226 ไปทางจังหวัดศรีสะเกษ ตรงไปประมาณ 16 กม. จะถึงสี่แยกเข้า อำเภอศิขรภูมิ ให้ขับตรงไปผ่าน ชกส. จนมาถึงสวนอาหารตำหนักเสนา เลยร้านนี้ไปเล็กน้อย จะมีทางแยกซ้ายมือให้เลี้ยวเข้าไปอีกราว 1 กม. ถึงบริเวณที่ตั้งปราสาทอยู่ซ้ายมือรถประจำทาง ขึ้นรถบัสสี่ล้อ (สุรินทร์-ศรีสะเกษ) ลงรถที่ปากทาง แล้วต่อมอเตอร์ไซค์รับจ้างไปอีก 1 กม. รถไฟ มีขบวนรถไฟหลายเที่ยว ลงที่สถานีศิขรภูมิ แล้วต่อมอเตอร์ไซค์รับจ้าง **เส้นทางรอง** รถยนต์ส่วนตัวใช้ทางหลวงหมายเลข 214 ถึงอำเภोजอมพระเลี้ยวซ้ายถนนหมายเลข 2334 ระยะทางประมาณ 44 กิโลเมตร ถึงปราสาทศิขรภูมิ

ปราสาทศิขรภูมิถือเป็นปราสาทที่มีความสมบูรณ์และมีความงดงามที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากองค์ปราสาทแล้วสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งในปราสาทศิขรภูมิคือรูปปั้นนางอัปสรถือดอกบัว ปราสาทขอมทั้งหมดที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์มีเพียงปราสาทศิขรภูมินั้นที่มีภาพสลักนางอัปสร “สำหรับโบราณสถานประเภทปราสาทหินที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยที่มีภาพสลักนางอัปสรปรากฏอยู่ได้แก่ ปราสาทศิขรภูมิหรือปราสาทระแงง อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” (กฤษฎาพิณศรี, 2548: 45). นอกจากนี้อำเภอศิขรภูมิร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ยังได้จัดงานบวงสรวงและแสดงแสงสีเสียงปราสาทพันปีศิขรภูมิเป็นประจำทุกปี “การแสดงแสงสีเสียงปราสาทพันปีศิขรภูมิจะจัดในช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่จังหวัดสุรินทร์จัดงานแสดงช้างสุรินทร์ ในช่วงนี้จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ปราสาทศิขรภูมิเป็นจำนวนมาก ทางชุมชนได้จัดกิจกรรมการ

แสดงของแต่ละชุมชนเช่นชุมชนเขมร ลาว กูย และมีการออกธำเนาะโอบไปไว้บริการนักท่องเที่ยว” (ราชัย ดวงใจ, สัมภาษณ์).

2) เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทข่างปี: ปราสาทข่างปี ตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านข่างปี ตำบลข่างปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธนิกายมหายานก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย ปราสาทข่างปีมีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นศาสนสถานี่เรียกว่า “อโรคยศาล” หรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน 102 แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้สร้างขึ้น (จังหวัดสุรินทร์, 2556: 56). ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลข่างปีร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ได้ร่วมกันจัดงานประเพณีสืบสานตำนานปราสาทข่างปีเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป และส่งเสริมให้ปราสาทข่างปีเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมโบราณ ในงานได้มีการจัดขบวนแห่พระโพธิสัตว์กษัตริย์ประภา ซึ่งเป็นพระที่ประดิษฐานอยู่ที่ปราสาทข่างปีที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ

ในการเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวที่ปราสาทข่างปี มีเส้นทางเดินทางดังนี้ **เส้นทางหลัก** การเดินทางมาปราสาทข่างปี ให้ใช้เส้นทางหมายเลข 226 สายสุรินทร์ – ศรีสะเกษ เมื่อเข้าเขตอำเภอสี่ขรภูมิประมาณกิโลเมตรที่ 19 แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 1 กิโลเมตร เจอทางแยกให้เลี้ยวขวาไปอีก 2.5 กิโลเมตร พอถึงวัดข่างปีให้เลี้ยวขวาไปประมาณ 650 เมตร ปราสาทข่างปีอยู่ทางด้านขวามือไม่ติดถนน ต้องขับเข้าไปประมาณ 150 เมตร การเดินทางไปชมปราสาทข่างปี นักท่องเที่ยวเดินทางโดยรถส่วนตัวสะดวกกว่ารถโดยสารประจำทาง

3) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทภูมิโปน: ปราสาทภูมิโปนตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโปน ตำบลดมอำเภอสำพะ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน 4 หลังคือปราสาทก่ออิฐ 3 หลังและศิลาแลง 1 หลังมีอายุการ ก่อสร้างอย่างน้อย 2 สมัยปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่และหลังทางทิศเหนือสุดนับเป็นปราสาทแบบศิลปะเขมร ที่มีอายุเก่าที่สุดในประเทศไทย คือราวพุทธศตวรรษที่ 13 (จังหวัดสุรินทร์, 2556: 56).

การเดินทางไปปราสาทภูมิโปนนั้นสามารถเดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นเส้นทางหลักหรือจะใช้เส้นทางรองโดยเมื่อเดินทางมาจากประโคนชัยใช้เส้นทางประโคนชัยเดชอุดมก็ได้รายละเอียดมีดังนี้

เส้นทางหลัก การเดินทาง ใช้ทางหลวงหมายเลข 2077 (สายสุรินทร์-สังขะ) ระยะทาง 49 กิโลเมตร จากแยกอำเภอสำพะเข้าทางหลวงหมายเลข 2124 (สังขะ- บัวเขต) จนถึงบ้านภูมิโปนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาทอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ **เส้นทางรอง** การเดินทางใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 214 (เส้นโชคชัย-เดชอุดม) ระยะทาง 64 กิโลเมตรจากแยกอำเภอสำพะเข้าทางหลวง

หมายเลข 2124 (สังขะ- บัวเขต) จนถึงบ้านภูมิโปนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาทอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือ

4) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน : โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน ประกอบด้วยปราสาท 3 หลังคือ ปราสาทตาเมือน ปราสาทตาเมือนโต๊ด และปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่ในเขตบ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ **ปราสาทตาเมือน** เป็นศาสนสถานประจำที่พักคนเดินทางสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 **ปราสาทตาเมือนโต๊ด** เป็นโบราณสถาน que เรียกว่า “อโรคยศาล” หรือศาสนสถานประจำสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน 102 แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้สร้างขึ้น **ปราสาทตาเมือนธม** เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย (สำนักศิลปะากรที่ 12 นครราชสีมา: แผนพับ).

การเดินทางไปชมกลุ่มปราสาทตาเมือน สะดวกที่สุดคือการเดินทางไปด้วยรถยนต์ส่วนตัว ส่วนรถยนต์สาธารณะนั้นไม่ค่อยมีให้บริการ ซึ่งสามารถเดินทางได้ดังนี้ **เส้นทางหลัก** การเดินทางจากจังหวัดสุรินทร์ไปทางอำเภอปราสาทตามทางหลวงหมายเลข 214 จนมาถึงทางแยกตัดกับทางหลวงหมายเลข 24 ให้เลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 24 จนถึงสามแยกบริเวณนิคมปราสาท ให้เลี้ยวซ้าย ไปตามป้ายบอกทางไปอำเภอพนมดงรัก ตามทางหลวงหมายเลข 2397 จนมาถึงแยกบริเวณ อบต. แฉงมุด ให้เลี้ยวขวา ไปตามทางหลวงหมายเลข 224 จนพบป้ายบอกทางไปกลุ่มปราสาทตาเมือน ให้เลี้ยวซ้ายไปอีกเล็กน้อยจนถึงแยกบ้านตาเมียง จะพบทางที่มีป้ายบอกไป ฉก. ตชด. 16 เลี้ยวไปตามถนนเส้นนี้(2407)ตรงมาเรื่อยๆ จนพบห้าแยกเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 2407 ผ่านบ้านหนองคันนา ใช้ทางตรงมาเรื่อยๆจนพบทางแยก จะพบปราสาทตาเมือนก่อน ใกล้ๆกันนั้นมีหน่วยตระเวนชายแดนคุ้มครองนักรท่องเที่ยว ควรติดต่อเจ้าหน้าที่ก่อนเพื่อความปลอดภัยในการเที่ยวชมปราสาท **เส้นทางรอง** การเดินทางจากจังหวัดบุรีรัมย์ไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 219 ที่จะไปบ้านกรวด จนมาถึงแยกที่ตัดกับทางหลวงหมายเลข 224 บริเวณนิคมปราสาท อำเภอบ้านกรวด เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข 224 จนถึงแยกบ้านตาเมียง แล้วไปตามเส้นทางเช่นเดียวกับข้างต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาเพื่อตอบโจทย์วิจัยข้อนี้ที่ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี **เส้นทางท่องเที่ยวเส้นที่ 1** เริ่มต้นจากปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำในจังหวัดบุรีรัมย์ จากนั้นเดินทางใช้ถนนหมายเลข 24 ไปเที่ยวชมปราสาทตาเมือน ที่อำเภอพนมดงรัก ตลาดช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ จากนั้นไปเที่ยวชมปราสาทเขาพระวิหารในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้เส้นทางหลักคือถนนหมายเลข 24 แล้วไปท่องเที่ยวที่จังหวัดอุบลราชธานี **เส้นทางท่องเที่ยวเส้น**

ที่ 2 เริ่มต้นจากปราสาทหินพิมายในจังหวัดนครราชสีมา จากนั้นเดินทางเข้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์ เที่ยวชมสนามช้างและเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ เดินทางเข้าจังหวัดสุรินทร์ ชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ไหว้หลวงพ่อบุญศรีที่วัดบูรพาราม เดินทางต่อไปที่ปราสาทข่างปี และปราสาทศิขรภูมิ ตามลำดับ ออกจากอำเภอศีขรภูมิจะเดินทางไปปราสาทสระกำแพงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษเลยก็ได้ โดยใช้ถนนหมายเลข 226 เป็นหลัก หรือจะแวะไปเที่ยวชมปราสาทภูมิโปน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ก็ได้ จากนั้นจึงใช้เส้นทางหมายเลข 24 เดินทางไปปราสาทเขาพระวิหารในจังหวัดศรีสะเกษ และเดินทางไปจังหวัดอุบลราชธานีตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : พัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาเอกสารการลงพื้นที่สำรวจสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อตอบโจทย์วิจัยข้อนี้ สามารถนำมาจัดทำเป็นคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์โดยสรุปได้ดังนี้ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยขอมโบราณเรื่องอำนาจ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทที่เป็นมรดกตกทอดจากขอมโบราณภายในเขตจังหวัดสุรินทร์เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัดสุรินทร์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณปราสาทมีอาชีพมีงานทำ จังหวัดสุรินทร์จึงเป็นจังหวัดที่น่าเที่ยวเพราะนอกจากจะมีปราสาทขอมแล้ว จังหวัดสุรินทร์ยังมีช้าง มีผ้าไหมที่สวยงามและมีการทำเกษตรอินทรีย์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกตามวิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุรินทร์ 4 ปี (2561-2564) ที่ว่า “เมืองเกษตรอินทรีย์ ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” กล่าวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวชมปราสาทที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์นั้น จุดแรกที่ขอแนะนำให้ไปก่อนที่จะเดินทางไปชมปราสาทของจริงคือ **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์** ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งอยู่ที่ถนนสุรินทร์-ปราสาท หมู่ที่ 13 ตำบลเจียง มีการจัดแสดงเป็น 4 ส่วน คือ อาคารที่ 1 เป็นโถงทางเข้าและทางเดิน อาคารที่ 2 เป็นส่วนการศึกษา ประกอบด้วย ห้องประชุม ห้องกิจกรรม ห้องรับรอง ห้องสมุด อาคารที่ 3 เป็นอาคารจัดแสดงและสำนักงาน ประกอบด้วย ห้องนิทรรศการถาวร ห้องนิทรรศการชั่วคราว ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ อาคารที่ 4 เป็นคลังพิพิธภัณฑที่จัดแสดงเกี่ยวกับประวัติจังหวัดสุรินทร์และปราสาทขอมที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ จากนั้นจึงเดินทางไปเที่ยวปราสาทข่างปี ตำบลข่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เสร็จจากการเที่ยวชมปราสาทข่างปีแล้วจึงเดินทางไปเที่ยวชมปราสาทภูมิโปน ตำบลดมอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ออกจากปราสาทภูมิโปนแล้วเดินทางไปปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมือน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ตามเส้นทางการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวได้ครบทั้ง 4 ปราสาทภายในระยะเวลา 1 วัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ จังหวัดสุรินทร์จัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์อย่างหนึ่งก็คือปราสาทขอม กล่าวเฉพาะปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่หลายแห่งที่มีความงามและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน การมาเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่งคือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทข่างปี ปราสาทภูมิโปนและปราสาทตาเมือน จะทำให้ได้สัมผัสถึงความมีมนต์เสน่ห์ของจังหวัดสุรินทร์ ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวิศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะที่ทำวิจัยเรื่อง “ศาสนาและวัฒนธรรม : การใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์” กล่าวว่า “อัตลักษณ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ได้แก่หมู่บ้านช้าง ผ้าไหม ประเพณี กลุ่มปราสาทขอม”

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลายและเชื่อมโยงถึงกันเช่นเดินทางจากจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี หรือจากจังหวัด สุรินทร์เดินทางไปเที่ยวปราสาทที่จังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหาร หนองคาย นครพนมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประสิทธิ์ แก้วศรีและคณะที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอาเซียนศึกษากรณีเส้นทางปราสาทขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง” ได้กล่าวว่า “เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงอาเซียนศึกษาปราสาทขอมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เช่นปราสาทหินพิมาย-ปราสาทหินพนมรุ้ง-ปราสาทหินเมืองต่ำ-กลุ่มปราสาทตาเมือน-ผามออีแดง วัดไพรพัฒนา-ตลาดช่องจอม เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวเส้นทางชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์แล้วยังได้นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวด้านอื่นที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ด้วยเช่น การเที่ยวไหว้พระที่ศักดิ์สิทธิ์เช่นหลวงพ่อบุระชีว์วัดบูรพาราม พระศรีอริยเมตไตร วัดศาลาลอย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในจังหวัด

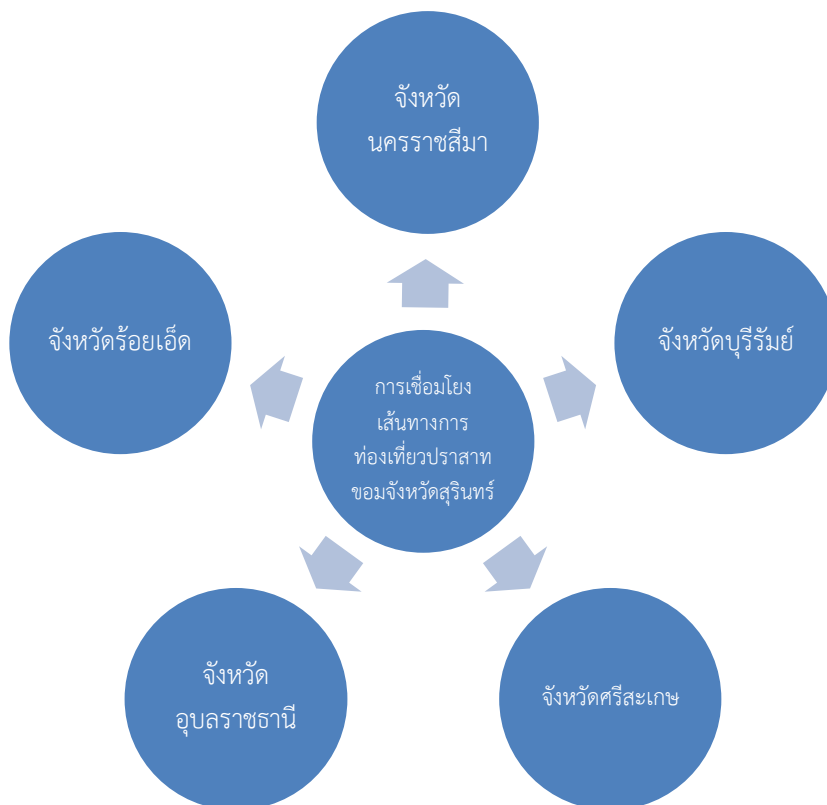

นอกจากนี้เส้นทางไปเที่ยวปราสาทขอมทั้ง 4 แห่งในงานวิจัยนี้ ยังมีสถานที่ระหว่างทางที่น่าเที่ยวน่าศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก การจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวปราสาทขอมจึงมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญดังนี้

เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่งตามที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้คือ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทศีขรภูมิ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขังปีเส้นทางท่องเที่ยวปราสาททภูมิโปนและเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน จากข้อมูลเอกสาร การลงพื้นที่สัมภาษณ์สังเกตการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยคือเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์สามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงเช่นจันทบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมาได้และเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์จังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร มุกดาหารจนถึงนครพนมได้ และเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ เชื่อมโยงถึงจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีและข้ามไปปราสาทวัดพูที่ประเทศสาธารณประชาชนลาวได้ นอกจากนี้ยังสามารถข้ามแดนไปเที่ยวชมปราสาทจากจังหวัดสุรินทร์และเที่ยวชมปราสาทในประเทศกัมพูชาคือปราสาทนครวัดนครธมได้

ภาพการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์กับจังหวัดใกล้เคียง

เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์นอกจากจะสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถท่องเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์โดยสามารถกำหนดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยใช้การท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมเป็นแกนกลางจากนั้นขยายเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวตามโปรแกรมวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อวิจัยต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

1) จากผลการวิจัยประเด็น การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายเพื่อสร้างและส่งเสริมการท่องเที่ยวปราสาทขอมที่มีอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ให้มีเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอันจะเป็นผลต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชนได้อย่างหลากหลาย

2) จากผลการวิจัย การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยมีข้อเสนอในพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ควรกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบดังนี้ 1) เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในเส้นทางปราสาทขอมให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น 2) ด้านความพร้อมในแง่สาธารณูปโภคพื้นฐานและสุขอนามัยรวมถึงการส่งเสริมให้มีแผนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบสากลของสถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 3) ควรมีการจัดกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีอุทยานปราสาทขอมและอุทยานการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมและมีการประชาสัมพันธ์ในสื่อที่หลากหลาย 4) สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสม 5) เส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมควรมีการส่งเสริมความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมกับชุมชน รัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของสถานที่แต่ละแห่งให้ชัดเจน 6) รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับภูมิภาคที่แสดงถึงความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเอง 7) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร

กำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรมให้ชัดเจนและเชื่อมโยงกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอีสานใต้

3) รัฐบาล และมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัย ประเด็นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอม ไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรกำหนดให้ในแต่ละพื้นที่ที่เป็นระดับจังหวัดจัดทำแผนการท่องเที่ยวที่ส่งเสริม ตามเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมทั้งในประเทศและในเขตพื้นที่ เพื่อนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรม รวมถึงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางแก้ไข และส่งเสริมต่อไป

ข้อเสนอแนะการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ กำหนดเป็นข้อได้ดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในเขตอีสานใต้
- 2) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาไกด์นำเที่ยวด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวปราสาทขอมของชุมชน
- 5) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวปราสาทขอมในเขตอีสานใต้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา พิณศรี. (2548). การศึกษาศิลปกรรมแบบเขมรในจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์:พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติสุรินทร์.
- จารุวรรณ พึ่งเกียรติ.(2555). **พุทธศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- จังหวัดสุรินทร์. (2556). **เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์**. สำนักงานจังหวัดสุรินทร์: มปป.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ. (2550). **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่7. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สนธยา พลศรี. (2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียน สโตร์.
- สุพร ประเสริฐราชกิจ. (2537). **รวมประวัติและสัญลักษณ์ 76 จังหวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น (1977) จำกัด.

กฤษนนท แสงมาศและคณะ. (2561). “การพัฒนาาระบบ GPS เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปราสาทโบราณจังหวัดสุรินทร์”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ. (2560). “การศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ในอีสานใต้”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัมภาษณ์ รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.

สัมภาษณ์ พรเพ็ญ บุญญาทิพย์. หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานจังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายราชัย ดวงใจ. กำนันตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายไพฑูลย์ พินิจทรัพย์. ปราชญ์ประจำตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

สัมภาษณ์ นายธวัชชัย รัตสงคราม. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

การศีกษากลไกการจ้ดการและเครือข้ายการท้องเทียะวของชุมชน
ปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทร
MANAGEMENT STRATEGY AND COMMUNITY TOURISM NETWORKS
KHMER CASTLE IN SURIN PROVINCE

ธีรธิปะ พวงจ้นทร¹, พระมหศยพุทธพิศษญ ทอจ้จ้นทร², พระรศชวิมลโมลี³
Theerathip Phuangjantra¹, Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra², Phra Ratchawimonmoli³
มหาวิทยาลัยมหจ้พลจ้งกรณรศชวิทยาลัย วิศษเขตสุรินทร¹⁻³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin campus¹⁻³
E-mail: Theerathip.phu@mcu.ac.th

ไ้รับบศคศวม: 17 กุมภศพันธ์ 2565; แก่ไขบศคศวม: 21 มีนศคม 2565; ศอบรับศติพิศม: 23 มีนศคม 2565;

บทศ้ดย้

การวิจ้ยเรื่อง “กลไกการจ้ดการและเครือข้ายการท้องเทียะวของชุมชนปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศีกษากลไกการจ้ดการและเครือข้ายการท้องเทียะวชุมชนปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทร 2) เพื่อเสริมสร้างเครือข้ายการท้องเทียะวของชุมชนปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทร 3) เพื่อประยูกติใช้กระบวนกรสร้างเครือข้ายของชุมชนปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทรเป็นกรวิจ้ยเชิงคูนภศพศศนศม โดยใช้เรื่องมีอวิจ้ยประกอบศ้ดย้ แบบส้งเกศ แบบส้มศษศษเชิงลิก กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบศ้ดย้ น้กวิศษกรด้านประวัติศศศตร ด้านการท้องเทียะวปราศศทขอม หน่วยงนรศชกรที่เกื่ยวข้อง และผู้ให้ข้อมูลหลักประจ้าแหล่งท้องเทียะวชุมชน แล้วนำม่วิเครศษห้ ส้งเครศษห้ ศีคศวม อธิบศย สรุบเชิงพระรณนศ ผลกรวิจ้ยพบว้ากลไกที่ข้บเคลื่อนกรท้องเทียะวปราศศทขอมในจ้หวัดสุรินทรประกอบศ้ดย้กลไกระด้บนโยบศยประกอบศ้ดย้บนโยบศยร้ฐบศลที่สน้บสนุนกรท้องเทียะวโบริณศศนศ นโยบศยระด้บพื้นทีเช่นหน่วยงนระด้บจ้หวัดและองค้กรบศรศษรศชจ้หวัดสุรินทร กรมศิลปกรโดยพิพิธภันศศศนศแห่งชศติสุรินทรที่มีนโยบศยเกื่ยวกับกรสน้บสนุนอนุรักษ์และการท้องเทียะวปราศศทขอมอย้างเป็นรูปศธรรม กลไกระด้บพื้นทีเช่นองค้กรบศรศษรศชต้บศลชุมชนห้บ้าน ที่ร้วมกันจ้ดกิจกรรมเกื่ยวกับกรท้องเทียะวปราศศทขอมจ้หวัดสุรินทร นอกจ้กน้ย้ยังมีกลไกมหาวิทยาลัยเช่นมหาวิทยาลัยมหจ้พลจ้งกรณรศชวิทยาลัยวิศษเขตสุรินทรที่มีนโยบศยเกื่ยวกับกรให้คศวมรู้เกื่ยวกับปราศศทขอมทำห้มีกรข้บเคลื่อนกรท้องเทียะว

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมประกอบด้วยชุมชนปราสาทขอม 4 แห่งคือ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทข่างปี ปราสาทภูมิโพนและปราสาทตาเมือน การเสริมสร้างเครือข่ายทั้ง 4 แห่งยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากนัก ยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ การประยุกต์ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

คำสำคัญ: กลไก, การจัดการ, เครือข่ายการท่องเที่ยว, ปราสาทขอม

Abstract

Research subject The “Management Strategy and Tourism Network of Prasat Khmer Community in Surin Province” aims to 1) to study the management mechanism and tourism network of Prasat Khmer community in Surin Province; 2) to strengthen the tourism network of the Prasat Khmer community. Prasat Khmer Community in Surin Province 3) To apply the process of building a network of Prasat Khmer community in Surin Province. This is a qualitative research in the field. The research tools consisted of an observation form, an in-depth interview form. with a group of key informants consisting of historical scholar Khmer castle tourism relevant government agencies and key informant for community tourist attractions and then analyzed, synthesized, interpreted, explained, descriptive conclusions. The results showed that. The mechanism that drives tourism to the Khmer castle in Surin province consists of a policy-level mechanism consisting of government policies that support tourism in ancient sites. Area-level policies such as provincial-level agencies and Surin Provincial Administrative Organizations The Fine Arts Department by the Surin National Museum has a policy about supporting conservation and tourism in the Khmer castle in a concrete way. Area- level mechanisms such as sub- district administrative organizations, village communities that jointly organize activities related to tourism to the Khmer castle, Surin province There are also university mechanisms such as Maha University. Chulalongkornrajavidyalaya University Surin Campus with a policy of educating Khmer castles has driven tourism to Khmer castles in Surin province in a concrete way. Strengthening the Khmer Prasat Community Tourism Network consists

of 4 Prasat Khmer communities, namely Prasat Sikhoraphum. Chang Bei Castle Prasat Phum Phon and Prasat Ta Muen The strengthening of the four networks is not yet very concrete. Still in a different way, different people do. The application of the process of building a Khmer castle tourism network is not yet clear.

Keywords: Mechanism, Management, Tourism network, Khmer castle.

บทนำ

ปราสาทขอมถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนในจังหวัดสุรินทร์หรือในเขตอีสานใต้ เพราะในบรรดาอารยธรรมที่สำคัญในโลกนี้ “อารยธรรมขอมโบราณ ซึ่งเจริญขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-18 คือ อารยธรรมที่มีความสำคัญมากแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อำนาจทางวัฒนธรรมของขอมแผ่ขยายไปกว้างไกล จนได้รับการยกย่องให้เป็น “มหาอำนาจ” ยุคโบราณของภูมิภาคนี้ โดยมีพื้นที่ครอบคลุมตั้งแต่บริเวณทะเลสาบเขมร ไปจนถึงภาคอีสานตอนล่างของไทย และพื้นที่ของตอนใต้ของลาวในปัจจุบัน รวมไปถึงบริเวณปากแม่น้ำโขง ทางตอนใต้ของเวียดนามในปัจจุบัน” (จารุวรรณ พึ่งเที่ยง, 2555: 5). จังหวัดสุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งอารยธรรมขอมโบราณ หลักฐานที่แสดงถึงค่ากล่าวนี้ได้ก็คือ ปราสาทขอมที่มีอยู่อย่างมากในทุกอำเภอของจังหวัดสุรินทร์ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” (จังหวัดสุรินทร์, 2556: 9). จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า “...ช่วงอารยธรรมเขมรหรือขอมในประเทศกัมพูชาได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุดในราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 ได้แพร่ขยายเข้ามาเจริญขึ้นในดินแดนแถบอีสานตอนล่าง ดังปรากฏหลักฐานของอารยธรรมเขมรเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นปราสาทหิน และเมืองโบราณ” และจังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย มีหลักฐานทางโบราณคดีของอารยธรรมขอมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก สัญลักษณ์ของอารยธรรมขอมที่ปรากฏเด่นชัด โดยผ่านการสื่อจากดวงตราของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นรูปของพระอินทร์ทรงช้าง ด้านหลังเป็นรูปปราสาทขอม ซึ่ง “จังหวัดสุรินทร์นี้มีช้างมาแต่โบราณ และมีผู้จับช้างปามาเลี้ยงเสมอ ๆ ดวงตราของจังหวัดสุรินทร์จึงมีรูปช้าง ชื่อของจังหวัดเป็นคำสนธิของคำสองคำ คือ “สุระ” กับ “อินทร์” หมายถึง พระอินทร์ผู้เก่งกล้าสามารถ ภาพเจดีย์สลักปรักพั้งเบื้องหลังแสดงถึงอิทธิพลการก่อสร้างของขอมโบราณ ซึ่งมีอยู่มากมายแห่งในภูมิภาคนี้ (สุพรรณเสวีรัฐราชกิจ, 2537: 83). ปราสาทขอมจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ เพราะปราสาทขอมถือเป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดสุรินทร์

ตามคำขวัญประจำจังหวัดที่กล่าวมาแล้ว “จังหวัดสุรินทร์ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงน่าสนใจอีกหลายแห่งเช่นกลุ่มปราสาทตาเมือน (ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ดและปราสาทบายกริมหรืออัคคีศาลา) ในพื้นที่ตำบลตาเมียงอำเภอพนมดงรักจังหวัดสุรินทร์ปราสาทศรีขรภูมิในพื้นที่ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์ปราสาทบ้านพลวงในพื้นที่ตำบลก้งแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ปราสาทตาควาย ในพื้นที่ตำบลบักไถ อำเภอพนมดงรักจังหวัดรินทร์” (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ, 2560: 5). แผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ (พ.ศ. 2561- 2565) รอบปี 2563 ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “เมืองเกษตรอินทรีย์ ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” โดยกำหนดประเด็นการพัฒนาจังหวัดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 6 ด้าน คือ 1) การพัฒนาและส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร 2) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการค้า การลงทุน การบริการ และเชื่อมโยงเศรษฐกิจชายแดน 3) การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชน 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 5) การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน 6) การเสริมสร้างความมั่นคงและความปลอดภัย จากแผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ “สภาพการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ยังไม่มีความพร้อมในหลายด้าน เช่นการประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาของแต่ละปราสาทยังมีน้อย สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเช่นสถานที่พักของนักท่องเที่ยวห้องน้ำห้องสุขายังมีไม่เพียงพอที่มีอยู่ก็ขาดการดูแลรักษา”(ภุชฉินันท์ แสงมาศและคณะ, 2561: 12).

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ แต่ปัญหาที่คณะผู้วิจัยพบก็คือ การที่นักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวจังหวัดสุรินทร์นั้นส่วนมากจะมาตามฤดูกาลหรือมีงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่นงานช้างสุรินทร์งานแห่เทียนพรรษา หรืองานบวชนหลังช้าง เป็นต้น รายได้จากนักท่องเที่ยวจึงไม่มีตลอดทั้งปีเหมือนจังหวัดอื่นๆ ทั้งๆ ที่จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือปราสาทขอมอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่สามารถยกระดับการท่องเที่ยวปราสาทขอมให้เป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวให้ได้มากเท่าที่ควร ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และศึกษาการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างกิจกรรม การสร้างนวัตกรรมในด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของ

ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เพิ่มจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อประยุกต์ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาการ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบในการศึกษาค้นคว้า แนวทางในการประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างกลไกเครือข่าย การท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ (1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ อำเภอสศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (2) ชุมชนปราสาทขางปี อำเภอสศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (3) ชุมชนปราสาทภูมิโปน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ (4) ชุมชนปราสาทตาเมือน อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เพื่อ สันทนาการ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม

2) การสัมภาษณ์ สันทนาการกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพิพิธภัณฑแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมเพื่อทราบถึงแนวทางการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ถึงกลไกการทำสื่อเครือข่ายการท่องเที่ยว ความร่วมมือในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยคือชุมชนฐานรากปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย 1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 2) ชุมชนปราสาทช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ 4) ชุมชนปราสาทภูมิโปน ตำบลตม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ และ 4) ชุมชนกลุ่มปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ เหตุผลของการเลือกพื้นที่ในการวิจัยจำนวน 4 แห่งดังกล่าวนี้ เพราะว่าแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศาสนาและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งเป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีของนักท่องเที่ยวทั่วไป และในแต่ละปีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแหล่งปราสาทนั้น ๆ มีการจัดกิจกรรมเชิงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี และมีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชม และเลือกซื้อสินค้าที่ระลึกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกสถานที่ดังกล่าวนี้ในการทำวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรนั้นประกอบด้วยกลุ่มประชากรจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ด้านละ 1 คน รวม 2 คน
- 2) กลุ่มผู้บริหารโบราณสถานจำนวน 4 แห่งละ 1 คน รวม 4 คน
- 3) กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์ นักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 รูป/คน รวม 4 คน
- 4) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 4 แห่ง ๆ ละ 1 คน รวมเป็น 4 คน
- 5) กลุ่มหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเช่น อบจ.อบต.จำนวน 6 คน

เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จ ล่วงด้วยดีผู้วิจัยได้กำจัดทำเครื่องมือวิจัยดังนี้

1.แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนรอบปราสาทขอม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนามและดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้าโดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอม 2) กระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม

รวม 3) หลักและวิธีการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม4) แนวทางการพัฒนาชุมชน พัฒนากลไกเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม 4 แห่ง ได้แก่ พระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ/ผู้นำท้องถิ่นตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการและกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอม ในการอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น การอภิปรายกับกลุ่มชาวบ้านในศูนย์การเรียนรู้

3.การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ เช่นกิจกรรมแสงสีเสียงปราสาทศิขรภูมิ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้า และไม่ได้นัดหมายล่วงหน้า

4.การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่ง ถ่ายภาพเคลื่อนไหวเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5.เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้อย่างครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยคุณภาพภาคสนาม ประกอบด้วย การวิจัย เอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมแบบมีส่วนร่วม โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 แห่ง ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบวันและเวลาที่กำหนดไว้ และจัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

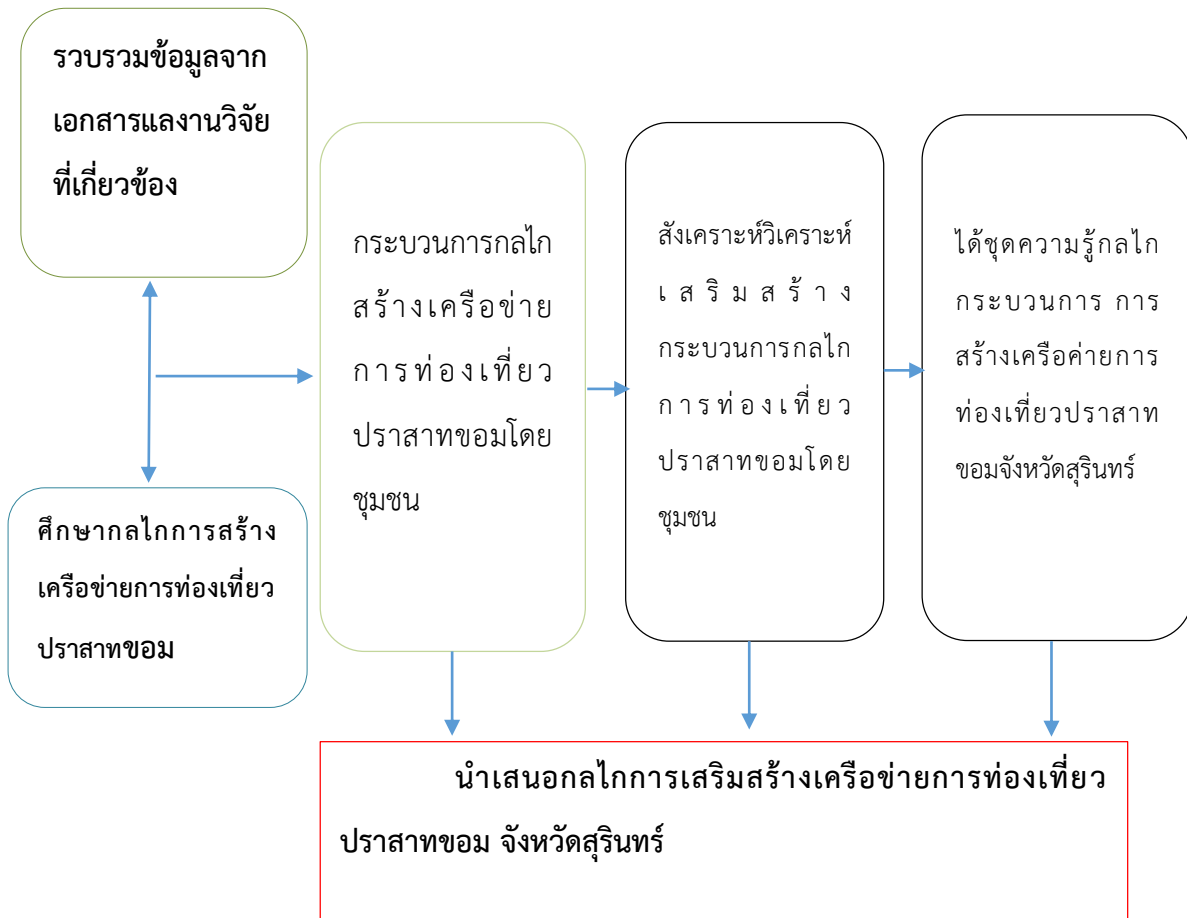
การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

สรุปกระบวนการวิจัย

สรุปกระบวนการวิจัยเรื่องการศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์เพื่อให้เห็นรูปแบบกระบวนการการวิจัยการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม ดังแผนภาพต่อไปนี้

ผลการวิจัย

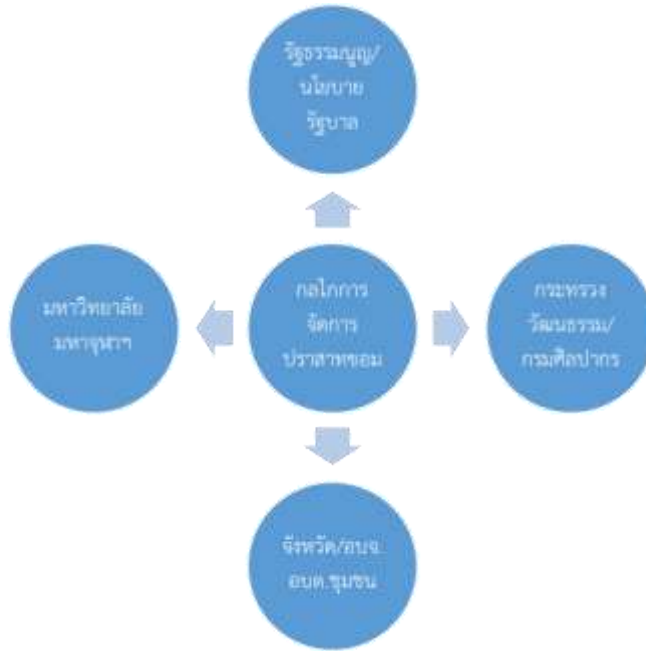
ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 : กลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราสาทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ จากการศึกษาพบว่าได้มีนักปราชญ์ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับเครือข่ายไว้เช่น “เครือข่ายคือสายใยแห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกเพื่อร่วมกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้และการที่สมาชิกนำพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกันเพื่อเป็นการเพิ่ม

ขีดความสามารถจนเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกันซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังการดำเนินงานแล้วยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายอีกด้วย” “เครือข่ายหมายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและ การปฏิสัมพันธ์ที่มีการเชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ต่างๆ ที่สานต่อกันอย่างแนบแน่นแต่มีความยืดหยุ่นและมีความอิสระในตนเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมีจุดเริ่มต้นเติบโต หดตัวพักและขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลาและสถานการณ์แวดล้อมหรือโอกาส” จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเครือข่ายคือการเชื่อมโยงสัมพันธ์ทั้งที่เป็นเครือข่ายโดยธรรมชาติและเครือข่ายที่ถูกสร้างขึ้น เครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ถูกขับเคลื่อนโดยกลไกภาครัฐเช่นนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวโบราณสถานและการท่องเที่ยวชุมชน นายชอบ สร้อยจิตต์ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ได้กล่าวถึงกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “การท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ได้สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวชุมชนทางวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์อย่างต่อเนื่องผ่านการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนเช่นชุมชนปราสาทขางปี ชุมชนปราสาทศิขรภูมิจัดกิจกรรมบวงสรวงและกิจกรรมตำนานปราสาทพันปี” กรมศิลปากรโดยพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เป็นแหล่งข้อมูลในการให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุและข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ และเป็นหน่วยงานที่คอยดูแลรักษาบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยงานสำคัญที่เป็นกลไกขับเคลื่อนการท่องเที่ยวปราสาทขอมซึ่ง หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ได้กล่าวถึงกลไกการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้ อนุรักษ์ และดูแลโบราณสถานเช่นปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์โดยร่วมมือกับจังหวัดและหน่วยงานในระดับท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับปราสาทขอมเช่นการบวงสรวงการจัดงานภายในบริเวณรอบองค์ปราสาทหน่วยงานท้องถิ่นจะทำหนังสือขออนุญาตจากทางพิพิธภัณฑสถานเพื่อขอใช้พื้นที่ซึ่งพิพิธภัณฑสถานก็อนุญาตได้และส่งเจ้าหน้าที่ไปช่วยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาเป็นการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี นอกจากนี้พิพิธภัณฑสถานยังได้เปิดให้ผู้สนใจหรือนักท่องเที่ยวได้เข้าศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมที่พิพิธภัณฑสถาน” องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ สนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเช่นกิจกรรมบวงสรวงปราสาทขอม กิจกรรมจัดแสดงแสงสีเสียงปราสาทศิขรภูมิและปราสาทภูมิโปน องค์การบริหารส่วนตำบลละแวง ตำบลขางปี ตำบลดมและตำบลตาเมียงเป็นหน่วยงานในพื้นที่ปราสาทขอมเป็นกลไกในการขับเคลื่อนพลังชุมชนปราสาทขอมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอมทั้ง 4 แห่ง นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ยังเป็นกลไกในการให้ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์แก่นิสิตในมหาวิทยาลัยและบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแรงกระตุ้นในการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมและกระตุ้นการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ตามที่ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ได้กล่าวถึงประเด็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยกับเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ตระหนักถึงความสำคัญของปราสาทขอมสุรินทร์ว่าเป็นแหล่งข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์และคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมแก่บุคคลภายนอกและนิสิตในมหาวิทยาลัย ในการเรียนการสอนได้บูรณาการรายวิชาเข้ากับการเดินทางไปศึกษาสถานที่จริงของปราสาทขอมแต่ละแห่งในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ยังจัดเครือข่ายด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์กับวิทยาลัยสงฆ์ของมหาจุฬาฯ ในอีสานใต้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในระดับชุมชนกลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ได้ดำเนินการผ่านหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนตามที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียงอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์กล่าวถึงการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวปราสาทตาเมียงไว้ว่า “องค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียงได้จัดกิจกรรมบวงสรวงและกิจกรรมแรลลี่เที่ยวปราสาทตาเมียงทุกปีในช่วงเดือนเมษายน แต่ไม่ได้จัดมาสองปีแล้วเนื่องจากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ในการจัดงานทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ประสานความร่วมมือกับชุมชนในอำเภอพนมดงรักและขอสนับสนุนงบประมาณจากทางจังหวัดและขอใช้พื้นที่กับทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ซึ่งก็ได้รับความอนุเคราะห์มาโดยตลอดทำให้การจัดการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี” จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าในจังหวัดสุรินทร์มีการประสานงานความร่วมมือเป็นกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถนำมาเขียนเป็นแผนผังกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิ กลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์

จากแผนภูมิที่แสดงให้เห็นถึงกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งประกอบด้วย 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้รัฐมีหน้าที่สำคัญในการอนุรักษ์ คุ้มครอง ดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันถือเป็นสมบัติที่สำคัญของชาติ 2) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) โดยมีกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย 3) องค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนซึ่งมีหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริม การดูแลรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ 4) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีพันธกิจในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในงานวิจัยนี้ได้มีการแบ่งประเด็นในการศึกษาประกอบด้วยประเด็นด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านบุคคล 2) ด้านการประสานงานระหว่างเครือข่าย 3) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย 4) ด้านกระบวนการทำงาน 5) ด้านผู้นำวิสัยทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์ แนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในด้านบุคคล ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติการ ในแผนยุทธศาสตร์ทุกระดับมีการวางตัวและรับผิดชอบแล้ว เช่น ระดับนโยบาย ผู้รับผิดชอบเป็นรัฐมนตรีการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นต้น ระดับพื้นที่ในด้านบุคคล พบว่าแนวทางการ

เสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่งที่กำหนดไว้ ได้กำหนดตัวบุคคลที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชมปราสาทขอม เช่นปราสาทขางปีมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและมีเจ้าหน้าที่สำหรับให้คำแนะนำในการเที่ยวชมปราสาทขางปีและการเที่ยวชมบ้านขางปีซึ่งจัดเป็นหมู่บ้านนวัตวิถี “สำหรับการมาเที่ยวปราสาทขางปีนี้นักท่องเที่ยวสามารถมาได้ตลอดเวลานอกจากมาชมความงามของปราสาทขางปีแล้วนักท่องเที่ยวยังสามารถเที่ยวชมในหมู่บ้านซึ่งมีการจัดเป็นหมู่บ้านนวัตวิถี หมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ที่บ้านขางปีมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวมีเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือสำหรับข้อมูลในชุมชนหมู่บ้าน” ทีมผู้วิจัยพบว่าการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม จังหวัดสุรินทร์ ระดับชุมชนมีความพร้อมในการบริการนักท่องเที่ยวอยู่พอสมควร เช่นที่ปราสาทตาเมือนในชุมชนโรงเรียนบ้านหนองคันนาได้มีการดำเนินโครงการมัคคุเทศก์น้อย โดยโรงเรียนได้ให้นักเรียนได้ฝึกเป็นมัคคุเทศก์ในการพานักท่องเที่ยวๆ ชมปราสาทตาเมือน “โรงเรียนได้จัดโครงการมัคคุเทศก์น้อยสำหรับพานักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวปราสาทขอม มัคคุเทศก์น้อยจะเป็นผู้ให้ข้อมูลปราสาทขอมแก่นักท่องเที่ยว ผู้ที่เป็นมัคคุเทศก์น้อยคือนักเรียนที่มีความสนใจที่จะเป็นมัคคุเทศก์น้อย” ทีมผู้วิจัยเห็นว่าโครงการมัคคุเทศก์น้อยของโรงเรียนบ้านหนองคันเป็นโครงการที่ดีและน่าสนใจถือเป็นการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ตามแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ สามารถรับนโยบายจากแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาปฏิบัติเป็นช่องทางที่จะสร้างกลไกการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดได้อย่างดียิ่ง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 : การประยุกต์ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้มีผลกระทบต่อการลงทุนที่ของทีมวิจัย การประยุกต์ใช้กระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจึงสรุปตามเครือข่ายที่มีอยู่เดิมเท่านั้น จากการศึกษาสภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ ด้านการรวมตัวกันและความเป็นอิสระของเครือข่าย การขยายผลการท่องเที่ยวไปยังชุมชนอื่น การเรียนรู้และประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งสามด้านนี้อยู่ในช่วงการเริ่มต้น สำหรับด้านกระบวนการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆ และความร่วมมือในการสร้างคุณภาพการบริการ ดำเนินการได้ดีในบางพื้นที่ ส่วนด้านความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยงให้มีศักยภาพ ตลอดถึงการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ยังมีความตื่นตัวน้อย โดยภาพรวมสภาพของเครือข่ายการท่องเที่ยว ยังขาดความมั่นคงเข้มแข็ง ส่วนแนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม ด้านการรวมตัวกันและความเป็นอิสระของเครือข่าย การขยายผลการท่องเที่ยวไปยังชุมชนอื่น การเรียนรู้และประสบการณ์ร่วมกัน ควรประยุกต์กิจกรรมให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้น สำหรับด้านกระบวนการทำงานเชื่อมโยงกับชุมชนต่างๆ และความร่วมมือในการสร้างคุณภาพการบริการ ควรประยุกต์จัดกิจกรรมนำแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอม

ที่ประสบความสำเร้งเป็นแม่บทเช่นปราสาทศีขรภูมิ ส่วนด้านความร่วมมือในการพัฒนาบุคลากรการ
ท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ ตลอดถึงการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ควร
สร้างกิจกรรมให้เกิดความตื่นรู้ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม จากแนวทางดังกล่าวจะส่งผล
ให้เครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมมีความมั่นคงเข้มแข็งในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาท
ขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

กลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย
พบว่า การดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนการท่องเที่ยวมีกำหนด
เป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ และมีการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวปราสาท
ขอมแหล่งโบราณสถานสำคัญในจังหวัดสุรินทร์ ชุมชนหมู่บ้านนวัตวิถี การจัดกิจกรรมแสดงแสงสีเสียง
ปราสาทศีขรภูมิควบคู่ไปกับการจัดแสดงของช่างสุรินทร์ การจัดกิจกรรมสืบสานตำนานปราสาทภูมิ
โปน กลไกในการจัดการท่องเที่ยวตามที่กล่าวมาทำให้เกิดการตื่นตัวการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัด
สุรินทร์ ส่วนเครือข่ายในการจัดการการท่องเที่ยวในงานวิจัยมุ่งเน้นกลุ่มเครือข่ายในท้องถิ่นและชุมชน
เป็นหลัก ในลักษณะเครือข่ายแบบบูรณาการ และผู้วิจัยนำเอาการแบ่งเครือข่ายตามลักษณะ
ภูมิศาสตร์มาเป็นกรอบตั้งประเด็นในการศึกษาค้นคว้าวิจัย คือ เครือข่ายในระดับชุมชน เครือข่าย
ระหว่างชุมชน และเครือข่ายระดับประเทศ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ให้แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ในการ
จัดประเภทและรูปแบบของเครือข่ายว่า เครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เครือข่าย
แบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ การแบ่งเครือข่ายเชิงพื้นที่จำแนกได้ 2 ลักษณะ (1) การแบ่งเครือข่ายตาม
ระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด
เครือข่ายระดับภูมิภาค เครือข่ายระดับประเทศ เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น (2) การแบ่ง
พื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เครือข่าย
ป่าเขาสก เป็นต้น เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายได้
มากมาย ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน
เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้าง
หน้าที่ ลักษณะและโครงสร้างเครือข่ายประเภทนี้ มีการก่อตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์ โดย
กลุ่มผลประโยชน์อาจมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายประเด็นกิจกรรม ซึ่งอาจ
แบ่งได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน
และเครือข่ายภาคประชาชน 2) องค์กรประกอบสำคัญของเครือข่าย สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและ
สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของเครือข่ายไว้ 3 ประการ คือ “มี

การเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือ และ เกิดประสิทธิภาพโดยรวม” (พระมหาสุทิตย์ อาภา กโร, 2547: 45).

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในระดับประเทศ ภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติการ และสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน ในระดับพื้นที่ การท่องเที่ยวระดับจังหวัดควรให้การสนับสนุนงบประมาณ และเป็นแกนกลางในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางปราสาทขอม พัฒนาบุคลากร ตลอดถึงให้อิสระต่อพัฒนาการของชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (CBT) อีสานใต้ ในระดับชุมชน ควรมีกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอม ผู้นำชุมชน ควรเพิ่มความถี่ในการร่วมมือของชุมชนและภาคี ร่วมอบรมและแลกเปลี่ยนความรู้ ตลอดถึงการบริหารจัดการ กำหนดเป้าหมายร่วมกัน วางกลยุทธ์ในการทำงาน พัฒนาบุคลากร ให้เกิดความมั่นคงเข้มแข็งของเครือข่าย สอดคล้องกับ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในคู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภา กโร ในผลงานวิชาการเรื่อง เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ ความว่า กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายสำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ได้กำหนดรูปแบบ เนื้อหา กระบวนการสร้าง และ ตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ 3 แนวทางด้วยกันคือ “เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการทำงานในการเชื่อมโยงงานจากชุมชนสู่การตลาด และเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการ” ซึ่งในแต่ละเครือข่ายจะมีรูปแบบกระบวนการสร้างและพัฒนา และตัวอย่างกิจกรรมที่แตกต่างกันไป ซึ่งการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม สามารถประยุกต์เครือข่ายทั้ง 3 รูปแบบมาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของเครือข่ายได้ โดยเฉพาะเครือข่ายการทำงานแบบบูรณาการเหมาะที่จะนำมาเป็นแกนหลักในการเสริมสร้างการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างชุมชน นอกจากนี้ สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาเครือข่าย (CBT) จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ด้วยกัน คือ “การพัฒนาคน/องค์กรเครือข่าย การพัฒนาแหล่ง/การพัฒนาบริการ การพัฒนาเชิงบูรณาการ การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การตลาด การประสานงานเชิงนโยบาย และ การหาทุน” พระมหาสุทิตย์ อาภา กโร ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “กระบวนการทำงานของเครือข่าย บทบาทเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่าย และการก่อตัวและวงจรชีวิตของเครือข่าย”

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์คณะผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ดังนี้ กลไกการจัดการเครือข่ายในระดับจังหวัด ได้มีการดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐระดับจังหวัดโดย มีการ

กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ มีการดำเนินการบ้างแล้วในบางพื้นที่ เช่น กิจกรรมแสดงแสงสีเสียงปราสาทศิขรภูมิในช่วงงานแสดงช้างสุรินทร์ การบวงสรวงปราสาทขอมพันปี เนียงเดาธมปราสาทภูมิโปน กิจกรรมแรลลี่เที่ยวปราสาทตาเมือนและมหารम्मสินคำสัจจร กิจกรรมกินปั้นเที่ยวสองแผ่นดิน เป็นต้น มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการกีฬา เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์กับประเทศกัมพูชา กลไกการจัดการเครือข่ายระดับพื้นที่ได้แก่ (1) มีการเชื่อมโยงกันในระดับเขตพื้นที่ในชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ เชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวงานแสดงช้างสุรินทร์กับการท่องเที่ยวปราสาทศิขรภูมิ มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชื่อมโยงถึงกันระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชนกาย เช่น ททท. กทท. กทจ. ตำรวจท่องเที่ยว วัฒนธรรมจังหวัด ชุมชน สมาคมการท่องเที่ยว แนวทางเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ภาครัฐได้มีนโยบายในการสนับสนุนการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เกิดเป็นรูปธรรมซึ่งได้ดำเนินการไปบ้างแล้ว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยการศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) จากผลการวิจัยประเด็นกลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ และการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายเพื่อสร้างและส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม ทั้งในระดับประเทศ ในระดับเขตพื้นที่ของแต่ละจังหวัด และในระดับชุมชนของแต่ละจังหวัด

2) จากผลการวิจัยประเด็นการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม จังหวัดสุรินทร์ ผลกระทบ และยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดอีสานใต้ รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและผลกระทบ 1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเด็นบุคลากรประจำแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา รวมถึงวัฒนธรรมทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ 2) ด้านความพร้อมในแง่สาธารณูปโภคพื้นฐานและสุขอนามัย รวมถึงการส่งเสริมให้มีแผนการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบสากลของสถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม 3) ด้านการจัดกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีอุทยานปราสาทขอมและอุทยานการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมและมีการประชาสัมพันธ์ในสื่อที่

หลากหลาย 4) ด้านการสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอม และการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสม 5) ด้านการส่งเสริมความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมกับชุมชน รัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสร้างจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ของสถานที่แต่ละแห่งให้ชัดเจน 6) รัฐบาลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนการกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับภูมิภาคที่แสดงถึงความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเอง 7) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมให้ชัดเจนและเชื่อมโยงกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอีสานใต้

3) รัฐบาลและมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยประเด็นกลไกการจัดการและการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม ไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรกำหนดให้ในแต่ละพื้นที่ที่เป็นระดับจังหวัดจัดทำแผนการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งในประเทศและในเขตพื้นที่เพื่อนำสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางแก้ไข และส่งเสริมต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ กำหนดเป็นข้อได้ดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับต้นแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมในเขตอีสานใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน
- 2) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาไกด์นำเที่ยวด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมและการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมของอีสานใต้กับประเทศเพื่อนบ้าน
- 3) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวปราสาทขอมของชุมชน
- 4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่อการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอม

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ พึ่งเที่ยร.(2555). **พุทธศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย อากาศโร. (2547). **เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- สนธยา พลศรี. (2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์.
- สุพร ประเสริฐราชกิจ. (2537). **รวมประวัติและสัญลักษณ์ 76 จังหวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น (1977) จำกัด.
- กฤษนันท์ แสงมาศและคณะ. (2561). “การพัฒนาาระบบ GPS เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทโบราณจังหวัดสุรินทร์”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ. (2560). “การศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทางการท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ในอีสานใต้”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัมภาษณ์ รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์. ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.
- สัมภาษณ์ พรเพ็ญ บุญญาทิพย์. หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานจังหวัดสุรินทร์.
- สัมภาษณ์ นางสาวสิริลักษณ์ สิงคเสลิต. มัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนบ้านหนองคันทนา ตำบลตาเมียง อำเภอมดรัก จังหวัดสุรินทร์.
- สัมภาษณ์ นายไพฑูลย์ พิณจทรัพย์. ประชาสัมพันธ์ประจำตำบลช่างปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- สัมภาษณ์ นายธวัชชัย รัตสงคราม. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอมดรัก จังหวัดสุรินทร์.

การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษา
ชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

DEVELOPMENT ON 5 STEPS OF ANALYTICAL THINKING PROCESS OF THE
THIRD YEAR STUDENTS OF ELEMENTARY EDUCATION PROGRAM AT
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY, ROI ET CAMPUS

ปรดา นวลรึกษา¹, อมพร กุลเทพญ²

Preda Nulruksa¹, Amporn Kulapen²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด¹⁻²

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus¹⁻²

E-mail: predanulruksa@gmail.com

ได้รับบทความ: 30 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 14 พฤษภาคม 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 15 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด สาขาวิชาการประถมศึกษา ชั้นปีที่ 3 จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา 2) แบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา และ 3) แบบทดสอบวัดการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

เท่ากับ 86.35/82.31 และ 2) การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน มีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การพัฒนา, ทักษะกระบวนการ, การคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน

Abstract

The purposes of this research were to 1) to find out the efficiency of a 5-step process of analytical thinking skills development activity set based on the 80/80 criterion for the 3rd year undergraduate students majoring in Elementary Education, Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, 2) to compare the efficiency of a 5-step process of analytical thinking skills development activity set as found in both Pre-Test and Post-Test for the so-said students. The samples were the 3rd year undergraduate students majoring in Elementary Education, totally 15 in number, selected by the purposive selection methodology. The research tools consisted of : 1) a 5-step process of analytical thinking skills development activity set, 2) the assessment form for testing the decency of the 5-step process of analytical thinking skill development activity set and 3) the examination form for testing the 5-step process of analytical thinking skills. The findings were as follows : 1) the effectiveness of the 5-step process of analytical thinking skill development activity set was found to be at the range of 86.35/8 which meets the criterion set and 2) the comparison of the efficiency of a 5-step process of analytical thinking skills as achieved in the Post-Test was found to be much higher than the Pre-Test, displaying the statistically significant difference of .05.

Keywords: Development, Thinking Process Skills, Analytical Thinking 5 Steps

บทนำ

การคิดเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการเรียนรู้ และเป็นคุณลักษณะที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเด็กไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: บทนำ). ซึ่งความสามารถในการคิดเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทำให้สามารถแก้ปัญหา เลือกตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม มีเหตุผล และเป็น

เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดหลักการสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) คือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคอนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญภายใต้วิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม โดยแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2565) ซึ่งได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ที่มุ่งหวังให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านคุณภาพและด้านการเปลี่ยนแปลง โดยกำหนดผลผลิต/ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และกลยุทธ์ ให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และนำสิ่งที่เรียนรู้ไปฝึกการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดในเชิงสร้างสรรค์ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 50-51). สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ เพราะเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติ และในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพ พร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งคนไทยในอนาคตจะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักชาติ ศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม เป็นนักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่นๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมและพัฒนาครูให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับการวัดและประเมินผลที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง (Active Learning) และพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะในการสร้างเครื่องมือการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านทักษะการคิดขั้นสูง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563: 21-22).

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สังคมโลกเต็มไปด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การเรียน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา ตลอดจนการสร้างสรรคสิ่ง

ใหม่ นั่นก็คือ “การคิด” (ชนาธิป พรกุล, 2554: 5). ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวว่า คนที่มีคุณภาพ คือ คนที่คิดเป็น เพราะการรู้จักคิด หรือคิดเป็น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง คิดเป็นช่วยให้ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ดูเป็น ฟังเป็น กินเป็น ใช้เป็น บริโภคเป็น คบหาเสวนาเป็น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542: 44). ดังนั้นการจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ควรเริ่มจากการพัฒนาความสามารถในการคิดของบุคคลให้เพิ่มสูงขึ้น อันจะทำให้บุคคลนำความสามารถในการคิดไปใช้สำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน รวมไปถึงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากจะกล่าวถึงกระบวนการการคิด มนุษย์มีการคิดมากมายหลายแบบ การคิดใดที่สามารถทำได้อย่างชำนาญก็จะเกิดเป็นทักษะ ซึ่งทักษะการคิดที่จำเป็นทักษะหนึ่ง คือ การคิดวิเคราะห์ เนื่องจากการคิดวิเคราะห์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ เป็นความสามารถของบุคคลในการจำแนกแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อย หรือองค์ประกอบของเหตุการณ์หรือเนื้อหาต่างๆ ว่าประกอบด้วยอะไร มีสาระสำคัญอย่างไร และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ตลอดจนสาเหตุสรุปหลักการได้อย่างมีเหตุผล (Bloom, B.S., 1956: 201-207). ดังนั้นการมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จึงช่วยส่งเสริมความฉลาดทางสติปัญญา ในการช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจ สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างละเอียดชัดเจน และเป็นเหตุเป็นผล ช่วยในการสรุปเรื่องต่างๆ ช่วยในการประเมินและตัดสินใจ รวมไปถึงช่วยในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ อาจกล่าวได้ว่า บุคคลที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์จะทำให้มีโอกาสมากกว่าบุคคลอื่น (สุวิทย์ มูลคำ, 2553: 40). โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่ข่าวสารและเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว มีการแข่งขันสูง การปูพื้นฐานการคิด และการส่งเสริมการคิดให้แก่เด็กและเยาวชนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ระดับอนุบาล ไปจนถึงระดับสูง (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2553: 12). เพื่อให้เด็กได้มีความสามารถในการคิดสำหรับการใช้ชีวิตส่วนตัวและการอยู่ในสังคม การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโลกในปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารที่หลากหลาย ทำให้ช่องทางการส่งข่าวสารไปยังผู้รับง่ายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบุคคลจึงต้องใช้การคิดเพื่อเลือกรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เพราะการคิดวิเคราะห์ จะช่วยในการแยกแยะหาความสำคัญและสาระสำคัญของข่าวสารที่ได้รับอย่างถูกต้อง แม่นยำ และเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังที่ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ ได้กล่าวว่า การคิดวิเคราะห์มีความสำคัญมากขึ้นทุกทีในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีและการค้าขาย ทำให้สังคมไทยมีข้อเสนอแนะทางเลือกที่หลากหลายกับพฤติกรรมของแต่ละบุคคล คุณสมบัติของบุคคลในสังคมไทยจึงจำเป็นต้องมีลักษณะของการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ความดีความงาม ความเหมาะสมถูกต้อง ความเป็นประโยชน์และมีประโยชน์ให้มากยิ่งขึ้น โดยเหตุนี้การฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ในเรื่องของการคิดวิเคราะห์ จึงจำเป็นอย่างมาก (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2557: 15). สอดคล้องกับผลการวิจัยของกรรณิกา รักยิ่ง

เจรญ ด้ทำกรวจย เพื่อศกษความสามารถนการใช้ความคิดซ้นสูงซ่งประกอบไปด้วย การคด
วเคราะห คดสร้งสรรรค คดอย่างมถวจรณญาน คดแก้ปญหา ผลการวจยพบว ความสามารถในการ
ใช้ความคิดซ้นสูงของนศกษายู่ในระดับต่ำ ซ่งนศกษและนศการศกษได้พยายมหาสาเหตุ
ดงกล่าว และพบว่ากรที่เดกไทยมถปญหาด้านการคด หรือคดไม่เป้น น้นอาจมสาเหตุมาจากสภาพ
วัฒนธรรมนสงคมไทยเน้นไม่เอื้อต่อการให้เดกคดเอง ชอบให้เดกว่านอนสอนง่าย ให้เชือฟังผู้ใหญ่
เพราะอาบนำร้อนมาก่อน เมือเข้าสู่ระบบการศกษาก้เน้นการท่องจำ เชือฟังคำส้งของครุ ห้ามมความ
คดเห็นที่แตกต้งจากผู้สอน ซ่งต้งๆ เหล่าน้หล่อหลอมให้เดกไทยขาดทักษะนการคด ซ่งนเรองการ
คดวเคราะห คดสร้งสรรรค คดแก้ปญหา ซ่งเป้นการคดในระดับสูง นอกจากสภาพวัฒนธรรมแล้ว
ปญหาการคดและการคดวเคราะห ยังเกดมาจากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครุบางส่วน ที่
ยังไม่ได้เน้นการจัดกิจกรรมการคดวเคราะห (กรรณกา รกยงเจรญ, 2555: 49-57).

ผู้วจยในฐานะเป้นอาจารย์ผู้สอนนศกษนคณศกษาศาสตร มหาวมถลัยมหามกุฏราช
วมถลัย วมถยาเขตร้อยเอ็ด ได้ทำกรจัดการเรียนรู้ ส้งเกตพฤติกรรม ดดตามและประเมินผล
พฤติกรรมกรเรียนรู้ของนศกษ พบข้อมูลท่สอดคล้องกันกับปญหาซ่งต้งน เกี่ยวกับการขาดทักษะ
และความสามารถในการคดวเคราะห ของนศกษ ผู้วจยจ้งศกษข้อมูลซ่งประกอซ่งเพิ่มดวมด้วยการ
สอบถาม สัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลกสูตร และนศกษาคณศกษาศาสตร มหาวมถลัยมหามกุฏ
ราชวมถลัย วมถยาเขตร้อยเอ็ด เกี่ยวกับการความสามารถนการคดวเคราะหของนศกษ พบว มถข้อมูล
ท่สอดคล้องกันคือนศกษส่วนใหญ่มความสามารถนการคดวเคราะหไม่สูงนถ ประเมินจากกร
ตอบคำถาม กรทำแบบฝกหัดหรือรายงานท่ต้องอาศัยการวเคราะหและเชือมโยงข้อมูล รวมไปถ้งกร
ตอบข้อสอบอ้ต่นยท่มถลักษณะวเคราะहनศกษจะทำไม่ค่อยได้ ซ่งอาจารย์ส่วนหน่งให้คมเห็นว
อาจเป้นความเคยซนนการเรียนแบบท่องจำ หรืออาจเป้นเพราะไม่ได้รับการฝกให้คด และจากกร
สัมภาษณ์นศกษ เกี่ยวกับการมถสำคัญของกรคดวเคราะหและการรับรู้ความสามารถนการคด
วเคราะหของตัวนศกษเอง ได้ข้อมูลท่สอดคล้องกัน คือนศกษรับรู้วตนเองไม่ถนัดเรอง
การคดวเคราะห และไม่รู้ว่าจะต้งเริ่มวเคราะหอย่างไร แต่นศกษรู้ถ้งมถสำคัญของกรคด
วเคราะหท่มถความจำเป็นต่อส้งคมปัจจุบันซ่งนด้านกรเรียนของตนเอง กรทำงานนอนาคต และ
ต้งการพัฒนาตนเองให้มความสามารถนการคดวเคราะหให้เพิ่มมกซ่น และจากกรสำรวจปญหา
เบืองต้ง พบว นศกษาคณศกษาศาสตร มถความต้งการพัฒนาตนเองให้มความสามารถนการคดวเคราะห
เพิ่มมกซ่น ซ่งน้เพราะความสามารถนการคดวเคราะห เป้นปจยจ้งสำคัญสำหรับผู้เรียน (ปรดา นवल
รกษา, 2552: 2-3).

ชุดกิจกรรมเป้นสือท่จัดทำซ่นอย่างเป้นระบบ ประกอบด้วย องคคมความรู้ วัสดุอุปกรณ์ และ
วธกรจัดกิจกรรม มาประกอบกันเป้นชุดนรูปแบบของสือประสม วัตถุประสงค เนือหาแบบทดสอบ

จัดไว้เป็นชุดๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้หรือพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้เรียนให้สูงขึ้น ได้เรียนรู้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และได้รับความรู้ในแนวเดียวกัน โดยผู้เรียนจะได้ศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมจากการเรียนรู้ หรือเรียนรู้ด้วยตนเองจนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังมีครูผู้สอนคอยชี้แนะและให้ความช่วยเหลือชุดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สอนมาเป็นผู้ชี้แนะ เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน รวมไปถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2551: 51). ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จะช่วยลดบทบาทในการสอนของครูลง โดยครูเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำในการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู เพิ่มศักยภาพของผู้เรียน โดยผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาและยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและยังเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนว่ามีความพร้อมที่จะศึกษาเวลาใด ทำให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบ และรู้จักทำงาน ร่วมกัน เนื่องจากบางกิจกรรมเป็นกิจกรรมกลุ่ม ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงานกลุ่ม มีการวัดผลบ่อยๆ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้การกระทำของตนเอง เกิดการสร้างแรงจูงใจ เป็นการส่งเสริมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ประเมินตนเอง นักเรียนสามารถเรียนตามความสนใจ ความถนัด เป็นการส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2546: 120). ชุดกิจกรรมพัฒนากระบวนการคิด เป็นนวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะการคิดขั้นสูง เป็นความสามารถในการจำแนกองค์ประกอบของสิ่งต่างๆ และหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นเพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้นซึ่งทักษะการคิดวิเคราะห์มีความจำเป็นสำหรับผู้ที่กำลังศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่จะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดในศาสตร์ต่างๆ ที่ผู้เรียนจะได้เรียนในชั้นสูง 5 ขั้นตอน คือ 1) ระบุปัญหาหรือข้อมูลที่ต้องการวิเคราะห์ให้ชัดเจน 2) รวบรวมและประเมินผลข้อมูล 3) กำหนดหลักเกณฑ์/แนวทางการแก้ปัญหา 4) นำแนวทางการแก้ปัญหาไปทดสอบ และ 5) เลือกแนวทางที่ดีที่สุดไปดำเนินการใช้ ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่านักศึกษาจะเป็นผู้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ คิดอย่างเป็นระบบ (ทศนา แคมมณี และคณะ, 2544: 105). ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาผู้เรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพิ่มมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ การใช้ชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคตของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลศึกษา

คั่นคว้แอกสรและงนวจยต้งๆ ที่เกยวข้องกัปรทฒนคสมภนในการคตวเคราะหของ
ผู้เรยน เพอให้ผู้เรยนปรทฒนคสมภนในการคตวเคราะหได้ยงเต็มศกยภพ

จกที่กล่าวข้งต้น แสดงให้เห่นวการคตเชงวเคราะหเป็นท้งทกษะการคตที่สำคัญ และ
เป็นทกษะที่สมภนปรทฒนได้ดวยวธการที่หลกหลย ดวยคุ่มือ แบทพีกหัด หรือปรกรมปรทฒน
คสมภนในการคตวเคราะห เพอให้ผู้เรยนมีคสมภนในการคตวเคราะหอยงเต็มศกยภพ
ดงนั้ผู้วจยจรงสนใจที่จะสร้งชุดทกจรรม เพอปรทฒนทกษะกระบวนการคตเชงวเคราะห 5 ช้nton
คือ 1) ระบูปญหหรือข้อมูลที่ต้องการวเคราะหให้ช้ตเจน 2) รวบรวมและปรเมณผลข้อมูล
3) ก้งนดหลกเกณท/แนวทงการแก้ปญห 4) นำแนวทงการแก้ปญหไปทตสอ และ 5) เลอ
แนวทงที่ดีที่สุดไปด้เนนการช้ กับนกศกษาระดบปรณญตวรี ช้ntonที่ 3 สขววชการปรณศกษ
มหวทยลยมหมถุภรชวทยลย วทยาเขตร้อยเอ็ด เพอให้ผู้เรยนมีทกษะกระบวนการคตเชง
วเคราะห สอดคล้องกัคุณลกษณะของบ้ณทตที่พ้งปรสงศ์ ด้นทกษะทงปญญา และด้นทกษะ
การวเคราะหเชงตวลข การสือสรและการช้เทคโนโลยีสรสนเทศ ตมกรอบมตรฐนคณวุฒ
ระดบอดมศกษแห่งชชาติ และมคสมภนในการคตวเคราะหเพอนำไปช้ในการด้เนนช้วต
ส่วตวหรือการทำงานในอนาคตตอไป

วตุปรสงศ์ของการวจย

1. เพอสร้งและหปรสทภพของชุดทกจรรมปรทฒนทกษะกระบวนการคตเชง
วเคราะห 5 ช้nton ส้หรบนกศกษช้ntonที่ 3 สขววชการปรณศกษ มหวทยลยมหมถุภรช
วทยลย วทยาเขตร้อยเอ็ด ตมเกณท 80/80
2. เพอปรยบเทยบคสมภนในการคตเชงวเคราะหก่อนและหล้งการช้ชุดทกจรรม
ปรทฒนทกษะกระบวนการคตเชงวเคราะห 5 ช้nton

วธด้เนนการวจย

งนวจยเป็นงนวจยเชงปรมณ ดวยมีวธด้เนนการวจย ดงนั้

1. ปรชกรที่ศกษ ได้แก่

นกศกษช้ntonที่ 3 สขววชการปรณศกษ มหวทยลยมหมถุภรชวทยลย วทยา
เขตร้อยเอ็ด ภคการศกษที่ 2 ปีการศกษ 2563 งำนวน 15 คน

2. การค้ณวณขนาดตวอยงและการสุ่ม

กลุ่มตวอยงที่ช้ในการวจย คือนกศกษช้ntonที่ 3 งำนวน 15 คน สขววชการ
ปรณศกษ มหวทยลยมหมถุภรชวทยลย วทยาเขตร้อยเอ็ด ได้มโดยการเลอแบทเจอะจง
(Purposive selection) ช้งเป็นการเลอโดยพิจरणและตตลนใจของผู้วจยเอง ลกษณะของกลุ่มที่

เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทุกขั้นตอน

3. สถานที่และระยะเวลาดำเนินการ

3.1 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

3.2 ระยะเวลาดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2563

4. เกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ (Inclusion Criteria)

ใช้การสุ่มแบบเจาะจง

5. เกณฑ์การแยกอาสาสมัครออกจากโครงการ (Exclusion criteria)

ใช้การทดลองทั้งชั้นปีที่ 3

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลพอสังเขป

ในการดำเนินการทดลองใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ทดลองใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด จำนวน 15 คน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ทำการทดสอบวัดการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนพัฒนา (Pretest) กับนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา จำนวน 15 คน ด้วยแบบทดสอบวัดการคิดเชิงวิเคราะห์

2. ดำเนินการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน กับนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด โดยการทดลองในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2563

3. ทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบวัดการคิดเชิงวิเคราะห์ฉบับเดียวกับทดสอบก่อนพัฒนากับนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง 15 คน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำคำตอบของนักศึกษาจากการทำแบบทดสอบวัดการคิดเชิงวิเคราะห์ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในแต่ละข้อ

2. นำคะแนนทดสอบก่อนและหลังพัฒนาของนักศึกษาทั้งหมด มาหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. เปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดเชิงวิเคราะห์ด้วยการทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนพัฒนาและหลังเรียน โดยใช้ค่าสถิติ t-test Dependent

8. สถิตททใช้

8.1 ค่ำร่อยละ

8.2 ค่ำเฉลย

8.3 ค่ำความเปยงเบนมาตรฐาน

8.4 ค่ำความเทยงตรง (Validity)

8.5 ค่ำ t-test แบบ Dependent Sample

ผลกรวจย

ผลกรวจยคร้งน้ สมนกรสรูปด้ดงน้

ข้ตอนทที่ 1 วเคราะห้กรสร้งและหปรสทธภพของชุดกจรรมพฒนทกษะกรบวกรคตเชยวเคราะห้ 5 ข้ตอน ส่ำรบนักศกษข้ปทที่ 3 สขววขกรประณศกษมหวทยลยมหมกฎรชวทยลย วทยเขตร่อยเอ็ด ตมเกณษ์ 80/80 ดงแสดงนตารง 1-3

ตารง 1 ผลกรประเมนควมควมหมะสมของชุดกจรรมพฒนทกษะกรบวกรคตเชยวเคราะห้ 5 ข้ตอน ของผู้เชยวชชญ

รยกรประเมน	\bar{X}	S.D.	ระดบควมหมะสม
1. รูปเบบกรจ้ดพมพ จ้ดรูปเล่ม กรนนำเสนอน่ำสนจกฏท้อง	4.33	0.58	มก
2. ควมหมะสมตอกรนนำปพระยุคท้ใช้ในชวทจรง	4.67	0.58	มกท้สุด
3. สถนกรณน้ในชุดกจรรมควมสอดคล้อง หมะสมกบชวทจรง	4.67	0.58	มกท้สุด
4. ควมหมะสมตอกรพฒนทกษะน ศตวรรษทที่ 21	4.67	0.58	มกท้สุด
5. หลกกรของชุดกจรรมควมเป็นป้ด้ในกรนนำป้ช้ด้จรง	4.67	0.58	มกท้สุด
6. จดประสงค้ของชุดกจรรมป้ประโยชน์ส่ำรบนผู้เรยน	4.33	0.58	มก
7. จดประสงค้ของชุดกจรรมหมะสมตอวัยของผู้เรยน	4.33	0.58	มก
8. จดประสงค้ของชุดกจรรมควมช้ดเจนและ เป็นป้ด้	4.67	0.58	มกท้สุด
9. เนื้อหขของชุดกจรรมหมะสมกบวัยและควมสนจของผู้เรยน	4.33	0.58	มก
10. เนื้อหขของชุดกจรรมครอบคลุมควมรู้ท้ผู้เรยนครด้รับ	5.00	0.00	มกท้สุด
11. เนื้อหขของชุดกจรรมก้กรจ้ดเรยงล่ำดบท้หมะสม	4.67	0.58	มกท้สุด
12. เนื้อหขของชุดกจรรมหมะสมกบกรนนำป้ช้ ปฏบ้ตจรง	4.67	0.58	มกท้สุด
13. รูปเบบของชุดกจรรมควมหมะสมตอกรจ้ดกรเรยนรู้	4.67	0.58	มกท้สุด
14. ชุดกจรรมหมะสมท้จะนนำป้สู่กรบรลจจุดประสงค้	4.67	0.58	มกท้สุด

15. ชุดกิจกรรมมีการจัดลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม	4.33	0.58	มาก
16. ระยะเวลาในการใช้ชุดกิจกรรมมีความเหมาะสม	4.33	0.58	มากที่สุด
17. ความถูกต้องของภาษา	4.67	0.58	มากที่สุด
18. นำไปใช้บูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ ได้	4.33	0.58	มาก
19. การใช้สีสันทันขนาดตัวอักษรและภาพเหมาะสม	4.67	0.58	มากที่สุด
20. การประเมินผลของชุดกิจกรรมครอบคลุมสิ่งที่ต้องการพัฒนา	4.67	0.58	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.55	0.17	มากที่สุด

จากตาราง 1 สรุปได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อ 10 เนื้อหาของชุดกิจกรรมครอบคลุมความรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.00 รองลงมาได้แก่ ข้อ 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19 และ 20 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.58 ส่วนข้อ 1, 6, 7, 9, 15 และ 18 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.58

ตาราง 2 ผลการวัดและประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน

เลขที่	ผลการประเมินระหว่างเรียน				รวม
	ชุดที่ 1 (10)	ชุดที่ 2 (10)	ชุดที่ 3 (10)	ชุดที่ 4 (10)	
1	8	9	8	9	34
2	9	10	9	9	37
3	7	8	8	9	32
4	9	9	9	9	36
5	9	9	9	9	36
6	9	9	9	10	37

7	9	10	9	10	38
8	8	8	8	9	33
9	7	8	8	9	32
10	8	9	9	9	35
11	8	9	8	8	33
12	7	8	8	8	31
13	9	9	8	9	35
รวม	107	115	110	117	449
\bar{X}	8.23	8.85	8.46	9.00	34.54
S.D.	0.83	0.69	0.52	0.58	2.22
ร้อยละ	82.31	88.46	84.62	90.00	86.35

จากตาราง 2 สรุปได้ว่า นักศกษาชั้นปที่ 3 สาขาวิชาการประณศกษา ที่เรรยนโดยใชชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการศดเชงวศรระห 5 ชั้นตอน มคาคะณนเฉลยระหวางเรรยนโดยรวม เทากบ 34.54 ส่วนเบยงเบนมาตรฐาน เทากบ 2.22 เมอจําแนกเปอรายชุด พบวา ชุดที่ 4 กิจกรรมพัฒนาทักษะการศดเชงวศรระห 5 ชั้นตอน จากบทความ ไดคะณนเฉลยสูงศด เทากบ 9.00 ส่วนเบยงเบนมาตรฐาน เทากบ 0.58 รองลงมมาได้แก ชุดที่ 2 กิจกรรมพัฒนาทักษะการศดเชงวศรระห 5 ชั้นตอน จากนทาน คะณนเฉลย เทากบ 8.85 ส่วนเบยงเบนมาตรฐาน เทากบ 0.96 ส่วนชุดที่ 1 กิจกรรมพัฒนาทักษะการศดเชงวศรระห 5 ชั้นตอน จากช่าว มคะณนเฉลยเปอรลําดบศดทําย เทากบ 8.23 ส่วนเบยงเบนมาตรฐาน เทากบ 0.83

ตาราง 3 ผลการเรียนรู้ด้านกระบวนการคิดของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ก่อนเรียนและหลังเรียน

เลขที่	ก่อนเรียน (30)	หลังเรียน (30)	D	D ²
1	18	25	7	49
2	19	24	5	25
3	16	23	7	49
4	17	26	9	81
5	17	25	8	64
6	19	27	8	64
7	20	28	8	64
8	15	22	7	49
9	15	22	7	49
10	17	25	8	64
11	18	25	7	49
12	15	23	8	64
13	19	26	7	49
รวม	225	321	96	720
\bar{X}	17.31	24.69	7.38	-

S.D.	1.70	1.84	0.96	-
ร้อยละ	57.69	82.31	24.62	-

จากตาราง 3 สรุปได้ว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ก่อนเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 17.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.70 คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนคิดเป็นร้อยละ 57.69 หลังเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 24.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.84 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.31 ความก้าวหน้าทางการเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 7.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.96 คะแนนเฉลี่ยความก้าวหน้าคิดเป็นร้อยละ 24.62

ตาราง 4 ผลการหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ตามเกณฑ์ 80/80

แหล่งข้อมูล	จำนวนผู้เข้าอบรม	\bar{X}	ร้อยละ	ประสิทธิภาพ
ระหว่างเรียน (40)	13	34.54	86.35	86.35/82.31
หลังเรียน (30)	13	24.69	82.31	

จากตาราง 4 สรุปได้ว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน มีค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนเท่ากับ 34.54 คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 86.35 ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่างเรียนเท่ากับ 24.69 คะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 82.31 ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ เท่ากับ 86.35/82.31

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนและหลังการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน

คะแนน	ค่าเฉลี่ย		n	ΣD	ΣD^2	$(\Sigma D)^2$	t
	\bar{X}	S.D.					
ก่อนเรียน	17.31	1.70	13	96	720	9216	27.71*
หลังเรียน	24.69	1.84					

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (df 12 = 2.178)

จากตาราง 5 สรุปได้ว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อนเรียน เท่ากับ 17.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.70 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.69 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.84 ซึ่งคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ อภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ดที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ เท่ากับ 86.35/82.31 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาติศน อยู่ตระกูล การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง เพื่อส่งเสริมความสามารถการคิดวิเคราะห์วิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ผสมผสานด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริง มีคุณภาพระดับมาก และมีประสิทธิภาพ 86.19/90.88 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 75/75 ที่กำหนด (ชาติศน อยู่ตระกูล (2561: 123). สอดคล้องกับ สุชินันท์ บุญพัฒนาภรณ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการคิดเชิงวิเคราะห์

พบว่า ความรู้ทางการดำเนินการทางการคิด และด้านการคิดวิเคราะห์ หลังทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่า ก่อนทดลองใช้หลักสูตรในทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 (สุจินท์ บุญพัฒนาภรณ์, 2559: 144-145. และ สุนทรา ศรีวิราชา ได้ศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ เน้นการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องการประยุกต์ ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่องการดำรงชีวิตของ พืชของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 81.90/86.20 มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ กำหนด 80/80 ทั้งนี้เนื่องมาจากได้พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมีการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้อย่าง ครอบคลุมมีขั้นตอนการ จัดทำที่เหมาะสม โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจทาน และผู้วิจัยได้แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ชุด กิจกรรมมีเนื้อหาที่ ครอบคลุมตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนด และมีการจัดเรียงเนื้อหา ภาษาที่ใช้ และ รูปแบบของชุดกิจกรรมที่เหมาะสม ใช้หลักการสร้างโดยมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญเพื่อให้มี กระบวนการทักษะการคิดวิเคราะห์ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นักเรียนที่เรียนด้วยชุด กิจกรรมดังกล่าวได้ศึกษาเนื้อหาผ่านหลากหลายกิจกรรม ส่งผล ให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน (สุนทรา ศรีวิราชา, 2557: 1-135). ซึ่งหลักในการสร้างสอดคล้องกับ วาสนา ทวีกุลทรัพย์ ได้กล่าวถึง แนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการผลิตชุดกิจกรรม พอ สรุปได้ว่า ในการผลิตชุดกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ของนักเรียน ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้สอนมาเป็นผู้ชี้แนะ เพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษา ความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน รวมไปถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการ เรียนรู้ของนักเรียนด้วย (วาสนา ทวีกุลทรัพย์, 2557: 7).

2. นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา ที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาทักษะ กระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ก่อน เรียน เท่ากับ 17.31 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.70 หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.69 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.84 ซึ่งคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทรา ศรีวิราชา ได้ศึกษาและวิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ เน้นการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และการ แก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่องการประยุกต์ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สุนทรา ศรีวิราชา, 2557: 1-135).

2.1 ผู้วิจัยสร้างชุดกิจกรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบตามหลักเกณฑ์การสร้าง ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เรียนจากง่ายไปหายาก และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหลักสูตร กิจกรรมเหมาะสมกับวัย ความสามารถและพื้นฐาน ของผู้เรียนมีคำสั่งอธิบายชัดเจน อ่านแล้วรู้เรื่อง ไม่สับสนและชุดกิจกรรมเข้าใจง่าย มีขั้นตอนการจัดทำที่เหมาะสม โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจทาน และผู้วิจัยได้แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับ ชัยยงค์ พรมวงศ์ ชุดกิจกรรมมีเนื้อหาที่ครอบคลุมตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนด และมีการจัดเรียงเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่ได้ศึกษา เนื้อหาผ่านหลากหลายกิจกรรม เริ่มจากการศึกษาความรู้และแนวทางการคิดวิเคราะห์จากชุด กิจกรรมแต่ละชุด ศึกษาตัวอย่าง ทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อระดมความคิดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกันเพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมรายบุคคลต่อไปทำกิจกรรมรายบุคคล (ชัยยงค์ พรมวงศ์, 2545: 28). สรุปความรู้และทดสอบประจำชุดกิจกรรมแต่ละชุด สอดคล้องกับ สุคนธ์ สินธพานนท์ ชุด กิจกรรมการเรียนรู้มีเนื้อหาสาระวิชาเพียงหน่วยเดียว และใช้กับนักเรียนทั้งชั้น แบ่งเป็นหัวข้อที่จะ บรรยาย มีการกำหนดกิจกรรมตามลำดับชั้นนักเรียนได้ ศึกษาความรู้ร่วมกัน โดยปฏิบัติกิจกรรมตาม ขั้นตอนต่างๆ ที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีการจัดกิจกรรม หลากหลาย บางขั้นตอนครูอาจ ใช้วิธีการบรรยายประกอบการใช้สื่อ บางขั้นตอนครูอาจให้นักเรียน ศึกษาความรู้ด้วยตนเองเป็น รายบุคคล และบางขั้นตอนอาจให้นักเรียนศึกษาความรู้จากชุดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรม กลุ่มการคัดเลือกบทอ่านที่นำมาใช้เป็นเรื่องที่มีความหมาย เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและความหลากหลาย อีกทั้งมีแนวคิดที่ให้เกิดใฝ่ใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ชุดกิจกรรมประกอบด้วย ข่าว นิทาน บทความ โฆษณา (สุคนธ์ สินธพานนท์, 2553: 13).

2.2 การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ทำได้โดยการดำเนินการจัดการเรียนรู้ เทคนิคการสอนตามขั้นตอนอย่างมีระบบจะช่วยให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งในขณะเดียวกันกระบวนการทางสมองมีการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน เริ่มจากความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ มีการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนองของความคิดโดยฝึกคิด ฝึกตั้งคำถาม กำหนดสิ่งที่ ต้องการวิเคราะห์ การคิดตีความ การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์การคิดแบบย้อนทวน การคิดจำแบบ แยกแยะ การคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์และการคิดจัดอันดับเป็นการปฏิบัติตามหลักการเป็นขั้นตอนคือ การกำหนดปัญหาหรือวัตถุประสงค์ กำหนดหลักการพิจารณาแยกแยะและสรุปหาคำตอบทำให้ ผู้เรียนส่วนใหญ่มีการพัฒนา กระบวนการคิดวิเคราะห์ที่ดีขึ้น รู้หลักการคิดวิเคราะห์และสามารถ ปฏิบัติงานและความถูกต้องของงานและกล้าที่จะคิดอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้เรียนได้ให้เหตุผลประกอบในทุก หัวข้อได้อย่างชัดเจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สอดคล้องกับ ชมนาด เชื้อสุวรรณทวิ พบว่าการ จัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา ที่มุ่งเน้นกระบวนการ มีขั้นตอนที่ชัดเจน นำไปสู่การคิดที่ต่อเนื่องเชื่อมโยง นักเรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันสร้าง

พลังในการเรียน (ขนาด เชื้อสุวรรณทวี, 2556). ซึ่งสรุปได้ว่าวิธีการพัฒนาการคิดวิเคราะห์โดยใช้ชุดกิจกรรมกระบวนการคิดวิเคราะห์ 5 ขั้นตอนเป็นทักษะที่ใช้ได้ผลดีในระดับที่น่าพอใจ สามารถช่วยพัฒนา กระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนได้ดีขึ้นตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5 ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้สอนควรจะมีการฝึกหรือปฏิบัติให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์บ่อยครั้ง หรือควรมีสื่อประกอบให้ มากขึ้น

2) สามารถนำกระบวนการคิดวิเคราะห์ 5 W 1 H ไปประยุกต์ใช้กับทุกรายวิชาอาจจะปรับโดยทำเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้

3) ในการคัดเลือกเนื้อหาเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนควรมีความสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดและเนื้อหาของเรื่องที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ควรยาวจนเกินไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน โดยเฉพาะศึกษาตัวแปรที่สามารถปลูกฝังและส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการ พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนในกลุ่มสาระอื่นๆ เพื่อให้นักเรียนได้รับ การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ให้ ครบทุกด้าน

3) ควรมีการเปรียบเทียบผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมใดที่นักเรียนยังต้องการพัฒนาหรือรูปแบบในการสอนใดที่ทำให้พัฒนาการทักษะการคิดวิเคราะห์เพิ่มสูงขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). สารการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.

- . (2560). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)** ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชนาธิป พรกุล. (2554). **การสอนกระบวนการคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติ คนอยู่ตระกูล. (2561). “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้สอนด้วยเทคโนโลยีเสมือนจริงเพื่อส่งเสริมความสามารถการคิดวิเคราะห์ วิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6”. **ปริญา กศ.ม.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2545). **เอกสารการสอนชุดวิชาสื่อการสอนระดับประถมศึกษา หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 20)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทศนา เขมมณี; และคณะ. (2544). **วิทยาการด้านการคิด**. กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์ จำกัด.
- ประพันธ์ สุธาโรจน์. (2553). **การพัฒนาการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด 1991 เทคนิคปรีณติง.
- ปรีดา นวลรักษา. (2552) **การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ลูกเสือ) เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิด**. ร้อยเอ็ด: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2557). **หลักและเทคนิคการสอนระดับอุดมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา ทวีกุลทรัพย์. (2541). “ชุดการสอน”. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาสื่อกับการศึกษาขั้นพื้นฐานหน่วยที่ 14**. หน้า 2-13. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). **สาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)** ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ. (2551). **การจัดกระบวนการเรียนรู้ : เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- สุนทรา ศรีวิราชา. (2557). “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เรื่องการประยุกต์สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2”. **ปริญา กศ.ม.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2553). **การเขียนแผนจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด**. กรุงเทพมหานคร: อี เค บุ๊คส์.

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2551). **19 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

สุธินันท์ บุญพัฒนาภรณ์. (2559). “การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดเชิง
คณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา”. **ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**

Bloom, B.S.. (1956). **Taxonomy of Educational Objectives, the classification of
educational goals – Handbook I: Cognitive Domain.** New York: McKay.

ปัญหาการรับบริการสุขภาพข้ามแดนของผู้ป่วยชาวกัมพูชา THE PROBLEMS IN OBTAINING CROSS-BORDER HEALTH SERVICES OF CAMBODIAN PATIENTS

บัญญัติ สาลี¹, ชัยวัฒน์ เสาทอง²
Banyat Salee¹, Chaiwat Southong²
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹⁻²
Mahasarakham University¹⁻²
E-mail: banyat.s@msu.ac.th

ได้รับบทความ: 10 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 19 มิถุนายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 20 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจัยทางด้านการดูแลสุขภาพข้ามแดนในพื้นที่ชายแดนติดกับเทือกเขาพนมดงรัก กลุ่มตัวอย่างในเก็บข้อมูล ได้แก่ คนป่วยชาวกัมพูชาที่ข้ามแดนมาใช้บริการทางด้านสุขภาพในสถานพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 50 คน โดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านสภาพปัญหาการเข้ารับบริการสถานพยาบาลที่พบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50 2) ด้านความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ป่วยกัมพูชา (1) ทางด้านความมั่นใจในการบริการของสถานพยาบาล พบว่า มีความมั่นใจสถานพยาบาลเอกชนคิดเป็นร้อยละ 92.11 ส่วนสถานพยาบาลรัฐ มีจำนวนร้อยละ 66.66 และ (2) ด้านอุปกรณ์เครื่องมือ โดยมีความพึงพอใจ คิดเป็นร้อยละ 100.00 ทั้งในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน

คำสำคัญ: การบริการสุขภาพข้ามแดน, ชาวกัมพูชา, การข้ามแดน, พนมดงรัก, สถานพยาบาล และพื้นที่ชายแดน

Abstract

The objective of this research paper was to study the status of problems and factors contributing to cross-border health care research in the border areas adjacent to the Phanom Dong Rak Mountain Range. The sample in the data collection consisted of 50 Cambodian patients who crossed the border to use health care services in hospitals in Surin Province. The sample selection method was accidental sampling. The research tool was a structured and unstructured interview form. The results of the research were found that 1) The most common problems in hospital admissions were 50 percent 2) The opinions and satisfaction of Cambodian patients were: (1) Confidence in hospital services, it was found that there was 92.11% confidence in private hospitals. which amounted to 66.66% and (2) In terms of equipment and tools with satisfaction 100.00 percent in both public and private hospitals.

Keywords: Cross-border health services, Cambodian people, border crossing, Phanom Dong Rak, hospitals and border area.

บทนำ

ประเทศไทยมีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางน้ำ ในส่วนของอาณาเขตที่ติดต่อกับราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) นั้น ชายแดนส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่มีเทือกเขาพนมดงรักเป็นพรมแดนตามธรรมชาติ ซึ่งมีความยาวร่วม 500 กิโลเมตร โดยประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่สองฟากฝั่งเทือกเขาดังกล่าวโดยเฉพาะ “อาณาบริเวณพื้นที่ชายแดน” (borderlands) ส่วนใหญ่พูดภาษาเขมร และมีความคล้ายคลึงกันทั้งทางด้านภาษา สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทั้งยังมีปฏิสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนานนับแต่อดีต ทั้งความสัมพันธ์ที่ผ่านรูปแบบของเครือญาติ การแต่งงาน ญาติพี่น้อง เพื่อน ผู้รับอุปถัมภ์-ผู้ให้อุปถัมภ์ การจับจ่ายซื้อของเพื่อการอุปโภคบริโภค การเข้ามาเป็นแรงงาน การค้าขาย การเข้าร่วมเทศกาลงานบุญต่าง ๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ในเชิงความขัดแย้งในบางกรณี อันจัดว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ในยุคจารีต แม้อาจจะขาดหายไปบ้างในช่วงบางเวลาทางประวัติศาสตร์อันเนื่องมาจากปัจจัยด้านการเมืองการปกครองเป็นสำคัญ ภายหลังจากที่ได้มีการกำหนดกรอบความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้น คือ กรอบความคิดของความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ (modern nation states) โดยเน้นขอบเขตและดินแดนที่ชัดเจน รวมทั้งการปกครองที่เป็นเอกภาพในดินแดน มีการกำหนดเขตแดน

และก่อตั้งรัฐชาติขึ้นในนามไทยและกัมพูชาขึ้นมา โดยมีเส้นเขตแดนเป็นเครื่องบ่งชี้ เป็นการลากเส้นพรมแดนทางการเมือง (รัฐชาติ) ทาบลงไปบนเส้นพรมแดนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ส่งผลให้การเดินทางติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คนที่อยู่ต่างรัฐชาติต้องอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวดของรัฐ

ทว่าในปัจจุบันที่เรียกกันว่ายุคโลกาภิวัตน์ การเดินทางเคลื่อนไหวของผู้คนทั้งสองฝั่ง กลับมีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน

ประเด็นด้านสาธารณสุขนั้นพบว่า จากการลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นของคณะผู้วิจัยระหว่างวันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2559 มีจำนวนผู้ป่วยชาวกัมพูชาเข้ามาใช้บริการสาธารณสุขในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นทั้งในโรงพยาบาลของรัฐและของเอกชน อันเนื่องมาจากมีความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างไทย-กัมพูชาเพราะมีช่องทางที่หลากหลาย ประชาชนทั้งสองฟากฝั่งจึงสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้สะดวก โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ ผู้ป่วยเหล่านี้ ไม่ใช่แรงงานที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยซึ่งจะต้องมีการลงทะเบียนอย่างถูกต้อง และมีระบบการจ่ายเงินสนับสนุนเมื่อเกิดปัญหาสุขภาพ แต่เป็นกลุ่มที่เข้ามาเพื่อใช้บริการทางสุขภาพ โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา อาทิ พระวิหาร, อุดรมีชัย, เสียมเรียบ, พระตะบอง และบันเตียเมียนเจย (นายมุย เปรียล, จังหวัดอุดรมีชัย, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2559) สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นย่อมส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขในประเทศไทย หากต้องรับภาระการดูแล ผู้ป่วยชาวกัมพูชาเพิ่มโดยไม่ได้มีการวางแผนการเตรียมความพร้อม ไม่มีนโยบายหรือวิธีการจัดการที่เหมาะสม เพราะโรงพยาบาลตามจังหวัดชายแดนจะต้องรับภาระเหล่านี้มากขึ้น จนอาจส่งผลกระทบต่อการบริหาร ทรัพยากรบุคคลด้านวิชาชีพของโรงพยาบาลและประสิทธิภาพการให้บริการแก่ประชาชนไทยให้ครอบคลุมและทั่วถึง รวมทั้งอาจต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการให้บริการผู้ป่วยเหล่านั้นด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจัยทางการดูแลสุขภาพข้ามแดนในพื้นที่ชายแดนติดกับเทือกเขาพนมดงรัก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เข้ารักษาพยาบาลด้วยวิธีแบบบังเอิญ (accidental sampling) โดยเก็บตัวอย่างจากสถานพยาบาลเอกชนและรัฐ ในระยะเวลา 7 วัน ระหว่างวันที่ 14-20 มีนาคม 2565 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเฉพาะจำนวน 50 คน การวิเคราะห์ในบทความนี้ใช้วิธีการ

วิเคราะห์ทั้งด้วยสถิติ และแนวคิดทางด้านมานุษยวิทยามาประยุกต์เข้าด้วยกัน สถิติที่ใช้ในบทความนี้คือ ร้อยละ และแนวคิดทางด้านมานุษยวิทยาที่ใช้ก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนทั้งสองฟากฝั่งที่อยู่ในอาณาบริเวณพนมดงรักทั้งไทยและกัมพูชา ฝั่งไทย ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว ฝั่งกัมพูชา ได้แก่ พระวิหาร อุดรมีชัย บันทายมีชัย

พื้นที่ที่นำมาใช้ในบทความนี้ ได้แก่ สถานพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ทั้งของรัฐและเอกชน จำนวน 2 แห่ง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ขอบเขตเนื้อหาในงานวิจัย ได้แก่

1.1 สถานภาพปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาโจทย์วิจัยด้านภาษาและวัฒนธรรม

1.2 สถานภาพปัญหาและปัจจัย ที่เอื้อต่อการพัฒนาโจทย์วิจัยด้านโบราณสถาน และการท่องเที่ยว

1.3 สถานภาพปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาโจทย์วิจัยด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

2. ขอบเขตเนื้อหาในงานวิจัย ได้แก่ สถานภาพปัญหาและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาในบทความนี้ กำหนดขอบเขตเนื้อหาเฉพาะสถานภาพปัญหาและการใช้บริการสุขภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขอบเขตงานวิจัยในข้อที่ 3

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างทั้งคนไทยและคนกัมพูชา ในบทความนี้กำหนดเฉพาะคนกัมพูชาที่เดินทางผ่านช่องทางแดนถาวรช่องจอมสุรินทร์ และเดินทางมารักษาในสถานพยาบาลสุรินทร์ จำนวน 50 คน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง จากผู้ป่วยกัมพูชาที่เดินทางเข้ามารักษาพยาบาลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน มีผู้ที่เดินทางมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชาแตกต่างกันไป ได้แก่ จังหวัดเสียมราฐ จำนวน 18 คน จังหวัดอุดรมีชัยจำนวน 22 คน จังหวัดพระวิหาร จำนวน 6 คน และจังหวัดบันทายมีชัย 4 คน ส่วนใหญ่เป็น

จังหวัดที่อยู่ติดกับพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชา ดังตารางแสดงข้อมูลตามจังหวัดชาวกัมพูชาที่เข้ามา
รักษาแบ่งตามจังหวัด ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ชาวกัมพูชาที่เดินทางมารักษาในจังหวัดสุรินทร์

จังหวัด	จำนวน	ร้อยละ
อุดรธานี	22	44.00
เสียมราฐ	18	36.00
พระวิหาร	6	12.00
บันทายมีชัย	4	8.00
รวม	50	100.00

จากตารางแสดงจำนวนผู้เข้าตอบแบบสอบถามแบ่งตามจังหวัด ชาวกัมพูชาเดินทางมา
รักษาพยาบาลในโรงพยาบาลพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ จากจังหวัดอุดรธานีมากที่สุด จำนวน 22 คน คิด
เป็นร้อยละ 44.00 รองลงมาคือ จังหวัดเสียมเรียบ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 36.00 และน้อย
ที่สุดคือจังหวัดบันทายมีชัย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00

ชาวกัมพูชาที่เดินทางมารักษาในโรงพยาบาลจังหวัดสุรินทร์ยังมีผู้ป่วยเดินทางมาจาก
จังหวัดอื่นที่ตั้งอยู่ไกลจากชายแดนไทย-กัมพูชา เช่น จังหวัดสวายเรียง จังหวัดกำปงจาม และ
พนมเปญ เป็นต้น ก็มีเดินทางเป็นระยะ ๆ เช่นเดียวกัน (นายเชือน จันท์. สัมภาษณ์. 26 กรกฎาคม
2560)

กลุ่มตัวอย่างชาวกัมพูชาที่เดินทางมารักษาแบ่งตามเพศ ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ชาวกัมพูชาที่เดินทางมารักษาในจังหวัดสุรินทร์แบ่งตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	8	16.00
หญิง	42	84.00
รวม	50	100.00

จากตารางผู้ตอบแบบสอบถามแบ่งตามเพศ จำนวนเพศหญิง จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ
84.00 และเพศชาย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 16

การเดินทางเข้ามารักษาของคนกัมพูชาในสถานพยาบาลแบ่งเป็นของรัฐและเอกชนแล้ว
ชาวกัมพูชาจะนิยมรักษาในสถานพยาบาลของเอกชนมากกว่าของรัฐ จากข้อมูลสัมภาษณ์กลุ่ม

ตัวอย่างจะเห็นตรงกันว่า การเข้ารับรักษาสถานพยาบาลของเอกชนจะมีความสะดวกมากกว่า ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล จำนวน 50 คน ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนั้นพบข้อมูล ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ชาวกัมพูชาที่เดินทางมารักษาในจังหวัดสุรินทร์แบ่งสถานพยาบาลที่เป็นของรัฐและเอกชน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
สถานพยาบาลรัฐ	16	32.00
สถานพยาบาลเอกชน	34	68.00
รวม	50	100.00

จากตารางข้างบนนี้ แสดงจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ได้เดินทางมารักษาพยาบาลในสถานพยาบาลของเอกชนมีจำนวนมากกว่าสถานพยาบาลของรัฐ ได้แก่ สถานพยาบาลเอกชน จำนวน 34 คน คิดเป็น ร้อยละ 32.00 และสถานพยาบาลรัฐคิดจำนวน 34 คน เป็นร้อยละ 32.00

ผลการประเด็นที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในกาให้บริการด้านสาธารณสุขของประเทศไทยแก่ผู้ป่วยชาวกัมพูชาโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1. การสำรวจสภาพปัญหา

สภาพปัญหาที่พบจากการสำรวจตั้งแต่การข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทย การเดินทาง การติดต่อเพื่อเข้ารับรักษา และญาติที่เฝ้าไข้ แบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาการข้ามแดน

การข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทยผ่านช่องทางแดนถาวรช่องจอม อำเภอทาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ มีสถิติการข้ามแดนมีจำนวนมาก ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการข้ามแดนของคนกัมพูชาก็คือการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ไทยทั้งการตรวจตราเข้าเมือง การตรวจศุลกากร และการตรวจสุขภาพเบื้องต้นของผู้ป่วยที่จะเดินทางเข้ามายังโรงพยาบาล เพราะผู้ป่วยหลายคนไม่เคยเรียนรู้ภาษาไทยและไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ จึงต้องอาศัยผู้นำทางคือ ผู้ประสานงานคนกัมพูชาที่พูดภาษาไทยได้ ซึ่งจะต้องจ่ายค่าบริการแก่ผู้ประสานงานจำนวนเงินประมาณ 200-500 บาทในแต่ละครั้ง หรือไม่ก็อาศัยพนักงานขับรถที่รับคนป่วยมาส่งในจังหวัดสุรินทร์เป็นผู้ประสานงานให้อีกต่อหนึ่ง

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ป่วยฉุกเฉินซึ่งไม่มีหนังสือเดินทางหรือหนังสือข้ามแดน จะต้องได้รับการประสานงานจะเจ้าหน้าที่ทางกัมพูชากับไทยเพื่อส่งผู้ป่วยฉุกเฉินไปรักษาที่โรงพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ หากไม่มีใครรู้จักหรือไม่สามารถประสานงานได้ก็ลำบาก และบางครั้งอาจต้องเสียชีวิตก่อนข้ามแดน

1.2 สภาพปัญหาเดินทาง

ด้านปัญหาการเดินทางเข้ามายังโรงพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ คนกัมพูชาส่วนใหญ่จะใช้บริการรถยนต์จากกัมพูชาที่ส่งที่โรงพยาบาล โดยติดต่อผ่านช่องทางผู้ประสานงานทางกัมพูชาหรือคนขับรถรับส่งโรงพยาบาล แต่การเดินทางข้ามผ่านด่านมาแล้ว ผู้ขับรถก็สามารถขับไปถึงสุรินทร์ได้ บางครั้งเจอด่านตรวจของเจ้าหน้าที่ตำรวจฝั่งประเทศไทยอาจต้องเจรจาหากเอกสารของรถยนต์ไม่ถูกต้อง หรือเอกสารผู้เดินทางเข้ามาไม่ถูกต้อง จะต้องถูกดำเนินคดีซึ่งทำให้การเดินทางไปโรงพยาบาลล่าช้าหรืออาจต้องเปลี่ยนรถยนต์เป็นรถยนต์ไทย หากผู้ป่วยชาวกัมพูชาเดินทางข้ามแดนมาโดยมาอาศัยการเดินทางรถยนต์โดยสารในประเทศไทย ก็สามารถทำได้ แต่หากพบเจอเจ้าหน้าที่ตรวจก็ต้องให้แสดงเอกสารสำคัญ หากไม่มีหรือมีไม่ครบก็ต้องถูกดำเนินคดีเช่นเดียวกัน (สัมภาษณ์ นายเชื่อนจันทร์, 26 กรกฎาคม 2560). ดังนั้น การเดินทางไปโรงพยาบาลในแต่ละครั้งก็มีความเสี่ยงสำหรับผู้ป่วยคนกัมพูชา

1.3 สภาพปัญหาการติดต่อเข้ารับรักษา

ปัญหาการติดต่อเข้ารับการรักษาพยาบาลของคนกัมพูชา เมื่อเดินทางมาถึงโรงพยาบาลแล้วบางโรงพยาบาลมีผู้ที่ประสานงานสำหรับคนต่างชาติที่เข้ามารักษา แต่บางโรงพยาบาลไม่มีผู้ประสานงาน การเก็บข้อมูลพบว่า โรงพยาบาลสังกัดหน่วยงานของรัฐจะมีผู้ประสานงานสำหรับชาวต่างชาติที่เฉพาะกัมพูชาน้อยหรือไม่มีเลย แตกต่างจากโรงพยาบาลเอกชนที่มีพนักงานประจำหน่วยงานรับผู้ป่วยกัมพูชาโดยเฉพาะเป็นผู้ประสานงาน และลงทะเบียนประวัติผู้ป่วยช่วยเจ้าหน้าที่คนไทย ทำให้คนกัมพูชามีความสะดวกและง่ายต่อการติดต่อเข้ารับการรักษาพยาบาล

ปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือปัญหาการซักประวัติผู้ป่วยของแพทย์ที่รักษา เนื่องจากผู้ป่วยไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จำเป็นต้องใช้ล่ามแปลภาษา แต่แพทย์บางคนเป็นคนพื้นที่จังหวัดสุรินทร์สามารถพูดภาษาเขมรถิ่นได้ จึงไม่ได้ใช้ล่าม แต่ก็มีคำศัพท์เฉพาะทางการแพทย์บางคำที่จำเป็นต้องใช้ เช่น ชื่อโรค ชื่ออาการ และชื่อยา เป็นต้น แพทย์ใช้ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์สื่อสารผู้ป่วยก็ไม่เข้าใจ เนื่องจากภาษาเขมรในประเทศกัมพูชามีการใช้คำศัพท์ สร้างคำ และการบัญญัติศัพท์สำหรับการสุขภาพขึ้นมาใช้ใหม่ ผู้ป่วยที่เคยรักษาในโรงพยาบาลของกัมพูชา เมื่อได้ยินแพทย์ไทยพูดภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์จึงไม่สามารถเข้าใจได้ครบถ้วน ต้องใช้ล่ามภาษาเขมรแปลให้

1.4 สภาพปัญหาการพักรักษา

ปัญหาการพักรักษาเมื่อผ่านการซักประวัติและตรวจสุขภาพแล้ว หากแพทย์มีคำสั่งให้ผู้ป่วยพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเพื่อดูอาการใช้ ผู้ป่วยกัมพูชาจำเป็นต้องพักรักษา ปัญหาสิ่งที่สำคัญก็คือ ค่ารักษาพยาบาลของการพักรักษาที่มากกว่าคนไทย นพ.ธงชัย ตรีวิบูลย์วัฒน์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสุรินทร์ กล่าวถึงค่ารักษาพยาบาลของคนต่างด้าวซึ่งรวมถึงคนกัมพูชาว่า

“ค่ารักษาจะต้องแพงกว่าคนไทยพอสมควร เพราะชาวต่างชาติไม่ได้เสียภาษีให้ประเทศไทย โดยอาจจะบวกราวร้อยละ 10-20 แต่มั่นใจว่าถูกกว่าโรงพยาบาลเอกชนระดับพรีเมียมในกรุงเทพฯ แน่แน่นอน พร้อมกับยกตัวอย่างการตรวจร่างกาย ที่เราจะคิดค่าใช้จ่ายราว 8,000-12,000 บาท แต่เมื่อตรวจที่โรงพยาบาลเอกชนระดับพรีเมียมจะคิด 18,000-24,000 บาท นักธุรกิจกัมพูชาก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปใช้บริการในโรงพยาบาลเอกชนในกรุงเทพฯ เพราะที่จังหวัดสุรินทร์ก็มีเครื่องมือเทียบพร้อมไม่ต่างกัน” (สัมภาษณ์ สุภชาติ เล็บนาค, 2 กันยายน 2556). แสดงให้เห็นว่าการพักรักษาตัวของคนกัมพูชาจะต้องใช้เงินเยอะกว่าคนไทยมาก เป็นปัญหาสำหรับผู้ป่วยกัมพูชาที่มีฐานะยากจน

1.5 สภาพปัญหาการเฝ้าของญาติผู้ป่วย

ญาติผู้ป่วยที่เดินทางมาเพื่อเฝ้าญาติที่นอนพักรักษาที่โรงพยาบาล จำเป็นจะต้องหาที่พักเอง เนื่องจากโรงพยาบาลไม่มีที่พักสำหรับญาติ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การเดินทางของญาติจากที่พักไปโรงพยาบาลและการติดต่อหาที่พักก็เป็นปัญหาสำหรับญาติผู้ป่วย เพราะโรงพยาบาลบางแห่งอยู่ไกลจากที่พัก อีกประการหนึ่งคือญาติผู้ป่วยไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จึงทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับแพทย์ พยาบาล และเจ้าของหอพักได้

สภาพปัญหาที่ได้กล่าวข้างต้น ข้อมูลจากกลุ่มตัวปัญหาต่าง ดังกล่าวข้างต้นสามารถแสดงความถี่ของปัญหามาน้อยได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปสภาพปัญหาการเข้ารับบริการสถานพยาบาล

ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
สภาพปัญหาการข้ามแดน	25	50.00
สภาพปัญหาเดินทาง	10	20.00
สภาพปัญหาการติดต่อเข้ารับรักษา	9	18.00
สภาพปัญหาการพักรักษา	7	14.00
สภาพปัญหาการเฝ้าของญาติ	4	8.00
รวม	50	100.00

จากตารางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสภาพปัญหาที่มีจำนวนมากที่สุดก็คือ สภาพปัญหาการข้ามแดนของคนกัมพูชา ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือสภาพปัญหาการเดินทาง คิดเป็นร้อยละ 20 และสภาพปัญหาการเฝ้าของญาติ มีจำนวนน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 8 สภาพปัญหาดังกล่าวการข้ามแดนจึงเป็นเหตุที่เกิดขึ้นสำหรับผู้ป่วยที่เดินทางข้ามแดนมารับรักษาในต่างแดน เพราะผู้ป่วยไม่มี

เอกสารการเดินทางเพื่อข้ามแดนเป็นส่วนใหญ และการข้ามแดนมีกระบวนการที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของทั้ง 2 ประเทศ จึงทำให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นมากกว่าปัญหาอื่น

2. ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการเข้ารับบริการรักษา

ชาวกัมพูชาที่เข้ารับบริการในโรงพยาบาลที่อยู่ในเขตสุรินทร์ โดยผู้เดินทางเข้ามารักษาผ่านด่านช่องจอมจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 50 คน พบว่า ในจำนวนผู้เข้ารับบริการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลในพื้นที่ชายแดน กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มีผู้เลือกใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนมากกว่าโรงพยาบาลของรัฐ จากการให้ข้อมูลของผู้เข้ารับบริการได้ให้ความคิดเห็นว่า อยู่ที่สถานะการเงินและประสิทธิผลในการรักษา ซึ่งในจำนวนผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวได้ให้ความคิดเห็นว่า ส่วนใหญ่เลือกเข้ารับบริการโรงพยาบาลเอกชนมากกว่า เพราะคำนึงถึงความสะดวกสบายและการให้บริการที่รวดเร็วมากกว่า นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามยังได้ให้ความคิดเห็นและความพึงพอใจในการเข้ารับบริการดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 สรุปความคิดเห็นและความพึงพอใจในการรับบริการของชาวกัมพูชา

ความคิดเห็น	สถานพยาบาล (คน/ร้อยละ)			
	รัฐ		เอกชน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สถานพยาบาลที่รับบริการ	12	24.00	38	76.00
อาคารดีขึ้น	8	66.66	35	92.11
รู้สาเหตุของโรค	9	75.00	38	100.00
การอำนวยความสะดวก	5	41.66	37	97.37
อุปกรณ์เครื่องมือ	12	100.00	38	100.00
มีแพทย์เชี่ยวชาญ	10	83.33	36	94.73
คุ้มค่างบเงินที่ต้องจ่าย	10	83.33	37	97.37
บริการตลอด 24 ชั่วโมง	11	91.67	38	100.00
การเข้าถึงการบริการ	7	58.33	37	97.37
การรอรับบริการ	5	41.67	36	94.73
ตั้งใจให้บริการ	8	66.66	35	92.11
ความมั่นใจในยารักษาโรค	8	66.66	36	94.73

จากตารางดังกล่าวข้างต้น หากแยกส่วนในการให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริการ จะเห็นว่า ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้ป่วยกัมพูชาที่เขามารักษาให้ความมั่นใจในการบริการของสถานพยาบาลเอกชนมีจำนวนมากกว่าในด้านอาคารรักษาดีขึ้นกว่าเดิม โดยมีจำนวนร้อยละ 92.11 ส่วนสถานพยาบาลรัฐ มีจำนวนร้อยละ 66.66 และด้านอื่น ๆ ที่ผู้ป่วยกัมพูชาที่มีความพึงพอใจมากกว่า ได้แก่ วัสดุสาเหตุของโรค การอำนวยความสะดวก การมีแพทย์เชี่ยวชาญ การคุ้มค่างบเงินที่ต้องจ่าย การให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง และการเข้าถึงการบริการ การรอรับบริการ การตั้งใจให้บริการ และความมั่นใจในยารักษาโรค ส่วนที่มีความคิดเห็นและความพึงพอใจในระดับเดียวกันก็คือ ด้านอุปกรณ์เครื่องมือ โดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับร้อยละ 100.00 แสดงให้เห็นว่า ผู้ป่วยกัมพูชาที่มีความเชื่อมั่นในอุปกรณ์รักษาพยาบาลของสถานพยาบาลในประเทศไทย

สรุป

ผู้ป่วยชาวกัมพูชาได้เดินทางเขามารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลในจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนไทยกัมพูชา กรณีศึกษาสถานพยาบาลจังหวัดสุรินทร์ สะท้อนให้เห็นปัญหาหลายประการ แต่ปัญหาที่พบมากที่สุดก็คือ การข้ามแดน ซึ่งนโยบายและกฎหมายของรัฐไทยและกัมพูชาใช้ควบคุมกับทุกคน ไม่ได้มีข้อยกเว้นกับผู้ป่วย ปัญหารองลงมาก็คือ การเดินทางซึ่งต้องอาศัยรถเหมาจากประเทศกัมพูชาข้ามมายังฝั่งไทย หรือไม่ก็ใช้บริการรถโดยสารประจำทางของประเทศไทย อาจต้องเจอการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ในบางครั้งเป็นอุปสรรคในการเดินทางมารักษา ส่วนความคิดเห็นและการให้บริการ พบว่าผู้ป่วยมีความคิดเห็นและความพึงพอใจกับสถานพยาบาลเอกชนมากกว่าของรัฐ เหตุผลที่สำคัญก็คือการให้บริการที่รวดเร็วและมีความมั่นใจในการรักษาพยาบาลและยารักษาโรค

3. ปัจจัยที่เอื้อต่อการวิจัยทางการดูแลสุขภาพข้ามแดน

การวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา มีปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการทำวิจัยทางด้านสุขภาพข้ามแดน มีดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยทางด้านพื้นที่ติดกัน ประเทศไทยและประเทศกัมพูชามีชายแดนติดต่อกัน นับตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานีถึงจังหวัดสระแก้ว ตลอดแนวชายแดนไทย-กัมพูชยาวทั้งสิ้นประมาณ 798 กิโลเมตร แบ่งเป็นแนวสันปันน้ำ 524 กิโลเมตร ตามแนวลำน้ำประมาณ 216 กิโลเมตร และเป็นเส้นตรงประมาณ 58 กิโลเมตร ทำให้เอื้อต่อการข้ามแดนเพื่อทำวิจัย และเก็บข้อมูลวิจัย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีช่องข้ามแดนทั้งที่เป็นทางการหรือด่านถาวรและด่านช่องทางธรรมชาติถึง 10 ช่อง ผู้ป่วยเลือกข้ามแดนทางช่องผ่านแดนช่องจอม เพราะเป็นช่องผ่านแดนถาวรและมีพิธีการข้ามแดนอย่างถูกต้องตามกฎหมายทั้ง 2 ฝั่ง จึงเอื้อต่อการเก็บข้อมูลในการวิจัยสำหรับผู้ที่ต้องการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเป็นอย่างมาก

3.2 ปัจจยทางภาษาและวัฒนธรรม

เนองจากประเทศกัมพูชาใช้ภาษาเขมรในการสื่อสารกันอยางเปันทางการหรือเปันภาษาราชการ ในขณะที่วงกันนั้น จังหวัดสุรินทรมีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศยอยูอยางหนาแนัน การเดินทางเข้มารรักษาโรคของผู้ป่วยจึงมีความสะดวก และง่ายต่อการสื่อสารกัน แม้บางค้าจจะสื่อสารกันไม่ค้อยเข้ใจเนองจากภาษาแต่ละแห่งมีการเปล่ยนแปลงและใช้ค้าแตกต้างกัน แต่ค้าพื้นฐานที่เอื้อต่อการเดินทางมารักษาโรคของผู้ป่วยกัมพูชาสะดวกกว่าการเดินทางไปในพื้นที่ที่ใช้ภาษาแตกต้างกัน อี้กท้ังในโรงพยาบาลมีล้ามภาษาเขมรที่ช่วยอ้านวยความสะดวกด้วย จึงท้าให้การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยด้านสุขภาพมีความสะดวกและง่ายต่อการเก็บข้อมูล โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมเก้วยกับการรักษาโรคของผู้ป่วยตามความเชือและประเพณีปฏิบัติของคนกัมพูชาและคนไทยในจังหวัดสุรินทรที่เปันกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

3.3 ปัจจยสถานพยาบาลไทยในพื้นที่ชายแดน

ปัจจยสถานพยาบาลไทยที่ให้บริการสุขภาพไม่เพียงจะเป็ดรับรักษาเฉพาะคนไทยเท่านั้น ยังเป็ดให้บริการรักษาโรคทุกคนที่ไม่ใช่คนไทย โดยเฉพาะคนกัมพูชาที่เดินทางมารักษาในสถานพยาบาลไทยในจังหวัดสุรินทรมีจ้านวนมากและเพิ่มข้ันมากทุกปี ปัจจยดังกล้าวเอื้อต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเพือการด้าเนินการวิจัยทางด้านสุขภาพในมิติต้าง ๆ เปันอยางมาก ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้จากผู้ให้ข้อมูลที่เปันเจ้าของภาษาและวัฒนธรรมโดยตรง และไม่ต้องข้้ามแดนไปยังประเทศกัมพูชาเพือเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3.4 ปัจจยทางด้านหน่วยงานของรัฐ

ปัจจยด้านหน่วยงานของรัฐเปันปัจจยหนึ่งที่เอื้อต่อการท้าวิจัย โดยเฉพาะในพื้นที่ด้านชองจอมจังหวัดสุรินทร มีหน่วยงานของรัฐได้ส่งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานท้ังพลเรือัน ตำรวจ และทหาร ได้แก่ศุลกากร ตำรวจตรวจคนเข้เมือง และหน่วยประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชาซึ่งเปันหน่วยงานของทหาร ซึ่งผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลในพื้นที่ชายแดนท้ังที่เปันทางการและอยางไม่เปันทางการได้เปันอยางดี หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอ้านวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเปันอยางดี ผู้วิจัยจึงสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วัน

อภิปรายผลการวิจัย

การข้้ามแดนของผู้คนท้ัง 2 พากฝั่งล้วนต้องปฏิสัมพันธ์กับนโยบายและกฎหมายของรัฐท้ังรัฐกัมพูชาและไทย ซึ่งรัฐได้ออกกฎหมายเพือควบคุมการข้้ามแดนของผู้คนโดยไม่ได้ค้านึงถึงความจ้าเปันและข้อยกเวัน โดยเฉพาะผู้ป่วยที่ต้องเดินทางเพือรักษาพยาบาล ต้องใช้วิธีการต้าง ๆ ที่ตนจะได้เดินทางเข้ารับการรักษาพยาบาล แม้จะต้องใช้เงินตราในการจ้างผู้ประสานงาน จ้างรถในราคาท้

แพงกว่า หรือหากถูกจับปรับเพราะเอกสารไม่ถูกต้อง อาจต้องใช้เงินแลกอิสรภาพในการเดินทางไปรักษาพยาบาล หากใช้แนวคิดทฤษฎีอาณาบริเวณชายแดน (Borderlands) มาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนจะเห็นพื้นที่ชายแดนไม่เพียงเห็นอำนาจและข้อจำกัดของรัฐชาติ ยังเห็นความสัมพันธ์ ความขัดแย้ง และการอำนวยความสะดวกในฐานะที่อาณาบริเวณนี้หลากหลายปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของผู้คนจำนวนมาก (เดชา ตั้งสีฟ้า, 2551: 306-307). ดังนั้น รัฐชาติทั้ง 2 พากฝั่งจึงต้องตระหนักถึงความเป็นผู้คนในชายแดนและนโยบายที่เอื้อต่อคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลจากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายทางการบริการสุขภาพในโรงพยาบาลสำหรับคนต่างชาติโดยเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านของไทย เช่น นโยบายการข้ามแดน นโยบายการรับและส่งผู้ป่วยข้ามแดน และนโยบายการเรียนภาษาประเทศเพื่อนบ้านสำหรับผู้ให้บริการทางการแพทย์ เป็นต้น นโยบายดังกล่าวสามารถจัดทำได้ในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะผลการวิจัยนำไปประยุกต์ใช้

ผลจากการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานบริการทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชน โดยคำนึงการแก้ปัญหาพื้นฐานสำหรับคนป่วยที่อาศัยอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านรอบ ๆ ประเทศไทย ซึ่งคนกัมพูชาเป็นกรณีตัวอย่าง

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ ดังนั้นผลการวิจัยจึงเป็นข้อมูลพื้นฐานที่นักวิจัยสามารถนำไปวิจัยในเชิงลึกต่อไป โดยอาจนำเอาผลงานวิจัยนี้ไปพัฒนาโจทย์การวิจัย อาทิ

- 3.1 การแก้ปัญหาการให้บริการสำหรับผู้ป่วยชาวกัมพูชาของสถานพยาบาลพื้นที่ชายแดน
- 3.2 นโยบายชายแดนด้านสุขภาพของสถานพยาบาลในอาณาบริเวณชายแดน

เอกสารอ้างอิง

อมรา พงศพิชญ์. (2545). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกระบวนทัศน์และบทบาทประชาสังคม.

กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดชา ตั้งสีฟ้า. (2551). อ่านคู่มือราชการ เขียน พื้นที่วัฒนธรรม : วาทกรรมวัฒนธรรมของรัฐไทย

กับพื้นที่ในระหว่างไทย-มาเลเซีย. อังใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. บรรณาธิการ. แผ่นดิน

จินตนาการ : รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มติชน.

เสถียร ฉันทะ (2555). โครงการ “สุขภาวะชนชายแดนและการปรับตัวระบบสุขภาพภาครัฐ:

กรณีศึกษาคนชายแดน ไร้รัฐ/ไร้สัญชาติ(และคนข้ามแดนบริเวณพรมแดนทาง (แขวง

บ่อแก้ว-ลาว จังหวัดเชียงราย-ภาคเหนือไทย. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์;

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2555). แผนพัฒนาสุขภาพ

แห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559.

กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข.

สัมภาษณ์ นายเชื่อน จันทร. อายุ 45 ปี. อาชีพ ชักรถรับจ้าง. 15 มีนาคม 2561 .

สัมภาษณ์ นายเปรน เปรือย. อายุ 52 ปี. ที่อยู่ จังหวัดอุดรธานี อาชีพ เกษตรกรรม 16 มีนาคม 2561.

สัมภาษณ์ นายเลือก เอ็น. อายุ 43 ปี. ที่อยู่ จังหวัดอุดรธานี อาชีพ รับจ้าง. 19 มีนาคม 2561.

สัมภาษณ์ นายมุย เปรียล. อาชีพครูระดับมัธยมศึกษาอำเภอกระบาลสะเปียน จังหวัดอุดรธานี.

10 พฤศจิกายน 2561.

สุขภาพดี เล็บนา. สุรินทร์โมเดล “รพ.รัฐสู่เมดิคัลฮับ”. Hfocus.org เจาะลึกระบบสุขภาพ.

ออนไลน์, แหล่งที่มา: https://web.rmutp.ac.th/woravith/?page_id=1840 [15

กรกฎาคม 2561].

THE STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE CHONG CHOM BORDER TRADE MARKET IN KAPCHOENG DISTRICT, SURIN PROVINCE

Chalong Sukthong¹, Prida Patamawilai², Boontan Phaha³

Assistant Professor, Faculty of Management Science, Surin Rajabhat University^{1,2}

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University³

E-mail: chalongsuktong@gmail.com

Received: June 22, 2022; **Revised:** June 23, 2022; **Accepted:** June 23, 2022

Abstract

The present research aimed to analyze the motivation, obstacles, strengths and weaknesses, and opportunities of the trade entrepreneurs of the border market of Chong Chom, and to propose the strategies for the administration of the market in question. The population under study was Thai and Cambodian traders, the state officials concerned, customers, and other trade operators. Forty- two of them were interviewed and twenty- six participated in the group discussion. The instruments used to collect data were an interview and a participatory and non-participatory observation. SWOT technique was used to analyze data, and the results were presented descriptively. The research findings were as follows. 1. The main motivations for the Cambodian traders could be described as follows. 1) The wages and living standards in Cambodia were lower than in Thailand. 2) Sales business in Cambodia was highly competitive; they had to find a new market along the border. An analysis of the border market showed that the strengths of the border market were the availability of a wide range of merchandise, less expensive stall rents, sufficient parking space, and the name of the market. The weaknesses of the market were there was no unity in the administration by the state sector; there was less cooperation between the trade operators and the market manager; the stall structures were not durable or strong; the infrastructures were inadequate; the market lacked efficient publicity, and goods for sale were not systematically grouped. As for the opportunities, it was found that

very few Thais were traders here; the border market is located on the transportation route which was convenient for travelers; the market is located close to the hotels, the entertainment venue, and the casino on the Cambodian soil. The main obstacles were there was a privately owned market located nearby; the transport link from Phnom Penh to this border market is not in good condition. 2. The proposed strategies for the administration of the border market were as follows. 1) The border trade potential should be developed by utilizing international cooperation; the partnership network should be established to formulate the policies, regulations, and trade development; the state agency should be set up to oversee the border trade and stimulate trade and investment. 2) The business alliance should be developed by promoting an alliance in marketing and tourism; a saving co-operative should be founded for the traders; financial institutes should be increased to make it more convenient for the trade operators. 3) The market facilities and logistics should be improved; the infrastructures should be sufficient and safe; the merchandise of the same or similar category should be grouped and sold in the same space; the transportation route had to be greatly improved. 4) the entrepreneurs' potential was enhanced through training in marketing, efficient management, accounting, and providing financial sources.

Keywords: Strategies, Border Market, Chong Chom Border Trade

Background and Significance

The trade channels between Thailand and Cambodia were conducted through many border checkpoints both permanent and temporary. The trade exchanges mostly took place in the border provinces of Sakaew, Trat, Chantaburi, Surin, and Sisaket. In 2018, the overall trade value between Thailand and Cambodia was 132,759 million baht, and the trade volume expanded exponentially; the export rose to 16.87% (Commercial Ministry, 2018). In 2021 (January –to June), the trade value of the Thai-Cambodian border was 83,858 million baht, or 2. 27% , compared to the corresponding period of the previous year. Thailand earned a trade surplus of 54,575 million baht (Department of Domestic Trade, 2021).

The overall value of the border trade conducted at the border pass of Chong

Chom in Surin province was 1,611.70 million baht. Thailand earned a trade advantage at this checkpoint at 1,588.84 million baht. The key items exported by Thailand were sugar, cloths and yarns, car tires, cars, equipment, and spare parts, alcoholic drinks, machines, cosmetic products, animal feeds, metal and steel, etc. (Department of Foreign Trade, Ministry of Commerce, 2011). The overall value of the border trade in 2020 at at the Chong Chom border checkpoint was 16,548.00 million baht. The import value was 3,088.96 million baht, and the export was 13,459.04 million bath. Thailand had a trade advantage of 10,370.07 million bahts (Department of Foreign Trade, 2021).

In addition to cross-border imports and exports, there are markets along the border of the two countries. These markets sell various items ranging from new clothes and second-hand ones, bags, new shoes, and second-hand ones, to electrical appliances, to second-hand cycles, to curtains and to fresh foods. Although the values of these goods are considerable, no data are systematically collected. At present, there are two cross-border markets between the two countries, one in Ban Klongluek in Tambon Takham of Aranyaprathet district, in Sakaew province, and the other in Tambon Dan of Kabchoeng district in Surin province. As many as 3,460 stalls are located in the two markets. It is estimated that more than hundred million baht is circulating in the makerts each day. The two markets are located in the Thai soil; however, 97% of the entrepreneurs are Cambodians who cross border to and fro every day to do business on Thai soil.

With the reasons and significance described above, the question remains: why are a majority of the border trade operators Cambodians? What is their motivation? And why are Thais not interested in becoming the entrepreneurs?

The researchers of the present work became interested in the causes and motivation of being operators, obstacles, strong and weak points, and opportunities. The researcher also presented the strategies to manage the border trade markets to make it more favorable to Thais who want to be engaged in the border trade.

Objectives of the Research

1. To analyze the motives, problems, strong and weak points, and opportunities of the entrepreneurs of the Chongchom border trade market.
2. To present the administrative strategies for Chongchom border trade market, which could be useful to the country and Thai people.

Scope

1. Scope of Content

The work studied the background of the Chongjom border trade market, the causes and motives of Cambodian in being entrepreneurs, the availability of goods, the methods in bringing goods to the market, distributing goods from the manufacturers to Cambodia and distributors, regulations and rules, a Thai-Cambodian trade deal. The interviews were conducted on individuals concerned from the state and private sectors and the border traders who were both Thais and Cambodians. SWOT method was used to analyze derived data.

2. Informants

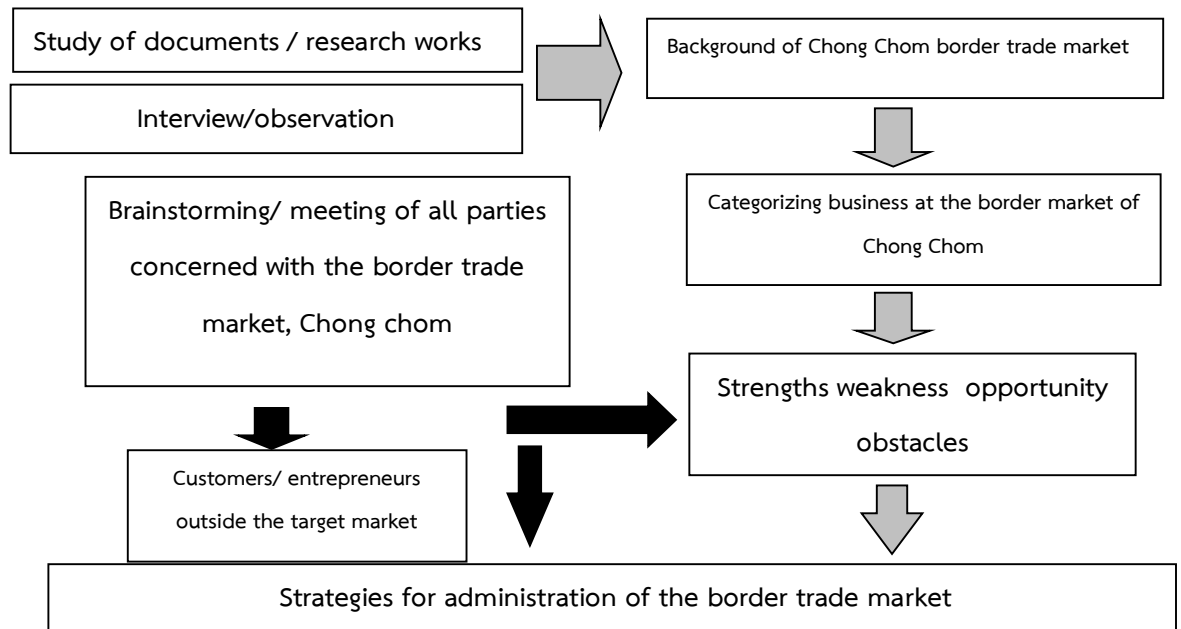
The informants were the state officials and individuals from relevant agencies, the border trade operators, and the customers in general; 42 informants were interviewed, and 26 others participated in a group discussion.

1) Scope of the Study Area

The research site was the Chongjom border trade market in Tambon Dan of Kapchoeng district, Surin province.

Conceptual Framework

Research Methodology

A quality research was employed in the present work. Researchers studied relevant documents and conducted a field study to gather data by means of observation and interviews. Data obtained were analyzed by SWOT to identify strengths, weakness, opportunities and obstacles.

Areas of Study

The border trade market of Chong Chom is located at Ban Dan in Tambon Dan of Kapchoeng district, Surin province. Land transport to the site is convenient. The passenger van daily runs from the provincial bus station and the border pass of Chong Chom. The market site is 12 kilometers from the district of Kapchoeng. The border pass opens at 7.00 and closes at 20.00 every day. Cambodian traders travel to and fro daily. They also bring a huge volume of goods through this border pass. The market physical construction is a temporary building. In front of the market is the parking space. This site is the only border market of the province.

Research Instruments

The key actors were the researchers who studied the background of the border trade market of ‘Chong Chom’ from the past to present. The researchers also observed and interviewed the target subjects for two months. Data acquired were constantly examined and validated to gain more validity and reliability. In addition, there were assistant researchers who were well trained in order to understand the scope of the research. The instruments used to collect data were observation, an interview records, recording equipment, a camera and a TV camera.

Data Collection

Data were derived by the following methods.

1. Assistant researchers had conducted a survey of the market in order to know the number of the stalls, the types of goods available for sales, and the nationality of the shop operators.

2. Based on the initial findings, data were gathered by the following means.

2.1 Interviews The assistant researchers interviewed the traders who were categorized according to the type of the goods they were selling. The interviews covered how the Cambodians became the entrepreneurs, what type of goods they sold, how they brought goods in for sale, and how they distributed their goods. The interviews also included the regulations, rules and a trade deal between Thailand and Cambodia.

2.2 Observation The researchers and assistant researchers observed general conditions of Chong Chom border market, and the assistant researchers recorded the scenarios of the market. The researchers went to the market in question once a week to have a closer observation, and then recorded and took pictures of the general scenarios.

2.3 Data analysis A meeting was held on the strategies for the administration of the border trade. Data analyzing procedures by means of SWOT were recorded, so was the discussion. The meeting was held for those concerned with the border trade to brainstorm and to formulate the strategies on the border trade market administration.

Informants

Based on the survey and interviews, it was found that the market under study had a total of 512 stalls. Trade operators were Thais and Cambodians. Those involved in the operation of this market were state officials, Thai entrepreneurs, and Cambodian entrepreneurs, other operators outside the target market, and general customers.

Table 1 Informants Categorized as Groups

informants	44 individuals	
	Chong Chom market	Outside Chong Chom market
Thai traders	7	1
Cambodian traders	29	1
Private sector staff	1	
General customers	5	
Total	42	2

Table 2 Participants in a Brainstorming Session

Participants	No. 26
Thai traders	8
Cambodian Traders	10
State officials	2
Immigration authorities	2
Customs Officials	2
Excise official	1
Private sector staff	1
Total	26

Management of Data

Data derived were managed in the following steps.

1. Data obtained were verified to see if they were accurate or in accordance with the set scope. Accurate data were categorized according to the content and stored in computer.

2. Data which were categorized were checked for their validity and confidence. Data derived by different means were examined to see if they were consistent with other data. If they were, it meant that they were valid and accurate.

3. With the acquired data being complete, accurate and valid, they were re-arranged according to the scope of the research.

4. The researchers wrote a report in a descriptive method on data, data analysis, discussion, conclusion, and recommendations.

Results

1. The motivation as to why Cambodians became the trade entrepreneurs can be described as follows. 1) Wages required for the cost of living in Cambodia were lower than in Thailand. 2) Doing business in Cambodia was much more competitive. Thus, they had to seek opportunities elsewhere. Based on the SWOT analysis, it was found that the strengths found were a wide range of goods, cheaper stall rents, adequate parking space, and popularity of the market. The weaknesses were as follows. There was no unity in terms of management; there was hardly a co-operation between the trade operators and the market manager; the market's physical structure was not enduring; the infrastructures of the market were inadequate; publicity was insufficient; the goods available for sale were not systematically grouped in the same area. It was also found that not many trade operators in the study were Thais. It could possibly be a good opportunity for Thais who wanted to be border traders. There were other positive factors: the route was convenient; the site was close to hotels, and casinos on the Cambodian side. However, there were obstacles found. They were the competing markets owned by the private operators, the transport route in Cambodia was not in good shape, and there were at times the unrest and turmoil along the border.

As regards the business operation, Thai operators mostly ran the food restaurants. They also sold wooden furniture, flowery plants, decorative plants, basketry, shoes, bags, etc. Cambodian traders offered new and old clothes, second-hand bicycles, seasonal fresh foods, new and old blankets, curtains, kitchen items, electricity appliances, old and new shoes, silverware, etc.

There were many ways in bringing goods to Chong Choom border market. Some items were brought from the border market located in Sakaew province; some were delivered to the market by sellers who acted as a go-tween; as for others, the traders would buy from the capital city, Phnom Penh; and still for other items like the curtains, the traders would place the order via the phone and have the items delivered to the site. As for seasonal fresh foods, they were available in the country and were brought here through the customs channel. Thai people who ran the food restaurants would buy fresh foods or raw materials in the morning market on Wednesday and Saturday. For other days, they would manage it at the market in Kapchoeng district of Surin province. As for other items, Thai traders would have their goods from various places such as Sakaew, Bangkok, Surin, Nakorn Prathom, and Nakorn Ratchasima.

Concerning the regulations, rules and a trade agreement between Thailand and Cambodia, a majority of Cambodians did not understand the rules, regulations and a trade deal. The main reason is that these traders were the ones who crossed the border back and forth daily. They crossed the border to the Thai side in the morning, and left for the Cambodian side in the evening. Hence, they rarely gave a serious attention to the regulations in use.

The strategies for the administration of the border trade market of Chong Chom were as follows:

(1) There should be a state agency to directly supervise the border trade. The working agency should be composed of Surin Provincial Administrative Organization, the Forestry Department, Immigration Officials, Customs Officials, and officials of the Treasury Department.

(2) The working policy had to be formulated so that the plan could be put into practice effectively.

(3) The market' physical structure should be improved and made stronger; facilities should be adequate and safe; parking space should be more spacious and trash can should be adequately provided.

(4) The goods belonging to the similar or same category should be placed in the same area.

(5) The rent for the stalls should be fair, and in case of trade accidents there should be trade relief and compensation.

(6) There should be a trade partnership comprising state agencies, the company responsible for the market management, and trade entrepreneurs so that all concerned were able to determine policies, plans, rules and regulations.

(7) The saving co-operative group should be established in the border trade market to help all traders.

(8) The market publicity should be continuously carried out to increase the number of customers.

(9) Trade operators should be continuously given training on bringing goods through the customs protocols.

(10) There should be more financial institutes to make it more convenient for trade operators to conduct financial transaction.

(11) The would-be entrepreneurs who are interested in trade business should be trained, and there should be a low-rate interest funds should be made available for those wishing to be entrepreneurs.

2. The proposed strategies for the administration of the border trade market were as follows. 1) There should be a development of the border trade potential by promoting international cooperation, setting up the partnership network to determine the policy and regulations, and founding the state agency whose duty is to directly supervise the border trade and stimulate more investments along the border. 2) There should be a business ally; there should be a saving co-operative for the trade operators; and there should be more financial institutes to make it more convenient for traders. 3) The infrastructure of transportation and logistics should be developed; the market structure or building should be made better and stronger; infrastructures should be

sufficient and safe; the goods belonging to the same category should be in the same space; the transport route should be improved.4) The trade operators should have additional training on marketing, management, accounting, and financial sources.

Conclusion

1. The motivation for the Cambodians who were engaged in the border trade was the following. 1) The wages needed for their cost of living in Cambodia were lower than in Thailand. 2) Doing business in Cambodia was highly competitive. Thus, they had to look out for a new market along the border of the two countries. Based on the analysis, it was found that the strengths found were a wide range of goods, cheaper stall rents, adequate parking space, and popularity of the market. The weaknesses were as follows. There was no unity in terms of management; there was hardly a co-operation between the trade operators and the market manager; the market's physical structure was not endurable; the infrastructures of the market were inadequate; publicity was insufficient; the goods available for sale were not systematically grouped in the same area. It was also found that not many trade operators in the study were Thais. It could possibly be a good opportunity for Thais who wanted to be border traders. There were other positive factors: the route was convenient; the site was close to hotels, and casinos on the Cambodian side. However, there were obstacles found. They were the competing markets owned by the private operators, the transport route in Cambodia was not in good shape, and there were at times the unrest and turmoil along the border.

2. The proposed strategies for the administration of the border trade market were as follows. 1) There should be a development of the border trade potential by promoting international cooperation, setting up the partnership network to determine the policy and regulations, and founding the state agency whose duty is to directly supervise the border trade and stimulate more investments along the border. 2) There should be a business ally; there should be a saving co-operative for the trade operators; and there should be more financial institutes to make it more convenient for traders. 3) The infrastructure of transportation and logistics should be developed; the market structure or building should be made better and stronger; infrastructures should be

sufficient and safe; the goods belonging to the same category should be in the same space; the transport route should be improved. 4) The trade operators should have additional training on marketing, management, accounting, and financial sources.

Discussion

1. The motivation as to why Cambodians became the trade entrepreneurs can be described as follows. 1) Wages required for the cost of living in Cambodia were lower than in Thailand. 2) Doing business in Cambodia was much more competitive. Thus, they had to seek opportunities elsewhere. Based on the SWOT analysis, it was found that the strengths found were a wide range of goods, cheaper stall rents, adequate parking space, and the popularity of the market. The weaknesses were as follows. There was no unity in terms of management; there was hardly a co-operation between the trade operators and the market manager; the market's physical structure was not enduring; the infrastructures of the market were inadequate; publicity was insufficient; the goods available for sale were not systematically grouped in the same area. It was also found that not many trade operators in the study were Thais. It could be a good opportunity for Thais who wanted to be border traders. There were other positive factors: the route was convenient; the site was close to hotels, obstacles found. They were the competing markets owned by the private operators, the transport route in Cambodia was not in good shape, and there were at times the unrest and turmoil along the Thai-Cambodian border. The results found in the research were similar to those found by Natthapong Jaisuetrong (2018) who researched "Development of Thai-Cambodian Border Trade at Chong Sa-ngam border checkpoint". The work in question found that the problems and obstacles concerning the Thai-Cambodian border trade at Chong Sa-ngum checkpoint could be grouped into three categories. 1) Law enforcement was inefficient owing to widespread corruption caused by bribery. Furthermore, there were no law or action to prevent corruption and exploitation. 2) Officials or staff on duty had no expertise or skills in languages like Cambodian language and English. 3) There were problems related to political insecurity in Cambodia particularly the customs protocols. In addition to this, there was a research undertaken by the Institute of Transportation of

Chulalongkorn University (2013). The research was focused on the situations, opportunities, obstacles and problems, the border trade and the cross-border trade on the corridor R1 and R10, which linked Thailand, Cambodia and South Vietnam, The study found that the border trade and the cross-border trade between Thailand, Cambodia and Vietnam had risen proportionately, and the trade value had been rising continuously. However, the land transport was not so popular as the water transport because the cost of land transport was much higher.

2. The proposed strategies for the administration of the border trade market were as follows. 1) There should be a development of the border trade potential by promoting international cooperation, setting up the partnership network to determine the policy and regulations, and founding a state agency whose duty is to directly supervise the border trade and stimulate more investments along the border. 2) There should be a business ally; there should be a saving co-operative for the trade operators, and there should be more financial institutes to make it more convenient for traders. 3) The infrastructure of transportation and logistics should be developed; the market structure or building should be made better and stronger; infrastructures should be sufficient and safe; the goods belonging to the same category should be in the same space; the transport route should be improved. 4) The trade operators should have additional training in marketing, management, accounting, and financial sources. The findings were consistent with the study by Bandit Permboon (2020) “The patterns of Promotion of Thai-Cambodian Border Trade at Chong Sa-ngum Border pass”. The study in question stated that the potential of the border trade comprised the following: 1) promotion of the capability of the trade operators utilizing development of knowledge, management, development of trade and services, accounting, expansion of business, self-reliance, personal motivation, investments, and creation of the cooperation network. 2) Facilities are given to the operators' Convenience and facilities should be provided to the trade operators in terms of the business transaction, legal regulations, and preparation, development of the infrastructures, transportation and logistics, reduction of the checkpoint procedures, security, and coordination and cooperation between the two countries. 3) The development of the border trade can

be done through improving transportation and trade routes, security, landscaping, public relations, and increased facilities. 4) Development of the border trade potential by promoting the cooperation between the two countries, trade development by the government agencies, stimulation of investments in the border trade, and promotion of investment in Cambodia.

Recommendations

Recommendations for application

1. The strategies found in the research should be evaluated by experts so that the problematic issues could be corrected.

2. The policy should be put into use only through the referendum of those who are directly and indirectly affected.

3. The relevant agencies concerned with the border trade market should be more cooperative in the trade development, and there should be a promotion of the potential of both the service providers and the trade operators.

Recommendations for further research

1. A study should be conducted on how to be the entrepreneurs, the types of goods, distribution of goods from the producers to the distributors, rules, regulations, and a trade deal.

2. Research and development should be carried out on the patterns of the border market to accommodate more free trade zones.

References

Department of Foreign Trade (2015). “ Information Center for Trade, Investment with Neighboring Countries, Ministry of Commerce” [online] , Source: <http://www.dft.go.th/Default.aspx?tabid=160>. Retrieved on [12 May, 2016].

Department of Foreign Trade. (2021). **Data on Investment with Neighboring Countries**. Bangkok: Department of Foreign Trade.

Nathapong Jasuetrong. (2018). “**Development of Thai-Cambodian Border Trade at Chong Sa-ngum Border Checkpoint**”. Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University.

- Duangduean Sikhodkaew. (2013). **Potential of the Border Trade in Chiang Rai Province.** MA Thesis in Business Administration: Sukhothai University.
- Bandit Permboon, et al.(2020) “The Patterns of Promotion of Thai-Cambodian Border Trade at Chong Sa-ngum Border Pass of Sisaket Province” Journal of Humanities and Social Sciences of Surin Rajabhat University. 21(2) : 27-28.
- Tipmanee Tongkerd. (2011). **Sustainable Management of the Entrepreneurs along the Thai- Cambodian Border (Chong Chom) Surin.** MA Thesis, Surin Rajabhat University.
- Pitakkla Karaket. (2016). **Development of the Border Market at the Temporary Border Checkpoint of Saitakoo in Ban Kruad District, Buriram Province.** Thesis, Buriram Rajabhat University.
- Maneerat Kararak (2014). “Development of the Border Trade : A Case Study of Thai-Cambodian Market of Chong Chom, Surin”. Journal of Nakhonphanom University, 5(1) : 35-43.
- Mathurada Lamaikun. (2014). **Development of the Border Trade Business: A Case Study of Thai- Cambodian Friendship Market.** Academic Journal of Songklanakarin University, 25(1), 22-30.
- Yuwadee Samebat. (2017). **Thai Government’s Policy and Measures in Management of the Border Trade and Investments in Special Economic Zone of Nongkain Province.** MA thesis, Political Science, Ramkhamhang University.
- Institute of Transport in Culalongkorn University, (2013). **International Land Trade in the Eastern Side.** Bangkok: Culalongkorn University.
- Pakawat Janyasuthiwong. (2013). **Development of Chong Sa-ngum towards Thai-Cambodian Relations in ASEAN Economy Community.** Ph.D. Thesis in Politics, Ramkhamhang University.
- Supaluk Jirratsatit. (2017). **The Success Factors of the Border Trade Business in Northern Thailand: A Case Study of Chiang Rai Province.** Ph.D. Thesis in Business Administration, Mafaluang University.

การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากร

สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

NEW NORMAL ON PERFORMANCE OF PERSONNEL MINBURI DISTRICT OFFICE, BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION

ศุภวิษณุ วังสุชี¹, อรพิน ปยะสกุลเกียรติ², วิชัย โถสุวรรณจินดา³,

พระปลัดสุระ ญาณธโร⁴, ลัดดาวัลย์ คงดวงดี⁵

Suphawit Wangsukhee¹, Orapin Piyasakulkiat², Wichai Thosuwanjinda³,

Phrapalad Sura Yanatharo⁴, Laddawan Khongduangdee⁵

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต¹⁻³

Kasem Bundit University¹⁻³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์⁴⁻⁵

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Surin campus⁴⁻⁵

E-mail : aoiladdawan05@gmail.com

ได้รับบทความ: 29 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 15 มิถุนายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 15 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครและเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครจำนวน 263 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐาน ใช้ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) การทดสอบรายคู่ของ เซฟเฟ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ผลการศึกษาพบว่า 1. ปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 30 - 40 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี รายได้ 15,000 - 30,000 บาท สถานภาพสมรส และระยะเวลาในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี 2. การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .488) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากมาก

ไปหาน้อย พบว่า ด้านการเว้นระยะห่างทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .553) รองมาได้แก่ ด้านการดูแลสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = .571) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = .669) 3. เมื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส และระยะเวลาการปฏิบัติงานแตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: วิถีชีวิตใหม่, การปฏิบัติงาน, บุคลากร

Abstract

This study aims to study compare personal factor and New normal of personnel Minburi District Office Bangkok Metropolitan Administration. The participants in the study were personnel of Minburi District Office Bangkok Metropolitan Administration, totally 263 in numbers. The data as well as was proved the content validity and was verified the value of Cronbach's alpha reliability test of 0.98. Studying used quantitative method which utilized the questionnaires to collect the data. The statistics used in this case were descriptive statistics analysis, frequency, percentage, mean, t-test, F-Test (One way ANOVA). The results of the study revealed that. 1) The questionnaire responses were female, aged 30-40 years, graduated with Bachelor degree, had 15,000 - 30,000 Baht income, marriage and performance more than 10 years. 2) New normal of personnel Minburi District Office, Bangkok Metropolitan Administration overall was at high level ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .488). When considered in each aspect, the aspect with the highest average was social distancing ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .553) followed by caring for the health of oneself and others ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = .571) and at least was using technology and Internet ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = .669), respectively. 3) The comparing results of opinions toward new normal of personnel Minburi District Office, Bangkok Metropolitan Administration classified by age, education, income, marriage status and performance were found to be difference, accept gender had no difference, significant at the level of 0.05.

Keyword: New normal, Performance, Personnel.

บทนำ

ปัจจุบันการทำงานของคนในสังคมได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส จากอัตราการแพร่เชื้อที่รวดเร็วและกระจายเป็นวงกว้างไปทั่วโลก โดยองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้โควิด-19 เป็นโรคระบาด (Pandemic) ที่เกิดจากจากไวรัสโคโรนาเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 สาเหตุหลักของการติดต่อทางร่างกายอย่างรวดเร็วเกิดจากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปในยุคโลกาภิวัตน์ของสังคมเมืองที่มาพร้อมกับพลวัตที่เลื่อนไหลอย่างรวดเร็วในยุคของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ผู้คนใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากขึ้น และที่สำคัญวิถีชีวิตที่ไม่อยู่นิ่งทำให้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรมากขึ้น การเดินทางข้ามจังหวัด ข้ามประเทศเป็นเรื่องง่ายกว่าในอดีตที่ผ่านมา คนจำนวนไม่น้อยเพลิดเพลินกับการไปสถานที่ต่างวัฒนธรรม ทำให้ไวรัสแพร่กระจายได้อย่างไร้พรมแดน (องค์การอนามัยโลกประจำประเทศไทย, 2563: ออนไลน์).

สำหรับประเทศไทยเมื่อสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 เริ่มรุนแรง ภาครัฐได้ยกระดับมาตรการควบคุมการติดเชื้อโดยการสื่อสารให้ประชาชนมีความรู้ถึงสถานการณ์โรค การเตรียมตัวถึงการใช้ชีวิตร่วมกันของผู้คนในสังคม มีมาตรการบังคับใช้หน้ากากอนามัยเมื่อจำเป็นต้องเดินทางออกนอกบ้าน รมรณรงค์ให้มีการล้างมือบ่อย ๆ และการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลในสังคม รวมไปถึงการกักกันตัวเมื่อมีการเคลื่อนย้ายผู้คนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อ เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค โดยมีการประกาศลดการเดินทางไปต่างประเทศ งดการประชุมและชุมนุมสังสรรค์ การปิดสถานที่ทำงานและสถานบันเทิง รวมถึงการปรับตัวของสถานศึกษาทุกแห่ง อีกทั้งยังมีการประกาศใช้สถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อจำกัดระยะเวลาในการออกนอกบ้านในกรณีที่มีการระบาดที่รุนแรงและมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ส่งผลให้ประชาชนมีความหวาดกลัวต่อสถานการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ การเดินทางออกจากบ้านน้อยลง ลดกิจกรรมที่เคยชื่นชอบ เช่น การรวมกลุ่มกันสังสรรค์ รวมถึงการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวในต่างจังหวัดและต่างประเทศก็ต้องลดลงไปโดยปริยาย ความโดดเดี่ยวจากการกักตัวและการรักษาระยะห่างทางสังคมทำให้กลุ่มประชากรสุขนิยมเริ่มหดหู่เพราะโทษหาแหล่งที่มาของความสุขอันคุ้นเคย เมื่อพฤติกรรมการบริโภคและกิจกรรมนันทนาการเริ่มลดลงธุรกิจหลายแห่งชะลอตัวเกิดปัญหาคนว่างงานเศรษฐกิจอีกด้วย (ดลพร รุจิรวงศ์, 2563: 45).

จากสถานการณ์ดังกล่าว เพื่อเป็นการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนา-19 ภาครัฐได้มีมาตรการส่งเสริมการทำงานที่บ้านเพื่อเป็นการสนับสนุนการเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) เป็นการจำกัดการติดต่อและการสัมผัสระหว่างคน ซึ่งช่วยลดอัตราการแพร่เชื้อโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ยังไม่มีวัคซีนและยารักษาโรคที่มีประสิทธิภาพ

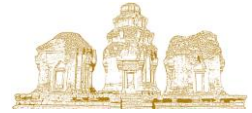
เพียงพอ อย่างไรก็ตามยังมีคำถามว่า การทำงานที่บ้านจะมีผลกระทบอย่างไรต่อทั้งองค์กรและพนักงานขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า การทำงานที่บ้านมีผลดีทั้งต่อองค์กรและพนักงาน ทั้งด้านค่าใช้จ่ายโดยตรงที่ลดลง เวลาที่ประหยัดได้จากการเดินทางที่ลดลง และประสิทธิภาพในการทำงานที่เพิ่มขึ้น โดยประโยชน์ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดตกอยู่กับพนักงาน ในรูปของเวลาในการเดินทางที่ประหยัดได้ ซึ่งทำให้พนักงานมีเวลาในการทำกิจกรรมตามที่ต้องการเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (เสาวราช รัตนคำฟู และเมธาวี รัชตวิจิณ, 2563: 67). กลายเป็นการดำเนินชีวิตใหม่ของคนในสังคมที่จำเป็นต้องปฏิบัติโดยรวม

การดำเนินชีวิตวิถีใหม่ตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต (2564, ออนไลน์). ได้นำเสนอ ดังนี้ คือ 1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต ในการทำธุรกรรม และการเอ็นเตอร์เทนชีวิตรูปแบบต่างๆ 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม โดยรักษาระยะห่างทางกายภาพเพิ่มขึ้น 3) การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ทั้งทางด้านสุขภาพและความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ 4) การสร้างสมดุลชีวิตการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยในการลดการพะพะผู้คนในสังคมแล้วหันมาใช้ชีวิตและทำงานที่บ้าน เป็นวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่ให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับการพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการเปลี่ยนแปลงออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ ๆ (New Normal) จนในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตวิถีใหม่ยังมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำงานที่บ้านที่กล่าวมาเบื้องต้น ถึงการที่รัฐบาลและองค์กรต่างๆ สนับสนุนให้มีการทำงานที่บ้านมากขึ้น ทั้งในช่วงที่โควิด-19 ระบาด และช่วงหลังจากที่โควิด-19 เลิกระบาดในวงกว้างแล้ว จนกลายเป็น “ความปกติใหม่” (New Normal) อย่างหนึ่งของประเทศไทย โดยมีอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิบัติงานที่ทำให้คนบางส่วนไม่สามารถทำงานที่บ้านได้ เช่น การให้บริการประชาชนของหน่วยงานราชการบางหน่วยงาน การขาดอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการทำงานที่บ้าน โดยองค์กรอาจให้การอุดหนุนพนักงานในการจัดหาอุปกรณ์ดังกล่าว ตลอดจนออกแบบระบบงานใหม่ที่เอื้อต่อการทำงานที่บ้าน เช่น การนำเอาระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้แทนกระดาษ ในขณะที่เดียวกันภาครัฐก็ควรแก้ไขกฎ ระเบียบและแนวทางปฏิบัติต่างๆ ให้สามารถติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ทั้งในการประชุมและงานเอกสารต่างๆ รวมไปถึงการส่งเสริมการทำงานที่บ้านโดยสมัครใจควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมในองค์กรที่ทำให้พนักงานได้พบปะกัน ซึ่งจะช่วยสร้างความผูกพันของพนักงานต่อองค์กร และสร้างการแลกเปลี่ยน

เรียนรู รวมทงการเสริมสร้งการทำงานเป็นทีม โดยควรเกิดจากการตกลงกันของแต่ละทีมในองค์กร เพื่อให้เกิดผลดีทงต่อองค์กรและพนักงานเอง เนื่องจากพนักงานแต่ละคนอาจมีความต้องการและความพร้อมที่แตกต่ากันในการทำงานที่บ้าน (เสาวรัช รัตนคำฟู และเมธาวี รัชตวิจิณ , 2563: 25). เช่นเดียวกันในพื้นที่เขตมินบุรีซึ่งเป็นหนึ่งในการปกครองรูปแบบพิเศษของกรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานเขตมินบุรี มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริการประชาชนเกี่ยวกับการปกครอง การทะเบียน การจัดทำแผนพัฒนาการสาธารณสุขูปโภคและการสาธารณสุข การพัฒนาคุณภาพชีวิต การดูแลรักษาที่สาธารณะ การป้องกันบรรเทาสาธารณภัย รวมไปถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ฯลฯ ซึ่งเป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร หรือกฎหมายอื่นๆที่กำหนด โดยแบ่งการบริหารงานออกเป็น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายโยธา ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ฝ่ายรายได้ ฝ่ายรักษาความสะอาดและสวนสาธารณะ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการคลัง ฝ่ายเทศกิจ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม ซึ่งทุกฝ่ายต้องปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบ ข้อบังคับของกรุงเทพมหานคร แต่เนื่องด้วยปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแพร่กระจายเชื้อโควิด 19 ดังที่กล่าวมาส่งผลให้สำนักงานเขตมินบุรีที่มีหน้าที่และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการดำเนินการ ควบคุม และการเฝ้าระวังป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา หรือ โควิด -19 ในพื้นที่ มีการตั้งจุดตรวจคัดกรองเฝ้าระวังอย่างเข้มงวดในทุกจุดของชุมชนหมู่บ้าน มีการบริการฉีดวัคซีน มีการจัดตั้งศูนย์ที่พักคอยผู้ติดเชื้อ มีการบริการรับ-ส่งผู้ป่วยที่ได้รับเชื้อโควิด 19 ซึ่งมีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 110,578 คน คร้วเรือน 61,971 คร้วเรือน (ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2564) อีกทั้งยังต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจปกติของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายของสำนักงานเขตมินบุรี ซึ่งต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการปฏิบัติงานตามชีวิตวิถีใหม่ด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าท่ามกลางสภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ทุกองค์กรต้องมีการปรับตัวในการปฏิบัติงานในความ “ปกติใหม่” (New Normal) ซึ่งมีทั้งประโยชน์ และปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ทุกองค์กรควรคำนึงถึง จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา “การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานเขตมินบุรี กรุงเทพมหานคร” ในประเด็น 1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต ในการทำธุรกรรม และสันทนากการชีวิตในรูปแบบต่าๆ 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม โดยรักษา ระยะห่างทางกายภาพเพิ่มขึ้น 3)การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ทั้งทางด้านสุขภาพและความสะอาดเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ 4) การสร้งสมดุลชีวิต ซึ่งเป็นการช่วยหาแนวทางแก้ไข ปัญหาเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในวิถีชีวิตใหม่ สำนักงานเขตมินบุรี กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีคุณภาพในการทำงานที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่มุ่งเน้นศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ บุคลากรในพื้นที่สำนักงานเขตมีนบุรีรวมทั้งสิ้นจำนวน 764 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ของ Taro Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จากประชากรทั้งหมด สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 263 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสอบถามจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ โดยการกำหนดตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน
2. การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม 3) การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง 4) การสร้างสมดุลชีวิต

ตัวแปรตาม ได้แก่ การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

การสร้างแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรของสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นแบบสอบถามตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ สถานภาพ และระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต 2) การเว้นระยะห่างทางสังคม 3) การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง 4) การสร้างสมดุลชีวิต จำนวน 20 ข้อโดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วน (Likert Scale) วิธีการได้มาของเกณฑ์วัดระดับคุณภาพการทำงานแบ่งออกเป็น 5 ระดับ จากคะแนนที่ได้จากแบบสอบถาม ดังนี้

ระดับคะแนน 1 หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

- ระดับคะแนน 2 หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ อยู่ในระดับน้อย
- ระดับคะแนน 3 หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ อยู่ในระดับปานกลาง
- ระดับคะแนน 4 หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ อยู่ในระดับมาก
- ระดับคะแนน 5 หมายถึง การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ อยู่ในระดับมากที่สุด

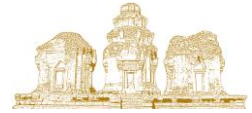
เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนค่าเฉลี่ยที่วัดได้ ระดับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ ดังนี้

- 1.00 – 1.80 น้อยที่สุด
- 1.81 – 2.60 น้อย
- 2.61 – 3.40 ปานกลาง
- 3.41 – 4.20 มาก
- 4.21 – 5.00 มากที่สุด

การตรวจคุณภาพเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งได้ค่าที่ยอมรับได้มากกว่า 0.5 ในแต่ละคำถาม และตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.924 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ จึงนำเอาแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) เพื่อบรรยาย ข้อมูลปัจจัยบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา
2. การแจกแจงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์โดยบรรยายระดับค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรและคุณภาพชีวิตการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา
3. การวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับการเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคลกับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่ โดยใช้สถิติ Independent t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปร 2 กลุ่ม และสถิติ F-test แบบ (One-way Analysis of Variance) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวแปรที่มากกว่า 2 กลุ่ม เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และเมื่อพบความแตกต่างจึงทำการทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ่

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 263 คน สามารถจำแนกได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายจำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และเป็นเพศหญิง 161 คน คิดเป็นร้อยละ 61.2 มีอายุ 30 ถึง 40 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 36.5 รองลงมาคืออายุ 41 ถึง 50 ปี จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 รองลงมา คืออายุมากกว่า 51 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 18.6 และอายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 14.1 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 58.9 รองลงมา คือ สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9 และสำเร็จการศึกษาสูงปริญญาตรี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 15.2 มีรายได้ 15,000 – 30,000 บาท จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมา คือ มีรายได้ 30,000 – 45,000 บาท จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 34.2 รองลงมา คือ มีรายได้ ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 และมีรายได้สูงกว่า 45,000 บาท ขึ้นไป จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.4 มีสถานภาพสมรส จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 50.6 รองลงมา คือ มีสถานภาพโสด จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมา คือ มีสถานภาพม่าย / หย่าร้าง จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 และมีสถานภาพแยกกันอยู่ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 มีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานสูงกว่า 20 ปี ขึ้นไป จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมา คือ มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 24.0 รองลงมา คือ มีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 5 -10 ปี จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 20.2 และมีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 11 – 20 ปีจำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 17.9

2. การวิเคราะห์ระดับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .488) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังต่อไปนี้ การเว้นระยะห่างทางสังคม ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .553) รองลงมา ได้แก่ การดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = .571) การสร้างสมดุลชีวิต ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = .599) และ การใช้เทคโนโลยี และ อินเทอร์เน็ต ($\bar{X} = 3.64$, S.D. = .669)

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมไม่แตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านการใช้

เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตมีความแตกต่างกัน ส่วนด้านการเว้นระยะห่างทางสังคม ด้านการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง และการสร้างสมดุลชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 อายุที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านการใช้เทคโนโลยี และอินเทอร์เน็ต และด้านการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้างมีความแตกต่างกัน ส่วนด้านการเว้นระยะห่างทางสังคมและการสร้างสมดุลชีวิตมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

การศึกษาที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต ด้านการเว้นระยะห่างทางสังคม ด้านการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง และการสร้างสมดุลชีวิตแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

รายได้ที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต และการสร้างสมดุลชีวิตแตกต่างกัน ส่วนด้านการเว้นระยะห่างทางสังคมและการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้างไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

สถานภาพที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตที่แตกต่างกัน ส่วนการสร้างสมดุลชีวิตแตกต่างกัน ส่วนด้านการเว้นระยะห่างทางสังคม และการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้างไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานครโดยรวมแตกต่างกัน หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต ด้านการเว้นระยะห่างทางสังคม ด้านการดูแลใส่ใจสุขภาพทั้งตัวเองและคนรอบข้าง และการสร้างสมดุลชีวิตแตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลจะเปรียบเทียบการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยจะอธิบายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า การดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากรสำนักงานเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด-19 เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสีย

อย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม ๆ โดยเมืองไทย โดยทาง ศบค. มีการประกาศมาตรการการป้องกันและควบคุมการระบาดของโควิด-19 ที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ได้แก่สวมใส่หน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยเสมอ ต้องเว้นระยะห่าง 2 เมตร ล้างมือบ่อยๆ พกเจลแอลกอฮอล์ หลีกเลี้ยงสถานที่แออัด หลีกเลี้ยงกลุ่มเสี่ยงหรือผู้ที่มีอาการป่วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปุริศ ชันธเสมา (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจในการทำงานที่บ้านในช่วงโควิดระบาด โควิด-19 ของกลุ่มงานพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลสำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจสำนักงานตำรวจแห่งชาติ” ผลการวิจัยพบว่า กำลังพลมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานตามนโยบายทำงานที่บ้านของผู้บังคับบัญชาโดยความพึงพอใจระดับมาก ในด้านความห่วงใยในสุขภาพและสวัสดิภาพของกำลังพลในช่วงไวรัสโรคระบาดโควิด-19 และรองลงมาได้แก่ความพึงพอใจในด้านรายรับและสวัสดิการรวมถึงการพิจารณาผลงานเพื่อปรับเงินเดือนและตำแหน่งงาน แต่ความพึงพอใจระดับน้อยในเรื่องสภาพการทำงานและความไม่พร้อมในด้านอุปกรณ์สื่อสารในการทำงาน 2) ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาในการทำงานที่บ้านอย่างมีประสิทธิภาพในการทำงานไม่บกพร่องได้แก่ (1)ด้านความสำเร็จของงานควรดำเนินการเปลี่ยนแปลงการระบบและขั้นตอนการอนุมัติขององค์กรให้เป็นการอนุมัติตามยุคดิจิทัล 5G เพิ่มความรวดเร็วในการทำงาน (2) ปักจายด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ควรเพิ่มทักษะการใช้งานโปรแกรมออนไลน์ เช่น ประชุมทางไกล (Zoom Meeting) ให้กำลังพลได้รับการสื่อสารอย่างทั่วถึง (3) ควรเพิ่มงบประมาณการใช้สัญญาณ WiFi อินเทอร์เน็ตของกำลังพลโดยอนุมัติงบประมาณเป็นรายเดือนเพื่อให้การติดต่อเพิ่มความเร็วและสถานะเครือข่ายมีความเสถียร (4) ปักจายด้านสภาพการปฏิบัติงาน ควรใช้ตารางหมุนเวียนการปฏิบัติงานในสำนักงาน เพื่อลดความเครียดในการอยู่ในที่จำกัด

2. การเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลต่อการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ของบุคลากร สำนักงานเขต มีนบุรี กรุงเทพมหานคร อภิปรายผลการศึกษาจากการทดสอบสมมติฐานมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ 1 จากการศึกษาพบว่า เพศที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีโอกาสสัมผัสเชื้อโรคได้เหมือน ๆ กัน ดังนั้นการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ต้องปฏิบัติตามมาตรการของภาครัฐอย่างเคร่งครัดทุกคน สอดคล้องกับแนวคิดของ Pomphol, P. and Chittayasothorn, S . (2562) ที่อธิบายถึง ผลกระทบที่เกิดจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 ต่อสังคมในการเว้นระยะห่างทางสังคมให้บุคคลอยู่ห่างกันอย่างน้อย 1-2 เมตรในการทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การประชุม การนั่งคุยกัน การรับประทานอาหารโต๊ะเดียวกัน การปฏิสัมพันธ์ การยืนห่างกันในลิฟต์โดยสาร เป็นต้น ทุกคนต้องสวมหน้ากากอนามัย อีกทั้งการเดินทางก็ต้องสวมหน้ากากอนามัยด้วยเช่นกัน อีกทั้งระบบการประชุมออนไลน์ที่สามารถประชุมในที่ทำงานหรือที่บ้านโดยไม่ต้องไปนั่งรวมกันในที่ประชุมเดียวกัน

สมมติฐานที่ 2 จากการศึกษาพบว่า อายุที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต การมีทักษะและสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ทนงศักดิ์ แสงสว่าง วัฒนะ, ณิชนันท์ ศิริไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ (2563) ศึกษาเรื่อง "New Normal" วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ” ผลการศึกษา พบว่า เนื่องจากไวรัสโควิด-19 มีการแพร่ระบาดไปทั่วโลก การใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในประเทศไทยจำเป็นต้องมีปรับตัวและการป้องกันตนเองไม่ให้แพร่เชื้อให้ผู้อื่นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้น คนไทยต้องปรับพฤติกรรมการใช้ชีวิต คือ การไม่ออกจากบ้าน มีการสั่งอาหารผ่านเดลิเวอรี่ การจับจ่ายอย่างระมัดระวัง การทำงานอยู่ที่บ้าน การใช้สื่อออนไลน์ในการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งทำให้การทำงาน การเรียน และธุรกิจต้องปรับตัว จะเห็นได้ว่าในด้านการทำงานพนักงานต้องปรับเปลี่ยนการทำงานโดยทำที่บ้าน และใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารการทำงาน และสอดคล้องกับ พัชรียา แก้วชู (2563) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19” ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศสภาพ ฐานะ ระดับ การศึกษา อาชีพ ต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวแบบ New Normal หลังการ แพร่ระบาดโควิด-19 แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 จากการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ต่างจากกลุ่มต่ำกว่าปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีมาก สอดคล้องกับพัชรียา แก้วชู (2563) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19” ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศสภาพ ฐานะ ระดับ การศึกษา อาชีพ ต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวแบบ New Normal หลังการ แพร่ระบาดโควิด-19 ต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 จากการศึกษาพบว่า รายได้ที่แตกต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากรายได้มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ในช่วงการระบาดของโควิด 19 จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการติดต่อประสานงานซึ่งมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเชื่อมต่อสัญญาณทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งส่งผลให้กระทบกับผู้มีรายได้น้อยต้องมีการระงับในการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับพัชรียา แก้วชู (2563) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่เกี่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19” ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศ สภาพ ฐานะ

ระดับ การศึกษา อาชีพ ต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 จากการศึกษาพบว่า สถานภาพที่ต่างกันมีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรที่มีสถานภาพสมรสต้องมีความระมัดระวังในการดำเนินวิถีชีวิตใหม่เพราะเกรงว่าจะเป็นผู้กระจายเชื้อให้กับสมาชิกในครอบครัว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นงลักษณ์ ทองไทย และ อรไท ชั่วเจริญ (2563) ศึกษาเรื่อง “ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในช่วงสภาวะวิกฤติการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของวิศวกรชีวการแพทย์” ผลจากการศึกษา พบว่า การจำยอมเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ชีวิตมาตรการป้องกันตัวเองหลายอย่างทั้งการใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า การล้างมือบ่อย ๆ ด้วยสบู่หรือใช้เจลล้างมือที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ การหลีกเลี่ยงเข้าไปในพื้นที่ที่มีคนหนาแน่น การรักษาระยะห่างจากผู้อื่น การมีสุขอนามัยที่ดีในการดูแลสุขภาพตนเองและความรับผิดชอบต่อสังคมในการกักตัวเองที่บ้านตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุขนำไปสู่ผลลัพธ์อันน่ายินดีที่ทำให้อัตราป่วยรายใหม่ลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 6 จากการศึกษาพบว่า ระยะเวลาปฏิบัติงานที่ต่างกัน มีการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากสำนักงานเขตมีนบุรีเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหน้าที่ในการให้บริการประชาชน โดยมีบุคลากรที่มีหน้าที่แตกต่างกันและระยะเวลาที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนงลักษณ์ ทองไทย และ อรไท ชั่วเจริญ (2563) ศึกษาเรื่อง “ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในช่วงสภาวะวิกฤติการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของวิศวกรชีวการแพทย์” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้างมืออย่างถูกวิธี การไอและการจามที่ถูกวิธี การสวมใส่หน้ากากอนามัยอย่างถูกวิธี ซึ่งต้องร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนรับทราบถึงขั้นตอน และหลักการปฏิบัติอย่างละเอียดและถูกต้อง โดยใช้ภาษาและการสื่อสารที่เข้าใจและจดจำได้ง่าย รวมไปถึงการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับช่องทางการแพร่กระจายของ เชื้อโควิด-19

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) การกำหนดนโยบายเพื่อวางแผนรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินในอนาคต
- 2) การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับงบประมาณค่าใช้จ่ายด้านค่าสัญญาณการเชื่อมต่อเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานที่บ้าน

2.ขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมการการใช้โปรแกรมเพื่อการประชุมออนไลน์การรายงานผลการปฏิบัติงาน

2) ควรมีการส่งเสริมให้บุคลากรและเจ้าหน้าที่พัฒนาตนเองเกี่ยวกับการใช้โปรแกรมต่างๆทางเทคโนโลยีในการปฏิบัติงานในช่วงเวลาที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงาน Work from Home

3.ขอเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับปรับตัวในการทำงานหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19

2) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่บ้าน

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2564). **New Normal ชีวิตวิถีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>. [28 สิงหาคม 2564].

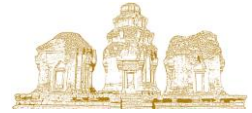
ดลพร รุจิรวงศ์. (2563). **COVID-19 : พลิกมุมคิด...วิกฤต หรือ โอกาส**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://web.tcdc.or.th/th/Articles/Detail/Covid-19-cover-story> [9 สิงหาคม 2564].

ทงศักดิ์ แสงสว่างวัฒนะ, ณิชนันท์ ศรีไสยาสน์ และโชติ บดีรัฐ. (2563). “New Normal” วิถีชีวิตใหม่และการปรับตัวของคนไทยหลังโควิด-19: การงาน การเรียน และธุรกิจ”. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**. 4(3): 371-386.

นงลักษณ์ ทองไทย และ อรไท ชั่วเจริญ. (2563). “ความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในช่วงสภาวะวิกฤติการเกิดโรคระบาดไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของวิศวกรชีวการแพทย์”. **การค้นคว้าอิสระ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปรีศ ชันธเสมา. (2562). “ความพึงพอใจในการทำงานที่บ้านในช่วงโควิดระบาด โควิด-19 ของกลุ่มงานพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคล สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ”. **การค้นคว้าอิสระ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม.

พัชรียา แก้วชู. (2563). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19”. **การค้นคว้าอิสระ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- เสาวรัช รัตนคำฟู และเมธาวี รัชตวิจิณ. (2563). ผลกระทบของการทำงานที่บ้าน (Work from home) ในช่วงโควิด-19: กรณีศึกษาของทีดีอาร์ไอ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://tdri.or.th/2020/05/impact-of-working-from-home-covid-19> [22 ธันวาคม 2564]
- องค์การอนามัยโลกประจำประเทศไทย. (2563). โรคไวรัสติดเชื้อโคโรนา 2019 (โควิด -19) รายงานสถานการณ์โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand> [24 กรกฎาคม 2564].
- Pornphol, P. and Chittayasothorn, S. (2020). **System Dynamics Model of COVID-19 Pandemic Situation: The Case of Phuket Thailand**. ICCMS '20: Proceedings of the 12th International Conference on Computer Modeling and Simulation, Brisbane QLD, Australia. (pp.77-81).
- Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. (3th ed) . Newyork: Harper and Row Publication.

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ FOUNDATION ECONOMIC DEVELOPMENT OF PRASAT KHMER COMMUNITY IN SURIN PROVINCE

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ¹, พระปรัชญา ชยวุฒโฒ², ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม³, พระอธิการเวียง กิตติวณโณ⁴
ธีรทิพย์ พวงจันทร์⁵, พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโต⁶, พระครูศรีปริชากร⁷
Phrakhru Pariyatwisutthikhun¹, Phra Parachya Chayawutto/Tinkeaw²
Thanarat Sa-ard-iam³, Phra Athikarn Weang Kittiwanno⁴,
Theerathip Phuangjantra⁵, Phramaha Maghavin Purisuttamo⁶, Phrakhrusriprechakorn⁷
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻⁵
Mahachulakongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻⁵
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย⁶, วัดศรีเอี่ยม กรุงเทพมหานคร⁷
Mahamakut Buddhist University⁶, Wat Sri Eiam Bangkok⁷
E-mail: epgsurin2557@gmail.com

ได้รับบทความ: 15 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 22 มิถุนายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 22 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มี 4 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 3) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ และ 4) เพื่อศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบปฏิบัติการและการออกแบบการวิจัยแบบพัฒนา โดยศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 198 รูป/คนและ ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดพบในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ยังพบแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของชุมชนโบราณยุคโลหะตอนปลายเป็นจำนวนมากแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ และการปกครอง และปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดและมากที่สุดในประเทศไทย และในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านทั้งพื้นที่ และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง 2) การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์ มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประกาศขึ้นบัญชี 9 รายการ คหศาสตร์ชาวกูย, เจริญ, กันตริ้ม ประเท้อมสุรินทร์, ภาษาเขมรถิ่นไทย ภาษากูย-กวยท กะโน้บติง รำตริต และ มะมั่วต 2) การพัฒนาสินค้าของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีปราสาทขอมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคติทางความคิด โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุนวัฒนธรรมปราสาทขอม โดยแบ่งสินค้าใน 3 รูปแบบ คือ (1) ตราสัญลักษณ์สินค้า: ตราสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ (Logo) ของแต่ละชุมชนปราสาท โดยมีลวดลายจากปราสาทขอม ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมนำมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์ (2) กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหม: ชน โดยใช้ฐานคติทุนทางวัฒนธรรมคือ องค์ปราสาทขอม เป็นต้นแบบการออกแบบ และ (3) แก้วน้ำลายปราสาทขอม: แก้วน้ำใส่แต่มีลวดลายปราสาทขอม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนที่ทรงคุณค่า 3) การพัฒนารูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์นั้น แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนปราสาทขอม: รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในจังหวัดสุรินทร์มีเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมคือที่สำคัญสำหรับใช้สัญจรเที่ยวไปมาของมนุษย์ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในระยะเวลาสั้น ๆ จากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในงานวิจัยนี้มี 4 แห่ง คือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทภูมิโปน และปราสาทตาเมือน การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียง 4) กลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลไกที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วยรัฐธรรมนูญนโยบายรัฐบาลที่สนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวสถานที่โบราณสถานและการท่องเที่ยวชุมชน กรมศิลปากรโดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์เป็นแหล่งข้อมูลในการให้ความรู้และเป็นหน่วยงานที่คอยดูแลรักษาบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทขอม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์และงบประมาณ การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม ในชุมชนปราสาทขอม 4 แห่งคือ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทภูมิโปนและปราสาทตาเมือน ประกอบด้วยด้านบุคคล ด้านการประสานงาน ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านกระบวนการทำงาน 5) องค์ความรู้ที่ค้นพบ ได้แก่ รูปแบบการพัฒนา “ขอม

สุรทรนทรโมเดล (Khmer Surin-Model)”รยลละเอียดตงนั้ (1) K= Knowledge คอ จากภูมิปัญญา ทองถนพัฒนาสู่สากล (2) H =Honesty คอ ความซอสัตย (3) M= Morality คอ การดําเนินจรกจด้วย สัมมาชีพ (4) E= E-commerce คอ สร้งช่องทางจรกจในลกอินเตอรเนต (5) R= Resource คอ ตันทุนทางสํกคและวัฒนธรรม (6) S= Speech คอ สอสารสร้งสรรค (7) U= Unity คอ ความ สํมคคของชุมชน และ (8) R= Responsibility คอ ความรบัผดชอบต่อส่วนรวม

คําสํคค: การพัฒนา, ชุมชน, เศรษฐจรกจฐานราก, ปราสาทขอม, จงหวดสุรทรน

Abstract

The research consisted of the following objectives: 1) to study the history and activities of the Khmer community in Surin province, 2) to product development and tourism service model of the Prasat Khmer community in Surin province 3) to develop tourist routes of Prasat Khmer community in Surin province and 4) to study management mechanisms and tourism networks of Prasat Khmer community in Surin province. The study applied the research and development method. The analytical description method presented the data collected from the educational documentaries and in-depth interviews and focus groups with the 198 key informants. The results of the research showed that: 1) The history and activities of the Khmer community in Surin province were found that Regarding the history of the Khmer castle community in Surin, from the archaeological evidence excavated in the area of Surin province, there are many ancient civilizations of the Late Metal Age community, representing the prosperity of art, architecture, culture, religion, economy, and governance, and the oldest most ancient stone castle. 2) Tourism activities of the Prasat Khmer community in Surin, from the study, there were only 12 Khmer castles that the local government, the private sector, and the community-supported tourism activities in the Khmer castle area. 3) Tourism management of the Khmer castle community in Surin Province, from limitations in many areas including the integrity of the Khmer castle itself, the attractiveness of the Khmer castle is less. 2) The product development and tourism service model of the Prasat Khmer community in Surin province was found that 1)the social and cultural costs of the Prasat Khmer Community in Surin Province was found

that Surin was an old province with a distinctive cultural and lifestyle identity between 2009 and 2019. There are three cultural pearls of wisdom that have been declared as follows a national cultural wisdom heritage list (2) B.E. 2553 (2) 2013, was declared a national cultural wisdom heritage list (4) B.E. 2560 (2015). 2) Product development of Khmer Castle Community in Surin Province found that the creation of goods from the social and cultural costs of Khmer Castle Community is a local cultural heritage in Surin Province. (1) Brand: The logo of each, with a motif from Khmer castle, which is culturally capitalized, designed as a symbol, taking into account the distinctiveness and vibe of the Khmer civilization. Help make it a tourist spotlight. (2) Silk product packaging: Surin province is home to many silk products. (3) Khom Castle Pattern Glass: One (3.3) Prasat Bhumbon Saliva Glass: Use the stripes of ancient khom goods that appear in front of the entrance to Bhumibol Castle and the arch, and (3.4) Prasat Ta Muean Saliva Glass: 3) development of the tourism service model of Khom Castle community in Surin Province was found that the development of the tourism service model of the Khom Castle community in Surin province was found. Tourism style by Khom Castle Community and Community-Based Tourism -CBT in four Khom Castle communities in Surin Province includes 3) The developed tourist routes of the Prasat Khmer community in Surin province were found that there are religious and cultural tourism routes used for human travel for short-term recreation from one place to another in Surin province. There are 4 Khmer castle tourism routes in this research: Prasat Sikhorphum, Prasat Chang Pee, and Prasat Phum Phon. And Ta Muen Castle To travel to visit or study Sikhorphum castle can be traversed by private car. 4) The management mechanisms and tourism networks of the Prasat Khmer community in Surin province were found Mechanisms that drive tourism to the Khmer castle in Surin include: Constitution. This government policy supports the conservation and tourism of ancient sites and community tourism. The Fine Arts Department by the Surin National Museum is a resource to educate about ancient relics, antiques, and information about the Khmer castle in Surin. 5) The body of Knowledge was found that the model of foundation economic development of Prasat Khmer community in Surin province known as the development model known as “Khmer Surin-Model.”

The details are as follows: (1) K- Knowledge means having Knowledge that is local wisdom developed internationally, (2) H –Honesty means loyalty to customers and stakeholders in all sectors, (3) M- Morality means adherence to business symmetrical principles, (4) E- E-commerce means create patterns and channels of trading on the internet. (5) R- Resource means resources what is a social and cultural cost, (6) S- Speech means right speech and creative communication (7) U- Unity means solidarity community unity, and (8) R- Responsibility means responsibility to oneself, society and the public.

Keywords: Development, Foundation Economic, Prasat Khmer, Surin Province

บทนำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมกับความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมจากการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักภายใต้ระบบทุนนิยมทำให้เกิดกระแสการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (Grass Root Economy) หรือเศรษฐกิจชุมชนด้วยเชื่อว่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาประเทศได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เศรษฐกิจชุมชนถือว่าเป็นเศรษฐกิจระดับชุมชนอันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คน (สมคิด แก้วทิพย์ และคณะ, 2562: 8). ในส่วนของประเทศไทยนั้น ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่ความเหลื่อมล้ำมากที่สุดอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งสะท้อนได้จากจากคำกล่าวที่ว่า “รวยกระจุก จนกระจาย” คำกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นภาพความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมไทยที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2558 ที่ผ่านมา ระบุว่า คราวเรือนทั่วประเทศมีทั้งหมดประมาณ 21 ล้านครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 26,915 บาท มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 21,0157 บาท มีครัวเรือนที่มีหนี้สินประมาณ 10.4 ล้านครัวเรือน มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 156,770 ในจำนวนนี้ เป็นหนี้จากการทำการเกษตรร้อยละ 14.3 ขณะเดียวกัน “Forbs” นิตยสารธุรกิจระดับโลกได้จัดอันดับ 50 เศรษฐีไทยที่มั่งคั่งที่สุดในปี 2559 พบว่า เศรษฐีไทยที่ร่ำรวยอันดับ 1 มีทรัพย์สินรวมราว 660,300 ล้านบาทเศษ และรวันลดหลั่นลงไปจนถึงอันดับที่ 50 มีทรัพย์สินทั้งหมดประมาณ 12,000 บาท (สุวัฒน์ กิขุนทด, 2559: 1-3). ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งปัญหาด้านต่าง ๆ และเกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต การศึกษา ฯลฯ โดยเฉพาะประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในภาคชนบทและมีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นรากฐานของประเทศไทย แต่หลายสิบปีที่ผ่านมาฐานของประเทศอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคง มี

ปัญหาขาดปัจจัยการผลิต ไร่ที่ดินทำกิน เข้าไม่ถึงแหล่งทุน ขาดความรู้ในการผลิต เมื่อมีผลผลิตล้นเกินก็เกิดปัญหาด้านการตลาดพืชผลราคาตกต่ำ ทำให้มีปัญหาหนี้สินมีปัญหามือในครัวเรือนและสังคมติดตามมา คนหนุ่มสาววัยแรงงานต้องอพยพเข้ามาหากินในเมือง ฯลฯ ขณะที่ภาครัฐที่ผ่านมาจะเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมุ่งไปสู่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำห่างกันมากขึ้น จนกระทั่งรัฐบาลชุดปัจจุบัน...ได้ทบทวนเศรษฐกิจของประเทศ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.), ออนไลน์: 2563).

จังหวัดสุรินทร์ ได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งอารยธรรมขอมโบราณ หลักฐานที่แสดงถึงคำกล่าวนี้ได้ดีก็คือ ปราสาทขอมที่มีอยู่อย่างมากมายในทุกอำเภอของจังหวัดสุรินทร์ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม” จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่า “...ช่วงอารยธรรมเขมรหรือขอมในประเทศกัมพูชาได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุดในราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 ได้แพร่ขยายเข้ามาเจริญขึ้นในดินแดนแถบอีสานตอนล่าง ดังปรากฏหลักฐานของอารยธรรมเขมรเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นปราสาทหิน และเมืองโบราณ” และจังหวัดสุรินทร์เป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา และเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย และมีหลักฐานทางโบราณคดีของอารยธรรมขอมตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก และสัญลักษณ์ของอารยธรรมขอมที่ปรากฏเด่นชัด โดยผ่านการสื่อจากดวงตราของจังหวัดสุรินทร์ที่เป็นรูปของพระอินทร์ทรงช้าง และด้านหลังเป็นรูปปราสาทขอม ซึ่ง “จังหวัดสุรินทร์นี้มีช้างมาแต่โบราณ และมีผู้จับช้างป่ามาเลี้ยงเสมอ ๆ ดวงตราของจังหวัดสุรินทร์จึงมีรูปช้างชื่อของจังหวัดเป็นคำสนธิของคำสองคำ คือ “สุระ” กับ “อินทร์” หมายถึง พระอินทร์ผู้เก่งกล้าสามารถ ภาพเจดีย์สลักปรักพัง เบื้องหลังแสดงถึงอิทธิพลการก่อสร้างของขอมโบราณ ซึ่งมีอยู่มากมายแห่งในภูมิภาคนี้ (สุพร ประเสริฐราชกิจ, 2537: 83).

ดังนั้น กลุ่มนักวิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างกิจกรรม การสร้างนวัตกรรมในด้านการท่องเที่ยวการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ ทำให้มีรายได้เพิ่มจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

วตุประสงคของการวจย

1. เพื่อศกษาประวตศศตรและกจกรรมการทองเทยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร
2. เพื่อพัฒนาลนค้และรบบการปรกรทองเทยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร
3. เพื่อพัฒนาเสนทางการทองเทยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร
4. เพื่อศกษากลไกการจตุการและครอช่ยการทองเทยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร

วธตุำเนนการวจย

การวจยคร้งน้เป็นการวจยแบบผสม (Mixed Method Research) ปรกอบดวย

1) การวจยเชงเอกสาร (Documentary Research)) โดยใชการศกษาขอมูลเชงเอกสารวษาการที่เกยวชอง (Documentary Data) ในประเด้นที่ครอบคลุมดานการผลิตลนค้และการออกแบกกจกรรมการทองเทยวชุมชนปราสาทขอม

2) งานวจยเชงคุณภาพ (Qualitative Research) ใชการสมภษณเชงลค (In-depth Interview) กบผู้ให้ขอมูลสาคัญ (Key Informant Interview) จานวน 36 รบบ/คน และการสนทนาลุ่ม (Focus Group) กบผู้ม้ส่วนได้ส่วนเสยแล้ววเคราะห้เอกสารเน้อหา (Content Analysis) นำเสนอขอมูลวธการพรรณนาวเคราะห้

3) การวจยเชงปรกฏบตุการ (Action Research) ช้งม้อยุ่ 6 ช้นตอนปรกอบดวย ช้นที่ 1 การวเคราะห้สภาพปัญหาให้ชตุเจนจากการสำรวจเชงเอกสาร (R1: Research คร้งที่ 1) ช้นที่ 2 พัฒนารบบการจตุกจกรรมการทองเทยว, การพัฒนาลนค้, การออกแบกการทองเทยว, การพัฒนาเสนทาง, การสร้งกลไกครอช่ยของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร (D1: Development คร้งที่ 1) ช้นที่ 3 ทดลองใช้รบบการจตุกจกรรมการทองเทยว, การพัฒนาลนค้, การออกแบกการทองเทยว, การพัฒนาเสนทาง, การสร้งกลไกครอช่ยของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร (R2) ช้นที่ 4 ปรบปรุงรบบการจตุกจกรรมการทองเทยว, การพัฒนาลนค้, การออกแบกการทองเทยว, การพัฒนาเสนทาง, การสร้งกลไกครอช่ยของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทร (D2) ช้นที่ 5 นำรบบการจตุกจกรรมการทองเทยว, การพัฒนาลนค้, การออกแบกการทองเทยว, การพัฒนาเสนทาง, การสร้งกลไกครอช่ยของชุมชนปราสาทขอมในจังหวดสุรทรไปใช้กบลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญช้น (R3) แล้วนำไปใช้กบลุ่มเป้าหมายและสามารถแก้ชปัญหาได้อย่างครบถ้วน และช้นที่ 6 ประเมนประสทษผลของการจตุกจกรรมการทองเทยว, การ

พัฒนาสินค้า, การออกแบบการท่องเที่ยว, การพัฒนาเส้นทาง, การสร้างกลไกเครือข่ายของชุมชน
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ผลการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด สุรินทร์

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
แบ่งการสรุปผลเป็น 3 หัวข้อตามวัตถุประสงค์ของโครงการย่อยที่ 1 คือ 1) ประวัติศาสตร์ความ
เป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมใน
จังหวัดสุรินทร์ และ 3) การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสรุปผลได้
ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์
จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดค้นพบ และที่ปรากฏในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ยังพบแหล่งอารยธรรม
เก่าแก่ของชุมชนโบราณยุคโลหะตอนปลายเป็นจำนวนมาก อันแสดงถึงความเจริญ รุ่งเรืองทั้ง
ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ และการปกครอง มีคูเมืองสามชั้น และ
ปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดและมากที่สุดในประเทศไทย ที่สร้างมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งเป็นส่วน
หนึ่งของ “อาณาจักรเจนละ”

การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การ
พัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งการสรุปผลเป็น 3
หัวข้อตามวัตถุประสงค์ของโครงการย่อยที่ 2 คือ (1) ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น 2 ชุดองค์ความรู้ คือ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม
(1.1) ทุนทางสังคมของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ : จังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีทุนทางสังคมทั้งมี 5 รูปแบบ คือ (1) *จิต
วิญญาณ*: แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ (1.1) *กลุ่มความเชื่อหรือศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นฐาน* คือ
เป็นกลุ่มที่มีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง (1.2) *กลุ่มความเชื่อท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญา
ชาวบ้าน* ซึ่งเป็นต้นทุนด้านจิตวิญญาณอีกแบบหนึ่ง (2) *ทุนทางปัญญา* : ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการ
เลี้ยงช้างหรือเรียกว่าคชศาสตร์, ความรู้เกี่ยวกับการสร้างปราสาทขอม, ความรู้ด้านการทำการเกษตร,
ความรู้ด้านการวางผังเมือง, ความรู้ด้านการทำเครื่องปั้นดินเผา เช่นที่ชุมชนบ้านปราสาทช่วงปี เป็น
ต้น (3) *ทรัพยากรมนุษย์*: บรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของตนเอง
จังหวัดสุรินทร์นี้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ของเผ่าสุรินทร์ ที่มีเอกลักษณ์ เช่น ลาว กูย เขมร
ที่มีวัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย วิถีชีวิต ภาษาที่ต่างกัน (4) *ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ* : เป็น
จังหวัดที่มีที่ราบ สำหรับปลูกข้าวหอมมะลิ กระทั่งได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดเกษตรอินทรีย์ (5) *ทุนโลก*

ทรัพย์ คือ ปราสาทขอม ซึ่งเป็นมรดกที่บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ได้ร่วมกันสร้างซึ่ง (1.2) ทูตทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า สุรินทร์เป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นทางศิลปะวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีงานหัตถกรรมการทอผ้าไหมที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นของคนชาติพันธุ์ไทยลาว, ไทยเขมร และไทยกวย ที่อยู่ร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียว

การพัฒนาสินค้าของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า มีการนำเอาต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาสร้างเป็นมูลค่าเพิ่ม โดยอาศัยปราสาทขอมเป็นฐานแนวคิดในการพัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนฐานแห่งเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น การสร้างสินค้าจากต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนปราสาทขอมเป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ มีทั้งที่ยังคงรักษาอยู่อย่างกระจัดกระจายและถูกทำให้ลดจำนวนลงอย่างมาก สินค้ามีการจัดจำหน่ายในชุมชนปราสาทขอมทั้ง 4 แห่ง ยังไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์ ก็ยังไม่มีความหลากหลาย ทั้งมีราคาสูงและด้อยคุณภาพสาเหตุเนื่องจากตลาดชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ยังไม่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่ควรและนักท่องเที่ยวยังมีไม่มากพอหากเทียบกับภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย ดังนั้น ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปราสาทขอมนั้น คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีปราสาทขอมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคิดทางความคิด โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุนวัฒนธรรมปราสาทขอม โดยแบ่งสินค้าใน 3 รูปแบบ คือ (1) ตราสัญลักษณ์สินค้า: ตราสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ (Logo) ของแต่ละชุมชนปราสาท โดยมียอดลายจากปราสาทขอม ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมนำมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์ (2) กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหม: ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหมประจำชุมชนปราสาทขอม 4 (3) แก้วน้ำลายปราสาทขอม: สินค้าหนึ่งที่ยังไม่มีการวางขายตามร้านตลาดในชุมชนปราสาทขอม และร้านขายของที่ระลึกในจังหวัดสุรินทร์ นั้นคือ

การพัฒนารูปแบบการบริการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า (1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism)-CBT ใน 4 ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ: มีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว 4 รูปแบบ คือ (1) ซุปปิงตลาดชุมชน แวะซื้อกาละแม (2) แวะชิม ผักกาดหวาน...ตำนานการเกษตรสู่ค่าขวัญจังหวัดสุรินทร์ (3) เที่ยวตลาดนัดรักศิขร (4) เข้าที่พักโฮมสเตย์อันอบอุ่น ณ ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ 2) ชุมชนปราสาทช่างปี: มีรูปแบบกิจกรรม 7 รูปแบบ ประกอบด้วย (1) สืบสานตำนานงานปั้นหม้อ (2) เตาโบราณบ้านช่างปี (3) อันซอมสะเล็กโดงจงใจ (4) หลุมนี้มีรักพักใจ: (5) ประดิษฐ์เตยหอม ผู้รักปั้นใจ: (6) ฐานแปรรูปข้าวอินทรีย์ (7) เข้าที่พักโฮมสเตย์อันอบอุ่น 3) ชุมชนปราสาทภูมิโปน: คือ (1) ปั่นใจให้ภูมิโปน (2) นายล่ออังกอกระ (3) หัตถกรรมสวยด้วยมือคุณ (4) น้ำพริกถ้วยใหม่สดในกว่าเดิม (5) รูปแบบการท่องเที่ยวที่ ฟ้าร่องน้องสะอื้น (6) จักสานสำราญ

(7) สวนจิตร : (8) กิจกรรมสบุญลูกตาลเนียงคือฮทม : และ (9) เข้าที่พักโฮมสเตย์อันอบอุ่น 4) ชุมชนปราสาทตาเมือน: มีรูปแบบกิจกรรม 4 แบบ คือ (1) การท่องเที่ยวตลาดนัด 2 ประเทศ-ไทย/กัมพูชา: (2) รูปแบบกิจกรรมขับรถแรลลี่ชมวิถีชุมชนกลุ่มปราสาทตาเมือน (3) รูปแบบโครงการยุวมัคคุเทศก์ และ (4) รูปแบบกิจกรรมเข้าพักโฮมสเตย์อันอบอุ่น ณ ชุมชนปราสาทตาเมือน

รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใน 4 ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 1) ปราสาทศีขรภูมิ: มีรูปแบบกิจกรรม 2 รูปแบบประกอบด้วย (1) ไหว้ปราสาทตำนานพันปี (2) สืบสานประเพณีไทย ร่วมใจตักบาตรหน้าปราสาทศีขรภูมิ 2) ปราสาทช่างปี: มีรูปแบบกิจกรรม 4 รูปแบบ คือ (1) ต้องมนต์ศิลาขอม (2) วัตถุโบราณตำนาน (3) หนุ่มสาวร่วมรัก ปักสะนา 3) ปราสาทภูมิโปน: มีรูปแบบกิจกรรม 4 รูปแบบประกอบด้วย (1) สืบสานตำนาน (2) ประเพณี “ปะอ็อกเปรี๊ยะแค งานประเพณี “ปะอ็อกเปรี๊ยะแค” บูชาพระจันทร์วันเพ็ญเดือน 12 (3) ลำเจียก และ (4) ชมแสง สี เสียง ตำนานเนียงเต๊ะฮทม: ตำนานเนียงเต๊ะฮทม หรือ เนียง คือฮ ทม มี 4) ปราสาทตาเมือน: มีรูปแบบกิจกรรม 2 รูปแบบแบบ คือ (1) เยี่ยมชมปราสาทตาเมือน พระศิวะ (พระอิศวร) ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู และ (2) ร่วมพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปราสาทตาเมือน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ของไทยและชาวกัมพูชา

การศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า เส้นทางท่องเที่ยวปราสาท 4 แห่งที่กำหนดไว้ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย (1) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทศีขรภูมิ ในการเดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมหรือไปศึกษาปราสาทศีขรภูมินั้นสามารถเดินทางได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัว รถไฟและรถโดยสารสาธารณะ (2) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ในการเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวที่ปราสาทช่างปี มีเส้นทางเดินทางดังนี้ **เส้นทางหลัก** การเดินทางมาปราสาทช่างปี ให้ใช้เส้นทางหมายเลข 226 สายสุรินทร์ – ศรีสะเกษ (3) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ การเดินทางไปปราสาทภูมิโปนนั้นสามารถเดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นเส้นทางหลักหรือจะใช้เส้นทางรองโดยเมื่อเดินทางมาจากประโคนชัยใช้เส้นทางประโคนชัยเดชอุดม (4) เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทตาเมือน ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ การเดินทางไปยังกลุ่มปราสาทตาเมือน สะดวกที่สุดคือการเดินทางไปด้วยรถยนต์ส่วนตัว ส่วนรถยนต์สาธารณะนั้นไม่ค่อยมีให้บริการ 2) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ คือ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียง 3) การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็น

จังหวัดที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยขอมโบราณเรื่องอำนาจ ตามคำขวัญจังหวัดสุรินทร์ที่ว่า “สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม”

การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีแหล่งอารยธรรมขอมขอมโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในอีสานใต้ โดยเฉพาะปราสาทขอมซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ 2) ผลการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยชุมชนปราสาทขอม 4 แห่งคือ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทข่างปี ปราสาทภูมิโปนและปราสาทตาเมือน ซึ่งได้มีการแบ่งประเด็นในการศึกษาประเด็นด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านบุคคล 2) ด้านการประสานงานระหว่างเครือข่าย 3) ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย 4) ด้านกระบวนการทำงาน 5) ด้านผู้นำวิสัยทัศน์ นโยบายและยุทธศาสตร์ 3)

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 1) ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การศึกษาประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ได้ศึกษารูปแบบและศิลปะการก่อสร้าง และใช้การเรียกชื่อศิลปะอย่างเดียวกับศิลปะขอมในประเทศกัมพูชาเป็นหลัก ซึ่งในการกำหนดอายุของปราสาทขอมนั้นได้แบ่งออกเป็น 2 สมัยใหญ่ๆ ได้แก่ สมัยก่อนเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ 11 - 14) และสมัยเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ 14 -18) และแบ่งออกเป็นสมัยย่อยเรียกเป็นชื่อศิลปะแบบต่างๆ จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ได้กล่าวถึงปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า ปราสาทในสุรินทร์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะปราสาทตาเมือนธมซึ่งเป็นปราสาทขนาดใหญ่ที่ยังไม่ได้รับการบูรณะอย่างจริงจัง และมีสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งนี้ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ มีอยู่จำนวน 13 แห่งที่ยังมีความสมบูรณ์และสามารถต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวได้อย่างจริงจัง 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมที่รองรับการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทขอมของจังหวัดสุรินทร์ สามารถรวบรวมประเภทในการจัดกิจกรรมออกเป็น 4 กิจกรรมหลักด้วยกัน ดังนี้ (1) กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทขอม (2) กิจกรรมการถ่ายภาพคู่ปราสาทขอม (3) กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนปราสาทขอม (4) กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาในการลงพื้นที่ปราสาทแต่ละแห่ง พบว่า (1) ด้านการบริหารพื้นที่

ปราสาทขอม พื้นที่ปราสาทขอม มีการบริหารจัดการพื้นที่โดยมีเจ้าของพื้นที่คือ สำนักศิลปากรที่ 10 (นครราชสีมา) กรมศิลปากร (2) ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และ (3) ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย และ (4) ด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น การประสานความร่วมมือกันของหน่วยงานอื่นที่เข้ามาช่วยในเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม มีหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่พยายามร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมให้มีการพัฒนาขึ้น มี จากการสัมภาษณ์ ทศ แม้นผล (2564) (ผู้นำชุมชนของปราสาท) ได้กล่าวว่า ด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของปราสาทโดยรวม เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดبودทุน เพื่อการพัฒนารูปแบบการแสดงให้ต่อยอดได้มากกว่าเดิม

อภิปรายผลวัตถุดิบประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ (1) ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และมีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และเป็นจังหวัดที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ด้านอารยธรรมขอมจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา คลังฤทธิ์ (2562: 127-136). ที่ได้กล่าวว่า สุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาพร้อมกับมีร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในอดีตจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบในปัจจุบัน คือ ปราสาทต่าง ๆ นักวิชาการได้สันนิษฐานว่า เมืองสุรินทร์น่าจะสร้างขึ้นราว 2,000 ปี สมัยที่ขอมเรืองอำนาจพร้อมกับพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ยังเป็นดินแดนและร่องรอยแห่งอารยธรรมขอมแต่โบราณ และยุคแห่งอาณาจักรพระนคร ถือว่าเป็นศูนย์กลางอำนาจและการปกครอง ดังนั้น จากการศึกษาพบว่า พบว่า สุรินทร์เป็นจังหวัดเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ระหว่าง พ.ศ.2552-2562 และในส่วนของจังหวัดสุรินทร์นั้น มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการประกาศขึ้นบัญชี 9 รายการ ดังต่อไปนี้ (1) ในปี พ.ศ. 2555 จำนวน 3 รายการ คือ คชศาสตร์ชาวกูย, เจริญ, กันตรึม ซึ่งได้รับประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ (2) พ.ศ.2556 จำนวน 2 รายการ คือ ประเพณีสุรินทร์, ภาษาเขมรถิ่นไทย ได้รับประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ (3) พ.ศ.2558 จำนวน 1 รายการ ภาษากูย-กวย* ได้รับประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ (4) พ.ศ. 2560 จำนวน 1 รายการ คือ กะโน้บติงตอง ซึ่งได้รายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับจังหวัด และในปี พ.ศ.2562 จำนวน 2 รายการ คือ รำตรีต และ มะมั่วต ซึ่งได้รับประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับชาติ จากข้อค้นพบที่ได้กล่าวมาทำให้ทราบได้ว่า จังหวัดสุรินทร์นี้ เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลาย โดดเด่นทั้งการท่องเที่ยวอารยธรรมขอม ที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับข้าวขวัญ คุณวุฒิ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการตลาดการท่องเที่ยวของนครชัยบุรีรินทร์”ว่า นครชัยบุรีรินทร์มีความโดดเด่นด้านอารย

ธรรมขอม แห่งท่งเทียวธรรมชาติ หมูบ้านเลียงช้าง การท่งเทียวกีฬา ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหา ผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ (2561) ทีได้กล่าวว่ การบริหารจัดการองค์ความรู้ของแห่งท่งเทียวทางด้าน วัฒนธรรมและภูมิปัญญา...เป็นการศึกษาถึงการนำเอาความรู้ และความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ของปัจเจกต่าง ๆ ทีเกี่ยวข้อง ซึ่งกระจัดกระจายในตัวบุคคลหรือในเอกสารมาเก็บรวบรวมและเรียบ เรียงเพื่อเป็นประโยชน์ให้กับผู้ประกอบการให้สามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ ตลอดจนพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

(2) การพัฒนาสินค้าของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การพัฒนาสินค้าของ ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่ มีการนำเอาต้นทุนทางสังคและวัฒนธรรมมาสร้างเป็น มูลค่าเพิ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ พระครูวัชรสุวรรณาท และคณะ (2562:ข) ทีพบว่า ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนท้องถิ่นนั้น มีท่งทียังคงรักษาไว้แต่อยู่อย่างกระจัดกระจาย และทีถูกทำให้ลดจำนวนลงอย่างมาก ดังนั้น ในส่วนของจังหวัดสุรินทร์นั้น ทุนทางวัฒนธรรมที ทรงคุณค่าของการผลิตสินค้าของชุมชนปราสาทขอม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปราสาทขอมนั้น คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทีมีปราสาทขอมซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมทีมีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคติทางความคิด โดยผู้วิจัยได้แบ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทุนวัฒนธรรมปราสาทขอม โดยแบ่ง สินค้าใน 3 รูปแบบ คือ (1) *ตราสัญลักษณ์สินค้า*: ตราสัญลักษณ์สินค้าหรือโลโก้ (Logo) ของแต่ละชุมชน ปราสาท (2) *กล่องบรรจุผลิตภัณฑ์ผ้าไหม*: จังหวัดสุรินทร์เป็นแห่งผลิตผ้าไหมจำนวนมาก มี ลวดลายทีหลากหลาย สอดคล้องกับ เกษราภรณ์ สุพรรณฝ่าย และคณะ (2017: 129-140). ผล การศึกษาพบว่า รูปแบบลวดลายผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์ มีรูปแบบการ สร้างลวดลายอยู่ 1) ลวดลายโครงสร้าง 2) ลายสมัยทมิฬใช้เทคนิคการสร้างลายด้วยมัด (3) *แก้ว น้ำลายปราสาทขอม*: แก้วน้ำใส่แต่มีลวดลายปราสาทขอม สอดคล้องกับ พระครูสุจิตกิตติวัฒน์ และ คณะ (2562: ข). ซึ่งได้กล่าวว่ การสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงพุทธโดยใช้ภูมิปัญญา พบว่ มี การสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นมาใหม่ร่วมกับภาคีเครือข่าย) (3) การพัฒนารูปแบบการบริการ การท่งเทียวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์การพัฒนารูปแบบการบริการการท่งเทียว ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นการนำเอาทุนทางสังคและทุนทางวัฒนธรรมทีมีอยู่ใน ชุมชนรอบปราสาทขอมมาสร้างกิจกรรมหรือการท่งเทียวในหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหา ผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ (2561, ก). ทีได้กล่าวว่ รูปแบบการใช้นวัตกรรมทางศิลปะ คือ การนำเอาอัต ลักษณะเอกลักษณ์ของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่งเทียวโดยใช้ศิลปะ วัฒนธรรม และ ภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับทวิศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ ซึ่งพบว่า แห่งท่งเทียวในเขตภาคอีสาน ตอนใต้ันเป็นแห่งท่งเทียวทีมีชื่อเสียง เป็นทีรู้จักกันของนักท่งเทียวทั่วไป มีความเชื่อมโยงกับ ศาสนาและวัฒนธรรม ด้านศาสนา มีกิจกรรมท่งเทียวเชื่อมโยงกับองค์ประกอบของศาสนา (2560,

ข). ดังนั้น จากข้อค้นพบในชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์นั้น รูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนปราสาทขอม: (1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism)-CBT ใน 4 ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย 1) ชุมชนปราสาทศีขรภูมิ: มีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย *ซ้อปปีงตลาดชุมชน แวะซื้อกอละแมะ* :ของฝากขึ้นชื่อจากอำเภอศีขรภูมิ และของอร่อยแห่งจังหวัดสุรินทร์ *แวะชิมผักกาดหวาน...ตำนานการเกษตรสู่คำขวัญจังหวัดสุรินทร์* 2) ชุมชนปราสาทช่างปี: มีรูปแบบกิจกรรม เช่น *กา สืบสานตำนานงานปั้นหม้อ เต่าโบราณบ้านช่างปี* 3) ชุมชนปราสาทภูมิโปน: เช่น *ปั้นใจให้ภูมิโปน หัตถกรรมสวยด้วยมือคุณ น้ำพริกถ้วยใหม่สดในกว่าเดิม รูปแบบการท่องเที่ยวที่ ฟ้าร้องน้องสะอื่น กบ จักสานสำราญใจ* 4) ชุมชนปราสาทตาเมือน: มีรูปแบบกิจกรรม ประกอบด้วย *การท่องเที่ยวตลาดนัด 2 ประเทศ-ไทย/กัมพูชา รูปแบบกิจกรรมขับรถแรลลี่ชมวิถีชุมชนกลุ่มปราสาทตาเมือน: รูปแบบโครงการยุวมัคคุเทศก์ และ รูปแบบกิจกรรมเข้าที่พักโฮมสเตย์อันอบอุ่น ณ ชุมชนปราสาทตาเมือน* (2) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 1) ปราสาทศีขรภูมิ: มีการไหว้ปราสาทตำนานพันปี 2) ปราสาทช่างปี: มี*ต้องมนต์ศิลา วัตถุโบราณตำนานหลัง หนุ่มสาวร่วมรักปักสะพาน*: 3) ปราสาทภูมิโปน: เช่น *สืบสานตำนานพันปี ประเพณี“ปะฮ้อกเปรียะแค ลำเจียก มัดใจ ชมแสง สี เสียง ตำนานเนียงเด้าทม* 4) ปราสาทตาเมือน: มีรูปแบบกิจกรรม *เยี่ยมชมปราสาทตาเมือนพระศิวะ (พระอิศวร) สอดคล้องกับข้อมูลการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านช่างในอีสานใต้ของ สมาพร คล้ายวิเชียร และคณะ (2550: ข).* ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นของวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศกัมพูชาได้

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้ 1) จังหวัดสุรินทร์จัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์อย่างหนึ่งก็คือปราสาทขอม กล่าวเฉพาะปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่หลายแห่งที่มีความงามและมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน การมาเที่ยวชมปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 แห่ง 2) การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เส้นทางท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับจังหวัดใกล้เคียง 3) การพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวตามเส้นทางชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

อภิปรายผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ 1) กลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการระหว่างหน่วยงานของรัฐกับ

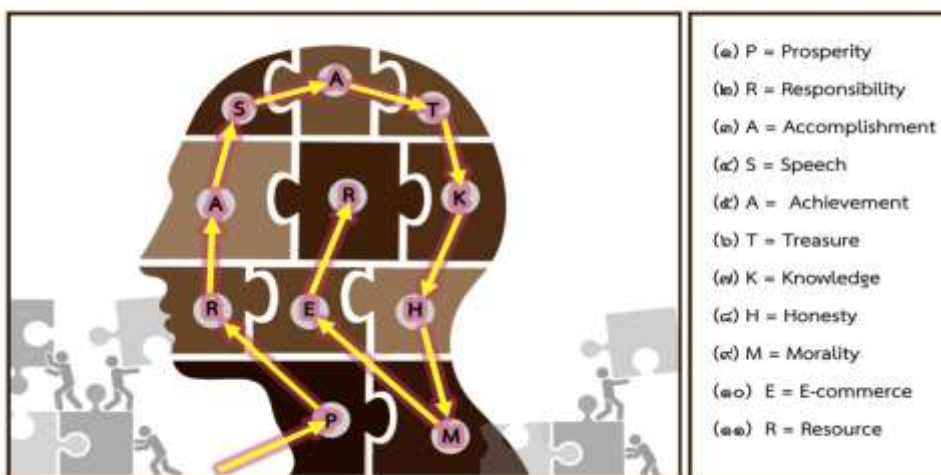
หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนการท่องเที่ยวมีกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ในแผนทุกระดับ และมีการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวปราสาทขอมแหล่งโบราณสถานสำคัญในจังหวัดสุรินทร์ ชุมชนหมู่บ้านวิถี การจัดกิจกรรมแสดงแสงสีเสียงปราสาทศิขรภูมิควบคู่ไปกับการจัดแสดงของ ช้างสุรินทร์ การจัดกิจกรรมสืบสานตำนานปราสาทภูมิโปน (1) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการ ปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่าย ระดับภูมิภาค เครือข่ายระดับประเทศ เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น (2) การแบ่งพื้นที่ ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เครือข่ายป่า เขาสก เป็นต้น ซึ่งอาจแบ่งได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชน 2) องค์กรประกอบสำคัญของเครือข่าย สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของ เครือข่ายไว้ 3 ประการ คือ “มีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือ และ เกิดประสิทธิภาพ โดยรวม” 2) การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ใน ระดับประเทศภาครัฐควรผลักดันแผนหรือนโยบายที่มีอยู่แล้วลงสู่ภาคปฏิบัติการ และสนับสนุนการ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ให้เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน ในระดับพื้นที่ การ ท่องเที่ยวระดับจังหวัดควรให้การสนับสนุนงบประมาณ

5) องค์ความรู้ที่ค้นพบ พบว่า รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากปราสาทขอมใน จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ รูปแบบการพัฒนา “ขอมสุรินทร์-โมเดล (Khmer Surin-Model)” อัน ประกอบด้วยรายละเอียดแต่ละข้อดังนี้ (1) *K= Knowledge* คือ การมีองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นพัฒนาสู่สากล (2) *H =Honesty* คือ ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาค ส่วน (3) *M= Morality* คือ ยึดหลักสัมมาชีพในการดำเนินธุรกิจ (4) *E= E-commerce* คือ สร้าง รูปแบบและช่องทางการค้าขายในโลกอินเทอร์เน็ต (5) *R= Resource* คือ ทรัพยากร สิ่งที่เป็นต้นทุน ทางสังคมและวัฒนธรรม (6) *S= Speech* คือ สัมมาวาจา การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (7) *U= Unity* คือ ความเป็นหนึ่งเดียว ความสามัคคีของคนในชุมชน และ (8) *R= Responsibility* คือ ความ รับผิดชอบต่อตนเองสังคมและส่วนรวม

จากประเด็นดังกล่าว สามารถเขียนเป็นแผนภาพไดอะแกรม ได้ดังนี้

รูปแบบการพัฒนา “ปราสาทขอม-โมเดล (Prasat Khmer -Model)”
“การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์”

รูปแบบการพัฒนา “ปราสาทขอม-โมเดล (Prasat Khmer-Model)
“การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

(1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อยุทธศาสตร์การพัฒนาดังนี้

1) นโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนปราสาทขอมให้เกิดความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการและองค์ความรู้เรื่องปราสาทขอม

2) นโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ โดยอาศัยทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมอันมีชุมชนปราสาทขอมเป็นฐาน

(2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ในแต่ละพื้นที่ของปราสาทขอม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสำรวจความสมบูรณ์ของตัวปราสาทและพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวางแผนในด้านงบประมาณจากท้องถิ่นด้วย

2) แต่ละพื้นที่ของชุมชนปราสาทขอม สามารถพัฒนาสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยชุมชน และคนของชุมชน

ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางและประเด็นหัวข้อสำหรับการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวปราสาทขอม คือ ควรมีการศึกษาโดยให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละชุมชนที่ปราสาทขอมตั้งอยู่
- 2) ด้านการพัฒนาสินค้าและรูปแบบการท่องเที่ยวปราสาทขอม คือ การวิจัยและพัฒนาสินค้าในเส้นทางอารยธรรมขอมตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก “นครชัยบุรีนทร์”

เอกสารอ้างอิง

เกษราภรณ์ สุพรรณฝ้าย และคณะ. “จิตรกรรมร่วมสมัยจากลวดลายสีเส้นผ้าไหมทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ปีที่ 19 ฉบับที่ 2, 2017 : 129-140.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ. (2560). “การศึกษาประวัติศาสตร์และเส้นทางท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมในอีสานใต้”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัมพันธ์ ทศ แม้นผล, ผู้นำชุมชน, 22 ตุลาคม 2561.

พระครูวัชรสุวรรณาทธ และคณะ. (2562). “การผลิตภัณฑท์ท้องถิ่น: คุณค่าอัตลักษณ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น” รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสุจิตตดิวัฒน์ และคณะ. (2562). “นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเสื่อบ้านท่าแฉลบ จังหวัดจันทบุรี”. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาผดุงศักดิ์ เสสบุญโญ. (2561). “นวัตกรรมการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในล้านนา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2559). คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”, กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชนและสำนักสื่อสารการพัฒนา.

สมคิด แก้วทิพย์ และคณะ. (2562). การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กรณีศึกษาภาคเหนือ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น. สมหาพร คล้ายวิเชียรและคณะ. (2550). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านข้างในอีสานใต้. กรุงเทพมหานคร: รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2550-2564)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) (2563). “**ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ด้วยเกษตรแปรรูป “เศรษฐกิจฐานราก” ทางเลือกใหม่ของประเทศไทย**.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sme.go.th/upload/mod_download/download-20181005081823.pdf>, [31 ตุลาคม 2563].
- สุพร ประเสริฐราชกิจ. (2537). **รวมประวัติและสัญลักษณ์ 76 จังหวัด**, พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: รวมสาส์น (1977) จำกัด.
- สุรียา คลังฤทธิ์. “**อัตลักษณ์ภูมิปัญญาลวดลายผ้าไหมพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเมืองสุรินทร์**”. **วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้**, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน 2562: 127-136.
- สุวัฒน์ กิขุนทด. (2559). “**รวมพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สร้างชุมชน “มั่งคั่ง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ใน คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”**”. คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักงานสื่อการการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

หลักสารณษธรรมกบการปรทการศษษา

THE PRINCIPLES OF SARANIYADHAMMA AND EDUCATIONAL ADMINISTRATION

พระมหาบรจรจ ศรสรุข¹, จุฬารพรรณ ณะแพทย², พระครุศรปรษากร³, จรรรตน ปรพประสรสร⁴

Pramahabanjong tisarano/srisook¹, Julapunporn Thanapheat²,

Phrakhrusripnichahorn³, Jirarat Pimprasert⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹⁻²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus¹⁻²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์³⁻⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus³⁻⁴

E-mail: banjongsrisook0@gmail.com

ได้รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2565; แก้ไขบทความ: 6 เมษายน 2565; ตอปรบปรทปรท: 10 เมษายน 2565;

บทคตัยอ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศษหลักสารณษธรรมกบการปรทการศษษา จากปรเด็นที่ศษษาพบว่าหลักสารณษธรรมนั้นเป็นหลักธรรมที่พระพุทเจ้าตรัสไว้เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วเนื้อหาหลักของสารณษธรรมคือ เมตตากายกรรม มีความสุภาพอ่อนอ่อนน้อมตอกัน เมตตาวจรกรรม สนทนา เจรจาสอนงานด้วยความหวังดีตอกัน เมตตามโนกรรม มองกันเนแง่ดีมีหน้าตาอึมอึมแจ่มใสตอกัน สารณษโลกศ สใใจงานของส่วนรวม ทำงานร่วมกันด้วยความสุข สลสามัญญตา มีความประพฤติสุจรตตงาม ถูกตอตามระเบียบวินัย ทฤษฎีสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน หลักสารณษธรรมสามารถนำมาปรยุกต์ใช้กบการปรทการศษษาทั้งสี่ด้านซึ่งประกอบด้วย การปรทการศษษา การปรทการงานบุคคล การปรทการงบประมาณและการปรทการทัวไป กระบวนการปรทการศษษาทั้งสี่ด้านนี้ปรยุกต์เข้ากันได้กบหลักสารณษธรรมได้อย่างลงตัว

คำสำคัญ: หลักสารณษธรรม, การปรทการศษษา

Abstract

This article aims to study the principles of sanity and educational administration. From the issues studied, it was found that the principle of saniya

dharma is a doctrinal principle that the Lord Buddha said two thousand and five hundred years ago. Negotiate teaching work with good hopes for each other, compassionate thoughts, look at each other with optimism, smiling faces at each other, public health care for the work of the public. Working together with happiness, Silasamanyata has good and honest behavior. discipline vision consensus The doctrine of sanity can be applied to all four aspects of educational administration, which are: academic administration personnel management Budget and general administration These four aspects of educational administration process are perfectly compatible with sanitary principles.

Keywords: The Principle of Saraniyadhamma, Education Administration.

บทนำ

ความเป็นไปของสังคมโลกเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในเรื่องของสังคม การเมือง เทคโนโลยีและการศึกษา เหล่านี้ต่างตกอยู่ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง การศึกษาและกระบวนการจัดการศึกษามีความสำคัญในการพัฒนาในทุกด้านทั้งในเรื่องการพัฒนาวิถีชีวิตส่วนตน สังคมการเมือง และการพัฒนาประเทศชาติต่างต้องอาศัยการศึกษาและกระบวนการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะถ้าประเทศมีการจัดการศึกษาที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมย่อมทำให้ประเทศได้รับการพัฒนาในทุกด้าน กลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อให้ทันต่อกระบวนการความเปลี่ยนแปลงคือกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเช่น กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน เมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีความพร้อมมีศักยภาพในการพัฒนาก็จะสามารถเป็นผู้นำและให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนในการจัดกระบวนการเรียนการสอนการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเมื่อผู้สอนมีความรู้ความสามารถมีความเชี่ยวชาญในกระบวนการจัดการเรียนการสอนแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนในกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้น

พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติพ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ว่า 1) การจัดการเรียนการสอน ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมในการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน หมายความว่าผู้สอนต้องถือว่าผู้เรียนเป็น คนที่สำคัญที่สุด เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน 2) การฝึกทักษะและวิธีคิดสถานศึกษามีหน้าที่ฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักคิด เพิ่มพูนทักษะในการจัดการฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และปัญหาต่างๆ และสามารถ

ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา หมายความว่า การเรียนการสอนที่ดีไม่ใช่เน้นที่การท่องจำสาระในหนังสืออย่างเดียวแต่ต้องเตรียมตัวผู้เรียนให้รู้จักคิดรู้จักแก้ปัญหา และ 3) การจัดเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องมาจากการฝึกฝนปฏิบัติจริงของผู้เรียนโดยครูและสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เยี่ยมชมสถานที่และเรียนรู้จากประสบการณ์ในชีวิตจริงฝึกให้รู้จักคิดเป็น และส่งเสริมบรรยากาศให้ผู้เรียนรักการอ่านเพื่อจะไดสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องเนื้อหาสาระที่สถานศึกษาจัดให้นั้นไม่ควรทุ่มเน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่สถานศึกษาต้องจัดให้มีสัดส่วนผสมผสานอย่างเหมาะสมทั้งในเรื่องเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ทั้งในเรื่องความรู้ความเข้าใจ การประพฤติปฏิบัติกรมีคุณธรรม ค่านิยมที่ดีการมีสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นโดยอาจแทรกสาระ กิจกรรมการฝึกฝนปฏิบัติกรคิดการปลูกฝังค่านิยมไว้ในทุกวิชานอกจากนี้สถานศึกษายังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ การจะจัดการเรียนการสอนให้ได้ตามที่กล่าวถึงในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินั้นต้องอาศัยระบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ มีกระบวนการการบริหารสถานศึกษาที่และเป็นที่ยอมรับของบุคลากรในสถานศึกษานั้นๆ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติถึงงานบริหารจัดการสถานศึกษาประกอบด้วยงานวิชาการงบประมาณการบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงงานบริหารการศึกษาไว้เช่น (ธีระ รุญเจริญ, 2553:31). ได้กล่าวถึงการบริหารการศึกษาว่าหมายถึงการดำเนินงานด้วยกระบวนการที่หลายคนเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทุกด้านจนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรและสามารถพัฒนาตนเองพัฒนาอาชีพพัฒนาสังคมให้ดำรงชีวิตในสังคมเป็นไปด้วยความสงบสุข (พิมพ์พร จารุจิตร, 2559:50) ได้กล่าวถึงการบริหารการศึกษาไว้เช่นกันว่าการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพสำหรับผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ประกอบด้วยทักษะต่าง ๆ ได้แก่การคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหาการสื่อสารการทำงานเป็นทีมเทคโนโลยีและดิจิทัลการตลาดตัดสินมุ่งผลสัมฤทธิ์ มนุษย์สัมพันธ์และคุณธรรมจริยธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและนักวิชาการที่มีความรู้และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาต่างให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารการศึกษาหรือกระบวนการบริหารสถานศึกษาเพราะเมื่อการบริหารการศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพตามมา

บทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักสราณียธรรมกับการบริหารการศึกษา หลักสราณียธรรมนั้นได้มีนักวิชาการนำมาศึกษาและวิเคราะห์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณต่างๆ บ้างแล้ว เช่น (อักรพล นกทอง, 2564: 50). ได้ศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษา

พบว่า สภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักสาราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารงานบุคคล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านการบริหารงานวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (พิเชษฐ์ โปตาพล, 2563: 45). ได้ศึกษา การบริหารตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า การบริหารตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักสามัญญตา รองลงมาคือด้านการบริหารตามหลักทิวัญญสามัญญตา และด้านการบริหารตามหลักสาธาณโภคิตตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารตามหลักเมตตาวจกรรม พระมหาประเสริฐ สุขเมโธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์ ได้นำเสนอบทความเรื่อง “สาราณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย” สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคมอันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าได้มีนักวิชาการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม แต่ส่วนมากนำไปศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณหรือนำไปวิเคราะห์เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้ง ยังไม่มีการนำไปวิเคราะห์เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา ผู้เขียนจึงได้นำเสนอการวิเคราะห์หลักสาราณียธรรมกับการบริหารการศึกษา ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพลเมืองนับถือพระพุทธศาสนา มากที่สุด พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสามารถนำมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ผู้เขียนจึงมีความมั่นใจว่าหลักสาราณียธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎกสามารถนำมาวิเคราะห์และประยุกต์ในการบริการการศึกษาได้เช่นกัน

หลักสาราณียธรรมแนวคิดและสาระสำคัญ

สาราณียธรรมคือหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นธรรมที่ที่ทำให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระพุทธเจ้าตรัสหลักสาราณียธรรมไว้ดังนี้ (ที.ปา. 11/317/257).

1) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพหุจรูญทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

2) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพหุจรูญทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่ง

ความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความ สงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

3) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่ง

ความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความ สงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

4) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ลากอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยธรรม ได้มา แล้วโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงอาหารในบาตร ไม่หวงกันด้วยลาภเห็นปานดั่งนั้น แบ่งปันกับเพื่อน สหพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อม เพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

5) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ศีลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ขาดไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่ พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ ไม่เกี่ยวกับตณหาและทิฐิ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุเป็นผู้ถึงความ เป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ย เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน ฯ

6) ดุกรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประเสริฐเป็นเครื่องนำสัตว์ ออกจากทุกข์ ย่อมนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำทิฐินั้น ภิกษุเป็นผู้ถึงความ เป็นผู้เสมอกัน โดยทิฐิในทิฐิเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ย เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน ฯ นอกจากนี้ตรัสสาราณียธรรมไว้ในทมิฬนิกายปาฎิกวรรคแล้ว พระองค์ยังตรัสสาราณียธรรมไว้ในสาราณีย สูตรที่ 1 และสาราณียสูตรที่ 2 (อง.ฉก.ก. 22/282-283/321-323). “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม 6 ประการนี้ เป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่ยเคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความ สงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม 6 ประการเป็น ไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่ยเคารพ ย่อม เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งวัจจกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง ...อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...อีกประการหนึ่ง ภิกษุแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม แม้โดยที่สุตบิณฑบาต ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล ...อีก ประการหนึ่ง ภิกษุผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะเล่ ไม่ต่าง ไม่พรัอย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตั้งหาที่ฐิ ไม่ยึดถือ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...อีกประการ หนึ่ง ภิกษุมิที่ฐิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึง กัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อ ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม 6 ประการนี้แล เป็นที่ตั้งแห่งการ ระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หลักสาราณียธรรมตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกที่ผู้เขียนได้นำมาแสดงไว้ แล้วยัง สามารถนำมาเขียนสรุปได้ดังนี้

การบริหารการศึกษาแนวคิดและความสาระสำคัญ

การบริหารเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรเพราะการบริหารมีส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของคนในองค์กร การที่องค์กรจะเจริญและประสบความสำเร็จตาม

เป้าหมายที่วางไว้ต้องมีการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพ สำหรับความหมายของคำว่า “การบริหาร” นั้นได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้เช่น (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ โตวณะบุตร, 2542: 21). ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การบริหารหมายถึงกิจกรรมต่างๆที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน” สมศักดิ์ คงเที่ยงให้ความหมายไว้ว่า “การบริหารหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม” วิโรจน์ สารรัตน์ ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารไว้ว่า “การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์กรโดยอาศัยหลักการบริหารอย่างน้อย 4 ประการคือ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กล่าวโดยสรุปแล้วการบริหารคือกระบวนการในการจัดการองค์กรเพื่ออย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการศึกษาถือเป็นกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลต้องร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีระบบ กฎเกณฑ์มีการประสานความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกองค์กรโดยการใช้ทรัพยากรและเทคนิคต่างอย่างเหมาะสม สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545) กล่าวถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในมาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การบริหารจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนไทยให้บรรลุความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2545: 45). ได้กล่าวถึงการบริหารการศึกษาไว้ว่า “การบริหารการศึกษาเป็นการประกันว่าโรงเรียนได้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง นั่นคือผู้บริหารจะต้องสามารถใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยทางการบริหาร (Administrative Resources) ที่สำคัญมีอยู่อย่างน้อย 4 ประการคือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) และวิธีปฏิบัติงาน (Management) ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ย่อมมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยนี้เป็นเครื่องมือในการบริหารหรือจัดการ ซึ่งนิยมเรียกว่า หลัก 4 M's โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคธุรกิจ ทรัพยากรทางการบริหาร หรือปัจจัยทางการบริหารที่นิยมกันมี 7 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Materials) วิธีปฏิบัติงาน (Management of Method) ตลาด (Market) เครื่องจักร (Materials) และขวัญและกำลังใจ (Morale) ซึ่งเรียกว่า 7 M's (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2542: 25). เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ และแผนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด (ธีระ รุญเจริญ, 2546: 45). กล่าวถึงความสำคัญในการ

บริหารการศึกษา ในแง่ของกระบวนการทำงานว่า จำเป็นจะต้องอาศัยการบริหารจัดการที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงาน ทั้งระดับกระทรวง ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษา เพราะในแต่ละระดับต่างก็มีบทบาทอำนาจหน้าที่ต่างกัน ระดับกระทรวงจะกำหนดนโยบาย มาตรฐาน การประเมินผล การจัดการศึกษา และการสนับสนุนทรัพยากรให้แก่หน่วยปฏิบัติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานทุกระดับ ส่งเสริมสนับสนุนด้านต่างๆ แก่สถานศึกษา และระดับสถานศึกษาเป็นหน่วยจัดการศึกษาอย่างแท้จริงเพราะคุณภาพการศึกษาจะเป็นอย่างไรอยู่ที่การบริหารจัดการ ถ้าการบริหารจัดการดำเนินไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพ ย่อมสามารถคาดหวังถึงความเจริญของการศึกษาได้

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ถึงความสำคัญของกระบวนการบริหารการศึกษาที่มีความเชื่อมโยงไปถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เมื่อการบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพย่อมส่งผลให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษามีประสิทธิภาพตามไปด้วย ผลดีย่อมตกแก่เยาวชนอันจะเป็นกำลังหลักในการพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป

วิเคราะห์สารานุกรมกับการบริหารการศึกษา

หลักสารานุกรม 6 ประการซึ่งประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภค สีสสามัญตาและทิวฐีสสามัญตา เมื่อนำหลักสารานุกรมทั้ง 6 มาวิเคราะห์กับแนวทางการบริหารการศึกษาซึ่งประกอบด้วยการบริหารงานวิชาการ การบริหารบุคคล การบริหารทั่วไปและการบริหารงบประมาณ จากการวิเคราะห์จะเห็นได้ว่าหลักสารานุกรม 6 ประการกับการบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการสอดคล้องหลักเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม ทำให้เกิดความเคารพกันเป็นไปเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือกันเพื่อไม่ทะเลาะวิวาทโต้เถียงกันเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกันอันจะนำไปสู่ความสามัคคีปรองดองในการทำงานตามหลักสาธารณโภคี ทำให้การบริหารการศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย สถานศึกษาหรือโรงเรียนเมื่อยึดหลักสารานุกรม คือหลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคีปรองดอง คิดถึงส่วนดีของกันและกันการพูดจาด้วยถ้อยคำดีๆ ไม่ซ้ำเติมกันการแสดงออกทางกายด้วยการงดเว้นการทำร้ายไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เบียดเบียนสร้างความทุกข์ให้คนอื่นเอาใจเขามาใส่ใจเรา และเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติตามหลักสาธารณโภคี ซึ่งหากทำได้บุคลากรที่อยู่ในองค์กรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารด้วยกันหรือคณะครูในสถานศึกษาจะเกิดความรักความสามัคคีและหวงแหนร่วมกันปกป้องพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัดและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายตามหลักสีสสามัญตา และปรับความเห็นให้เสมอกันโดยไม่ยึดความเห็นส่วนตนเป็นหลักแต่ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นจากทุก

ฝ่ายตามหลักทฤษฎีสามัญตาเพียงเท่านี้ก็เพียงพอต่อการขับเคลื่อนกระบวนการบริหารการศึกษาให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการทำงานทุกระดับชั้นโดยเฉพาะการบริหารการศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วนั้นและเป็นหลักธรรมที่นักวิชาการได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรงมองเห็นความสำคัญของหลักสาราณียธรรมนี้ตามที่พระองค์ทรงตรัสถึง คุณธรรมหมวดนี้ ทั้ง 6 ประการ พระองค์ทรงอธิบายขยายความ ไว้ในพระราชดำรัสที่ตรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ คณะรัฐมนตรีข้าราชการ และประชาชนที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม เนื่องในงาน 60 ปีแห่งการครองราชสมบัติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2549 โดยทรงรวมข้อความประการที่ 1 ถึงประการที่ 3 เข้าด้วยกันดังความสำคัญต่อไปนี้ “ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาอยู่ในท่ามกลางมหาสมาคม พร้อมพรั่งด้วยบุคคล จากทุกสถาบันในชาติตลอดจนประชาชนชาวไทย ขอขอบใจในคำอำนวยการ และการเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่ที่ทุกคนตั้งใจจัดให้ข้าพเจ้าเป็นพิเศษ ทั้งรัฐบาลได้จัดงานครั้งนี้ได้เรียบร้อยและงดงาม น้ำใจไมตรีของประชาชนชาวไทยที่ได้ร่วมกันแสดงออกทั่วประเทศ รวมทั้งที่พร้อมเพรียงกันมาในวันนี้ที่น่าปลาบปลื้มใจมาก เพราะแต่ละคนได้แสดงออกและตั้งใจมาด้วยความหวังดีจากใจจริงจึงขอขอบใจทุกๆ คน จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกคน ทุกฝ่ายทำให้ข้าพเจ้าเห็นแล้วมีกำลังใจมากขึ้นนึกถึงคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคีที่ทำให้คนไทยเราสามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอดรอดฝั่ง ประการแรก คือการที่ทุกคนคิดพูดทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ประการที่สอง คือการที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันประสานงาน ประสานประโยชน์กันในงานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่นและแก่ประเทศชาติประการที่สาม คือการที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริตในกฎ กติกาและในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกันประการที่สี่คือการที่ต่างคนต่างพยายามหาความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุผลหากความคิดจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดีที่เจริญนี้ยังมีพร้อมมูลในกาย ในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศชาติไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้จึงขอให้ท่านทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ทั้งประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่าได้รักษาจิตใจและคุณธรรมนี้ไว้ให้เหนียวแน่นและถ่ายทอดความคิดจิตใจนี้กันต่อไปอย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ประเทศชาติของ เราดำรงยืนยงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและในภายหน้า...” จากพระราชดำรัสดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของคุณธรรมหมวดนี้และทรงชักชวนให้ทุกคนนำไปประพฤติปฏิบัติและถ่ายทอดสู่อนุชนต่อๆ กันไปอย่าให้ขาดสาย

สรุป

บทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอหลักสาราณียธรรม 6 ประการซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำให้ระลึกถึงกัน ช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มชนหรือองค์กรได้ หากหน่วยงานหรือองค์กรประพฤติปฏิบัติตามสามารถทำให้เกิดซึ่งความรักความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจาด้วยความจริงใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ความเข้าใจในการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข้ออย่างถูกต้องเสมอกันสามารถนำแนวทางการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำเสนอการวิเคราะห์หลักสาราณียธรรมกับการบริหารการศึกษา ซึ่งพบว่าหลักสาราณียธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารการศึกษาหรือบริหารสถานศึกษาได้ เพราะการบริหารการศึกษานั้นประกอบด้วยการบริหารงานวิชาการ บริหารคน บริหารงบประมาณและการบริหารทั่วไป ซึ่งเมื่อกกล่าวโดยย่อแล้วการบริหารการศึกษาก็คือการบริหารคนหรือการบริหารที่เกี่ยวข้องกับคน ด้วยเหตุนี้การบริหารการศึกษาก็สามารถนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งจะทำให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2545). **การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ข้าวฟ่างจำกัด.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตวณะบุตร. (2542). **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพลส.
- พระมหาประเสริฐ สุเมโธ (เพชรศรี) และนายปิยวัฒน์ คงทรัพย์. (2559). “สาราณียธรรม : หลักธรรมในการแก้ปัญหาคความขัดแย้งในสังคมไทย”. **วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1(5) (สิงหาคม พ.ศ. 2558 – มกราคม พ.ศ. 2559).

อัครพล นกทอง. “แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักสราณียธรรม 6 ของโรงเรียนในอำเภอ
ชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. บัณฑิตศึกษาปริทรศน วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ 9
ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2564).

พิเชษฐ์ โปดาพล. “การบริหารตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโพ
ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด”. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม –
เมษายน 2564).

การปฏิบัติธรรม คือ วิถีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน

DHARMA PRACTICE IS THE PATH TO SUSTAINABLE HAPPINESS

พระมหาใจสิงห์เถื่อนศรี¹, พระมหาสากล สุภรเมธี², พระปัญกร ปญญารโ³,
โสวิทย์ บำรุงภักดี⁴, และสงวน หล้าโพนทัน⁵

Phramahajaising Thuansri¹, Phramahasakol Subharamedhi², Phrapanyakorn Panyataro³

Sowit Bamrungphak³ and Sanguan Laphontan⁴

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด^{1,2,4,5}

Mahamakut Buddhist University, Roi-Et Campus^{1,2,4,5}

นักวิชาการอิสระ³

Independent Scholar³

E-mail: jaising.1987.siri@gmail.com

ได้รับบทความ: 8 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 18 พฤษภาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 22 พฤษภาคม 2565;

บทคัดย่อ

การปฏิบัติธรรมเป็นการเอาธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้ชีวิตมีการอยู่ด้วยธรรม คือรู้ความสงบภายในจิตใจ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและปัญญาที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า วิปัสสนา การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญในด้านการพัฒนาตน เพราะทำให้ตนมีความเจริญในธรรม ตามลำดับ พระพุทธศาสนาเรียกว่า กาวานาและมีความสำคัญด้านการดับทุกข์ เมื่อมีการพัฒนากาย ศีล จิตใจ และปัญญาแล้ว ก็จะช่วยให้มีศัพยภาพก้าวข้ามทุกข์ประจำสังขาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์รวบยอด คือ ความยึดมั่นถือมั่นในขันธ 5 เป็นต้น ส่วนสติปัญญา 4 คือหลักการปฏิบัติธรรม ได้แก่ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา และมีองค์ธรรม 3 ประการ คือ อาตปปี มีความเพียรเผากิเลส สัมปชาโน มีความรู้สึกรู้ตัว และสติมา มีความระลึกได้ จนรู้เห็น สามีญลักษณะคืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างชัดเจน มีความรู้ความเข้าใจสภาวะนั้นตามความเป็นจริง และกำจัดทุกข์ทั้งปวงได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการเข้าถึงสุขที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การปฏิบัติธรรม, สุขที่ยั่งยืน

Abstract

The practice of Dharma is the application of dharma in our daily life until making life with the Dharma, that is to know inner peace of mind. It is a process of mind and wisdom development that Buddhism calls Vipassana. Dharma practice is the important in personal development because they make themselves prosper in nature respectively. Buddhism is called “development (Bhavana)” and it is the importance of ending suffering. When there is the development of physical, moral, mental and intellectual, it will help to have the power to overcome the suffering of the compounded things (Sankhara) namely, birth, aging, pain, death and whole suffering namely, commitment in the five aggregates (Pancakkhandha) etc. . Whereas the four foundations of mindfulness are the guideline of Dharma practice i.e. the contemplation of the body (Kayanupassana), the contemplation of feelings (Vedananupassana), the contemplation of mind (Cittanupassana) and the contemplation of Dharma (Dhammanupassana). And there are 3 virtues i.e. Atapi means there is perseverance is a burner passion, Sampachano means there is consciousness and Satima means there is remembering, until he could clearly see the common characteristics (of component things) viz., impermanence (Aniccam), state of conflict (Dukkham) and non-self (Anatta). There is real knowledge and understanding of that state and get rid of all suffering completely which is the access to sustainable happiness.

Keywords: Dharma practice, sustainable happiness

บทนำ

มีคำพระผู้สอนกรรมฐานรูปหนึ่งท่านชอบสื่อสารด้วยภาษาธรรมดาหรือภาษาบ้านๆ ว่า มนุษย์หัวป้อมๆ (กลมๆ) กว้างศอก ยาววา หนาคืบ (ตบท้ายว่า) ตดก็เหม็น ชีก็เหม็น เรียกว่า คน และ คำว่า คน นี้ช่วยทำให้ผู้ฟังต่างเข้าใจตรงกันได้ง่ายขึ้น ในแง่ของความเป็นธรรมดาหรือธรรมชาติของ มนุษย์หรือคนว่า มนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมาเพื่อแสวงหาสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต คือ การพยายามแสวงหา ความสุข (การพ้นจากทุกข์) แต่กลับพบว่ายิ่งแสวงหาความสุขแต่ได้ประสบและพบทุกข์มากขึ้น ที่เป็น เช่นนั้นก็เพราะมนุษย์ไม่รู้จักวิถีที่ถูกต้องในการแสวงหาความสุขมนุษย์ส่วนใหญ่ต่างแสวงหาความสุข

ด้วยการสนองอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การสนองอารมณ์ใหม่ๆ จะรู้สึกว่าเป็นสุขแต่พอวันวันเข้ากลับรู้สึกว่าเป็นทุกข์ คือ ทนอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ไม่ได้ และไม่ยากพบเจอหรือเสพเสวยอารมณ์นั้นๆ อีกต่อไป ซึ่งอารมณ์ดังกล่าวจะตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาในชื่อว่า วิภวตัณหา (ข้อสุดท้ายในตัณหา 3) คือ ความอยากในความพรากพันไปแห่งตัวตนจากความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย อยากให้ดับสูญ (อง.ฉก. (ไทย), 22/377/494). แต่เราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการหนีจากความทุกข์และแสวงหาความสุข แต่ความสุขที่ตนได้รับอาจจะไม่จำเป็นต้องทำตามความอยากที่นำพาเสมอไป ในทางตรงข้ามการระงับความอยาก ปฏิเสธความต้องการ และการฝึกฝนขัดเกลادنเองด้วยการกำจัดกิเลสให้หมดไป ก็ถือเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความสุขได้เช่นกัน

ปัญหาที่เผชิญอยู่เบื้องหน้าของทุกๆ คน คือ ปัญหาเรื่องทุกข์ทั้งทุกข์ทางกายและทางใจ แต่มนุษย์ก็ไม่สนใจที่จะปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการแสวงหาวิถีทางหรือแนวทางหนทางอันถูกต้องที่จะทำตนให้พ้นจากทุกข์ เมื่อมนุษย์ไม่มีวิถีทางที่ถูกต้องก็จะถูกความทุกข์เสียดแทงทั่วมทั้งกายและใจ พระพุทธเจ้าจึงทรงอุปมาด้วยบุคคลผู้ต้องศร (จุฬาลูกศร) ความว่า เปรียบเหมือนบุรุษต้องลูกศรที่อาบยาพิษอย่างร้ายแรง มิตรอำมาตย์ ญาติสาโลหิตของบุรุษนั้น พึงไปหาแพทย์ผู้ชำนาญในการผ่าตัด มารักษาบุรุษผู้ต้องลูกศรนั้นพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ตราบใดที่เรายังไม่รู้จักคนที่ยิงเราเลยว่าเป็นกษัตริย์พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทร ตราบนั้น เราก็จักไม่ถอนลูกศรนี้ออกไป’ (ม.ม. (ไทย), 13/126/137) ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอวิถีทางหรือหนทางการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เข้าถึงหรือได้พบกับความสุขที่ถาวร มั่นคงและยั่งยืนแห่งชีวิตตนตลอดไป

ความหมายการปฏิบัติธรรม

คำว่า การปฏิบัติธรรม หากพิจารณาอย่างผิวเผินอาจจะรู้สึกว่าเป็นคำที่เข้าใจและอธิบายได้อย่างง่าย แต่พอจะอธิบายให้คนอื่นได้รู้และเข้าใจกลับเป็นเรื่องยาก ในประเด็นนี้ ผู้ศึกษาสามารถพิจารณาได้ 2 ข้อ คือ ข้อที่หนึ่งพิจารณาตามคำศัพท์หรือรูปศัพท์ทางไวยากรณ์บาลี ได้แก่คำศัพท์ภาษาบาลีว่า ปฏิบัติ แปลว่า การถึง, การถึงเฉพาะ, การดำเนิน, การทำ, การปฏิบัติ, ความปฏิบัติ, ข้อปฏิบัติ, ความประพฤติ (พันตรี ป. หลงสมบุรณ์, 2546: 428) ข้อที่สองพิจารณาตามนักปราชญ์ทางพุทธศาสนา ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมก็คือการนำเอาธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต หรือเอามาช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้อง ดังนั้น การปฏิบัติธรรมจึงมีความหมายได้ 2 ประการ คือ

1. การปฏิบัติธรรมในความหมายแบบกว้าง หมายถึงการนำเอาธรรมาปฏิบัติหรือการทำกิจทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิต

2. การปฏิบัติธรรมในความหมายแบบแคบ หมายถึงการปลีกตัวไปทำกรรมฐานหรือไปบำเพ็ญสมาธิ ด้วยวิธีเจริญจิตภาวนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555: 1).

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติธรรมมากขึ้น จึงเห็นควรพิจารณาอีกคำหนึ่งคือคำว่า ปฏิบัติ หมายถึงความประพฤติหรือการกระทำ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546: 117) ซึ่งในที่นี้หมายถึงเอาการกระทำทางกาย การกระทำทางวาจา และการกระทำทางใจ ให้พร้อมเป็นหนึ่งเดียว โดยถือตามกรอบแห่งหลักกรรม 3 คือกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม และมีคำอธิบายดังนี้

(1) การกระทำทางกาย หมายถึงการยืน เดิน นั่ง นอนอย่างมีสติ ด้วยการขยับเยื้อนเคลื่อนไหวช้าๆ (เหมือนคนถือประคองน้ำเต็มแก้วระวังไม่ให้น้ำหก) ด้วยการมีสติระลึกรู้ทุกกิริยาอาการ ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติอีกประการหนึ่งคือ ภิกษุเมื่อเดินอยู่ ย่อมรู้ชัดว่ากำลังเดินอยู่ เมื่อยืนอยู่ ย่อมรู้ชัดว่ากำลังยืนอยู่ เมื่อนั่งอยู่ ย่อมรู้ชัดว่ากำลังนั่งอยู่ เมื่อนอนอยู่ ย่อมรู้ชัดว่ากำลังนอนอยู่ หรือว่าภิกษุตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใดอยู่ ก็ย่อมรู้ชัดด้วยอาการอย่างนั้น (ม.มู. (ไทย), 12/108/104)

(2) การกระทำทางวาจา หมายถึงพูดในใจ สาธยาย บริกรรมอย่างถูกต้อง หมายถึงจิตของผู้ปฏิบัติต้องพูด สาธยายหรือบริกรรมอยู่ในคำใดคำหนึ่งโดยเฉพาะ ให้ตรงกับสภาวะธรรมปัจจุบันที่ปรากฏตามความเป็นจริง

(3) การกระทำทางใจ หมายถึงการใช้จิตไปใส่ใจ (โยนิโสมนสิการ) รู้สภาวะธรรมอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการระลึกรู้สภาวะธรรมโดยใช้จิตใจเป็นองค์กำหนด

การปฏิบัติธรรมจึงเป็นการกระทำทางกาย การกระทำทางวาจา และการกระทำทางใจ เพื่อความสงบทางจิตใจ ไม่ใช่เพียงแค่พูด คิดหรือนึกถึงธรรมะต่างๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อิติวุต ตกะ ชาตกะ อัพภูตธรรม เธอไม่ปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ไม่ละการหลีกเร้นอยู่ ตามประกอบความสงบใจภายใน เพราะการเรียนธรรมนั้น ภิกษุชื่อว่า เป็นผู้อยู่ด้วยธรรมอย่างนี้แล (ขุ.ธ. (ไทย), 25/51/111)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การปฏิบัติธรรมคือการอยู่ด้วยธรรม ซึ่งได้แก่การตามอยู่รู้ความสงบภายในจิตใจอยู่ เป็นกระบวนการในการพัฒนาจิตใจ พัฒนาชีวิตให้มีสติปัญญาจนนำไปสู่ความพ้นทุกข์

ซึ่งพุทธศตรศนเรียกรนวทงน้นว วปัสศน ท่มงน่นให้มมนุษย์ได้ใช้เป็นนวทงนในการพฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อสร้งสรศสดีและปญญาให้เป็นไปในทิศทงที่ถูกต้องเหมะสม อันจะนำไปสู่การหมตปญหาหรือดับทุกขในทุกระดับ

ควมสำคัญของการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมในพุทธศตรศนถือว่าเป็นนวทงนึ่งสำหรับการเข้าถึงธรรม เพราะผู้ปฏิบัติธรรมจะได้อรบทหลักกร วิธีกร กระบวนกร ลำดับและขั้นตอนของการกระทำและการปฏิบัติ ซึ่งรวมลงในค้วการปฏิบัติธรรม เมื่อวโดยหลักกรแล้วการปฏิบัติธรรมมีความสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. ควมสำคัญของการปฏิบัติธรรมในด้านการพฒนตน

ประการแรกเป็นควมสำคัญในด้านการพฒนตน ซึ่งค้ว ตน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะหมยเอาตัวตนของคณผู้ปฏิบัติธรรม หากการปฏิบัติมีความก้าวหน้าก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีกาย วาจา และจิตใจมีความเจริญขึ้นไปตมลำดับ เมื่อมีความเจริญก็จะไปตรงกับศัพทวิขกรทงพุทธศตรศนว ภวณว ซึ่งหมยถึงการเจริญ การฝึกรบมหรือการพฒนาใน 4 ด้น ได้แก่

1) การพฒนาทงด้นกายภาพ (กายภวณว – physical development) คือการกำหนดสตรระลึกรู้เทห์ท้นอรมณภวณอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่เข้มากระทบทงตา หู จมูก ลิ้น กาย ในระหว่งการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกรบมร่างกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งภวณอกด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งภวณอกเหล่าน้นในทงที่เป็นคณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมคือสติปัญญาเจริญองกวม และก้จัดอกุศลธรรม ได้แก่ ควมโลภ ควมโกรธ ควมหลงให้เสื่อมสูญไป สำหรับจุดหมยของการพฒนาในข้อนี้คือการทำให้บุคคลได้รู้จักวิธีกรเกี่ยวข้องกัอรมณภวณอกท้ง 5 ได้อย่างมีสตรระลึกรู้เทห์ท้นตมความเป็นจริงอย่างถูกต้องเหมะสม และเป็นคณประโยชน์ต่อการพฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้าสูงขึ้น

2) การพฒนาทงด้นศีลหรือศีลธรรม (moral development) คือการปฏิบัติธรรมด้วยการยืน การเดิน การนั่ง การนอน การดื่ม การกิน การคิด ฯลฯ อย่างมีสติ เคลื่อนไหวซ้ๆ ในขณะปฏิบัติร่วมกับคณอื่นอยู่ เป็นกระบวนการฝึกรบมบุคคลให้มีศีลคือมีความเป็นปกติทงกาย ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนตน หรือก่อควมเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลอื่น สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่นอยู่เสมอๆ

3) การพฒนาทงด้นจิตใจหรือด้นอรมณ (spiritual or emotion development) คือการกำหนดสตรระลึกรู้อรมณที่เกิดขึ้นกัจิตใจ ท้งอรมณระคะ โทสะ โมหะ ตมความเป็นจริงเป็นควมพยามที่จะฝึกรบมจิตใจให้เข้มแข็งให้มีความมั่นคง และมีความเจริญองกวมด้วย

คุณธรรม เช่น มีสติ มีปัญญา มีความเมตตา กรุณา มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน มีสมาธิ มีความสดชื่นเบิกบาน มีความสงบสุข แจ่มใส เป็นต้น ดังนั้น การพัฒนาทางด้านจิตใจหรือด้าน อารมณ์ จึงถือว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่ง

4) การพัฒนาทางด้านสติปัญญา (intellectual development) คือการเจริญสติระลึกรู้ ถึงสภาพธรรมทางกาย ทางเวทนา ทางจิตใจ และทางธรรม โดยเฉพาะการมีสติปัญญาให้เห็นธรรมคือ ความพอใจ ความไม่พอใจ ความฟุ้งซ่าน ความรำคาญใจ ความสงสัย เป็นต้น โดยมีการรู้ตามความเป็นจริง ได้แก่ การรู้เห็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ไม่แทรกแซงกระบวนการต่างๆ ของธรรมะ เป็นกระบวนการในการฝึกอบรมเจริญปัญญาเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด พิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และเข้าใจสิ่งที่หลายตามความเป็นจริง ผู้เจริญธรรมในลักษณะที่ กล่าวมาจะทำให้ปัญญาเจริญและพัฒนา จนเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ ลุถึงความบริสุทธิ์ ปลอดภัยจากกิเลสอย่างสิ้นเชิง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้พ้นจากความทุกข์ ทำตนให้มีความสุข สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถทำตนให้อยู่เหนือปัญหา และเหนือความขัดแย้งทั้งปวงได้อย่างเด็ดขาด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540: 81-82)

กล่าวโดยสรุป การปฏิบัติธรรมในด้านการพัฒนาไปสู่การรู้จักตนเอง การตระหนักในคุณค่าและศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ทั้งพฤติกรรม ร่างกาย วาจา จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยผ่านการจัดการและความพยายามของตนโดยตรงสามารถปรับปรุงแก้ไขตนเอง ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะความชำนาญ และเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน

2. ความสำคัญของการปฏิบัติธรรมในด้านการดับทุกข์

หลังจากปฏิบัติธรรมจนถึงขั้นพัฒนาตนได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ต่อไปมีความประสงค์จะ ปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้นจนถึงขั้นดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ ตรัสถึงความสำคัญของการปฏิบัติธรรมไว้ โดยที่พระองค์ทรงอุปมาเหมือนกับบุคคลผู้ถูกไฟไหม้บน ศีรษะ สิ่งแรกที่เราต้องทำคือดับไฟ หรือเสมือนกับบุคคลผู้ถูกธนูปักที่อก สิ่งสำคัญอันดับแรกของเขา คือต้องรีบถอนลูกธนูออกก่อนสิ่งอื่นใด สิ่งสำคัญที่สุดของเขาคือรักษาเหยี่ยวไม่ให้หายขาดจากความ ทุกข์เหล่านั้นโดยสิ้นเชิง ดังพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สังสารวัฏฏ์นี้เต็มไปด้วยเพลิงทุกข์นานาประการโหมให้ร้อน อยู่โดยทั่ว สัตว์ทั้งหลายยังวิ่งอยู่ในกองทุกข์แห่งสังสารวัฏฏ์ ใครเล่าจะเป็นผู้ดับ ถ้าทุกคนไม่ช่วยกันดับทุกข์แห่งตน อุปมาเหมือนบุรุษสตรีผู้รวมกันอยู่ในบริเวณ กว้างแห่งหนึ่ง และต่างคนต่างถือค้อนไฟลูกไฟลงอยู่ทั่วแล้ว ต่างคนต่างก็วิ่งวนกัน อยู่ในบริเวณนั้น และร้องกันว่า ร้อน ร้อน อยู่ทั่วแล้ว..... ภิกษุทั้งหลาย เรา

ตลาคตทงคุ่นไฟแลว และร้งบอกใหเธอทงหลายทงเสยด้วย คุ่นไฟทกลวถงน
ค้อกเกสทงมวลอันเป็นสทงที่เผาสนสัศวใหเราร้งนกระวณกระวาย (ช.ธ. (ไทย),
25/51/111).

สทงทงทำให้มนุษย์ยงเวยนวน่วยตายเกดในส้งสารวัญนัสน สาเหตุหลกมาจากความอยาก
ความต้งสทงต้งวๆ ไวปรนเปรอใหตนมมีความสุข ซงพุทธศาสนาเรยทงนัสนว ทัศนาค คือ ความทะยาน
อยากของมนุษย์ อยากได อยากม อยากเป็นในสทงต้งวๆ มากมาย โดยคดวเมอแสวงหาไดมาแลวจะ
ทำให้ชีวิตต้งซงน มมีความสุขซงน และพ้นจากความทุกข์ ซงเป็นเพียงจันตนาการของมนุษย์เท่านัน เพราะ
ความจริงมได้เป็นอยางทงเข้าจ เนอจจากความในจไมวว่าจะอยากไดทรมย์สมบติ อยากไดสาม อยาก
ไดภรรยา อยากไดบุตรธิดา เหล่านันเป็นต้น เมอได้แลวมีแลวหรือเป็นแลว มมนุษย์ยงมความต้งการ
ทะเยอทะยานอยากไปมากกว่านัสน จงทำให้มนุษย์เกดความทุกข์ตลอดเวลาที่แสวงหา เพราะไมใช่
วธทงธรรมชาตทงจะทงให้ประสบทงความสุขหรือพ้นจากความทุกข์ได้ เพื่อความเข้าจในเรอจทงทุกข์
ให้มีมากขึ้น จงเห็นควรทกลวถงทุกข์ในพุทธศาสนาซงมอยู่ 10 ประการ ได้แก่

- 1) สภาวทุกข์ ทุกข์ประจำส้งขาร ค้อ เกด แก่ เจ็บ ตาย
- 2) ปกณณทุกข์ ทุกข์จร ค้อ โสกะ ปรีทะวะ ทุกข์ชะ โสมนัส อุปายาส
- 3) นพทททุกข์ ทุกข์อันเนอจนตย ค้อ หนาว ร้งน หิว กระจาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ
- 4) พยาธิตุกข์ ทุกข์เพราะโรคต้งวๆ
- 5) สันตาททุกข์ ทุกข์เกดจากกเกส ค้อ โลก โกรธ หลง
- 6) วปากทุกข์ ทุกข์เกดจากกรรมเกาตามมาให้ผล
- 7) สหคตทุกข์ (วปริณามทุกข์) ทุกข์เกดจากโลกธรรม 8
- 8) อาหารปริเยฐฐิตุกข์ ทุกข์เกดจากการหาอาหาร
- 9) ววาทมูลททุกข์ ทุกข์เกดจากการทะเลาะวิวาท
- 10) ทุกข์ขันธ์ ทุกข์รวบยอด ค้อ ความยัดมั่นในขันธ 5 (สมเด็จพะมหาสมณเจ้า กรมพระ
ยาวชิรญาณวโรรส, 2501: 13-17).

เพราะฉะนัสน จงทกลวสรุปลความส้าคัญของการปฏิบัติธรรมได้ว การปฏิบัติธรรมม
ความส้าคัญในแง่ของการพัฒนาตน เพราะจะทงให้ผู้ปฏิบัติธรรมมความก้าวหน้าหรือความเจริญใน
ธรรมตามลำดับ ในพุทธศาสนาเรยทงว ภาวนา ซงเป็นหลกธรรมทงทกลวถงการพัฒนาทงกาย การ
พัฒนาต้งนศีลหรือศีลธรรม การพัฒนาจิตจหรืออารมณ์ การพัฒนาต้งนสติปัญญา และความส้าคัญ
ในแง่การดับทุกข์ นันค้อเมอมีการพัฒนาครบทง 4 ต้งนแลว ก็จะช่วยให้มีศกยภาพก้าวข้ามทุกข์ทง

10 ประการ มีสภาวะทุกข์ ได้แก่ ทุกข์ประจำสังขาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์ชั้นดี ได้แก่ ทุกข์ รวบยอด คือ ความยึดมั่นในขั้นดี 5

วิเคราะห์หลักการปฏิบัติธรรมอันเป็นวิถีทางสู่ความสุขที่ยั่งยืน

คำว่า ‘การปฏิบัติธรรม’ เป็นคำกลางๆ ที่สื่อให้เห็นกริยาอาการของการกระทำทางกาย หรือการประพฤติปฏิบัติตามหลักการทางธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือข้อใดข้อหนึ่ง จนทำให้คน ทั้งหลายได้เห็น ได้รู้ และได้เข้าใจว่าการปฏิบัติธรรมเริ่มต้นขึ้นแล้ว เมื่อมองไปยังเป้าหมายหรือ เป้าประสงค์คือความสุขที่ยั่งยืน ผู้เขียนจึงพิจารณาเห็นธรรมข้อหนึ่งหรือหมวดหนึ่ง ที่มีความ สอดคล้องและสัมพันธ์กับการเป็นวิถีทางที่จะนำชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมดำเนินไปสู่ความสุขหรือได้พบ กับความสุขที่ยั่งยืนตลอดไป หลักธรรมข้อนั้น คือ สติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นข้อธรรมที่ควรศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เป็นหลักการปฏิบัติธรรมจนกลายเป็นวิถีทางนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืน 2 ประการ คือ

1. วิเคราะห์สติปัฏฐาน 4

1.1 ความหมายและความสำคัญ

สติปัฏฐาน 4 กล่าวเฉพาะในพระไตรปิฎกเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น มีอยู่เป็น จำนวนมาก มีทั้งตรัสเต็มรูปแบบและเพียงบางส่วนบ้าง ทรงตรัสเป็นการเฉพาะและในชื่อของ กัมมัญฐานอื่นบ้าง หรือทรงตรัสเพื่อเชื่อมโยงขยายไปสู่หลักธรรมอื่นๆ บ้าง คำว่า แปลว่า ธรรมเป็น ที่ตั้งแห่งสติหรือการปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน (ที.ม. (บาลี), 10/373/248) สติปัฏฐาน 4 นี้ถือว่าเป็น ทางสายเอก คือเป็นทางเดียวที่ทำให้ผู้ดำเนินตามทางนี้ถึงความบริสุทธิ์หมดจดจนบรรลุพระนิพพาน โดยมีพระบาลีพร้อมคำแปลมารับรองไว้ว่า

เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานัง วิสุทฺธิยา โสภปริเทวานัง สมตักกมาย ทุกฺข โทมนสฺसानัง อตถงคมาโย ญายสฺส อธิมาโย นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาโย, ยทิทัง จตฺตาโร สติปัฏฐานา (ที.ม. (บาลี), 10/373/248) แปลว่า หนทางนี้ เป็นหนทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดของเหล่าสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความก้าวล่วงเสียด้วยดีซึ่งความ โศกและความรำไร เพื่อดับไปแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อกระทำ ให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน สิ่งนี้คือสติปัฏฐาน 4 (ที.ม. (ไทย), 10/373/301)

นอกจากนี้คำว่า สติปัฏฐาน ยังมีความหมายที่บ่งถึง การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย ให้รู้เห็นตามความเป็นจริง หรือที่ตั้งแห่งสติ 4 ประการ ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม โดยมีคำอธิบาย ในแต่ละหมวด ดังความว่า

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 2) พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 3) พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 4) พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกได้ (ที.ม. (ไทย), 12/106/101).

ส่วนความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 ปรากฏผ่านทัศนะของพุทธสาวกทั้งในสมัยพุทธกาล หลังพุทธกาล และปัจจุบันที่ไม่ไกลมากนัก ดังนี้

1. พระสารีบุตร ได้กล่าวถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 เอาไว้ในสติปัฏฐานกถา โดยมีใจความว่า ผลของการปฏิบัติสติปัฏฐานก็คือผลของการกำหนดองค์ธรรมในสติปัฏฐาน 4 โดยอาการ 7 ประการ จะเกิดผล 7 ประการหรือญาณ (ความรู้) นั้นเอง และมีคำอธิบาย 7 ประการ คือ

- 1) เมื่อพิจารณาเห็นโดยความไม่เที่ยง ย่อมละอนิจจสัญญาได้
- 2) เมื่อพิจารณาเห็นโดยความเป็นทุกข์ ย่อมละทุกขสัญญาได้
- 3) เมื่อพิจารณาเห็นโดยความเป็นอนัตตา ย่อมละอัตตาทาได้
- 4) เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมละนันทิได้
- 5) เมื่อคลายกำหนด ย่อมละราคะได้
- 6) เมื่อทำราคะให้ดับ ย่อมละสมุทัยได้
- 7) เมื่อสละคืน ย่อมละอาทานะได้ (ช.ป. (ไทย), 31/34-35/592-593)

2. พระอานนที่ได้อีกกล่าวกับพระภัททะถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 เอาไว้ในจิริฐิติสูตร ความว่า

ผู้มีอายุ เพราะสติปัฏฐาน 4 ประการนี้ที่บุคคลไม่เจริญ ไม่ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้ไม่นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว และเพราะสติปัฏฐาน 4 ประการนี้ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว พระสัทธรรมจึงดำรงอยู่ได้นานในเมื่อพระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้ว (ส.ม. (ไทย), 19/899/246).

3. พระอนุรุทธะได้กล่าวถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 เอาไว้ในปฐมโรหคตสูตร ความว่าผู้พลาดสติปัฏฐาน 4 ประการ ชื่อว่าพลาดอริยมรรคที่ให้ถึงความสิ้นทุกข์ ผู้ปรารถนสติปัฏฐาน 4 ประการ ก็ชื่อว่าปรารถนอริยมรรค ผู้ปรารถนสติปัฏฐาน 4 คือ ผู้พิจารณาเห็นธรรมอันเป็นเหตุเกิดธรรมอันเป็นเหตุดับในกาย เวทนา จิต ธรรม มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ (ส.ม. (ไทย), 19/899/429).

4. พระญาณโปกนิเถระ กล่าวถึงความสำคัญของสติปัฏฐาน 4 เอาไว้ในหนังสือ ‘หัวใจกรรมฐาน’ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่แสดงวิธีการฝึกจิตและอารมณ์ของกัมมัฏฐานแบบต่างๆ ไว้มากมาย เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล เหมาะสมกับจริต นิสัยอุปนิสัยและความสามารถที่แตกต่างกัน แต่กระนั้นวิธีการต่างๆ เหล่านี้ก็รวมลงที่สติปัฏฐาน ซึ่งพระบรมศาสดาตรัสเรียกว่า ทางสายเดียว ดังนั้น จึงเป็นอันสมควรอย่างยิ่งที่จะให้ชื่อสติปัฏฐานว่า หัวใจของกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา หรือยิ่งกว่านั้นว่า หัวใจของธรรมทั้งหมด (พลตรี นายแพทย์ ชาญ สุวรรณวิรัช, 2553: 1).

5. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงหลักสติปัฏฐาน 4 ไว้ว่า การฝึกในเรื่องสตินี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาปัญญา คือ ความรู้ความ เข้าใจตระหนักชัดในสิ่งที่สติกำหนดไว้ คือ ปัญญาที่พิจารณาและรู้เท่าทันอารมณ์ที่สติกำหนด ทำให้ไม่หลงไหลไปได้ และเข้าใจถูกต้องตามสภาวะที่เป็นจริง สติ คือ การกำหนดอารมณ์ ทำให้ตามทันทุกขณะ ไม่ลืมนั่นละอะพลาดสับสน การเจริญสติปัฏฐาน คือการเป็นอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ ซึ่งทำให้ภาพตัวตนที่จิตอวิชชาปั้นแต่ง ไม่มีช่องที่จะแทรกตัวเข้ามาในความคิดแล้วก่อปัญหาขึ้นได้ เพราะทุกคนสามารถปฏิบัติได้เอง และใช้ในยามปรกติเพื่อความสุขภาพจิตที่ดีได้ด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558: 766).

1.2 องค์ประกอบ

อย่างที่ทราบแล้วข้างต้นว่า สติปัฏฐาน 4 เป็นหลักการของการปฏิบัติธรรมที่จะนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนถาวรตลอดไป ด้วยการตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นตามความเป็นจริง หรือแปลอย่างง่ายว่า ที่ตั้งแห่งสติ เมื่อว่าโดยรูปศัพท์และตัวเลขแล้วเป็นที่รู้ทราบชัดว่า สติปัฏฐาน 4 ก็หมายความว่า สติปัฏฐานมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา ซึ่งมีคำอธิบายอย่างย่อว่า

- 1) การพิจารณาเห็นกายในกาย (กายานุปัสสนา) หมายถึงการกำหนดรู้รูปร่างว่าเป็นเพียงกองรูป ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เรา เขา หรือสตรี และมีสภาพไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน ไม่สวยงาม
- 2) การพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา (เวทนานุปัสสนา) หมายถึงการกำหนดรู้เวทนาว่าเป็นเพียงเวทนา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ของเรา ของเขา ของบุรุษหรือของสตรี และมีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่สวยงาม โดยจำแนกเป็นความรู้สึกเป็นสุขทุกข์และวางเฉย (ไม่ทุกข์ไม่สุข)
- 3) การพิจารณาเห็นจิตในจิต (จิตตานุปัสสนา) หมายถึงการกำหนดรู้จิตว่าเป็นเพียงจิต ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เรา เขา บุรุษหรือสตรี และมีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่สวยงาม โดยจำแนกเป็นจิตที่ประกอบด้วยโลภะ เป็นต้น

4) การพิจารณาเห็นธรรมในธรรม (อัมมานุปัสสนา) หมายถึงการกำหนดรู้กองธรรมว่าเป็นเพียงสภาวธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เรา เขา บุรุษหรือสตรี และมีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่สวยงาม โดยจำแนกเป็นสภาวะเห็นได้ยิบ เป็นตัน (พระคัมภีร์สาราถวิงศ์, 2551: 22-23).

การรู้ความหมายและองค์ประกอบของหลักสติปัฏฐาน 4 ที่กล่าวแล้ว คงไม่สามารถทำให้การปฏิบัติธรรมเป็นเหตุปัจจัยให้ถึงความสุขที่ยั่งยืนได้ ประเด็นที่ควรพิจารณาในเชิงการวิเคราะห์ คือ ควรจะมีองค์ธรรมอื่นเข้ามากำกับและคอยสนับสนุนให้การปฏิบัติธรรมดำเนินไปอย่างถูกต้อง เพราะเมื่อมีความถูกต้องก็จะช่วยให้การปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าไปเรื่อยและเป็นไปตามลำดับ อย่างการพิจารณาในธรรมทั้ง 4 คือเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต และเห็นธรรมในธรรม ผู้เขียนเห็นว่ามืองค์ธรรม 3 ข้อ ที่คอยกำกับสนับสนุนให้การปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้า ได้แก่

1) อาตาปี (มีความเพียรเผากิเลส)

คำว่า อาตาปี แปลตามรูปศัพท์ว่า มีความเพียรเผากิเลส คือ มีความเพียรขบถถึงามที่เรียกว่า สัมมปธาน 4 ได้แก่ เพียรเพื่อละอกุศลเก่า เพียรเพื่อไม่ทำอกุศลใหม่ เพียรเพื่อทำกุศลใหม่ และเพียรเพื่อเพิ่มพูนกุศลเก่า (ที.ม. (บาลี), 10/373/248). หากใครก็ตามที่มีความเพียรเผากิเลสได้จะกลายเป็นคนมีจิตหลุดพ้น และบุคคลเช่นนั้นจะได้ชื่อว่า มหาบุรุษ เลยทีเดียว มีคำถามว่าผู้มีจิตหลุดพ้นเป็นเช่นไร? และมีคำตอบว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกาย มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ จิตย่อมคลายกำหนด หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น ฯลฯ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ พิจารณาเห็นจิตในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชณาโทมนัสในโลกได้ เมื่อเธอพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่จิตย่อมคลายกำหนด หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วเป็นอย่างนี้แล เราเรียกว่า ‘มหาบุรุษ’ เพราะเขาเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วเราไม่เรียกว่า ‘มหาบุรุษ’ เพราะเขาเป็นผู้มีจิตยังไม่หลุดพ้น รวมความว่า เราเรียกภิกษุนั้นว่า เป็นมหาบุรุษ (ขุ.จ. (ไทย), 30/11/81-82).

ในเรื่องมีความเพียรเผากิเลสนี้ได้มีท่านผู้รู้ให้คำอธิบายต่อไปอีกว่า การมีความเพียรชนิดเผากิเลสได้นั้น จะต้องเป็นการเพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้นที่เรียกว่า สังวรปธาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2540: 145). เป็นการทำความเพียรในทุกขณะที่นักปฏิบัติเจริญสติระลึกรู้สภาวะธรรมปัจจุบัน จัดว่ามีความเพียรเพื่อละอกุศลเก่า เพราะในขณะนั้นไม่ได้ทำอกุศลเก่าคือการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ เป็นต้น คำว่า มีความเพียรเพื่อไม่ทำอกุศลใหม่ เพราะในขณะนั้นไม่ได้ทำอกุศลใหม่อย่างใดอย่างหนึ่งทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ คำว่า มีความเพียรเพื่อทำกุศลใหม่ เพื่อการเจริญสติปัฏฐานเป็นกุศลที่ยังไม่เคยบำเพ็ญมาก่อน คำว่า มีความเพียรเพื่อเพิ่มพูนกุศลเก่า เพราะผู้ปฏิบัติย่อมประสบความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามลำดับของ

วิปัสสนาญาณชั้นต่างๆ จัดว่าได้เพิ่มพูนภาวนากุศลที่มีอยู่แล้วให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการสั่งสมมติสมาธิและปัญญาให้เพิ่มพูนมากขึ้นกว่าเดิม (พระคัมภีร์สาราถวิงศ์, 2551: 30).

2) สัมปชาโน (มีปัญญาหยั่งเห็น)

คำว่า สัมปชาโน แปลตามรูปศัพท์ว่า มีปัญญาหยั่งเห็น หมายความว่า หยั่งเห็นสภาวะธรรมตามความเป็นจริง โดยจำแนกเป็น 3 ประการ คือ (1) สภาวะลักษณะ ลักษณะพิเศษของรูปนาม คือ ลักษณะเฉพาะตัวของรูปนามแต่ละอย่างที่รูปนามอื่นไม่มี (2) สามัญญลักษณะ ลักษณะทั่วไปของรูปนาม คือ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) เป็นทุกข์ (ทุกขัง) ไม่ใช่ตัวตน (อนัตตา) (ที.ปา. (ไทย), 11/307/278) ในเรื่องนี้ได้มีปราชญ์ผู้รู้ในพุทธศาสนากล่าวอธิบายว่า สภาวะลักษณะเป็นลักษณะพิเศษของรูปกับนามนั้น เหมือนรูปร่างหน้าตาทางกายภาพของสัตว์แต่ละพันธุ์ เช่น เสือมีหัวมีตัวมีลายอย่างเสือ ช้างมีหัวมีตัวมีลายอย่างช้าง สัตว์แต่ละตัวมีลักษณะเฉพาะทางพันธุกรรมของตน เป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกให้รู้ว่าต่างจากสัตว์ประเภทอื่นๆ

ในทำนองเดียวกัน รูปนามที่เกิดทางทวารทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง เช่น ลักษณะเฉพาะของสี ไม่เหมือนลักษณะเฉพาะของเสียง ลักษณะเฉพาะของเสียง ไม่เหมือนลักษณะเฉพาะของกลิ่น ลักษณะเฉพาะของกลิ่น ไม่เหมือนลักษณะเฉพาะของรส ลักษณะเฉพาะของรส ไม่เหมือนลักษณะเฉพาะของสัมผัสคือความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง ความโลภมีลักษณะทะยานอยาก แต่ศรัทธามีลักษณะผ่องใส ความโกรธมีลักษณะไม่พอใจ แต่เมตตา มีลักษณะอ่อนโยนปรารถนาดี ความฟุ้งซ่านมีลักษณะซัดส่าย แต่สมาธิมีลักษณะตั้งมั่น เป็นต้น (พระคัมภีร์สาราถวิงศ์, 2551: 32).

3) สติมา (มีสติ)

คำว่า สติมา แปลตามรูปศัพท์ว่า มีสติ (ส.ม. (ไทย), 19/479/287-288) คือ มีสติอย่างต่อเนื่อง ไม่ขาดช่วงตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงหลับสนิท สติเหมือนการสีไม้อย่างต่อเนื่อง สมาธิเหมือนความร้อนที่ได้รับจากการสีไม้ ปัญญาเหมือนไฟที่เกิดจากความร้อน กล่าวคือในอินทรีทั้ง 5 ได้แก่ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญากับสัทธาเป็นเหตุให้เกิดวิริยะ วิริยะเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา และปัญญาเป็นเหตุให้เกิดสัทธา ดังนี้ เป็นต้น อินทรี 5 เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันการเจริญสมาธิจึงมีประโยชน์เพราะทำให้จิตตั้งมั่น เพื่อการพัฒนาปัญญาต่อมาท่านจึงอุปมาเหมือนน้ำใสที่ตะกอนนอนกัน ย่อมแสดงสิ่งต่างๆ ที่อยู่ใต้น้ำได้ หรือเหมือนการกักไข่ของแม่ไก่เป็นเวลานาน ย่อมทำให้ยางเหนียวคือตั้มหาเหือดแห้งไป ทำให้จอยปากและกรงเล็บที่เหมือนวิปัสสนาญาณของลูกไก่แข็งขึ้น และในที่สุดลูกไก่ต่อเหล่าสัตว์ก็จะเจาะเปลือกไข่ที่เหมือนอวิชชา ซึ่งทอหุ้มไว้ออกจากฟองไข่คือภพได้ (พระคัมภีร์สาราถวิงศ์, 2551: 33).

2. ประโยชน์ (อานิสงส์) คือความยั่งยืนที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม

เมื่อมีการปฏิบัติธรรมตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแนวทางดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจักได้รับประโยชน์หรืออานิสงส์จากธรรมที่ลงมือปฏิบัติด้วยดีแล้วอยู่ 5 ประการ คือ

1) เพื่อความบริสุทธิ์ของหมู่สัตว์ ผลจากการปฏิบัติธรรมสามารถทำให้จิตบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองมีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย เศร้าหมอง เพราะจิตใจเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายผ่องแผ้ว เพราะจิตใจผ่องแผ้ว และความผ่องแผ้วของจิตใจนั้นหาไม่ได้ เพราะการเจริญสติปัฏฐานนี้

2) เพื่อล่วงโสกะปริเทวะ จิตที่มีความเศร้าโศกครอบงำจะไม่สามารถคิดนึกสิ่งที่เป็นประโยชน์ได้ เมื่อปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานแล้วจะสามารถก้าวล่วงความเศร้าโศกได้

3) เพื่อดับทุกข์และโทมนัส ทุกข์สัจคือความทุกข์ที่ไม่บำปรารถนาไม่บำพอใจ เมื่อปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานแล้วจะสามารถจัดความทุกข์กายและทุกข์ใจ คือ ความโกรธ ความกลัว ความกุ่มใจ ความเสียใจได้

4) เพื่อบรรลุอายุธรรม คือ ธรรมที่ควรรู้ซึ่งเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติธรรม ได้แก่ ปัญญารู้ความจริงของธรรมชาติ ประการแรกคือรู้เพียงแค่มสิ่งทีถูกรู้กับใจทีรู้ยู่เพียงเท่านั้น ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน ไม่มีเรา ไม่มีเขา มีเพียงธรรมชาติทีถูกรู้กับธรรมชาติทีรู้ยู่เท่านั้น และธรรมชาติเหล่านี้เกิดและดับไปยู่เนื่องนิตย์ทุกๆ การกำหนดทีรับรู้ เริ่มเปือหน่ายคลายกำหนดจากความยึดมั่นถือมั่นในรูปนาม เพราะได้รับความรู้ในธรรมชาติเหล่านี้ยู่ๆ ขึ้นไป จนหยั่งเห็นความจริงดังกล่าว และจนสามารถบรรลุริยมรรคคือการรับเอาพระนิพพานเป็นอารมณ์ด้วยมรรคญาณ

5) เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน การปฏิบัติธรรมจะทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงอานิสงส์ของการเจริญสติปัฏฐานไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ครึ่งเดือน จงยกไว้ บุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน 4 ตลอด 7 วัน พึ่งหวังได้ผล 2 อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี (ที.ม. (ไทย), 10/404/340).

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า องค์ธรรม 3 อย่าง คือ อาตาปี มีความเพียรเผาภิเลส (วิริยะเจตสิก) สัมปะชาโนหรือสัมปะชัญญะ ความรู้สึกรู้ตัว (ปัญญาเจตสิก) สติมา ความระลึกได้ (สติเจตสิก) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ วิริยะ (มีสมาธิร่วมด้วย) และสัมปะชัญญะ (ปัญญา) ทำหน้าที่ร่วมกันก็สามารถกำหนดรู้เห็นการเกิดดับของรูปนาม (สังขาร) เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ อย่างชัดเจน และเกิดความรู้ความเข้าใจสภาวะนั้นตามความเป็นจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดผล (ประโยชน์/อานิสงส์) คือ ความบริสุทธิ์ของหมู่สัตว์ ล่วงโสกะปริเทวะ ดับทุกข์และโทมนัส บรรลุอายุธรรม และทำให้แจ้งพระนิพพาน

สรุป

การปฏิบัติธรรมเป็นการเอาหลักธรรมหรือธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนทำให้ชีวิตมีการอยู่ด้วยธรรม ซึ่งเป็นการตามอยู่รู้ความสงบภายในจิตใจอยู่ การปฏิบัติธรรมนี้เมื่อว่าโดยหลักการแล้วก็ถือว่าเป็นกระบวนการในการพัฒนาจิตใจและพัฒนาชีวิตให้มีสติปัญญาจนนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ซึ่งพุทธศาสนาเรียกแนวทางนั้นว่า วิปัสสนา ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ เพื่อสร้างสรรค์สติและปัญญาให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม อันจะนำไปสู่การหมดปัญหาหรือดับทุกข์ในทุกๆระดับ คือ การเข้าถึงพระนิพพาน

การปฏิบัติธรรมมีความสำคัญใน 2 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาตน เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าหรือความเจริญในธรรมตามลำดับ ในพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงการพัฒนาทางกาย การพัฒนาด้านศีลหรือศีลธรรม การพัฒนาจิตใจหรืออารมณ์ การพัฒนาด้านสติปัญญา และ 2) ความสำคัญด้านการดับทุกข์ เมื่อมีการพัฒนากาย ศีล จิตใจ และปัญญาแล้ว ก็จะช่วยให้มีศักยภาพก้าวข้ามทุกข์ทั้ง 10 ประการ มีสภาวะทุกข์ ได้แก่ ทุกข์ประจำสังขาร คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และทุกข์ชั้นธ ได้แก่ ทุกข์รวบยอด คือ ความยึดมั่นถือมั่นในชั้นธ 5

หลักการของการปฏิบัติธรรมที่สำคัญได้แก่สติปัฏฐาน 4 คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา และมีองค์ธรรม 3 ประการ ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าหรือเจริญไปตามลำดับ องค์ธรรมทั้ง 3 คือ อาตปปี มีความเพียรเพิกกิเลส (วิริยะเจตสิก) สัมปชาโนหรือสัมปชัญญะ ความรู้สึกรู้ตัว (ปัญญาเจตสิก) สติมา ความระลึกได้ (สติเจตสิก) เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเจริญสติปัฏฐาน 4 คือ วิริยะ (มีสมาธิร่วมด้วย) และสัมปชัญญะ (ปัญญา) ทำหน้าที่ร่วมกันก็สามารถกำหนดรู้เห็นการเกิดดับของรูปนาม (สังขาร) เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้อย่างชัดเจน และเกิดความรู้ความเข้าใจสภาวะนั้นตามความเป็นจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดผล (ประโยชน์/อานิสสงส์) คือ ความบริสุทธิ์ของหมู่สัตว์ ล่วงโสกะปริเทวะ ดับทุกข์และโทมนัส บรรลุอุบายธรรม และทำให้แจ้งพระนิพพาน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พันตรี ป. หลงสมบุรณ์. (2546). **พจนานุกรม มคอ-ไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง.** พิมพ์ครั้งที่ 86.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาศตร ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2540). **พจนานุกรมพุทธศาศตร ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระญาณโปนิกเถระ. (2553). **หัวใจกรรมฐาน**. แปลโดย พลตรีนายแพทย์ชาญ สุวรรณวิภัก, พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ผลิธัมม.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2551). **มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่พระนิพพาน**. แปลและเรียบเรียงโดย พระคันธสาราภิงศ์. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2501). **ธรรมวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ COMMUNICATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE ERA

สายน้ำผึ้ง รัตนงาม¹, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร²,
พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ³, พระเจริญพงษ์ วิชัย⁴
Sainumpung Rattamangam¹, Phramaha Prakasit Thitipatthikorn²,
Phrapalad Prapoj Yusamran³, Phrajaroenphong Wichai⁴
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹⁻⁴
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹⁻⁴
E-mail: sirimato@gmail.com

ได้รับบทความ: 21 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 8 มิถุนายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 9 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ในยุคของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การสื่อสารนั้นถือเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ เพื่อการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความเป็นจริง การสื่อสารเป็นเรื่องของการเรียนรู้ และทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนเป็นบทเรียนของกันและกัน การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมมุ่งเน้นให้คนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่การให้ข้อมูลข่าวสาร และการสร้างแรงจูงใจ เน้นบทบาทที่สำคัญต่อการสื่อสารและการพัฒนาสังคม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหลักของการพัฒนา และการกำหนดให้กลุ่มคนทุกกลุ่มได้มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียม การพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ต้องเกิดการเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของคน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติ วิธีการที่เปลี่ยนแปลง และรูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม และต้องพัฒนาลงลึกถึงฐานรากของคนในสังคม ทั้งในระดับวัฒนธรรมและจิตสำนึก เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ มีหน้าที่มุ่งใจให้เปลี่ยนวิถีชีวิต และตัดสินใจเข้าร่วมการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง การสื่อสารในยุคปัญญาประดิษฐ์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพื้นเพองขับเคลื่อน การสื่อสารให้เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ดังนั้น ข้อมูลที่ได้การสื่อสารต้องควบคู่กับหลักกาลามสูตร เพื่อนำมายืนยันความถูกต้อง ตรชนกถึงข้อมูลจากการสื่อสารด้วยการพิจารณา

อย่างแยกคาง มีสติ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปใช้พัฒนาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ เกิด
คุณประโยชน์ และช่วยพัฒนาสังคมให้ดำรงไว้ซึ่งความเจริญในยุคปัญญาประดิษฐ์

คำสำคัญ: การสื่อสาร, การพัฒนาสังคม, ยุคปัญญาประดิษฐ์

Abstract

This article presents Communication for Social Development in the Artificial Intelligence Era. In the era of technological advancements that make communication happen quickly and easily. Communication is the cornerstone of interaction for recognition create understanding and exchanging knowledge of various situations that change according to reality. Communication is a matter of learning and everything in the world is a lesson to each other. Communication for Social Development focuses on people in society to change. Since the information and motivating emphasize the important role in Communication and Social Development which is considered a key element of the development and requiring all groups of people to participate in social development equally. Social Development in the Artificial Intelligence Era, there must be a change in people's attitudes, beliefs and behaviors to be consistent with the practice how to change and different development patterns in each society and must develop deeply into the foundations of the people in society both at the cultural and conscious level to solve various problems sustainably. Communication for Social Development in the Artificial Intelligence Era It is responsible for motivating them to change their lifestyles, and decided to actively participate in Communication for Social Development in the Artificial Intelligence Era uses information technology as a gear to drive communication to the target audience easily and quickly. Therefore, the information that is communicated must be coupled with the Kalama Sutra to confirm the correctness, recognize information from communication through careful consideration, mindfulness, and careful reflection to be used to develop society creatively benefit and help develop society to maintain prosperity in the Artificial Intelligence Era.

Keywords: Communication, Social Development, Artificial Intelligence Era.

บทนำ

การสื่อสารถือเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ เพื่อการรับรู้ สร้างความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความเป็นจริง โดยภาพรวม เรียกว่า “การสื่อสารโดยทั่วไป” ส่วน “การสื่อสารแบบจำเพาะเจาะจง” ถือเป็น การสื่อสารหนึ่ง ที่เน้นความเข้าใจในรายบุคคล กลุ่มเฉพาะ หรือสังคม เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในวิสัยทัศน์ เจตคติ พฤติกรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อการสื่อสารผนวกกับเทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ต มนุษย์สามารถสื่อสารความคิดของตนเองผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ บนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสู่สังคมได้อย่างสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น สามารถสื่อสารสู่กลุ่มสังคมที่หลากหลายแบบส่วนตัวและสาธารณะ สามารถสื่อสารเพื่อให้เกิดเป็นกระแสที่ดีและไม่ดีแก่สังคม สร้างความสงบสุขและความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมนั้น จึงต้องเข้าใจเหตุและผลจากการสื่อสาร ต้องตระหนัก ฟังระวัง และทำความเข้าใจ ไม่หลงผิดกับกระแสการสื่อสารที่สร้างความบั่นทอนการพัฒนาสังคม การสื่อสารในยุคปัญญาประดิษฐ์ การสื่อสารภายใต้วีล ข้อความ เนื้อหา ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง และวิดีโอ นั้น เกิดได้จากสติปัญญาของมนุษย์ และการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขด้วยสติปัญญาของปัญญาประดิษฐ์ การสื่อสารหนึ่ง ๆ สามารถสื่อสารได้ด้วยภาษาที่หลากหลายด้วยระบบแปลภาษาที่ชาญฉลาด สามารถสื่อสารในสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้กลายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เปลี่ยนสิ่งที่ถูกต้องให้เข้าใจผิด และคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง สื่อสารในสิ่งที่น่าจะเป็นไปได้ให้เสมือนว่าเป็นไปได้ และสื่อสารโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตนเองมากกว่าสังคม การสื่อสารเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้สังคมเกิดความเสื่อมถอย บั่นทอนคุณค่าของสังคม ในยุคปัญญาประดิษฐ์ที่การสื่อสารเป็นของทุกคน การสื่อสารจึงเป็นเป้าหมายสำคัญหนึ่งของผู้ที่หวังดีและไม่หวังดีต่อการพัฒนาสังคม ดังนั้นสังคมจึงต้องตระหนักด้วยการพิจารณา ไตร่ตรองในเหตุและผลจากการสื่อสารเหล่านั้น พิจารณาอย่างรอบคอบ และตัดสินใจที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมนั้นเป็นสำคัญ เพื่อให้การสื่อสารช่วยส่งเสริมผลักดันให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยการสื่อสารในทุก ๆ ครั้งต้องมุ่งเน้นให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่ต้องการพัฒนา เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืน การสื่อสารที่มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเพื่อสู่การพัฒนาสังคมในทุกมิติ ลดความเข้าใจผิดในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ตระหนักรู้เหตุและผลจากการสื่อสารที่อาจจะนำมาสร้างความแตกแยกแก่สังคม การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ต้องมุ่งเน้นให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น นำไปสู่การปรับเปลี่ยนความคิด ทศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมในทุกระดับ (กนกพร ฉิมพลี, ๒๕๖๐: ๖๕). การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ต้องมีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ตรงตามหน้าที่ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในทางเจริญองงาม รวมถึงประยุกต์การสื่อสารเพื่อประโยชน์การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ

ดังนั้น มีความจำเป็นที่ต้องมีแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย ทฤษฎี กลยุทธ์ วิธีการสำรวจ การออกแบบ วิจัย และการวางแผนที่เหมาะสมกับความต้องการที่ความแตกต่างของบริบทในแต่ละสังคม (บุษบา หินเฮอร์, ๒๕๕๖). ส่งเสริมให้สังคมพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เกิดมุมมองการพัฒนาที่กว้างขวางและหลากหลาย เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาไปสู่เป้าหมายตามที่ตั้งไว้ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี

แนวคิดการสื่อสาร

แนวคิดการสื่อสาร เป็นเรื่องของ การเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย มีความเกี่ยวข้องกับด้านความสัมพันธ์หรือมนุษย์สัมพันธ์ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนเป็นบทเรียนของกันและกัน ถ้าขาดความใส่ใจเรียนรู้ร่วมกัน มนุษย์จะอยู่ด้วยความยากลำบาก การแสดงออกอย่างที่มีรู้สึก และมีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ ตามที่ต้องการ ทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความสุข การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จนั้นมีข้อกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า มนุษย์จะต้องเข้ากับผู้ที่ติดต่อด้วยให้ได้และต้องเข้าให้ได้ดี ด้วยการเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน โดยอาศัยวิธีการสื่อสารและหลักจิตวิทยา โดยทั่วไปความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ถูกมองว่าเป็นเรื่องของศิลปะ (Arts) มากกว่าศาสตร์ (Science) นั้นหมายความว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว โดยขาดศาสตร์ของการสื่อสาร ย่อมขาดศิลปะการนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงให้ประสบความสำเร็จได้

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรม อันนำไปสู่การพัฒนาในทุกระดับ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ดีควรมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายในสังคมนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจและความสอดคล้องร่วมกันในสังคม ในขณะที่กระบวนการพัฒนาสังคม หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมกำลังดำเนินไป สิ่งสำคัญของการสื่อสารในสังคม คือ หน้าที่ให้ข่าวสาร หน้าที่ชักจูงใจ และหน้าที่ให้ความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และขยายงานพัฒนาการสื่อสาร เรียกว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม

การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม ล้วนเป็นส่วนเติมเต็มในความสัมพันธ์ ตั้งแต่

๑) การให้ข้อมูลข่าวสาร ด้วยการส่งเสริมให้ทุกคนเกิดความรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ ชักจูงมาสู่จุดสนใจ ยกระดับความปรารถนาในบุคคล และสร้างบรรยากาศของการพัฒนา เพื่อกำหนดทิศทางในอนาคตของการพัฒนาสังคม

๒) การสร้างแรงจูงใจ เพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตและทัศนใจเข้าร่วมโครงการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง ด้วยบทบาทการเป็นแหล่งข่าวสารสำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดนโยบายหรือทิศทางการพัฒนาในภาพรวม ปลูกฝังบรรทัดฐานที่ดีแก่คนในสังคม เพื่อให้คนมี

รสนิยมที่ดี โดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อเชื่อมโยงคนในสังคมเข้าด้วยกัน เปลี่ยนแปลงทัศนคติแบบผิวเผิน สร้างทัศนคติใหม่ ๆ และให้การศึกษากระตุ้นการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับการพัฒนาสังคม

การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม เกิดจากกระบวนการที่สำคัณ ๓ ยุค นับตั้งแต่ราวทศวรรษที่ ๑๙๖๐ ประกอบด้วย

๑) กระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลัก ด้วยคุณลักษณะการพัฒนาจากกระบวนการที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมอย่างเป็นเส้นตรง และมีความก้าวหน้าแบบขั้นบันได การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการทำหน้าที่ใหม่ ๆ ของสังคม โดยมีเป้าหมาย เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ลงทุนสูง ใช้การวางแผนและดำเนินการพัฒนานั้นด้วยความชัดเจน พร้อมกับการติดตามและประเมินผล เพื่อหาสาเหตุของความด้อยพัฒนานั้นจากปัจจัยภายใน และจากปัจจัยภายนอกในสังคม

๒) กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบพึ่งพา เป็นแนวคิดการพัฒนาแบบเบ้องบนสู่ล่าง เป็นกลไกการพัฒนาความสัมพันธ์ที่เน้นการพึ่งพาระหว่างบุคคลในสังคม หรือระหว่างสังคม

๓) กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบทางเลือก ในแต่ละสังคมต่างมีแนวคิดการพัฒนาที่แตกต่างกัน บางสังคมอาจถือความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมาย ในขณะที่บางสังคมอาจถือการมีชีวิตแบบพอเพียงเป็นเป้าหมาย ดังนั้น เมื่อเป้าหมายการพัฒนาแตกต่างกัน ทำให้วิธีการบรรลุเป้าหมายของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกันไป

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม ควรมุ่งเน้นถึงบทบาทกลุ่มคนในสังคม ตั้งแต่กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ กระบวนการสื่อสารระหว่างกัน เพิ่มพูนทักษะความสามารถที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม มีบทบาทที่สำคัญต่อการสื่อสารและการพัฒนาสังคม ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหลักของการพัฒนาในทุกแง่มุมและทุกระดับ อันเปรียบได้รับเส้นใยที่เชื่อมร้อยปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามเป้าประสงค์ที่มีร่วมกัน อีกทั้งงานวิจัยจำนวนมากได้ระบุว่า การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในโครงการพัฒนาต่าง ๆ เช่น บางโครงการขาดกลไกการสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน บางโครงการล้มเหลว เพราะขาดการให้ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง บาง

โครงการขาดสื่อบุคคลที่แทรกอยู่ในทุกองของการแพร่กระจาย นวัตกรรม (นวาร/นวกิจ หมายถึง การก่อสร้าง) จึงเข้ามามีบทบาทในหน้าที่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งก่อนการพัฒนาสังคม คนในสังคมต้องรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ก่อน การสื่อสารเพื่อพัฒนา สังคมจึงมีบทบาทหน้าที่ให้ข่าวสาร เพื่อวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังนี้

๑) ขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อม การนำนวัตกรรมทางความคิด (การพัฒนาทางความคิด) เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมสามารถดำรงอยู่ได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่สภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและชีวภาพยังคงอยู่นั้น ย่อมมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ ด้วยการขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมรอบตัวของคนในสังคมนั้น ๆ การขยายขอบเขตของสิ่งแวดล้อมทำได้ โดยแสดงให้เห็นความแตกต่างในด้านคุณภาพชีวิต ระบบ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่แตกต่าง วิถีทางแห่งความเป็นไปได้ในการพัฒนา และการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒) ดึงประชาชนมาสู่จุดสนใจ ด้วยการนำนวัตกรรมใหม่เข้ามาพัฒนา การสื่อสารของสื่อมวลชนเป็นตัวการสำคัญที่จะช่วยกำหนดสิ่งที่คนในสังคมควรรับรู้ เน้นจุดสนใจในบางเรื่อง และทำให้เรื่องเหล่านั้นมีความสำคัญ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสังคมและประเทศที่กำลังพัฒนา ความสนใจของสังคมถูกหันเหไปสู่เรื่องของการพัฒนา และไปสู่ขนบธรรมเนียมใหม่ พฤติกรรมใหม่ การปฏิบัติด้านสุขภาพและการเกษตรแบบใหม่ จากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาการทำเกษตรอินทรีย์ ตำบลหนองโสน อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร (บุษบา หินเธาว์ และคณะ, ๒๕๕๓: ๑๒๕). พบว่า ขั้นตอนการรับรู้นวัตกรรมการสื่อสารใหม่ที่จะนำเข้ามาใช้พัฒนาการเกษตรในชุมชน (ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) เกษตรกรจะได้รับทราบข่าวสารจากการสื่อสารสื่อมวลชนเป็นหลัก และเกิดความสนใจผ่านช่องทางการรับรู้การสื่อสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด เนื่องจากได้นำเสนอข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ทำให้เกษตรกรเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและต้องการกระทำไปในทิศทางเดียวกันตามข่าวสารที่นำเสนอผ่านโทรทัศน์

๓) ยกระดับความมุ่งมาดปรารถนาของสังคม กระตุ้นให้คนในสังคมหลุดพ้นจากการเชื่อโชคลางและความกลัวการเปลี่ยนแปลง สังคมจะต้องสื่อสารเพื่อส่งเสริมให้เกิดความปรารถนาในสิ่งที่ดีกว่าเดิม ทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ บุคคลจะต้องมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าเดิม และต้องตั้งใจที่จะทำ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ปรารถนา คนในสังคมจะต้องมุ่งมาดปรารถนาหรือมีความทะเยอทะยานที่จะทำให้สังคมและชาติของตนมีความเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการยกระดับความทะเยอทะยานของประชาชนในสังคมหรือประเทศที่กำลังพัฒนาได้ ในทาง

กลับกัน สิ่งที่ยากที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ คือ การปราศจากการยกระดับความทะเยอทะยานของคนในสังคม การปราศจากการกระตุ้นให้คนในสังคมดิ้นรนเพื่อชีวิตที่ดีกว่า

๔) สร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนา การสื่อสารสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญต่อการให้ข่าวสาร สร้างบรรยากาศแห่งข่าวสาร กระตุ้นการพัฒนา แสดงให้สังคมเห็นเครื่องมือที่ทันสมัย ในสังคมที่พัฒนาด้วยการนำเสนอรายงานข่าวเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จากที่อื่นทั่วโลก ย่อมยังประโยชน์ให้คนในสังคมมีสายตาที่กว้างไกล กระตุ้นความสนใจ เกิดความทะเยอทะยาน และย้อนมาดูตนเอง เพื่อกำหนดเป้าหมายในอนาคต

จากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม มีความสำคัญที่คอยส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาจากการสื่อสารที่ดีมีประโยชน์ เกื้อกูลสังคมให้พัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ ลดปัจจัยภายในและภายนอกที่คอยบั่นทอน เปิดโอกาสให้คนในสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาตามรูปแบบทางเลือกที่แตกต่างกันแต่สามารถเข้ากันได้ และเน้นให้กลุ่มคนทุกกลุ่มในทุกบทบาทได้มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียม

แนวคิดการพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์

แนวคิดการพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ เมื่อพิจารณาย้อนกลับไป ยุคปัญญาประดิษฐ์ถือกำเนิดมาก่อนปี ๑๙๕๐ โดยมีวิวัฒนาการคิดคำนวณให้เกิดโครงข่ายประสาทเทียม เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งด้านปัญญาประดิษฐ์ มีรูปแบบโครงสร้างและการทำงานการประมวลผล เหมือนกับสมองของสิ่งมีชีวิต ปรับเปลี่ยนตนเองต่อการตอบสนองของปัจจัยนำเข้าตามกฎของการเรียนรู้ (อำภา สารศิริ, ๒๕๕๙: ๑๑๓).

การพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ตั้งแต่การเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของคน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติ วิธีการที่เปลี่ยนแปลง และรูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม

การพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ จะประสบความสำเร็จได้ ต้องพัฒนาลงลึกถึงฐานรากของคนในสังคม ทั้งในระดับวัฒนธรรมและจิตสำนึก โดยคนในสังคมจะต้องมีส่วนร่วมการพัฒนา หลักการที่สำคัญที่สุดของการสร้างการมีส่วนร่วม คือ การกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่สังคม สังคมหนึ่ง ๆ นั้นจะกลายเป็นแกนหลักทางความคิด การตัดสินใจ การบริหารจัดการ การทำงานร่วมกัน ยังประโยชน์ให้คนในสังคมนั้น ๆ เกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรม ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ขยายวงกว้างมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในสังคมได้อย่างยั่งยืน

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ มีหน้าที่มุ่งใจให้คนในสังคมเปลี่ยนวิถีชีวิต และตัดสินใจเข้าร่วมการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง โดยการสื่อสารในยุคปัญญาประดิษฐ์ต้องเกิดจากสื่อกลางบนพื้นที่สาธารณะที่เป็นกลาง เท่าเทียม และยุติธรรม เป็นสื่อกลางของการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในสังคมเดียวกันหรือแตกต่างกัน เป็นช่องทางการสื่อสารที่สามารถตรวจสอบพฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ โดยรอบด้าน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในสังคมอย่างจริงจัง

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ เปรียบเสมือนดาบสองคม ถ้าคนในสังคมสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ จะสร้างประโยชน์ต่อสังคมนั้น ๆ ได้อย่างมหาศาล แต่ถ้านำไปใช้ในทางที่ผิด ตั้งแต่การสื่อสารบิดเบือนความจริง การสื่อสารด้วยการสร้างข่าวเท็จหรือส่งต่อข่าวเท็จ ย่อมสร้างความเสียหาย และบั่นทอนความน่าเชื่อถือต่อสังคม (จรัล งามวิโรจน์เจริญ, ๒๕๖๒: ๒๔).

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นแพลตฟอร์มให้บริการออนไลน์ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เน้นการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่นำเสนอใจร่วมกัน ตั้งแต่กิจกรรมส่วนตัว กิจกรรมสาธารณะ เหตุการณ์ปัจจุบัน เรื่องราวที่เป็นกระแส ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น อีเมล กูเกิล เฟซบุ๊ก เว็บบล็อก ทวิตเตอร์ ลิงค์อิน อินสตาแกรม และอื่น ๆ (น้ำทิพย์ วิภาวิน, ๒๕๕๘: ๓๔).

การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขับเคลื่อนการสื่อสาร การสื่อสารที่ส่งออกไปอาจถูกนำไปแก้ไข ดัดแปลง เพื่อลดความสำคัญกับการนำข้อมูลไปใช้พัฒนาสังคม ดังนั้น ข้อมูลที่ได้รับจากการสื่อสารจะต้องมาพิจารณาควบคู่กับหลักกาลามสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรแสดงหลักวิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย การคัดกรองข้อมูลสื่อสาร การใช้เหตุผลมายืนยัน ด้วยวิธีการ ๑๐ ประการ (วิศ ข่ายสุวรรณ พระมหาศิวกร ปญญาวิโร และกรนิษฐ์ ชายป่า, ๒๕๖๒: ๖๗). ได้แก่

- ๑) อย่าเพิ่งเชื่อโดยฟังตามกันมา
- ๒) อย่าเพิ่งเชื่อโดยถือว่าเป็นของเก่าเล่าสืบ ๆ กันมา
- ๓) อย่าเพิ่งเชื่อเพราะข่าวเล่าลือมา
- ๔) อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างคัมภีร์หรือตำรา
- ๕) อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดเดาเอาเอง
- ๖) อย่าเพิ่งเชื่อโดยคิดคาดคะเนอนุมานเอา
- ๗) อย่าเพิ่งเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการที่ปรากฏ
- ๘) อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าต้องกับความเห็นของตน

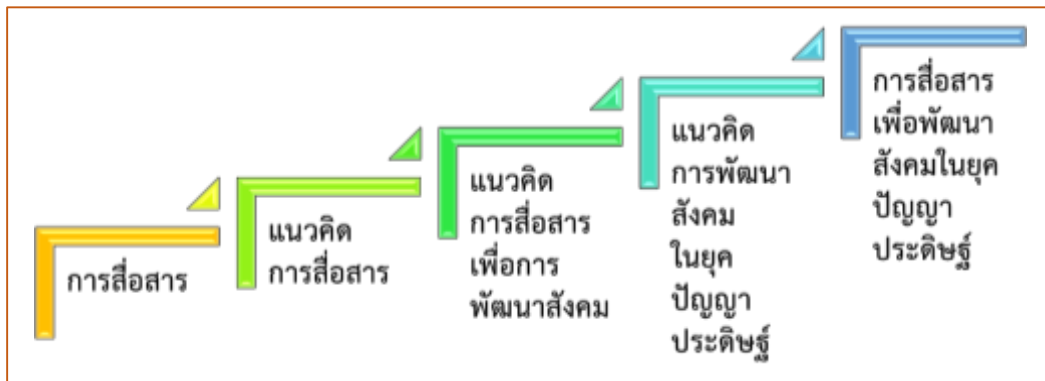

๙) อย่าเพ่งเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อได้

๑๐) อย่าเพ่งเชื่อว่าผู้พูดนั้นเป็นครูของเรา (สายน้ำผึ้ง รัตนงาม, ๒๕๕๙: ๖๖). เพื่อส่งเสริมให้ตระหนักถึงข้อมูลจากการสื่อสารด้วยการพิจารณาอย่างแยบคาย มีสติ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ สามารถนำไปใช้พัฒนาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ เกิดคุณประโยชน์ และช่วยพัฒนาสังคมให้ดำรงไว้ซึ่งความเจริญในยุคปัญญาประดิษฐ์

สรุป

บทความนี้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับองค์ความรู้ตามหลักการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ที่สำคัญ คือ แนวคิดการสื่อสาร ตั้งแต่การเรียนรู้ ในด้านมนุษยสัมพันธ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน โดยอาศัยวิธีการสื่อสารและหลักจิตวิทยา แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นให้คนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรม พร้อมเติมเต็มในความสัมพันธ์ ตั้งแต่การให้ข้อมูลข่าวสาร และการสร้างแรงจูงใจ เน้นบทบาทที่สำคัญต่อการสื่อสารและการพัฒนาสังคม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญหลักของการพัฒนาในทุกแง่มุมและทุกระดับ และการกำหนดให้กลุ่มคนทุกกลุ่มในทุกบทบาทได้มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียม แนวคิดการพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ ตั้งแต่การเปลี่ยนทศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของคน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติ วิธีการที่เปลี่ยนแปลง และรูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม โดยพัฒนาลงลึกถึงฐานรากของคนในสังคม ทั้งในระดับวัฒนธรรมและจิตสำนึก เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างยั่งยืน และการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์ มีหน้าที่จูงใจให้คนในสังคมเปลี่ยนวิถีชีวิต และตัดสินใจเข้าร่วมการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ ยังประโยชน์ต่อสังคมนั้น ๆ ได้อย่างมหาศาล แต่การสื่อสารในทางที่ผิด บิดเบือนความจริง ย่อมส่งผลเสียต่อการพัฒนาสังคมเช่นกัน การสื่อสารในยุคปัญญาประดิษฐ์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพื้นเพองขับเคลื่อนการสื่อสารให้เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการสื่อสารควรพิจารณาควบคู่กับหลักกาลามสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรแสดงหลักวิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย คัดกรองข้อมูลจากการสื่อสาร และนำเหตุผลมายืนยันความถูกต้อง รวมถึงต้องตระหนักถึงข้อมูลจากการสื่อสารด้วยการพิจารณาอย่างแยบคาย มีสติ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปใช้พัฒนาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ เกิดคุณประโยชน์ และช่วยพัฒนาสังคมให้ดำรงไว้ซึ่งความเจริญในยุคปัญญาประดิษฐ์

ระดับความสัมพันธ์ของการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์

เอกสารอ้างอิง

กนกพร นิมพลี. (๒๕๖๐). “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม”. บทที่ 4 การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม.

[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.aritbooks.nru.ac.th/uploadfiles/books/2-2018-08-30-08-37-50.pdf> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๕๓). สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

จรัล งามวิโรจน์เจริญ. (๒๕๖๒). “เตรียมรับมือกับภัยคุกคามของ Deepfake”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sertiscorp.com/20191114> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

ทองย้อย แสงสินชัย. (๒๕๖๑). นวัตกรรม อ่านว่า นะ-วะ-กำ ประกอบด้วยคำว่า นว + กรรม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dhamma.serichon.us/2018/05/16/นวัตกรรม-อ่านว่า-นะ-วะ-กำ-ปร/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

น้ำทิพย์ วิภาวิน. (๒๕๕๘). “เครือข่ายสังคมในสังคมเครือข่าย = Social Network in a Networked Society”. วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ, ปีที่๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม): ๑๑๙-๑๒๗.

บุษบา หินเธาว์. (๒๕๕๖). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (Communication in Rural Development) บทที่ ๓ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://elearning.psu.ac.th/courses/153/lesson3finished.pdf> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

ประมะ สตะเวทิน. (๒๕๕๖). หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. (๒๕๖๔). หลักและทฤษฎีการสื่อสาร[หลักนิเทศฯ]. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bsci2.com/หลักการและทฤษฎี/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (ม.ป.ป.). “บทที่ ๔ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.aritbooks.nrru.ac.th/uploadfiles/books/2-2018-08-30-08-37-50.pdf> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].
- วริศ ข่ายสุวรรณ, พระมหาศิวกร ปณญาวชิโร และกรนิษฐ์ ข่ายป่า. (๒๕๖๒). “กาลามสูตร: หลักความเชื่อในยุคดิจิทัล”. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ. ปีที่๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๗๘-๑๙๔.
- สายน้ำผึ้ง รัตนงาม. (๒๕๕๙). “ต้องรู้เท่าทันสื่อแผล ด้วยปัญญากับ ดร.เอ็ม สายน้ำผึ้ง”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/629212> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].
- อำภา สารศิริ. (๒๕๕๙). “เทคนิคการเรียนรู้พื้นฐานโครงข่ายประสาทเทียม”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.mut.ac.th/research-detail-92> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].
- NEC. (๒๐๒๐). “Six Technology Areas and Social Value Creation Process”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.nec.com/en/global/rd/tech_domain/index.html [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ที่ต้องใฝ่ธรรม

NEW NORMAL OF LIFE THAT NEEDS SEEK THE DHAMMA

พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์¹, ภัคดี โพธิ์สิงห์²

Phramaha yuddhapicharn thongjunra¹, Phukdee Phosing²

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม¹⁻²

Rajabhat Mahasarakham University¹⁻²

E-mail: picharn.tho@mcu.ac.th

ได้รับบทความ: 2 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 10 มิถุนายน 2565; ตอปรับตีพิมพ์: 15 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มี 2 วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อนำเสนอสถานการณ์ของ New Normal ในช่วงการแพร่ระบาดของ “โควิด-19” และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับตัววิถีใหม่ตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า 1) ชีวิตวิถีใหม่ หรือ ความปกติใหม่ เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต และกำลังจะกลายเป็นวิวัฒนาการใหม่ของสังคมมนุษย์ และระบบสังคมของโลกอีกด้วย 2) ในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การปรับตัววิถีใหม่ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 คือ ขั้นตอนเตรียมรับ : ปรีชาศีลธรรม โดยการนำหลักพุทธธรรม 3 อย่างมาเป็นเครื่องนำทางชีวิต คือ (1) สติ-ธรรมมีอุปการะมาก และการมีสัมปชัญญะ คือ ตระหนักรู้ในปัญหา (2) โลกธรรม 8 คือ การเห็นความจริงและยอมรับอย่างมีสติ ขั้นตอนเตรียมการ: ปรีชาศีลธรรม ด้วยการนำหลักพุทธธรรม 3 อย่างมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประกอบด้วย (1) โยนิโสมนสิการ-ใช้เหตุผลให้มากกว่าอารมณ์ความรู้สึก (2) พรโตโมสะ-คัดกรองข้อมูลข่าวสาร และ (3) กัลยาณมิตร-ทุกคนต้องเป็นเพื่อนแท้ต่อกัน ในยามวิกฤต ขั้นตอนปฏิบัติ: ปฏิบัติศีลธรรม คือ การลงมือปฏิบัติในวิถีชีวิตจริงประกอบด้วย (1) บุญกิริยาวัตถุ: การสร้างบุญร่วมกัน (2) สัปปุริสธรรม: หลักธรรมของคนดี ดังนั้นแล้ว การใช้ชีวิตอยู่ในช่วงของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 นั้น ต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงคุณและโทษที่จะเกิดขึ้น โดยปราศจากอคติ 4 และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างความเป็นกัลยาณมิตร และมุ่งการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์และเกื้อกูลแก่สังคมโดยภาพรวม

คำสำคัญ: วิถีชีวิตใหม่, ใฝ่ธรรม

Abstract

This academic article has two objectives: 1) to present the new normal during the “COVID-19” pandemic, and 2) to present the situation of the new normal during the “COVID-19” pandemic. To present the concept of adopting a new way according to Buddhism guidelines. This article is a documentaries studies and presented in the form of analytical depictions. The results had found that 1) a new way of life or a new normal is a new lifestyle that is different from the past and is becoming a new evolution of human society and a new social system of the world. 2) In the view of Buddhism, the new trajectory during the COVID-19 pandemic is the preparatory stage: *Sabpurisaddhamma*. This is by adopting the three principles of *Buddhadhammsa* as a life guide: (1) *Sati-Dhamma* is very patronizing, and *Sampajañña*: awareness of the problems, (2) the eight *Loka-dhammas* are to see the truth and accept it consciously. The arrangement states *Pariya-saddhamma*. It means the three principles of Buddhist Dhamma are applied in natural life, including (1) *Yonisomanasikara*- the more reasoning than emotions and feelings. (2) *Paratoghosa*- the fill-in-the-news and (3) *Kalyanamitta*- everyone must be true friends in times of crisis. The take action states *Patipatti-saddhamma*: it is to practice in a real way of life consisting of (1) *Punkiriyavatthu*: A company meritorious deed. (2) *Sappurisadhamma*: the principles of good people. Therefore, living during the COVID-19 pandemic is not a virtuous idea. It takes wisdom to deeply consider yourself and the punishment that will arise without four prejudices and treat others as friends and aim for practical practices that benefit and support society as a whole.

Keywords: New Normal, Seek the Dhamma

บทนำ

New Normal แปลว่า ความปกติใหม่, ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไมคุ้นเคย New Normal หรือที่แปลว่า ชีวิตวิถีใหม่ หรือ ความปกติใหม่ เป็นรูปแบบ

การดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต และกำลังจะกลายเป็นวิวัฒนาการใหม่ของสังคมมนุษย์ และระบบสังคมใหม่ของโลกอีกด้วย จากแนวความคิดของเอียน เดวิส หนึ่งในหุ้นส่วนของบริษัท McKinsey & Company ได้เขียนไว้ในระหว่างที่เกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินในปี ค.ศ. 2009 ไว้ว่า “สำหรับบางองค์กร การอยู่รอดให้ได้ในระยะสั้นนั้นเป็นเป้าหมายเดียวของพวกเขา หลาย ๆ บริษัทนั้นต้องตกอยู่ท่ามกลางหมอกควันของความไม่แน่นอน มองว่าจะทำอะไรเมื่อวิกฤติได้ผ่านพ้นไป และเมื่อสิ่งต่าง ๆ นั้นกลับมาเป็นปกติ คำถามก็คือ ‘ความปกตินั้นจะหน้าตาเป็นอย่างไร?’ ในขณะที่ไม่มีใครนั้นสามารถตอบได้ว่าวิกฤติในครั้งนี้จะใช้เวลานานเท่าไร แต่แน่นอนว่าหลังจากมันผ่านพ้นไป ‘ความปกติ’ นั้นจะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป”

New normal ก็คือ วิถีชีวิตใหม่ที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และเมื่อไหร่ก็ตามที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปหรือมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของมนุษย์ มนุษย์เราก็จะมีการปรับตัวใหม่อีกครั้งเพื่อความอยู่รอดของเรานั้นเองครับ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสถานการณ์ในปัจจุบันหรืออนาคตจะเป็นอย่างไร คนในสังคมก็ยังคงต้องปฏิบัติตัวดูแลตัวเองให้มีสุขภาพที่แข็งแรง จิตใจที่แจ่มใสอยู่เสมอ เพื่อพร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นอีกมากมาย (บดินทร์ ชาตะเวที, 2563: 6). วิถีชีวิตใหม่จะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ การออกแบบทั้งส่วนตัว ครอบครัว การงาน และเราจะมีชีวิตอย่างมีความสุขไปด้วยกัน

“New Normal” ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของ “โควิด-19”

การใช้ชีวิตประจำวัน จึงจำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ ควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เทคโนโลยีใหม่ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรม ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษา สุขอนามัย การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ จนในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไปก็จะทำให้เกิดความคุ้นชินจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม

(1)วิถีชีวิตใหม่ในสังคมด้านสาธารณสุขไทย

สำหรับ “New Normal” ในบริบท “COVID-19” นั้น เห็นได้ชัดเจนที่สุดในด้านของการสาธารณสุขของเมืองไทย โดยทาง ศบค. มีการประกาศมาตรการการป้องกันและควบคุมการระบาดของโควิด-19 ที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่, (New Normal, 2563: 3). ได้แก่

- สวมใส่หน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยเสมอ
- ต้องเว้นระยะห่าง 2 เมตร
- ล้างมือบ่อยๆ พกเจลแอลกอฮอล์
- หลีกเลี้ยงสถานที่แออัด
- หลีกเลี้ยงกลุ่มเสียงหรือผู้ที่มีอาการป่วย

(2) วิถีชีวิตใหม่ด้านการศึกษา พอสรุปได้ ดังนี้

1. สวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยก่อนออกจากบ้านเพื่อป้องกันตัวเองและหวังใยผู้อื่น
2. การทำงานออนไลน์ Work from Home หน่วยงานหรือบริษัทต่าง ๆ เริ่มมีนโยบายให้พนักงาน Work from Home ในช่วงที่ COVID-19 ระบาดอยู่เพื่อลดความแออัด
3. เรียนออนไลน์โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนออนไลน์ได้ ก็เริ่มวางแผนตารางเรียนออนไลน์ให้ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ผ่านโปรแกรมต่าง ๆ เช่น Google Meet, Zoom, Microsoft Team พูดคุยสนทนากับคุณครู ด้วยการใช้วีดิทัศน์มาเป็นตัวช่วย
4. อาคารสถานที่ตั้งจุดคัดกรอง เนื่องจาก COVID-19 นั้นสังเกตเบื้องต้นได้ด้วยการวัดไข้ จึงจำเป็นต้องมีจุดคัดกรองก่อนเข้าอาคารตามแนวทางปฏิบัติด้านสาธารณสุข ผู้ติดต่อราชการ ห้างร้าน จะต้องผ่านการวัดอุณหภูมิ และผู้ผ่านการคัดกรองแล้วจะได้รับเครื่องหมายติดที่เสื้อ และขอความร่วมมือให้ลงชื่อก่อนเข้าใช้บริการ
5. ร้านอาหารนั่งแยกโต๊ะและช็อกกลับมากขึ้น เห็นได้ชัดว่ายอดสั่งอาหารแบบนั่งรับประทานที่ร้าน และช็อกกลับ แทบจะพอ ๆ กันแล้ว จนร้านค้าต่าง ๆ ต้องจัดที่นั่งให้บริการพนักงาน Food Delivery แล ลูกค้าที่ยืนรออาหารแบบส่งกลับบ้านกันมากขึ้น เพราะลูกค้าส่วนหนึ่งคำนึงถึงสุขอนามัยกันมากขึ้น และการจัดโต๊ะที่นั่งในร้าน ก็รับประทานได้โต๊ะละ 1-2 คน วางโต๊ะห่างกันอย่างน้อย 1 เมตรเพราะเว้นระยะห่าง หรือ มีบริการ Drive Thru ให้วนรถสั่งได้โดยลูกค้าไม่ต้องลงจากรถ
6. การใช้ธุรกรรมออนไลน์มากขึ้นรับเงิน โอนเงิน จ่ายเงิน ผ่านช่องทางแอปพลิเคชัน เป็นอีกช่องทางที่นิยมกันมากขึ้น เนื่องจากประชาชนต้องการ çekกยอดเงินที่ได้รับจากมาตรการช่วยเหลือ จึงต้องเปิดบัญชี เพื่อใช้งาน Mobile Application รวมถึงการชำระสินค้าบริการ เพื่อลดระยะเวลาเดินทางไปใช้บริการกับ ธนาคารที่สาขา
7. เว้นระยะในการเดินทางสาธารณะเพราะต้องร่วมเดินทางกันเป็นเวลานาน ทั้งรถไฟฟ้า และ รถโดยสารประจำทาง ต่างต้องทำป้ายเพื่อให้ผู้โดยสารนั่งเว้นระยะ เนื่องจาก COVID-19 เป็นโรคติดต่อ ทางเดินหายใจ จึงป้องกันการสัมผัสอนุภาคละอองจากการหายใจ ไอ จาม เบื้องต้นด้วยป้ายกำกับเหล่านี้

8. การใช้บริการส่งของถึงบ้าน (Delivery) ประชาชนหันมาใช้บริการส่งของถึงบ้าน ทั้งของใช้ อาหาร และยารักษาโรคประจำตัว เพื่อลดการเดินทางไปยังสถานที่แออัดอย่าง ซูเปอร์มาร์เก็ต โรงพยาบาล เป็นต้น (สุภาภรณ์ พรหมบุตร, 2563: 5). สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรควิต-19 เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผู้คนเจ็บป่วยและล้มตายจำนวนมาก จนกลายเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงอีกครั้งหนึ่งของมนุษยชาติ มนุษย์จำเป็นต้องป้องกันตนเองเพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม ๆ การสร้างเสริมปรับหาวิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร เกิดการบ่าเบนออกจากความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ ทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขภาพ การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่ ๆ จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปจนทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม (สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน), 2564: 4). วิถีชีวิตใหม่ของของคนในสังคม ทั้งส่วนตัว ครอบครัว การงาน และเราจะมีชีวิตอย่างมีความสุขโดยมีแนวทางดังรูปภาพที่ 1

รูปภาพที่ 1 ข้อมูลจาก : กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, (2563: 45).

แนวคิดการปรับตัววิถีชีวิตใหม่ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ธีรโชติ เกิดแก้วได้นำเสนอแนวคิดการปรับตัววิถีชีวิตใหม่ตามแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การปรับตัวในสถานการณ์วิกฤติไวรัสโควิด 19

ก่อนเกิดสภาวะวิกฤติไวรัสโควิด -19 ผู้คนจำนวนมากมักจะใช้ชีวิตแบบความเคยชินไม่ค่อยระมัดระวังตัวเท่าไรนัก เช่น บางคนไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร คนส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะใส่หน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันเชื้อโรคหรือฝุ่นละอองแม้ในช่วงที่ตัวเมืองใหญ่ ๆ อย่างเช่น กรุงเทพมหานครมีฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM.25 เกินมาตรฐาน แต่เมื่อเกิดสถานการณ์การระบาดของไวรัสโควิด 19 จึงได้พากันตื่นตัว ใส่หน้ากากอนามัยป้องกัน คนส่วนใหญ่มีความระมัดระวังตัวมากขึ้น บางคนถึงกับระแวงคนรอบข้างว่าจะเป็นพาหะนำไวรัสโควิด-19 มาติดตน ในสถานการณ์อันวิกฤติเช่นนี้ เราควรจะปรับตัวและร่วมมือกันอย่างไรถึงจะพ้นไปจากโรคร้ายได้อย่างปลอดภัย

สำหรับการปรับตัวและร่วมมือกันตามพุทธวิธีภายใต้หัวข้อว่า“สัทธรรม” 3 ประการ ในอรรถกถาพระวินัยปิฎก 4 คือ ปริยัติสัทธรรมขั้นศึกษาหลักคำสอนให้เกิดความเข้าใจ ปฏิบัติสัทธรรมขั้นลงมือปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ได้ศึกษาแล้ว และปฏิเวธสัทธรรมขั้นรับผลของการปฏิบัติตามหลักคำสอนโดยสมควรแก่การปฏิบัติแบบประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้วิกฤติจากไวรัสโควิด-19 ใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมรับ ขั้นเตรียมการ ขั้นลงมือปฏิบัติและขั้นรับผลของการปฏิบัติตามแผนภูมิสรุปข้างล่างนี้

รูปภาพที่2: แสดงการปรับตัวและร่วมมือกันตามพุทธวิธีภายใต้หัวข้อว่า“สัทธรรม”

ที่มา : ธีรโชติ เกิดแก้ว, (2563: 59-60).

จากรูปภาพดังกล่าวสามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

1.ขั้นเตรียมรับ: ปริยัติศีลธรรม

การปรับตัวเป็นการศึกษาหลักการที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 เพื่อเตรียมเผชิญกับวิกฤตการณ์นี้อย่างมีสติและรู้เท่าทันตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์ใน 2 เรื่อง ดังต่อไปนี้

(1) ธรรมมีอุปการะมาก: ความไม่ประมาทเล็กน้อย

ธรรมมีอุปการะมาก หมายถึง หลักธรรมที่สามารถใช้ได้กับการทำดีทุกเรื่อง มี 2 ประการ คือ สติ หมายถึง การระลึกได้ นึกได้ สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ชัด ความตระหนัก ความเข้าใจชัด ตามความจริง (อภ.ทุก. (ไทย), 20/390-393/46). เราจะต้องเรียนรู้เพื่อนำหลักธรรมข้อนี้มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 เชิงประยุกต์ ดังต่อไปนี้

1.1 สติ การระลึกได้อยู่เสมอว่า ขณะนี้ไวรัสโควิด -19 กำลังแพร่ระบาดอยู่ ยอมรับอย่างมีสติ ไม่ตระหนกใจจนเกินเหตุ จนทำอะไรไม่ถูกหรือไม่สามารถตั้งรับกับภัยที่เกิดขึ้นได้ ต้องมีสติอยู่เสมอ ไม่ประมาทศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับไวรัสโควิด-19 ในทุกด้าน เพื่อนำมาใช้ป้องกันตัว และเตรียมเผชิญภัยจากไวรัสนี้อย่างชาญฉลาด เช่น ใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่อจำเป็นต้องออกจากบ้าน เป็นต้น

1.2 สัมปชัญญะ ตระหนักรู้ถึงพิษภัยของไวรัสโควิด -19 โดยไม่ประมาท แม้ภัยนี้จะยังไม่มาถึงตัว หากทางป้องกันอย่างรู้เท่าทัน เช่น ทำความสะอาดร่างกายเมื่อกลับเข้าบ้าน และล้างมือให้สะอาดทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร เป็นต้น ปัญหาที่เราพบอยู่ในขณะนี้ ก็คือ ยังคงมีคนบางส่วนไม่ใส่ใจถึงภัยพิบัติครั้งนี้ ยังคงใช้ชีวิตด้วยความเคยชินตามอารมณ์หรือความรู้สึกของตน ไม่สนใจมาตรการทางสังคมที่ออกมาเพื่อยับยั้งมหันตภัยครั้งนี้ ยังคงดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ฝ่าฝืนมาตรการต่าง ๆ ทางสังคม เช่น คนบางส่วนไม่สวมหน้ากากอนามัยป้องกันตัว คนบางส่วนแอบไปมั่วสุมจัดงานปาร์ตี้กัน คนบางส่วนที่มาจากแหล่งระบาดของโรค ไม่ยอมกักตัว แม้จะมีคำสั่งให้ช่วยกันป้องกัน ขอให้อยู่แต่ในบ้านของตัวเองตามเวลาที่กำหนด เพื่อช่วยลดภาระการดูแล รักษาผู้ป่วยให้แก่แพทย์และพยาบาลที่กำลังทำงานอย่างหนักตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ก็ตาม แต่พวกเขาก็ไม่สนใจ ยังฝ่าฝืน ตัวอย่างเหล่านี้ คือ การดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ขาดสติสัมปชัญญะในสถานการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นทั่วโลกขณะนี้ ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความประมาทเป็นหนทางนำไปสู่ความตาย (ขุ.ธ. (ไทย), 25/21/31). ซึ่งมีใช้มีผลกระทบต่อชีวิตของผู้ประมาทเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อญาติพี่น้องของเขาและคนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

(2) โลกธรรม 8 ประการ: การเห็นความจริงและการยอมรับอย่างมีสติ

โลกธรรม หมายถึง เรื่องปกติธรรมดาที่มนุษย์จะต้องประสบสาระสำคัญของหลักคำสอนข้อนี้สอนให้เราเห็นความจริงที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตอย่างมีสติใน 2 เรื่องสำคัญ คือ

2.1 เรื่องที่มนุษย์ปรารถนา ต้องการ อยากได้ อยากให้มี อยากเป็น (อภิวรรณ) ตามหลัก ได้แก่การได้มาซึ่งสิ่งต่าง ๆ (ลาภ) ยศตำแหน่ง คำสรรเสริญ และความสุข

2.2 เรื่องที่เราไม่ปรารถนา ไม่ต้องการอยากได้ ไม่อยากประสบ อยากที่จะหนีให้ไกลหรือขจัดให้หมดไป (อนิภววรรณ) ตามหลัก ได้แก่ ความเสื่อม การสูญเสีย หรือการหมดไปของสิ่งต่าง ๆ ที่เราได้มา การเสื่อมยศหรือพ้นจากตำแหน่งหน้าที่การงาน การถูกนินทา และความทุกข์

เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นกับทุกคน ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ นี่คือนิรันดรธรรมที่เราต้องเรียนรู้และยอมรับด้วยสติเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ชีวิต จะได้ไม่ตระหนกตกใจ จนทำอะไรไม่ถูกเมื่อต้องเจอกับเรื่องที่เราไม่ต้องการ และไม่ตีใจจนเกินเหตุ เมื่อประสบกับสิ่งที่ปรารถนา

การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 ที่เรากำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้จัดอยู่ในเรื่องของความทุกข์ และเป็นความทุกข์ของคนทั้งโลก เนื่องจากมีผลกระทบโดยตรงทั้งทางด้านร่างกายคือการเจ็บป่วยและเสียชีวิตของคนบางส่วน และจิตใจที่ทำให้เกิดความวิตก กังวล หวาดกลัวไวรัสโควิด -19 หวาดระแวงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน กลัวว่าจะเป็นพาหะนำไวรัสร้ายนี้มาสู่ตน สำหรับแนวทางในการปฏิบัติต่อสถานการณ์นี้ก็คือ การมีสติตั้งรับ เริ่มจากการเห็นความจริงที่ว่า เรื่องการแพร่ระบาดของโรคนี้เป็นโลกธรรม ไม่ว่าจะยุคใด สมัยใด โรคภัยไข้เจ็บก็เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนในโลกนี้เป็นประจำอยู่แล้ว เรื่องนี้เป็นธรรมดาของโลก เมื่อพิจารณาได้อย่างนี้แล้ว ขึ้นต่อไปก็คือ การยอมรับความจริงอย่างมีสติว่า ไวรัสโควิด 19 กำลังแพร่ระบาดและมีอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ แต่เราสามารถป้องกันได้ เราจะไม่เป็นอันตรายใด ๆ หากเราไม่ประมาท

ข้อสรุปของขั้นเตรียมรับตามหลักปริยัตติสัทธรรมก็คือ การเรียนรู้และการยอมรับความจริงอย่างมีสติ สัมผัสปัญญา รู้ตัวและตระหนกอยู่ตลอดเวลา ไม่ตระหนกตกใจจนเกินเหตุ กล้าที่จะเผชิญกับวิกฤติน้อย่างมีสติรู้เท่าทันด้วยความไม่ประมาท มีความระมัดระวัง และหาทางป้องกันตัวด้วยองค์รู้ต่าง ๆ (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2563: 59).

2) ขั้นเตรียมการ :ปริยัตติสัทธรรม

การศึกษาหลักการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตัวเองและเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับภาวะวิกฤติจากไวรัสโควิด 19 อย่างมีสติและชาญฉลาดตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์ 3 เรื่อง คือ

2.1 โยนิโสมนสิการ :ใช้เหตุผลให้มากกว่าอารมณ์ ความรู้สึก

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใคร่ครวญหรือการคิดอย่างละเอียดในการดำเนินชีวิตในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 จะทำเหมือนเดิมที่เรามักใช้อารมณ์หรือความรู้สึกเป็นที่ตั้ง เช่น เรานึกอยากจะกินอะไร เราก็กิน เราอยากจะไปไหนเราก็ไป โดยที่เราไม่ได้ใคร่ครวญแม้สักนิดว่า สิ่งที่เรากินเข้าไปนั้นมีประโยชน์หรือโทษอย่างไร สถานที่ที่เราจะไปนั้นมีอันตรายหรือไม่อย่างไร แต่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสร้ายนี้ เราจะใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ ไม่ได้ เราจะต้องมีกระบวนการคิด พิจารณาอย่างรอบตามหลักโยนิโสมนสิการที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรม 10 วิธี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558: 627). โดยนำประเด็นสำคัญมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 ดังต่อไปนี้

1) วิธีคิดตามหลักอริยสัจสี่ คือ การพิจารณาให้เห็นว่า ไวรัสโควิด -19 เป็นภัยคุกคามชีวิต และมีผลกระทบหลายด้าน (ทุกข์) มีปัจจัยเสี่ยงใดบ้างที่จะทำให้เราติดโรคร้ายนี้ (สมุทัย) เชื่อไวรัสนี้สามารถป้องกัน รักษา และขจัดให้หมดไปได้ด้วยความร่วมมือของทุกคน (นิโรธ) และพิจารณาหามาตรการการป้องกัน รักษาให้สอดคล้องกับปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้ติดไวรัสนี้ (มรรค)

2) การใช้ปัญญาพิจารณาก่อนกิน ก่อนใช้สิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของเหตุผลให้มาก อย่ากินใช้ด้วยอารมณ์หรือความรู้สึก เช่น หลักการที่ว่ากินของร้อน ใช้ช้อนกลาง ล้างมือให้สะอาดเป็นวิธีการหนึ่งที่ป้องกันไม่ให้เราติดไวรัสร้ายนี้ เป็นต้น

3) การพิจารณาหาอุปนิสัยปลูกเร้าคุณธรรม ปลูกพลังแห่งความดีในตัวเราออกมา มอบให้แก่คนอื่นให้มากขึ้น เช่น พลังแห่งการเสียสละ พลังแห่งความรัก ความสงสาร ด้วยการแบ่งปันช่วยเหลือ ห่วงใย ให้กำลังใจแก่กันให้มากที่สุดตามศักยภาพที่เราสามารถทำได้

4) การมีสติอยู่กับปัจจุบัน รู้เท่าทันทั้งพฤติกรรมทางกายของเรา เช่น จะออกนอกบ้านต้องใส่หน้ากากอนามัย จะกินอาหารต้องล้างมือ รู้เท่าทันความรู้สึกของเราทั้งสุข ทุกข์ และเฉย ๆ อย่าติดในความสุข และหาทางบรรเทาความทุกข์ รู้เท่าทันสภาวะจิตของเราว่าเศร้าหมองหรือผ่องใส พยายามรักษาจิตให้ผ่องใส อย่าให้เศร้าหมอง และรู้เท่าทันสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นกับจิต ระวังจิตไม่ตกเป็นทาสของธรรมารมณ์ทั้งบวกและลบ โดยเฉพาะธรรมารมณ์ฝ่ายลบที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่สร้างความเสียหายให้แก่คนอื่นและสังคม เช่น ความโลภที่เป็นสาเหตุให้คนบางคนกักตุนสินค้าและเวชภัณฑ์ เป็นต้น

2.2 โปรโตโสะ: คัดกรองข้อมูลข่าวสาร

โปรโตโสะ หมายถึง เสียงจากบุคคลอื่นหรือข้อมูลข่าวสารที่รับมาจากสื่อต่าง ๆ (ม.มู. (ไทย), 12/452/55). ถ้าแปลให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันก็คือ ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของ

ไวรัสโคโรนา -19 ที่เรารับมาจากบุคคลอื่นหรือสื่อต่าง ๆ โดยมีแนวทางปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ 2 ประการ คือ

1. คัดกรองปรโตโฆสะ อย่าเชื่อง่าย ๆ ทันทีทันใดตามหลักเกสพุตสูตรหรือกาลามสูตร ให้ตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบตามหลักโยนิโสมนสิการ (อง. ติก. (ไทย), 20/62/257). กรณีข้อมูลที่เราได้รับจากบุคคล ก็ต้องพิจารณาดูก่อนว่า คน ๆ นั้นเป็นใคร มีอุปนิสัย ภูมิรู้ และภูมิธรรม น่าเชื่อถือได้แค่ไหน ถ้าเป็นสื่อประเภทออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ต้องตรวจสอบแหล่งข่าวเหล่านั้นว่า น่าเชื่อถือหรือไม่ บางครั้งต้องตรวจสอบโดยเทียบเคียงจากแหล่งข่าวอื่น ๆ แล้วจึงประมวลข้อมูลว่าตรงกัน มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้หรือไม่ เพื่อให้เราได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง และปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและคนอื่น ๆ โดยไม่ถูกหลอก

2. เป็นกระบอกเสียงที่ถูกต้อง เมื่อเราได้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์ก็บอกผู้อื่นต่อตามช่องทางที่เราสามารถทำได้ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง อย่าสื่อข้อมูลข่าวสารที่ไม่จริง ข้อมูลข่าวสารที่สร้างความหวาดกลัว หวาดระแวง สร้างความตระหนกตกใจเกินเหตุ สร้างความแตกแยกให้แก่คนในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องช่วยกันขจัดข้อมูลข่าวสารที่สร้างความเสียหายด้วยการไม่แชร์ต่อ ไม่พูดต่อ หรือแจ้งหน่วยงานที่ดูแลเรื่องของมูลข่าวสารให้รับทราบเพื่อหยุดยั้งไม่ให้เผยแพร่ต่อไป รวมถึงช่วยกันตักเตือน แนะนำ ห้ามปรามการกระทำที่ไม่ถูกต้องที่สร้างความเสียหายต่อส่วนรวมเช่น ตักเตือนบุตรหลานให้สวมหน้ากากในเวลาทีออกจากบ้าน ห้ามบุตรหลานไม่ให้ออกนอกบ้านในช่วงเวลาที่รัฐบาลกำหนด

2.3 กัลยาณมิตร :ทุกคนต้องเป็นเพื่อนแท้ต่อกันในยามวิกฤติ

กัลยาณมิตร หมายถึง มิตรที่ดั่งงาม ผู้ที่จะช่วยเราให้ได้สร้างความคิดดี ขจัดความชั่ว ทำชีวิตเจริญด้วยกุศล และห่างไกลจากอกุศล (อง.ทุก. (ไทย), 20/71/13). ทุกคนต่างตระหนักดีว่า ไวรัสโคโรนา -19 เป็นหายนะภัยของมนุษยชาติ ดังนั้น ทุกคนต้องเป็นมิตรแท้ต่อกันในยามวิกฤติเช่นนี้ตามคุณสมบัติสำคัญของกัลยาณมิตร 3 ประการ คือ คิดดี พูดดี ทำดีเป็นนิสัย และมีคุณธรรม มีปัญญาในการดำเนินชีวิต (พระสิริมังคลาจารย์, 2524: 15). ผู้รู้จักประโยชน์ สามารถแนะนำให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และชี้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่คนอื่นได้ (ส.ส. (ไทย), 15/129/155). โดยนำหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. **คิดดี** ตามหลักมโนสุจริต คือ ในขณะที่มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยที่มองไม่เห็นตัว เช่นนี้ ทุกคนต้องปลดความคิดอาฆาต พยาบาทออกไปจากใจ ต้องให้อภัยกัน ปล่อยวางความผิดของผู้อื่น มีเมตตาจิตต่อกันพร้อมที่จะช่วยเหลือกันทุกเมื่อ ต้องไม่คิดโลภอยากได้มาก ๆ ไม่ทำเรื่องใด ๆ ที่เป็นการฉกฉวยโอกาส เช่น ขั้นราคาหรือกักตุนสินค้า ทำให้เกิดการขาดแคลน สร้างความเดือดร้อนแก่คนส่วนร่วม แต่ต้องคิดที่จะเสียสละ ช่วยเหลือกันตามศักยภาพของแต่ละคนเท่าที่

ทำได้ และมีความคิดที่ถูกต้องตามหลักความจริงและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การเห็นว่าการช่วยเหลือกัน การแบ่งปันกันตามกำลังเป็นบุญกุศล เป็นต้น

2. พุทธดี ตามหลักทวิสุจริต คือ ช่วงวิกฤตินี้จะมีข้อมูลข่าวสารมากมาย โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารออนไลน์ มีทั้งจริงและเท็จ คลาดเคลื่อน ดังนั้น แนวทางปฏิบัติก็คือทุกคนต้องพูดหรือสื่อสารแต่ข้อมูลที่เป็นจริงเท่านั้น จะไม่แพร่ข่าวสารหรือให้ข้อมูลอันเป็นเท็จที่สร้างความตระหนกตกใจให้แก่คนในสังคมหรือทำให้คนหลงเชื่อและพากันปฏิบัติอย่างผิด ๆ พูดแต่คำไพเราะ อ่อนหวาน ให้กำลังใจกัน จะไม่พูดคำหยาบ ด่าทอซึ่งกันและกัน พูดแต่เรื่องที่ทำให้คนสามัคคี รักใคร่ กลมเกลียวกัน จะไม่พูดถ้อยคำที่สร้างความแตกแยกและเกลียดชังกัน และพูดแต่เรื่องที่ดีมีประโยชน์ ผู้ฟังสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริงจะไม่พูดเรื่องที่เหลวไหล ไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ หรือเรื่องที่ทำให้เกิดโทษต่อผู้อื่นและสังคม

3. ทำดี ตามหลักกายสุจริต คือ ในสถานการณ์ที่ไม่ปกติเช่นนี้ ทุกคนต้องไม่ทำร้ายหรือใช้ความรุนแรงต่อกันในทุกรูปแบบ แต่ต้องมีเมตตาต่อกัน ให้อภัยกัน ไม่ละเมิดทรัพย์สินของใครหรือเอาไรต์เอาเปรียบคนอื่น อันเป็นการทำให้คนอื่นต้องจ่ายทรัพย์สินเพิ่มขึ้น เช่น การขึ้นราคาสินค้าและบริการ การผลิตเจลปลอมมาขาย อันเป็นการซ้ำเติมเพื่อนมนุษย์ แต่ต้องเสียสละสิ่งต่าง ๆ ต่อเพื่อนมนุษย์เท่าที่สามารถทำได้

ข้อสรุปของขั้นเตรียมการตามหลักปริยัติศีลธรรมก็คือ การเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตให้มีภูมิคุ้มกันตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา คือ การเป็นกัลยาณมิตรต่อกันด้วยการให้ข้อมูล ข่าวสาร คำแนะนำ วิธีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อกัน และช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน การคัดกรองและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม และกระบวนการการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตจะช่วยให้เราและสังคมรอดพ้นจากมหันตภัยจากไวรัสร้ายนี้ได้อย่างปลอดภัย (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2563: 59).

3) ขั้นลงมือปฏิบัติ: ปฏิบัติศีลธรรม

หลักปริยัติธรรมในพระพุทธศาสนา ในการลงมือปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์โดยสรุปใน 2 ระดับ คือ

3.1 ระดับปัจเจกชน

มหันตภัยจากไวรัสโควิด -19 จะหมดไปหรือไม่นั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่คนแต่ละคนจะช่วยเหลือกันหรือไม่ เริ่มจากปัจเจกชนแต่ละคนที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเชิงประยุกต์ 3 เรื่อง คือ

1. บุญกิริยาวัตถุ : การสร้างบุญร่วมกัน

คำว่า “บุญ” มักถูกจำกัดไว้เฉพาะในศาสนาหรือวัดเท่านั้น ความจริงแล้วบุญเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคมที่จำเป็นยิ่ง ขาดไม่ได้ หากขาดบุญหรือความดีแล้วชีวิตและสังคมจะสงบสุขไม่ได้ ซึ่งบุญหรือความดีตามหลักบุญกิริยาวัตถุปรากฏในพระไตรปิฎก 3 ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา (ที.ปา. (ไทย) 11/305/269) แต่คัมภีร์ชั้นอรรถกถาแสดงเพิ่มเติมไว้เป็น 10 เรื่อง เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2558: 59) ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 ดังต่อไปนี้

1) สร้างบุญหรือความดีด้วยการให้ (ทานมัย) การทำบุญข้อนี้ที่พบเห็นจากสถานการณ์นี้ เช่น การบริจาคหน้ากาก เครื่องมือแพทย์ เวชภัณฑ์ที่ใช้ในการรักษาป้องกัน เจ้าของกิจการห้องเช่า ไม่เก็บค่าเช่าแก่ผู้เช่าอาศัยในเดือนเมษายน ให้จ่ายเฉพาะค่าน้ำ-ไฟเท่านั้น เจ้าของร้านอาหารบางร้านท ออาหารแจกให้คนตกงานดารานักแสดงหลายท่านร่วมกันนำสิ่งของหรือเงินไปแจกให้แก่ผู้เดือดร้อน เป็นต้น บุญหรือความดีเรื่องนี้ควรทำกันให้มาก ๆ โดยเฉพาะโรงพยาบาลต่าง ๆ ที่ยังขาดแคลนเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษาคนไข้อีกจำนวนมาก

2) สร้างบุญหรือความดีด้วยการเจริญจิตภาวนา (ภาวนามัย) ผู้ที่เป็นชาวพุทธขอให้ใส่ใจกับการไหว้พระ สวดมนต์ เจริญภาวนา และช่วยกันแผ่เมตตาให้ทุกชีวิตในโลกนี้อย่าได้สร้างเวรต่อกัน อย่าได้เบียดเบียนกัน อย่าได้มีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ มีแต่ความสุข รักษาตนให้ปลอดภัยจากไวรัสโควิด 19 ก่อนนอนทุกคืน ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็ขอให้นึกถึงสิ่งที่เคารพในศาสนาของท่านแล้วอธิษฐานขอพรให้สิ่งเคารพในศาสนาของท่านช่วยปกป้องคุ้มครองให้ทุกคนหลุดพ้นจากมหันตภัยนี้อย่างปลอดภัยโดยเร็ว

3) สร้างบุญหรือความดีด้วยการชวนช่วยเหลือกัน (เวैयाวจจมัย) เช่น การมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนด้านต่าง ๆ อาทิ ช่วยแนะนำการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในสถานการณ์นี้ หรือเรื่องที่เราทำได้ง่าย ๆ เช่น อยู่แต่ในบ้าน ไม่ออกไปที่อื่น เพื่อลดการติดเชื้อและการแพร่เชื้อให้แก่คนอื่น อันเป็นการช่วยเหลือและลดภาระในการดูแล รักษาคนไข้ให้กับแพทย์และพยาบาลที่ทำงานหนักอยู่ในขณะนี้

4) สร้างบุญหรือความดีด้วยการให้กำลังใจ ชื่นชม ยกย่องกัน (ปัตตานโมทนา มัย) เช่น การให้กำลังใจแก่แพทย์ พยาบาล ชื่นชม ยกย่อง สรรเสริญในฐานะวีรบุรุษของชาติ รวมถึงคนที่ทำความดีอื่น ๆ เช่น คนที่บริจาคทรัพย์เพื่อช่วยเหลือโรงพยาบาล ผู้ที่บริจาคหน้ากากอนามัย ผู้ที่ ทำอาหารแจกให้แก่คนตกงานหรือผู้ที่มีรายได้น้อยและผู้บริจาคเงิน เป็นต้นก็สมควรได้รับการชื่นชม ยกย่องด้วยเช่นกัน

5) การสร้างบุญหรือความดีด้วยการแสดง บอกก่่าว แนะนำ ห้ามปราม ให้ความรู้ และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันไวรัสโควิด -19 (อัมมเทศนามัย) เนื่องจากมีบุคคลบางส่วนที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจถึงวิธีการป้องกันตัวจากโรคนี้อย่างถูกต้อง คนบางส่วนไม่ใส่ใจและฝ่าฝืนมาตรการในการป้องกันที่ทางรัฐบาลออกมา คนเหล่านี้ควรได้รับการแนะนำ ห้ามปรามจากญาติผู้ใหญ่ของตน เพื่อให้หยุดพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่เผยแพร่ภาพหรือข้อมูลที่ไม่เป็นจริง ไม่เกิดประโยชน์อันจะสร้างความเข้าใจผิดและนำไปสู่การปฏิบัติตามอย่างผิด ๆ ให้แก่คนอื่นด้วย

2. สัปปริสธรรม: หลักธรรมของคนดี

คนที่มียาก วาจา ใจสงบ หรือคุณสมบัติของคนดีที่ต้องสัมพันธ์กับคนอื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมมี 7 ประการ (ที.ปา. (ไทย), 11/130/133). สามารถประยุกต์ใช้กับสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19 ได้ ดังต่อไปนี้

1) รู้จักเหตุ (อัมมัญญตา) เราต้องรู้จักหลักความจริงด้วยเหตุผล เช่น รู้ว่า การที่เรามาจากสถานที่แพร่ระบาดของโรค กรณีที่เราติดเชื้อแล้วไม่กักตัว 14 วัน ตามระยะเวลาของการฝึกตัวของเชื้อไวรัสจะเป็นสาเหตุทำให้เกิดการแพร่ระบาดและติดต่อไปยังบุคคลอื่น ๆ

2) รู้จักผล รู้จักจุดมุ่งหมาย (อัตถัญญตา) เช่น จุดมุ่งหมายของการดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีความระมัดระวัง รู้จักป้องกันตัวอยู่เสมอในสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 คือ ความอยู่รอด ปลอดภัยจากไวรัสร้าย

3) รู้จักตนในทุกด้าน (อัตตัญญตา) เช่น รู้ตัวเองว่าอยู่ในวัยชราและมีโรคประจำตัว จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่จะติดเชื้อไวรัสได้ง่าย ก็ให้อยู่ที่บ้าน อย่าออกนอกบ้าน แต่ถ้าจำเป็นต้องออกไปทำธุระก็ต้องหาทางป้องกันอย่างรัดกุม อาทิ ใส่หน้ากากอนามัย พกเจลล้างมือไปเสมอ เป็นต้น

4) รู้จักปริมาณ ความพอดี (มัตตัญญตา) เช่น การซื้ออาหารหรือปัจจัยยังชีพเพียงพอประมาณให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันได้ในสถานการณ์วิกฤติเช่นนี้ ไม่กักตุนเพื่อให้ตัวเองและครอบครัวอยู่รอด แต่คนอื่นต้องขาดแคลน เดือดร้อน

5) รู้จักกาล เวลา (กาลัญญตา) เช่น รัฐบาลออกพระราชกำหนดในสถานการณ์ฉุกเฉินห้ามคนออกจากบ้านตั้งแต่เวลาเท่าไรถึงเวลาเท่าไร ก็ควรเข้าบ้านและไม่ออกจากบ้านในเวลาที่รัฐบาลกำหนด เพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส

6) รู้จักชุมชน (ปริสัญญตา) เช่น รู้ว่า ชุมชนหรือสถานที่ใดบ้างที่เราไม่ควรไป เพราะถ้าเข้าไปแล้วเสี่ยงต่อการได้รับเชื้อไวรัสโควิด -19 เช่น สนามมวยที่มีคนเข้ามาดูการแข่งขันชกมวยจำนวนมากทั้งคนไทยและคนต่างชาติเป็นเหตุให้มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสและเป็นสาเหตุสำคัญที่

ทำให้รัฐบาลสั่งปิดสถานที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค อาทิ สนามมวย โรงหนัง บาร์ และไนต์คลับ เป็นต้น

7) รู้จักตัวบุคคล (ปรีชาญาณ) เช่น ถ้าเรารู้ว่า คนนี้มาจากสถานที่แพร่ระบาดของโรค เราควรปฏิบัติอย่างไรถึงจะถูกต้อง เราจะต้องระมัดระวังตัวอย่างไร ไม่ใช่จะไปขับไล่เขาให้ออกไปจากหมู่บ้านเหมือนอย่างที่เป็นข่าว การขับไล่ไม่ใช่วิธีปฏิบัติที่สัตบุรุษในพระพุทธศาสนาทำ แต่เราต้องมีวิธีการป้องกันที่รัดกุม เมื่อจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกับคนไข้หรือคนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงมีตัวอย่างให้เห็น คือ พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุที่ป่วยด้วยโรคท้องร่วงที่ไม่มีใครดูแล นอนจมกองอุจจาระ ปัสสาวะด้วยพระองค์เอง ไม่ได้ทรงรังเกียจ (วิ.ม. (ไทย), 5/365/239-241).

สรุป

การช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยากข้อสรุปของชั้นลงมือปฏิบัติในระดับปัจเจกชนก็คือ แต่ละคนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับไวรัสโควิด -19 เป็นอย่างดีก่อนแล้วจะลงมือปฏิบัติด้วยการสร้างความดีที่เชื่อมโยงระหว่างตน คนอื่น และสังคมด้วยการเสียสละ การอบรมจิตให้ตั้งอยู่ในความดี มีจิตอาสาช่วยเหลือผู้อื่น ชื่นชม ยกย่องในความดีของผู้อื่นโดยเฉพาะแพทย์ พยาบาลที่มีบทบาทสำคัญในการแก่วิกฤติจากโรคร้ายนี้ แนะนำข้อมูลและแนวทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ห้ามปราม ยับยั้งข่าวสารและพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องของคนในสังคม ในขณะที่เดียวกันทุกคนต้องเป็นคนที่มีสติรู้จักเหตุผลตัวเอง ประมาทเวลาชุมชน และบุคคล เพื่อที่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และการยับยั้งการแพร่ระบาดของโรค รวมถึงการใช้สติปัญญาในการกินการใช้อย่างเหมาะสมหรือความรู้สึกด้วยการใช้สอยปัจจัยต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของปัจจัยแต่ละอย่างระมัดระวัง ไม่เปลืองสติ เพื่อผลดีต่อชีวิตตนผู้อื่น สังคม และเพื่อเป็นการหยุดยั้งการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด -19

ในการปรับตัววิถีชีวิตใหม่ตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นการเตรียมรับในการเผชิญวิกฤติการณ์โควิด 19 อย่างมีสติและรู้เท่าทันสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 ด้วยความไม่ประมาท มองเห็นซึ่งความจริงและยอมรับอย่างมีสติไม่ตื่นตระหนกจนเกินไป โดยยอมรับความจริงอย่างมีสติว่า สามารถป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายได้หากเราไม่ประมาท ในการเตรียมความพร้อมโดยการรู้หลักเหตุและผลมากกว่าการใช้อารมณ์และความรู้สึก โดยการคิดใคร่ครวญอย่างละเอียดถึงภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น แต่ให้มีสติให้อยู่กับปัจจุบัน มีการคัดกรองข่าวสารจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ในการประพฤติ ปฏิบัติโดยการทำความดี คิดดูดี ทำดี ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น และรู้ว่าเราควรทำอะไรไม่ควรทำอะไร โดยใช้ปัญญาในการพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงคุณและโทษที่จะเกิดขึ้น สำหรับการปรับตัวในสังคมพุทธศาสนาสอนให้ขจัดความอคติ ลำเอียงในใจออกไป โดยการปล่อยวาง ไม่หวาดกลัวจนเกินเหตุ และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม โดยรวมพลังความคิด ความพยายามด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จที่จะ

ควบคุม ปองกนการแพรระบาดของโรคคอกวด- 19 ซงเกดเปนนกศลกรรมตอตนเอง ตอสงคมโดยรวมในที่สุด

ในแนวทางของพระพุทศศานานน การปรบตววถทใหมในชวงการแพรระบาดของโรคคอกวด-19 คอ ชนเตรยมรบ : ปรยตสทธธรรม โดยการนาหลักพุทศธรรม 3 อย่างมาเปนครองนาทางชวตคคอ (1) สด-ธรรมมออุปการะมาก และการมสสัมปชญญะ คคอ ตระหนกรูในปญหา (2) โลกธรรม 8 คคอ การเห็นความจริงและยอมรบอย่างมสดี ชนเตรยมการ: ปรยตสทธธรรม ดวยการนาหลักพุทศธรรม 3 อย่างมาประกยุคทใชในการดําเนินชวตประกอบดวย (1) โยนโสมนสการ-ใชเหตุผลใหมากกว่ากวา อารมณ ความรูสึก (2) ประโตโฆสสะ-คตกรอกชอมูลขาวสาร และ (3) กัลยามมิตร-ทุกคนตองเปนเพนแหตอกันในยามววกฤต ชนลงมอปฏิบัติ: ปฏิบตสทธธรรม คคอ การลงมอปฏิบัติในวถทชวตจริงประกอบดวย (1) บญกกรยวตถุ: การสร้างบญรวมกัน (2) สปปุริสธรรม: หลักธรรมของคนดี ดงนนั้น แลว การใชชวตอยในชวงของการแพรระบาดของโรคคอกวด-19 นั้น ตองใชปญญาในการพิจารณาอย่าง ลึกซงถึงคุณและโทษที่จะเกดชขึ้น โดยปราศจากอคตท 4 และปฏิบัติตอผูอโนอย่างความเป็นกัลยามมิตร และมุงการปฏิบัติทเปนประโยชนและเกือกูลแกสงคมโดยภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

- บดินทร ชาตะเวทท. (2564). **พฤตกรรม กับ ชวตวถทใหม่ : New Normal**. [ออนไลน]. แหลงทมา: <http://www.ttmed.psu.ac.th/blog.php?p=258>. [3 ธันวาคม 2564].
- สํานักงานพัฒนาชุมชนอําเภอแมอาย จงหวัดเชยงใหม่, **New Normal**. (2564). “**ชวต วถทใหม่**”, [ออนไลน], แหลงทมา: <https://district.cdd.go.th/maeai/>. [3 ธันวาคม 2564].
- สุภากรณ พรหมบุตร.(2564). **New Normal กับวถทชวตทเปลยยนแปลง**, [ออนไลน], แหลงทมา: <https://dsp.dip.go.th/th/category/2017-11-27-08-04-02/2020-06-29-14-39-49>, [3 ธันวาคม 2564].
- สถาบันสงเสริมความปลอดภย อาชวอนามยและสภาพแวดลอมในการทำงาน (องคการมหาชน). (2565). **แรงงนความรู้คูคอกวด**, [ออนไลน], แหลงทมา: <http://www.tosh.or.th/covid-19/index.php/new-normal>. , [2 มกราคม2565].
- ชวโรชตท เกดแกว.(2563). “การปรบตวและการรวมมอกันนในสถานการณคอกวด -19 ตามแนวพุทศ ศาสตรน”, **วารสารบัณฑิตศกษาปทรศรณ**, ปทท 16 ฉบบที่ 2 (พฤษภาคม-สงหาคม).
- พระพรหมคุณากรณ (ป.อ. ปยุตโต).(2558). **พุทศธรรม ฉบบปรบขยาย**. พมพคองที่ 43. กรุงเทพมหานคร: มุลนธธรรมทานกศลจต.

พระสิริมังคลาจารย์. (2524). มงคลตถูปินยา ปฐโม ภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2563). “การปรับตัวและการร่วมมือกันในสถานการณ์โควิด -19 ตามแนวพุทธศาสตร์”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 12.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมในยุคโควิด -19 THE DEVELOPMENT OF QUALITY OF LIFE IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES IN THE COVID-19 ERA

พระมหาพุทธพิชาญ ทองจันทร์¹, ยูภาพร ยูภาศ²

Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra¹, Yupaporn Yupas²

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม¹⁻²

Rajabhat Mahasarakham University¹⁻²

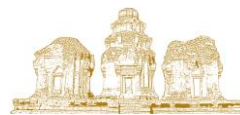
E-mail: picharn.tho@mcu.ac.th

ได้รับบทความ: 2 มิถุนายน 2565; แก้ไขบทความ: 13 มิถุนายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 20 มิถุนายน 2565;

บทคัดย่อ

การดำรงชีวิตในสังคมท่ามกลางภาวะการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด -19 มีมุมมองที่ว่า คุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคมจะเป็นพื้นฐานในการต่อสู้กับโรคภัยต่างๆที่แพร่ระบาดและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพในสังคม การดำรงอยู่ของชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุขจึงเป็นแนวคิดที่ใช้กันจนคุ้นชินในทุกบริบท แต่อย่างไรก็ตามการมองคุณภาพชีวิตจากคนต่างกลุ่ม ต่างสังคม ต่างวัฒนธรรม ต่างเศรษฐกิจ และต่างเป้าหมายก็มีความต่างกัน องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต บางประเด็นก็จะต่างกันไปด้วย ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการมองความหมายของชีวิตและคุณภาพมีความต่างกัน คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตามแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก หมายถึง คุณภาพชีวิตเป็นการรับรู้ใน บริบทที่ดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมและระบบคุณค่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายความคาดหวังมาตรฐาน และการตระหนักของแต่ละบุคคล คุณภาพชีวิต หมายถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เช่น เชื้อชาติ วัฒนธรรมและการเลี้ยงดู เศรษฐกิจรวมทั้งสถานภาพการศึกษา อนามัย ซึ่งความเป็นจริงแล้วชีวิตมนุษย์ที่มีคุณภาพนั้นขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคนๆนั้น สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้ทั้งหมดคุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญในแง่ความผาสุกของมนุษย์ ซึ่ง คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับสวัสดิการมนุษย์และความสุข

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, หลักธรรม, โควิด-19

Abstract

Living in society within the covid-19 pandemic has the view that the good quality of life of people in society will be fundamental to aggressive the various diseases that spread and hinder quality living in society. The existence of quality and happy life is therefore a concept that is used familiarly in all contexts. However, there is a difference between looking at the quality of life from different groups of people, different societies, cultures, different economies, and different goals. Some elements of quality of life are also different. However, this is a result of looking at the meaning of life, and quality is different. Quality of Life, according to the concept of the World Health Organization, means the quality of life is perceived in a context that lives under culture and value systems that correlate with individual goals, expectations, standards, and individual awareness. Quality of life refers to human well-being associated with biophysical environmental characteristics such as race, culture and upbringing, the economy as well as educational status, and health, in which the reality of quality human life depends on the satisfaction of the person. The living conditions of the person physically. Emotions, society, thoughts, and minds, which unite all aspects of life, and quality of life play an important role in terms of human well-being. Quality of life is about human welfare and happiness.

Keywords: Quality of Life, Principles, Covid-19

บทนำ

คุณภาพชีวิตได้รับการพิจารณาในแง่ของแนวคิดที่มีหลากหลายมิติ ซึ่งมักจะเป็นแนวคิดของการได้รับบริการ สวัสดิการ ความพึงพอใจ เศรษฐกิจ ค่านิยมและประสบการณ์ชีวิตของบุคคล งานวิจัยในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าคุณภาพชีวิตในแง่ของความผาสุกของมนุษย์นั้นเป็นวัตถุประสงค์ของการพัฒนา ขณะที่คุณภาพชีวิตในแง่ของทรัพยากรมนุษย์เป็นเครื่องมือวัดการพัฒนา (United Nations, 1995: 4). นิยามของคุณภาพชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของแต่ละบุคคลแต่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ทางความจำเป็น ความต้องการ และความปรารถนาของคนในแต่ละท้องถิ่นและสังคม (Andrews, 1997: 8). ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ มีความสุข ความพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญต่อบุคคลนั้น ๆ ได้แก่ อาหารสุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา

สิ่งแวดล้อม รายได้ ที่อยู่อาศัยและทรัพยากร โดยแบ่งประเด็นการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาด้านภาวะวิสัย ซึ่งเป็นการวัดข้อมูลที่สามารถนับได้หรือวัดได้ เช่น ข้อมูลทางประชากรและเศรษฐกิจ และการศึกษาด้านอัตตวิสัยเป็นการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึก และเจตคติในด้านต่างๆซึ่งเป็นการวัดโดยใช้การตอบตามความรู้สึก ความนิยม ความคิดเห็นการตัดสินใจ และความเชื่อต่อสิ่งที่ถามในแบบสอบถาม (Harwood, P., 1976: 471).

คุณภาพชีวิตควรเป็นการวัดในด้านอัตตวิสัย (Subjective) ซึ่งครอบคลุมมิติด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต สังคม และปัญญา นอกจากนี้เพื่อให้ครอบคลุมคุณภาพชีวิตควรนำการวัดในด้านภาวะวิสัย (Objective) มาใช้ร่วมกันในการวัดคุณภาพชีวิต ในกรณีที่มีการวัดเชิงอัตตวิสัยไม่สามารถดำเนินการวัดคุณภาพชีวิตได้อย่างครบถ้วน (Haas, B.K., 1999: 728). ขณะที่องค์การอนามัยโลกกล่าวว่า คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และค่านิยม ในเวลานั้น ๆ และมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานที่แต่ละคนกำหนดขึ้นซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านสุขภาพกาย (Physical) 2) มิติด้านสุขภาพจิต (Psychological) 3) มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) และ 4) มิติด้านสภาพแวดล้อม (Environmental) (World Health Organization, 1997: 68) องค์การยูเนสโก ยังได้กล่าวว่า พื้นฐานคุณภาพชีวิตของประชากร คูได้จาก 1) รายได้ครอบครัวที่พอเพียงแก่การเลี้ยงชีพ 2) การมีงานทำ 3) การศึกษาและอัตราการรู้หนังสือของประชาชน 4) โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง 5) การมีเอกราชของประเทศโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐบาลอื่น (UNESCO, 1978: 10). องค์การสหประชาชาติได้เริ่มโครงการพัฒนาดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) โดยมีแนวคิดในการวัดคุณภาพชีวิต หรือความอยู่ดีมีสุขว่าไม่ควรเน้นในการให้ความสำคัญในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว เช่น รายได้หรือผลผลิต เป็นต้น แต่ควรวัดด้วยตัวชี้วัดทางสังคมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่ควรประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ การมีชีวิตที่ยืนยาว ความรู้ และมาตรฐานความเป็นอยู่ (United Nation, 2009: 4). การวัดระดับคุณภาพชีวิตจะสูงหรือต่ำจึงขึ้นกับสภาพแวดล้อม ณ เวลานั้น ดังนั้น คุณภาพชีวิต ควรถูกวัด ณ เวลาใดเวลาหนึ่งซึ่งแต่ละคนย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ แตกต่างกันในแต่ละระดับ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของแต่ละบุคคลที่มีความพึงพอใจในระดับต่างกัน” (Royuela, V., 2007: 8).

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต

การแบ่งคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการกำหนดตัวชี้วัด เป็น 8 ด้าน (Beadle-Brown, J., 2009: 97). ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านการรวมกลุ่มทางสังคม (Social Inclusion) การรวมกลุ่มทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มทางสังคม การมีส่วนร่วมในกลุ่มทางสังคม สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มทางสังคม

2. บทบาทในการดำเนินชีวิต (เช่น วิธีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อความเหมาะสม รวมถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อวิถีการดำเนินชีวิต) การช่วยเหลือ สนับสนุนต่างๆ (เช่น ความพึงพอใจในการบริการทางสังคม การยอมรับทางสังคม และสถานภาพทางสังคม)

3. คุณภาพชีวิตด้านความเป็นอยู่ทางกายภาพ (Physical Well-being) ด้านความเป็นอยู่ทางกายภาพ หมายถึง ลักษณะทางสุขภาพซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ ความปลอดภัย การมีสุขภาพดี การมีเวลาพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมสันทนาการ ต่างๆ อาหารและโภชนาการ ความสามารถในการเคลื่อนไหวของร่างกาย และการดูแลสุขภาพ

4. คุณภาพชีวิตด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ที่ดี (Material Well-being) ด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ที่ดีจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ อาชีพการงาน สถานภาพทางการเงิน การเป็นเจ้าของ (สังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์) ความปลอดภัย สถานภาพทางเศรษฐกิจ ลักษณะที่อยู่อาศัยและการคมนาคมขนส่ง

5. คุณภาพชีวิตด้านลักษณะทางอารมณ์ (Emotional Well-Being) ด้านลักษณะทางอารมณ์จะเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการทำงานอาชีพ ที่อยู่อาศัย การช่วยเหลือสนับสนุน ความพึงพอใจในกลุ่มทางสังคมของตนเอง นอกจากนี้ด้านลักษณะทางอารมณ์ยังเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต มโนภาพแห่งตน การไร้ความเครียดและความสุขในการดำเนินชีวิต

6. คุณภาพชีวิตด้านความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง (Self-determination) ด้านความสามารถในการตัดสินใจได้ด้วยตนเองจะเกี่ยวข้องกับควมมีอิสรภาพในการตัดสินใจ การควบคุมตนเอง การกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตด้วยตนเอง อิทธิพลของที่อยู่อาศัย ที่มีผลต่อความสามารถในการตัดสินใจ การสนับสนุนช่วยเหลือด้วยคำพูดและการแก้ต่างเพื่อตนเอง

7. คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาตนเอง (Personal Development) ด้านการพัฒนาตนเองจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการศึกษาและทักษะในการปฏิบัติตน ความสามารถส่วนตัว การบรรลุสิ่งที่ปรารถนา ความก้าวหน้าและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ

8. คุณภาพชีวิตด้านสิทธิเสรีภาพ (Rights) ด้านสิทธิเสรีภาพจะเกี่ยวข้องกับการเคารพในสิทธิส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน สิทธิในความเป็นพลเมือง (เช่นการมีสิทธิเลือกตั้ง) ความรับผิดชอบในฐานะความเป็นพลเมืองและกิจกรรม ต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือรัฐบาล

ชาลอคและเวอร์ดูโกได้สรุปและสังเคราะห์ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตจากงานวิจัยและบทความทางการศึกษา พบว่าปัจจัยหลักของ คุณภาพชีวิตพิจารณาจาก 8 ปัจจัยหลัก คือ สภาพอารมณ์ที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี การพัฒนาตนเอง สภาพทางร่างกายที่ดี การตัดสินใจด้วยตนเอง การรวมกลุ่มทางสังคม และสิทธิตามกฎหมาย (Schalock, L. R. 2004: 12).

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องคุณภาพชีวิต ยังเกี่ยวข้องกับทัศนคติและการรับรู้ต่อเรื่องคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องที่แต่ละคนต้องประเมินด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม มิติแต่ละมิติของคุณภาพชีวิตไม่ได้แสดงบทบาทแยกจากกันแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมกันก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ดังนั้น การจะวัดคุณภาพชีวิตให้ได้อย่างสมบูรณ์ ควรต้องทำการวัดทั้งในด้านอัตวิสัยและภาวะวิสัย ทั้งนี้ มิติเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามที่ European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions กำหนดไว้ใน 6 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านเศรษฐกิจ 2) มิติด้านครอบครัว 3) มิติด้านการทำงาน 4) มิติด้านสังคมและการมีส่วนร่วม 5) มิติด้านสุขภาพและการดูแลสุขภาพ และ 6) มิติด้านการพัฒนาตนเอง ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงเป็นการรับรู้ความพึงพอใจและการรับรู้สถานะด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมของบุคคลในการดำรงชีวิตในสังคม (จิราพร ทองดี และคณะ, 2555: 88).

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือชีวิตที่มีคุณภาพ หรือการมีชีวิตที่ดีตามแนวคิดปรัชญาของศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่า ชีวิตที่ดีของบุคคลต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมที่ดี ทำตัวเองให้ดี รักตัวเอง และรักผู้อื่นด้วย ทางด้านศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตที่ดีว่า การดำเนินชีวิตที่ดีนั้น คือ ชีวิตที่มีความรักอันอันเสียสละ ซึ่งความรักแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ความรักต่อพระเจ้า และความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความรักดังกล่าวแล้วชีวิตก็จะมีความสุข และแนวคิด ปรัชญาของศาสนาอิสลามกล่าวว่าชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์นั่นเอง ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความศรัทธา ด้านความรู้ และด้านกระทำในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามคำสอนของศาสนาอิสลามแล้วมนุษย์จะมีชีวิตที่ดี (พระราชาวรมุนี, 2541: 41). ซึ่งบุคคลสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม คือ การมีคุณภาพชีวิต 4 ด้านได้แก่

1. คุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย หมายถึงอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพพลานามัย พลังงาน การออมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว และในการประกอบอาชีพ

2. คุณภาพชีวิตทางด้านอารมณ์ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น การได้รับการอารมณ์ในครอบครัวและในชุมชน ความรักในความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

3 คุณภาพชีวิตทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์ สะอาด และเป็นระเบียบ ปราศจากมลภาวะในดิน ในน้ำ ในอากาศและเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการคมนาคมที่สะดวก

4. คุณภาพชีวิตทางด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง อากาศในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความเป็นธรรมด้านรายได้และสังคม ความร่วมมือร่วมใจในสังคม ความเป็นระเบียบ วินัย มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และมีค่านิยมที่มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางศาสนามีคุณธรรมชีวิตด้านความคิด หมายถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิต และชุมชน การศึกษา วิชาชีพ ความสามารถในการป้องกันและแก้ปัญหาต่างๆของตัวเอง การยอมรับตัวเอง และการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

5. คุณภาพชีวิตทางด้านจิตใจ หมายถึง การมีคุณธรรมในตัวและสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนา ความเสียสละ และการละเว้นจากอบายมุข (สัมพันธ พิษยททยา, 2549: 9).

แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรม หลักภavana 4

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542:591) และ คุณภาพ หมายถึง น. ลักษณะความดี ลักษณะ ประจำบุคคลหรือสิ่งของพร้อมกับความหมายของคำว่า ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ ซึ่งเมื่อนำคำทั้ง สามคำนี้มารวมกันก็จะได้ความหมายดังนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การทำให้ความเป็นอยู่มีความเจริญขึ้นพร้อมกับคุณภาพชีวิตที่ดี การวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาโดยการใช้หลักธรรมเรื่องภavana 4 ก่อนการอธิบายเกี่ยวกับหลักภavana 4 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอธิบายความหมายและแหล่งที่มาของคำนี้ให้มีความชัดเจนก่อน เพื่อที่จะได้อธิบาย ในรายละเอียดในหัวข้อย่อยต่อไป

ภาวิต ในพระไตรปิฎกมักแสดงในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ได้เจริญ กาย ศีล จิต และ ปัญญาแล้ว โดยมีค่านามในภาษาบาลีว่า “ภavana” ที่มีรูปกริยาศัพท์เป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำ ว่า วัตถุเตติ ซึ่งก็คือ วัฒนา หรือ การพัฒนา ที่ใช้ในภาษาไทย จากความหมายของคำว่า ภาวิต ที่หมายถึง คุณสมบัติภายในของบุคคลนั้น ๆ ที่ได้มีการปฏิบัติตามหลักภavana 4 แล้ว ซึ่งพระพุทธเจ้าเองคือบุคคลที่ ได้เรียกว่าเป็นผู้มีคุณสมบัตินี้อย่างสมบูรณ์การอธิบายความหมายของคำว่า ภาวิต อันหมายถึงการอบรม แล้วเป็นอย่างดีมีปรากฏในพระไตรปิฎกที่อธิบายความหมายของคำว่า ภควา ความว่า “ชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเพราะทรงอบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญาแล้ว” และมี

คำอธิบายดังนี้ อธิบายคำว่า ภควา คำว่า พระผู้มีพระภาค เป็นคำกล่าวโดยความเคารพ อีกนัยหนึ่ง
ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำลายราคะได้แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำลายโทสะ
ได้ แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำลายโมหะได้แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรง
ทำลาย มานะได้แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำลายทิฏฐิได้แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค
เพราะทรง ทำลายเสี้ยนหนามได้แล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำลายกิเลสได้แล้ว ชื่อว่าพระ
ผู้มีพระภาค เพราะทรงจำแนก แยกแยะ แจกแจงธรรมรัตนะ ซึ่งว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงทำ
ที่สุดแห่งภพได้ ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะทรงอบรมพระวรกายแล้ว ชื่อว่าพระผู้มีพระภาค เพราะ
ทรงอบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญาแล้ว (ขุ.ม. (ไทย) 29/50/149).

เพื่อให้เห็นความหมายของคำนี้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยขอยกข้อความบาลี “กถ ภควา ภาวิตต
โต ฯ ภควา ภาวิตกาโย ภาวิตสีโล ภาวิตจิตโต ภาวิตตปญโญ” (ขุ.จ. (บาลี) 30/2/27).

“กถ ภควา ภาวิตตโต ฯ ภควา ภาวิตกาโย ภาวิตสีโล ภาวิตจิตโต ภาวิตตปญโญ” แปล
“พระผู้มี พระภาค ทรงเป็น “ภาวิตตต” (พัฒนาพระองค์แล้ว) อย่างไร? (คือ) พระผู้มีพระภาค ทรง
เป็น ภาวิต ภาย (ทรงเจริญกายแล้ว/มีกายที่ได้พัฒนาแล้ว) “ภาวิตศีล” “ทรงเจริญศีลแล้ว/มีศีลที่
พัฒนาแล้ว” “ภาวิตจิตต” (ทรงเจริญจิตแล้ว/มีจิตที่ได้พัฒนาแล้ว) “ภาวิตปัญญา” (ทรงเจริญปัญญา
แล้ว/มี ปัญญาที่ได้พัฒนาแล้ว) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2547:347)

จะเห็นได้ว่า “ภาวิต เป็นเรื่องของหลักภาษาบาลี ซึ่งเป็นคุณสมบัติหรือคำวิเศษณ์แสดง
คุณสมบัติของบุคคล ส่วน ภาวนา เป็นคำนามบอกถึงการกระทำหลัก หรือข้อปฏิบัติ จึงได้ความ
สอดคล้องกันว่า “ภาวิต” คือ ผู้ที่ได้ทำ “ภาวนา” แล้ว” ดังนั้น คือคำว่า “ภาวนา” โดย
พจนานุกรม พุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม อธิบายความหมายไว้ ดังนี้

ภาวนา 4 (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation;
training; development)

1. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อ เกี่ยวข้องกับ
สิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้
กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพ :
physical development)

2. สีลภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบ
วินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral
development)

3. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

4 . ปัญญาภาวนา (การเจริญ ปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 281).

ภาวนา 4 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคล

การจะพัฒนาอะไรก็ตามจะต้องเริ่มต้นจากตนเอง หรือ เริ่มต้นการพัฒนาจากภายในของบุคคลนั้น ๆ เป็นลำดับแรกก่อน ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ การตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งถ้าพระองค์ไม่ทรงรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต การพัฒนาชีวิต เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาชีวิต และเป้าหมายของชีวิตพระองค์ก็คงไม่สั่งสอน เช่นเดียวกันกับ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักภาวนา 4 ซึ่งโดยการอธิบาย ความหมายของคำนี้ในหัวข้อที่ผ่านมาถือว่ามีความชัดเจนที่จะนำไปใช้มาวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

1. กายภาวนา กายภาวนา คือ การพัฒนากาย โดยมีความหมายหลักกว่าเป็นการพัฒนาเกี่ยวกับ “ปัญญา ทวาริกาย คือกายด้านผัสสทวาร 5 หรือ อินทรีย 5 ... กายภาวนาน่าจะได้แก่ อินทรียภาวนานั้นเอง” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2554: 356). ซึ่งมีปรากฏเกี่ยวกับเรื่องนี้ในพระไตรปิฎกซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะการพัฒนากายที่ พระพุทธเจ้านำเสนอนี้คือแนวทางสำหรับการดับทุกข์ของพระภิกษุ พุทธพจน์ มีดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กัสสปะ ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็น พระอรหันต์ตรัสรู้ด้วย ตนเองโดยชอบ ฯลฯ เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วย กายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์สมบูรณ์ด้วยศีล คัมครองทวารในอินทรีย ทั้งหมด สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ (และ) เป็นผู้สันโดษ (ที.สี. (ไทย) 9/400/170).

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นในระดับโลกียะเท่านั้น ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้ การพัฒนาทางกาย คือ การทำให้ร่างกายมีสุขภาพอนามัย ที่ดีให้ปลอดจากโรคภัยไข้เจ็บให้มากที่สุด ซึ่งเราไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงความเจ็บป่วยได้ แต่ทั้งนี้ก็สามารถที่จะทำให้โรคภัยเกิดขึ้นกับสุขภาพให้น้อยที่สุดเท่าที่จะสามารถปฏิบัติตนได้ และข้อนี้เองที่นำไปสู่การดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่มีประโยชน์พักผ่อนให้เพียงพอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ การพัฒนากาย หรือ กายภาวนา หรือ กายที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ซึ่งการพัฒนากายนั้นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในภาวนา 4 ให้เกิดความสมบูรณ์

มากยิ่งขึ้น ซึ่งในบทความ การพัฒนาตน พัฒนาคณ และพัฒนางาน ตามแนววิถีพุทธ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การพัฒนาในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน ดังนี้

- ด้านกายภาวนานั้น เป็นการพัฒนามีความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดย เฉาะทางด้าน อินทรีย์ทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ให้มีเกื้อกูลกันและกัน

- ด้านศีลภาวนา เป็น การเจริญศีล พัฒนาศีล พัฒนาความสัมพันธ์ และความประพฤติ ให้อยู่ร่วมกัน โดยตั้งอยู่ในระเบียบ วินัย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับผู้อื่นในสังคมด้วยดี

- ด้านจิตภาวนา เป็น การพัฒนาจิต ทำให้จิตมีความเข้มแข็ง มั่นคง มีความเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร เป็นสุข ผ่องใสดีงาม เจริญองงามด้วยคุณธรรม

- ด้านปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาด้านปัญญาให้มีการเสริมสร้างฝึกฝนปัญญาให้มีความรู้ชัดในความเป็นจริงเป็นปัจจุบัน รู้และเข้าใจในสิ่งที่เป็นไป รู้แจ้งในโลก ใช้ชีวิตตามสภาวะสามารถแก้ไขปัญหาด้วยปัญญา มีชีวิตที่ดีงามโดยปราศจากทุกข์ทั้งปวง (พระสิทธิเดช สีลเตโช, 2563: 10).

2. ศีลภาวนา ศีลภาวนา คือ การมีศีลที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ซึ่งสำหรับผู้เป็นคฤหัสถ์ทั่วไป การมีศีลในระดับปัจเจกบุคคลและถือเป็นหลักการปฏิบัติเบื้องต้น โดยความหมายของคำว่า “ศีล” ที่แปลว่า “ปกติ” บุคคลที่ต้องการใช้ชีวิตเป็นปกติ นั้น ศีล ๕ หรือเบญจศีล ถือว่าเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ จะต้องทำให้เกิดขึ้นและทำให้เจริญขึ้น เพราะอานิสงส์ของการรักษาศีลได้มีการอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า ในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่อุบาสกอุบาสิกาชาวปาณาลีคาม ซึ่งใจความสำคัญ ดังนี้

“...คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ 5 ประการนี้อานิสงส์ 5 ประการ ะไรบ้าง คือ 1. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็น เหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 1 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 2. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 2 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 3. บุคคลผู้มี ศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็น ชัตติยะบริษัทก็ตาม พราหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดี บริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแคล้วคล้า ไม่ก้อเขินเข้าไป นี้เป็น อานิสงส์ประการที่ 3 แห่งศีล สมบัติของบุคคลผู้มีศีล 4. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็น อานิสงส์ ประการที่ 4 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล 5. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อม ไปเกิดใน สุคติโลกสวรรค์นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ 5 แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ 5 ประการนี้แล...” (ที.ม. (ไทย) 10/150/94).

3. **จิตภาวนา** จิตภาวนา คือ จิตที่ได้พัฒนา ซึ่งตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จิตถือว่าเป็นสิ่งที่มีศักยภาพอย่างสำคัญต่อการกำหนดการกระทำทางกาย ดังพุทธพจน์ว่า “จิตเป็นใหญ่ จิตเป็นประธาน ทุกอย่างสำเร็จด้วยจิต” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1-2/23-24). ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตจึงจำเป็นที่จะต้องมีการน าหลักธรรมหรือ หลักปฏิบัติที่จะทำให้จิตเกิดความเจริญขึ้น ทั้งนี้ ในลักษณะของกายและจิตก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เมื่อเรา อยากร่างกายแข็งแรงและมีสุขภาพดี เราก็จะบริโภคเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ฉะนั้น จิตก็มี ลักษณะเช่นเดียวกัน เมื่อเราอยากให้อจิตมีความเข้มแข็งและมั่นคง เราก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะหาคุณธรรมที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อจิตให้จิตได้บริโภค ฉะนั้น

“การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น ฝึกฝนตนเองให้มีความรัก ความเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ สดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส มีจิตสาธารณะต่อการช่วยเหลือสังคม เป็นต้น” (เดชา บุญมาสุข, 2558:77). ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถที่จะวิเคราะห์การ สร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจระดับปัจเจกบุคคลว่า การที่จะเป็นบุคคลที่พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่หรือ ดำเนินกิจกรรมใด ๆ ของชีวิต เพื่อให้เกิดผลสำเร็จขึ้นอย่างสมบูรณ์นั้น ทั้งกายและจิตจะต้องได้รับการ พัฒนาอย่างสมดุลกัน

4. **ปัญญาภาวนา** การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 นี้จะต้องมีลักษณะของการพัฒนาทั้งภายนอก คือ ร่างกายและภายในคือจิตใจอย่างเป็นองค์รวมจึงจะถือว่าเป็นความสมบูรณ์อย่างแท้จริง หรือถ้าจะพูดให้เป็นภาษาร่วมสมัยอาจจะเรียกว่าเป็นการดูแลสุขภาพอย่างองค์รวม ซึ่งการพัฒนาระดับปัจเจกบุคคลนี้ ถึงแม้จะถือว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธศาสนาก็ไม่ สามารถที่จะแยกเรื่องระดับปัจเจกบุคคลออกจากเรื่องของสังคมได้อย่างชัดเจน เพราะการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตทั้งสองระดับนี้ย่อมเอื้ออำนวยแก่กันและกัน

สรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักภาวนา 4 ระดับปัจเจกบุคคลนั้นถือว่าเป็นหลักธรรมที่ใช้สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนบุคคล โดยการพัฒนากาย และการพัฒนาจิตใจจะต้องสัมพันธ์และสมดุลกันจึงจะถือว่าเป็นเกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด

ภาวนา 4 กกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับสังคมตามหลักภาวนา ๔ นี้ จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในการพัฒนาทางสังคมที่แยกจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบด้วยการนำหลักภาวนา 3 มาวิเคราะห์ ดังนี้

1. **กายภาวนา** คือ การพัฒนากายในที่นี้สามารถตีความเพื่อให้เข้ากับกรอบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับสังคม ซึ่งได้แก่ การจัดที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติของบริบทชุมชนสังคม หรือเมื่อนั้น ๆ รวมถึงการจัดการสาธารณสุขโรค รวมถึงปัจจัย 4 ให้เหมาะสม เช่น

ในยุคสมัยปัจจุบันที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกัน โดยฉีดพ่นฆ่าเชื้อโรคในพื้นที่อยู่อาศัย การไม่ไปรวมอยู่ในที่แออัด เป็นต้น

2. ศิลภาวนา คือ การสร้างข้อกำหนดสำหรับการอยู่ร่วมกันภายในชุมชนหรือ สังคม เช่น การมีกรนำวัฒนธรรมหรือจารีตประเพณีที่ดั้งมมาสร้างเป็นระเบียบ เช่น การเว้นระยะห่าง อย่างน้อย 1-2 เมตร การสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือบ่อยๆ ทั้งนี้ ข้อปฏิบัติเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด -19 การดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนมากที่อยู่ในชุมชนให้เกิดความปลอดภัยและหยุดการแพร่กระจายของเชื้อโรค

3. จิตภาวนา คือ การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นภายในจิตใจด้วยการพัฒนา ฝึกอบรมให้จิตใจมีความเข้มแข็งมั่นคง และเจริญก้าวหน้าขึ้น โดยการสร้างคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมที่แต่ละกลุ่มคน กลุ่มความเชื่อทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ซึ่งเมื่อว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการสร้างคุณธรรมระดับสังคมนี้ คุณธรรมสากล คือสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างขึ้นมาเพื่อที่ทุกคนยอมรับร่วมกันเพราะเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นในจิตใจ และนำไปสู่ การปฏิบัติของทุกคนได้และส่งผลให้เกิดคุณธรรมที่ตามมาได้อีกมากมาย เช่น การกักตัว 14 วันเมื่อมาจากพื้นที่สูงเสี่ยงการติดเชื้อ โดยเสียสละส่วนตัวและรับเอาความรู้สึกของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนมาเป็นเครื่องมือสำหรับการ นำไปสู่การยอมเสียสละได้อีกมากมายของสังคม เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยถือว่า “เสียสละ” เป็นคุณธรรมเบื้องต้นระดับ สังคมที่ทุกคนควรสร้างให้เกิดขึ้นในจิตใจ

4. ปัญญาภาวนา คือ ผลอันเกิดจากการปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่ ภาวนาข้อที่ 1 ถึงภาวนาข้อที่ 3 อันเกิดจากความเข้าใจจนเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ปัญญา” และเช่นเดียวกัน “ปัญญา” ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือการตระหนักรู้เพิ่มมากขึ้น จนมีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นภาพรวม ของสังคม จนเกิดเป็นสังคมที่เรียกว่า “สังคมอุดมคติ” หรือ สังคมแบบในยุคพระศรีอารยเมตไตรยในชาตินี้ตามแบบวิถีคิดของพุทธทาสภิกขุที่ไม่ต้องรอให้ถึงชาติหน้า ดังนั้น ปัญญาถ้ามีการพัฒนาให้เกิดขึ้นอย่าง ต่อเนื่องจะนำไปสู่ความสุขระดับต่าง ๆ จนท้ายที่สุด คือความสุขอย่างสมบูรณ์หรือเรียกว่า ภาวะนิพพาน

สรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือชีวิตที่มีคุณภาพ หรือการมีชีวิตที่ดีตามแนวคิดปรัชญาของศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ กล่าวถึงชีวิตที่ดีว่า ชีวิตที่ดีของบุคคลต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมที่ดี ทำตัวเองให้ดี รักตัวเอง และรักผู้อื่นด้วย ทางด้านศาสนาคริสต์ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตที่ดีว่า การดำเนินชีวิตที่ดีนั้น คือ ชีวิตที่มีความรักอันอันเสียสละ ซึ่งความรักแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ความรักต่อพระเจ้า และความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความรักดังกล่าวแล้วชีวิตก็จะมีมีความสุข และแนวคิด ปรัชญาของศาสนาอิสลามกล่าวว่าชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์นั่นเอง ซึ่งประกอบไปด้วย 3

ด้าน ได้แก่ ด้านความศรัทธา ด้านความรู้ และด้านกระทำในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องตามคำสอนของศาสนาอิสลามแล้วมนุษย์จะมีชีวิตที่ดี (พระราชวรมณี, 2541: 46). ซึ่งบุคคลสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม คือ การมีคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับสังคมตามหลักภาวนา 4 มีพื้นฐานมาจากพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคล และการตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตระดับสังคมกับคุณภาพชีวิตระดับปัจเจกบุคคลอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ที่มีเป็นองค์และเอื้ออำนวยซึ่งแก่กันและกัน จึงจะถือว่าการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แบบ

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร แก้ว.(2544). **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2544). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2544). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

จีราพร ทองดี และคณะ. (2555). “ภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. **วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข**. ปีที่ 22 ฉบับที่ 3.

สัมพันธ์ พิษยททยา. (2549). “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนค่ายทหารกองทัพกมู่งสู่ชุมชนเข้มแข็ง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระราชวรมณี อ่างถึงในสนั่น ราชทิพย์. (2541). “แนวทางการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตในการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สัมพันธ์ พิษยททยา. (2542). “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนค่ายทหารกองทัพกมู่งสู่ชุมชนเข้มแข็ง”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

พระสิทธิเดช สีลเตโช. (2563). **การพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน ตามแนววิถีพุทธ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.phd.mbu.ac.th>. [3 ธันวาคม 2563].

เดชา บุญมาสุข. (2558). “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- World Health Organization.(1997) **Programed on Mental Health: WHOQOL Measuring Quality of Life**. Geneva: WHO
- Oliver, J.P.J. et al..(1996). **Quality of Life and Mental Health Service**. London: Routledge.
- United Nations.(1995). **Quality of Life in the ESCAP Region**. Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
- Andrews, F.M. and Crandall, R. (1975). “The validity of measures of self-reported well-being”. **Social Indicators Research**. No.3. 1975. pp. 1-19.
- Harwood, P.. “Quality of life: inscriptive and testimonial conceptualizations”. **Social Indicators Research**. 3, (1976), pp.471- 496.
- Haas, B.K., “WA multidisciplinary concept analysis of quality of life. Western”. **Journal of Nursing Research**. 21. (1999). pp.728–742.
- UNESCO. (1978). **Indicators of environmental quality and quality of life**. Paris: UNESCO.
- United Nation. (2009). **Human Development Report 2009**. New York: United Nations.
- Royuela, V., LÓpez-Tamayo, J. and Suriñach, J. (2007). “ The institutional V.S. the academic definition of the quality of work Life: what is the focus of the European Commission?”. **Springer**. (2007). 401-415.
- Beadle-Brown, J., Murphy, G., and DiTerlizzi, M. “Quality of life for the Camberwell Cohort”, **Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities**, Vol. 22, No.4, (2009), pp.380-390.
- Schalock, L. R. . “The concept of quality of life: what we know and do not know”. **Journal of Intellectual Disability Research**. Vol.48, No.3, (2004), pp. 205-206.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม

MONEY SEX WAR KARMA

ผู้เขียน: David R. Loy

ผู้แปล: พรรณงาม เก้าธรรมสาร

พระครูศรีปัญญาวิกรม¹, พระมหาพจน์ สุวโจ²

Phrakhrusripanyawikrom¹, Phramaha Pocana Suwacho²

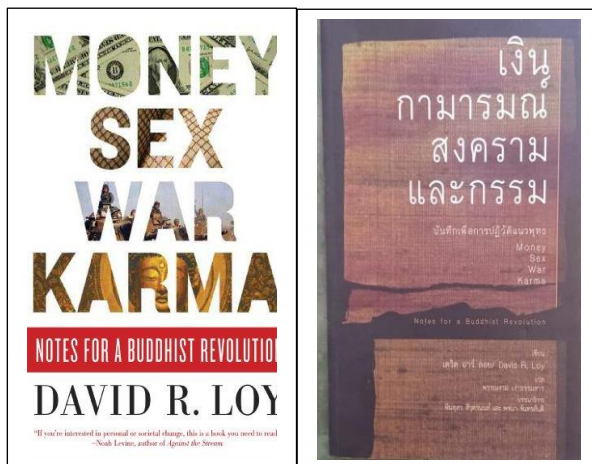
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์¹⁻²

Buriram Buddhist College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹⁻²

E-mail: boonruang.jen@mcu.ac.th

ได้รับบทความ: 18 เมษายน 2565; แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 9 พฤษภาคม 2565;

บทนำ

เดวิด อาร์. ลอย เป็นศาสตราจารย์ทางจริยศาสตร์/ศาสนาและสังคมที่มหาวิทยาลัยเซเวียร์ (Xavier University) เมืองไฮโอไอโอ สหรัฐอเมริกา และเป็นอาจารย์เซนในสายโอกุณ ยามาตา มีผลงานตีพิมพ์ เช่น Nonduality: A Study in Comparative Philosophy, Lack and Transcendence: Death and Life in Psychotherapy, Existentialism and Buddhism, A Buddhist History of the West: Studies in Lack เป็นต้น รวมทั้งผลงานเรื่อง “เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม” พรรณงาม เก้าธรรมสาร ซึ่งแปลจากเรื่อง Money Sex War Karma

พรรณงาม เก้าธรรมสาร ผู้แปล “เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม” สำเร็จการศึกษา ด้านประวัติศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นอาจารย์สอนด้านประวัติศาสตร์ที่

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช มีผลงานแปล และแปลร่วมหลายเล่ม เช่น จิตสำนึกใหม่แห่งเอเชีย เล่ม 1-4 รัฐในพม่า ผลงานของ โรเบิร์ต เอช เทย์เลอร์ ประวัติศาสตร์กัมพูชา ของเดวิด พี.แซนด์เลอร์ อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม โดย เบนจามิน เอ.บัทสัน สังเขปประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยบิลตัน ออสเบอร์น เป็นต้น รางวัล “หนังสือแปลดีเด่น ประเภทสารคดี” จากกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี 2542 ถือเป็นเครื่องการันตีสถานะของผู้แปลหนังสือเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาหนังสือโดยภาพรวม แสดงถึงข้อกังวลเป็นพิเศษของเดวิด อาร์. ลอย กับการเผชิญหน้ากันระหว่างความคิด และแนวปฏิบัติทางพระพุทธศาสนากับโลกร่วมสมัย การเผชิญหน้าที่เขาเชื่อว่ามีศักยภาพที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกัน เขาใช้แนวทางที่มีอยู่อย่างกว้างขวางในการตีความพระพุทธศาสนาผ่านการวิเคราะห์ประเด็นที่ขาดหายไป การแสดงทรรศนะอย่างตรงไปตรงมาของลอย แสดงถึงความจริงใจ และจริงจังที่ต้องการเห็นการตระหนักรู้ร่วมกัน ทั้งในแง่ของปัจเจก และในแง่ของสังคม เพราะโดยที่สุดแล้ว ลอยก็มีความเชื่อว่า ต่อให้พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่งดงามเพียงใดก็ตาม แต่แรงปะทะจากสังคมที่ซับซ้อนในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับหลักคำสอนก็มีพลังที่จะทำให้กำลังของคำสอนที่งดงามนั้นถูกบดบังไป การเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล จึงต้องเปลี่ยนแปลงระดับสังคมด้วย เพราะต่างก็อิงอาศัยกัน เช่น ลอยพูดถึงรากฐานของความดี-ชั่วที่เรียกว่าอกุศลมูล-อกุศล 3 ประการ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ- อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ซึ่งพุทธศาสนาแบบจารีตมักจะเน้นอยู่ในระดับปัจเจก ขณะที่ในความเป็นจริง สังคมยุคใหม่ได้สร้างรากฐานของอกุศลมูลให้กลายเป็นสถาบันหลักของประเทศ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการทหาร และด้านการสื่อสาร โดยที่ระบบกลไกเหล่านี้ได้ปลูกปั่นให้คนตกอยู่ในกระแสความทุกข์ที่ยากจะถอนตัวออกได้ พลังของปัจเจกจะสามารถต้านกระแสอันทรงพลังนี้ได้อย่างไร

บทความทั้งหมดของเดวิด อาร์.ลอย ทั้ง 15 เรื่อง จึงเหมือนเป็นกระจกให้ชาวพุทธได้ตระหนักรู้ และปรับตัว เพื่อให้สามารถรับมือกับกระแสของกิเลสที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้บนพื้นฐานที่สาระสำคัญของแก่นคำสอนไม่เสียจุดยืนของตัวเองด้วย ดังนั้น การพบกันระหว่างพระพุทธศาสนากับตะวันตก จึงต่างต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

เนื้อหา

ลอยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 15 เรื่อง/หัวข้อ แต่ละเรื่อง/หัวข้อนำเสนอเป็นเอกเทศ แต่ก็มี ความเชื่อมโยงตั้งแต่ต้น กระทั่งสิ้นสุด เริ่มต้นจากบทนำ ความทุกข์ของตัวตน ความไม่เคยพอกับเงินที่มี ความเฝ้าฝันอันยิ่งใหญ่ กับดักแห่งกาลเวลา พระพุทธเจ้าองค์ที่สอง จะขับเคลื่อนกรรมของท่านได้อย่างไร กามารมณ์ผิดตรงไหน พระพุทธเจ้าจะทรงทำเช่นไร อกุศลมูลสามที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน จิตสำนึกที่ถูกทำให้เป็นสินค้า: สังคมขาดสติ เยียววาระบบนิเวศ กรรมแห่งอาหาร ทำไมเราจึงรัก

สงคราม และบันทึกเพื่อการปฏิวัติแนวพุทธ ซึ่งถือเป็นบทสรุปสุดท้ายที่เสนอเป็นแนวทางเพื่อแก้ไข
ปัญหาพร้อมสมัยในภาพรวมจากประเด็นที่เดวิด อาร์.ลอย กล่าวถึงในแต่ตอน

1. บทนำ

เดวิด อาร์.ลอย ได้ทบทวนสถานภาพของพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกโดยอ้างอิงเขียน
ของอาร์โนลด์ ทอยน์บี ว่า การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญ
ที่สุดในศตวรรษที่ 20 ซึ่งว่าโดยทัศนะส่วนตัวของลอยเห็นว่า “เป็นนิมิตหมายพิเศษ” ขณะเดียวกัน
พระพุทธศาสนาเองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมตะวันตก และการปรับตัวดังกล่าวนี้ก็ต้องรักษาจุดยืน
ให้ชัดเจน มิเช่นนั้นก็จะกลายเป็นการเดินขั้วรอยประวัติศาสตร์เหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในอินเดีย ที่
พระพุทธศาสนาได้ถูกคุกคามจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาพราหมณ์ไป ซึ่งลอยเรียกว่า “พิฆาต
ด้วยการสวมกอดอย่างฉันทน์นึ่ง” (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, 2555:18) สำนวนต้นฉบับใช้คำว่า
Brahmanism killed Buddhism with a fraternal embrace. (David R. Loy, 2008:2) ลอยได้ยก
ปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น ที่วัดกลายเป็นธุรกิจส่วนตัว เพราะไม่สามารถยืน
หยัดในหลักการสำคัญที่เป็นแก่นคำสอนได้ พุทธศาสนิกชนไม่ได้ดำเนินไปตามมรรคาของศาสดา
หากแต่กลายเป็นเครื่องมือสำหรับการส่งเสริมความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์เองก็ไม่
ทำหน้าที่ หรือไม่เป็นแบบอย่างที่ตั้งม หากแต่เปลี่ยนสถานะไปเป็นเพียง “นาบุญ” ให้พุทธศาสนิกได้
อาศัยก้าวผ่านไปยังความสุขในชาติหน้า สิ่งที่ลอยได้พยายามทำในหนังสือเล่มนี้ก็คือการชี้ให้เห็น
ความสำคัญของการเข้าใจร่วมกันว่าอะไรคือแก่นแท้ของธรรม โดยเฉพาะความหมายที่ลึกซึ้งใน
สถานการณ์ที่แต่ละคนประสบอยู่

2. ความทุกข์ของตัวตน

ลอยตั้งคำถามเกี่ยวกับแก่นของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงคืออะไร บางคนอาจจะมองไป
ที่อริยสัจ แต่แท้จริงแล้ว จาริตธรรมส่วนใหญ่ในอินเดียก็สอนเรื่องทุกข์ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นมรรคา
เซน และสาบซยะบอกว่า ต้นเหตุของความทุกข์มาจากตัณหา และการหลุดพ้นจากตัณหาก็คือเป็นไป
เราจึงเห็นมรรคาที่นำพาออกจากทุกข์หลายเส้นทาง เช่น ปรัชญาโยคะสอนเรื่องร่างกายทั้งแปด (eight
limbs) ทำนองเดียวกับมรรค 8 (eightfold path) ของพระพุทธศาสนา ทรรศนะของลอยเห็นว่า มีสิ่ง
เดียวเท่านั้นที่ถือเป็นรากฐานสำคัญที่มรรคธรรมอื่นไม่มีคือ ความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง
ทุกข์กับความหลงผิดในตัวตน มนุษย์อยู่ในฐานะถูก “ตัวตน” ตามหลอกหลอนในฐานะเป็นผู้
บัญญัติการทุกอย่างทุกอย่างจนไม่สามารถมีอิสระได้ ลอยเรียกตัวตนว่าเป็น “หน้ากาก” โดยพยายาม
เชื่อมโยงให้เห็นรากศัพท์ที่สำคัญของคำว่า บุคคล (person) ซึ่งมาจากคำว่า หน้ากาก (persona-
mask) ในภาษาละติน (David R. Loy, 2008: 18). ตัวอย่างของหน้ากากที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตเริ่ม
ตั้งแต่ความรู้สึกว่า “ฉัน” “ของฉัน” กระทั่งถึง “เกียรติยศ” “ชื่อเสียง” ทุกข์จึงมีความเชื่อมโยงกับสิ่ง

ที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า “สังขาร” คือความคิดปรุงแต่งที่แต่ละคนแต่งขึ้น การขจัดความทุกข์ในชีวิตออกไปจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับขจัดความรู้สึกตัวตอนที่ฝังลึกอยู่ออกไป เพราะสิ่งนี้ไม่เคยมีอยู่จริง ลอยกำลังบอกว่า พวกเรากำลังวุ่นวายอยู่กับการปกป้องและส่งเสริมผลประโยชน์ของสิ่งที่ไม่เคยมีอยู่จริง ดังนั้นเราต้องตื่น หรือตระหนักรู้ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้

3. ความไม่เคยพอกับเงินที่มี

สังคมดั้งเดิมเงินเป็น “เครื่องมือ” แต่ปัจจุบันสถานะของเงินเปลี่ยนเป็น “เป้าหมาย” กลายเป็นศูนย์กลางของชีวิต ซึ่งมีวิบากกรรมอยู่ในนั้น เพราะยิ่งเราให้คุณค่ามากเท่าไร เราก็ยิ่งต้องใช้มันมากเท่านั้น เงินจึงกลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่คอยชักใยโดยสัญลักษณ์ที่เรายึดถือ ขณะเดียวกัน มันก็ลอยด้วยการลดทอนคุณค่าของชีวิต เป็นการพันนาการตัวเองโดยไม่ต้องใช้โช้ตรวน ภายใต้ข้อสรุปดังกล่าวเงินมีพัฒนาการมาโดยลำดับ เริ่มตั้งแต่ 1) การเป็นตัวกลางของการแลกเปลี่ยน ต่อมากลายเป็น 2) คลังแห่งมูลค่า ที่นับตัวเลขในมือ หรือในบัญชีเป็นเครื่องวัดความมั่นคง มั่งคั่ง และความสุข ต่อมาเงินได้ 3) ถูกใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินที่มากขึ้น เราจึงได้เห็นพลวัตที่ถูกกระตุ้นเพื่อความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องปกติธรรมดา และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นปัญหาหลอกหลวงให้เกิดความรู้สึกที่เรียกว่าไม่รู้จักพอ เพราะอีกด้านหนึ่งของการลงทุนก็คือ หนี้สิน เศรษฐกิจแบบทุนนิยมคือเศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนด้วยหนี้ ทำให้ทุกคนพอใจกับการเป็นหนี้ โดยมีความหวัง “อนาคตที่ดีกว่า” เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อน สุดท้าย 4) เงินได้กลายเป็นสัญลักษณ์ความจริงที่สำคัญที่สุดในชีวิต กระทั่งสามารถลดทอนคุณค่าของชีวิตดังกล่าวแล้ว

4. ความเขี้ยวอนอันยิ่งใหญ่

ในบทนี้ เดวิด อาร์. ลอย เปิดประเด็นด้วยการวิเคราะห์ความอยากมีชื่อเสียงว่า ทำไมคนเราถึงโหยหา และลงทุนลงแรงเพื่อสิ่งนี้กันมากมายนัก โดยสรุป เหตุผลหลักก็เพราะเราใช้ความมีชื่อเสียงเป็นเครื่องมือเพื่อ “อะไร” อีกหลายอย่างตามมา เช่น อำนาจ เงินตรา แรงแสดงดีดุดทางเพศ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ก็เป็นกับดักของชีวิตที่คอยบั่นทอน หรืออาจถึง “ป่นทัว” ให้ผู้มีชื่อเสียงทั้งหลายในโลกนี้ต้องดิ้นรน อย่างน้อยก็ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ดิ้นรนเพื่อรักษา ปกป้องชื่อเสียงไว้ให้คงอยู่ยาวนาน ประการต่อมา ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งชื่อเสียงยิ่งขึ้นไป แต่ประเด็นปัญหาก็คือ ยิ่งเราหมกมุ่นในชื่อเสียงมากเท่าไร เราก็ยิ่งทำให้เรารู้สึก “ขาด” ตามหลอกหลอนอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ ชื่อเสียง-ไม่มีชื่อเสียง ต่างก็เป็นทวิลักษณ์ที่เราไม่สามารถรับเอาเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งได้ หรือรับสิ่งหนึ่งมากกว่าอีกสิ่งหนึ่งได้ ดังนั้นท่าทีที่ถูกต้องต่อสิ่งนี้ก็คือความรู้สึกที่ว่า ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ขนาดไหนก็ตาม ก็ไม่อาจสร้างความพอใจให้กับมนุษย์ได้ ท้ายที่สุดก็ต้องตื่นขึ้นมายอมรับข้อเท็จจริงนี้ ตัวอย่างบทสรุปสำหรับท่าทีที่ควรจะเป็น ลอยยกตัวอย่างท่าทีของ

องค์ทะเลาะมาที่ดำรงฐานะเป็นทั้งประมุขรัฐบาลพลัดถิ่น ขณะเดียวกันก็เป็นประมุขของศาสนจักร แต่ที่ทรงงดงาม เพราะชื่อเสียงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อสถานะของพระองค์

5. กีบดักแห่งเวลา

ทุกซ์ส่วนใหญ่ในชีวิตของเราเกี่ยวข้องกับเวลา เพราะเรามักดึงตัวเองเข้าไปผูกติดกับช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ เช่น เราอาจกำลังนึกถึงความผิดพลาดในอดีต หรือกำลังกังวลกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แล้วส่งผลให้เกิดความเครียด ว้าวุ่นใจ เป็นต้น แม้สิ่งนั้นจะผ่านมาแล้ว หรือยังมาไม่ถึงก็ตาม แท้จริงแล้ว เวลาไม่ใช่สิ่งที่เรามี แต่เป็นสิ่งที่เราเป็น และแท้จริงแล้ว ไม่มีอะไรแยกออกต่างหากจากเวลา การแยกตนเองออกจากเวลาจึงกลายเป็นกีบดักที่คิดว่ามีเวลานอกเหนือจากตัวเรา คอยเหนี่ยวหรือรั้งเราไว้ เราจึงสามารถทุกซ์กับอดีต หรืออนาคตที่ไม่ได้มีอยู่จริง เพราะจริงๆ แล้ว ชีวิตและเวลาของเราอยู่ในรูปของปัจจุบันกาลเสมอ สิ่งที่เป็นปัจจุบันกาลย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ก็เป็นปัจจุบันกาลเสมอ เพราะเมื่อเรานึกอะไรบางอย่าง ไม่ว่าจะผ่านมาแล้ว หรือยังมาไม่ถึง เราก็นึกอยู่ในรูปของปัจจุบันนี้เท่านั้น

6. พระพุทธเจ้าองค์ที่สอง

พระพุทธเจ้าองค์ที่สอง เป็นสมัญญานามที่เอ่ยถึงนาคารชุน ในฐานะที่ท่านเป็นผู้เปิดประเด็น ชี้ให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาเกือบสองพันกว่าปี เราถูกหลงด้วยภาษา เพราะภาษาที่เราใช้กันอยู่ไม่ได้โปร่งใสเหมือนกระจก ที่สามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ทั้งหมด ตัวอย่างที่นาคารชุน ยกขึ้นแสดงก็คือ เราคิดว่า เราได้สัมผัสโลกโดยตรงจริง หากแต่ที่จริงแล้วเราสัมผัสโลกผ่านความเข้าใจที่เราสร้างขึ้น หรือก็คือจากการปรุงแต่งของเราเอง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ เมื่อเรามองสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ เรามักจะแยกตัวเองออกเป็น “อื่น” จากสรรพสิ่งเหล่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ฉัน” หรือ “ของฉัน” ซึ่งขัดแย้งกับข้อเท็จจริงของโลกที่มีลักษณะ “สัมพัทธ์” คือไม่มีสิ่งใดสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง และนั่นคือความหมายที่แท้จริงเมื่อนาคารชุนพูดเรื่องสูญญตา

7. จะขับเคลื่อนกรรมของท่านอย่างไร

เดวิด อาร์. ลอย เริ่มต้นด้วยข้อเท็จจริงเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเข้าใจเรื่องกรรม ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นไปในลักษณะที่ว่าเป็นกฎสากลจักรวาลที่แน่นอนเทียบได้กับกฎของฟิสิกส์ของนิวตัน ขณะที่การค้นพบของศาสตร์ใหม่ในปัจจุบันต่างไม่ยอมลงให้กับความเชื่อที่เป็นกลไกเช่นนั้น และหลักการเรื่องปัจเจกการ ซึ่งถือเป็นหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธเจ้าก็มีแนวโน้มที่จะอยู่ตรงกันข้ามกับการยอมรับความเชื่อเรื่องกรรมตามที่ปรากฏในจารีตดั้งเดิม ซึ่งบางแง่บางมุมดูจะเอนเอียงไปในทางนิตินิยมทางศาสนา เห็นได้จากมีการใช้กรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการในการอธิบายเรื่องวาระ การเหยียดผิว การกดขี่ทางเศรษฐกิจ ความพิการมาแต่กำเนิด เป็นต้น โดยถือเป็นส่วนหนึ่ง

ของกรรมที่ต้องยอมรับ และไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ลอยเล่าประสบการณ์ตรงกรณีเหตุการณ์ล้างเผ่าพันธุ์ ในเยอรมนีของพวกนาซี ท่านได้เรียนถามพระอาจารย์ท่านหนึ่งว่าเห็นอย่างไร คำตอบที่ได้คือ “ชาวยิวเหล่านั้นคงจะได้ทำกรรมไว้อย่างร้ายแรงยิ่ง...” (พรรณงาม เเงาธรรมสาร, 2555: 79). ซึ่งความเชื่อดังกล่าวเท่ากับเป็นการช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับผู้กระทำ ขณะเดียวกันก็เท่ากับเป็นให้ ผู้ถูกกระทำต้องยอมรับชะตากรรมโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ลอยได้ยกตัวอย่างคำสอนที่อยู่ในพระสูตร บางพระสูตรก็ดูเหมือนจะสนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น จุฬกัมมวิภังคสูตร แต่เหลี่ยมที่เห็นว่าพระพุทธเจ้า ปฏิเสธเรื่องนี้ก็มี เช่นในติตถสูตร เป็นต้น ประเด็นจึงอยู่ที่ชาวพุทธเองก็ต้องตระหนักรู้ว่า แท้จริงแล้ว เวลาพูดถึงเรื่องกรรมพระพุทธเจ้าให้น้ำหนักที่เรื่องใด ระหว่าง 1) ผลที่ตามมา 2) กฎเกณฑ์ กฎระเบียบที่ปฏิบัติ และ 3 เจตนา หรือแรงจูงใจที่ทำให้ทำอะไรบางอย่าง สมัยพุทธกาล พวกพรหมณ์ให้ความสนใจที่ระเบียบปฏิบัติ หรือพิธีกรรม ขณะที่พระพุทธเจ้าพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเจตนา นั่นคือชีวิตสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการปรับเปลี่ยนเจตนาในการกระทำของเราเสียบัดนี้ กรรมไม่ใช่สิ่งที่เรามี หากแต่คือสิ่งที่เราเป็น

8. กามารมณ์ผิดตรงไหน

เดวิด อาร์.ลอย พยายามแสวงหาเหตุผลถึงการบัญญัติสิกขาบทห้ามล่วงละเมิดทางเพศ โดยเด็ดขาด และถือเป็นเรื่องร้ายแรงในสังคัมพระ โดยเบื้องต้นได้ตั้งประเด็นว่า 1) เป็นเพราะกิจกรรมทางเพศเป็นเรื่องเลวร้ายในตัวของมันเอง หรือว่า 2) กิจกรรมทางเพศเป็นเครื่องขัดขวางการบรรลุธรรม ต่อประเด็นแรก ลอยได้พยายามพิจารณาในแง่ข้อเท็จจริงของธรรมชาติที่ว่า สัตว์โลกทั้งหลาย ดำรงเผ่าพันธุ์มาถึงปัจจุบันก็โดยอาศัยการสืบพันธุ์ ถ้าบอกว่ากิจกรรมทางเพศเป็นเครื่องขัดขวางการบรรลุธรรม มีตัวอย่างฆราวาสหลายคนบรรลุธรรมโดยที่ไม่ต้องบวช ทั้งสองประเด็นจึงน่าจะไม่ใช่เหตุผลหลักของการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ สิ่งที่ลอยหยิบยกขึ้นมาเป็นเหตุผลสรุปลงตรงที่ “ผลที่ตามมา” หากปล่อยให้ภิกษุมีกิจกรรมทางเพศ นับตั้งแต่ ความรู้สึกหึงหวง การตั้งครรรค์ ภาวะในการดูแลลูก ซึ่งในฐานะของนักบวชแล้ว ถือเป็นเรื่องที่ยุ้งยากพอสมควร ท้ายที่สุดก็ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของชาวบ้านที่ทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือในสังคัมญี่ปุ่นที่พระมีภรรยาได้ เมื่อมีภรรยาก็มีลูก เมื่อมีลูกก็ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู วัตถุประสงค์กลายเป็นธุรกิจครอบครัว เพราะเห็นสิ่งอื่นใดนั้น การมีเพศสัมพันธ์เป็นที่มาของความพอใจ และความปลื้มปิติ และเป็นได้ดีมากๆ ด้วย กามารมณ์จึงเป็นเครื่องกระตุ้นความอยากอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ถือเป็นเกมที่ธรรมชาติใช้เล่นกับเรา ถ้าเราไม่เข้าใจสิ่งนี้เราก็ออกจากทุกข์ไม่ได้

9. พระพุทธเจ้าจะทรงทำเช่นไร

ลอยยกปัญหาสถานการณ์วิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ มาเป็นโจทย์ใหญ่ให้ชาวพุทธได้หันมาสนใจร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่แค่นั่งพิจารณามองเหตุการณ์ด้วยท่าทีที่ปล่อย

วาง ทำเป็น “ทองไม่รู้ร้อน” และหลงคิดไปว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่เกี่ยวกับเรา การคิดเช่นนี้ เป็นการคิดแบบแบ่งแยก เป็นการเอาตัวเองออกจากสังคมโดยคิดว่าทำได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่มีที่ไหนในโลกที่เราจะสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ถูกคุกคาม หรือได้รับผลกระทบ การลุกขึ้นมาตั้งคำถามว่า พระพุทธเจ้าจะทรงทำเช่นไร เท่ากับเป็นการท้าทายว่า พระพุทธศาสนายังมีประโยชน์ต่อสังคม หากว่าพระพุทธศาสนาได้เข้าไปช่วยแก้ปัญหาร่วมสมัยได้ หาไม่แล้ว พระพุทธศาสนาก็ได้ตายไปแล้ว คำสอนทั้งหมดก็เป็นอันใช้ไม่ได้ ลอยได้ทิ้งประเด็นให้คิดตอนท้ายว่า หลักอทิปปัจจยตา ไม่ใช่แค่ญาณทัสสนะที่เรามาบังเอิญบนอาสนะ โลกที่เต็มไปด้วยทุกข์ เรียกร้องให้เราตระหนักรู้อย่างแท้จริงในหลักปัจจยการ เพื่อให้เป็นจริง ในวิถีชีวิตจริง ถ้าชาวพุทธไม่ทำเช่นนี้ หรือไม่ปรารถนาหาหนทางที่จะทำเช่นนี้ พุทธศาสนาก็ไม่ใช่วิถีแห่งจิตวิญญาณในโลกปัจจุบันอีกต่อไป

10. อุกุศลสามที่ถูกทำให้เป็นสถาบัน

พื้นฐานสำคัญของกรรมก็คือเรื่องของเจตนา และตัวเจตนานี้ก็เชื่อมโยงรากฐานสำคัญ 3 ประการ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญก่อให้เกิดความทุกข์ ได้แก่ โลภะ ความอยากได้, โทสะ ความคิดประทุษร้าย, และโมหะ ความหลง ปกติเรามักจะพูดถึงสิ่งเหล่านี้ในฐานะเป็นปัจเจกเท่านั้น แต่ในความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้ได้ถูกทำให้เป็นอัตตาร่วม (collective ego) กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่ซับซ้อนกลไกต่างๆ ในสังคมในรูปแบบสถาบันหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) สถาบันเศรษฐกิจ ซึ่งขับเคลื่อนด้วยความโลภที่บรรดาบรรษัทยักษ์ใหญ่ไม่เคยพอกับผลกำไรที่ได้ ส่วนผู้คนก็ไม่เคยพอกับการเสพบริโภค กลายเป็นเงื่อนไขให้แสวงหาความหมายชีวิตด้วยการซื้อและการบริโภค 2) สถาบันทหาร ซึ่งขับเคลื่อนด้วยโทสะ ปัญหาของสงครามก็คือ ไม่ว่าเราจะเป็นคนดี หรือคนเลว แต่สงครามก็ส่งเสริมและสร้างเหตุผลให้ส่วนที่เลวร้ายที่สุดของเราได้รับการกระตุ้นให้ฆ่าและทำร้ายมนุษย์คนอื่น เฉพาะสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียว มีฐานทัพโพ้นทะเลอย่างน้อย 737 แห่ง ใน 135 ประเทศ และใช้เงินนับล้านล้านดอลลาร์เพื่อการนี้ 3) สถาบันสื่อ ซึ่งขับเคลื่อนด้วยโมหะ ซึ่งใช้สำหรับการปลูกปั้น “ประสาทกลุ่ม” เพื่อหวังผลที่เป็นกำไร หรือผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการผลิต และการบริโภคอย่างบ้าระห่ำเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การตระหนักในกระแสธรรมชาติของอกุศลมูลทั้งสามที่ถูกทำให้เป็นสถาบันนี้จึงมีความสำคัญเท่าๆ กับการตระหนักรู้ภายในอันเกิดจากการปฏิบัติภาวนา

11. จิตสำนึกที่ถูกทำให้เป็นสินค้า: สังคมขาดสติ

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของคนเรากำหนดด้วยด้วยเงื่อนไขใหม่อย่างน้อย 3 ทาง 1) ข้อมูลข่าวสารมหาศาลที่โถมกระหน่ำใส่ ขณะที่เวลาเรามีอยู่เท่าเดิม ทำให้เกิดปัญหาเรื่องความท้าทายในการจัดลำดับเรื่องราวและตรรกะของเรา พร้อมๆ กับทำให้ความสนใจเราพร่ามัวไปด้วย 2) แต่ก่อนเวลาคือเงิน แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น “ความสนใจคือเงิน” ปรัชญาการโฆษณาที่ดีที่สุดจึงไม่ได้อยู่ที่การ

เผยแพร่ว่าสาร หากแต่อยู่ที่การแทงทะลุความคิดของสาธารณชนด้วยค้นหาและความเชื่อ เพราะมันคือกำไรงาม จึงไม่น่าแปลกใจที่เด็กอเมริกันวัย 4 ขวบ ครั้งหนึ่งไม่รู้จักชื่อจริงของตนเอง ขณะที่สองในสามของเด็ก 3 ขวบ จำเส้นโค้งสีทองซึ่งเป็นเครื่องหมายการค้าของแม็กโดนัลด์ได้ 3) การควบคุมความสนใจของสาธารณชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เฝด็จการควบคุมด้วยความรุนแรง ประชาธิปไตยควบคุมผู้คนด้วยโฆษณาชวนเชื่อที่แยบคาย ในทางปฏิบัติเราจึงอาจต้องค้นหาอิสรภาพของความสนใจรวมว่า ใครเป็นเจ้าของความสนใจของเรา และใครควรจะมีสิทธิ์ตัดสินสิ่งที่เกิดขึ้นกับมัน

12. เยียวยาระบบนิเวศ

แนวคิดเรื่องอนาคต สามารถนำมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะเป็นปัจจัยการที่ต้องอิงอาศัยกัน ไม่สามารถแยกกันได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้นจึงต้องดูแลกันและกัน รับผิดชอบต่อกันและกัน แนวคิดดังกล่าวปรากฏชัดเจนในพระบาลี รวมถึงอรรถกถา ซึ่งสะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตของพระสงฆ์ที่อิงอาศัยธรรมชาติ และเกี่ยวเนื่องกัน แม้ในสิกขาบทที่เป็นข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ก็สอดรับกับเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้ด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นเพราะสังคมขาดการตระหนักรู้ร่วมกัน และแยกตนเองออกจากธรรมชาติ ซึ่งยิ่งแยกตนเองออกจากธรรมชาติมากเท่าใด ความกังวลของเราก็กว้างไกลยิ่งขึ้น คำถามก็คือเรามีทำอย่างไรต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเทคโนโลยีในปัจจุบัน อะไรเป็นแรงผลักดัน แน่นนอนว่ามันถูกเชื่อมโยงด้วยผลประโยชน์ที่ไม่มีวันเพียงพอ เราถูกหลอกด้วยวาทกรรม “ความก้าวหน้า” ขณะที่โลกชีวภาพทั้งหมดคือรากฐานที่เรากำเนิดและดำรงอยู่ มันไม่ใช่แค่สิ่งที่เราอาศัยอยู่ แต่มันคือมารดาของเรา ทางออกคือเราต้องตระหนักรู้ และแสวงหาแนวทางร่วมกันเพื่อช่วยเยียวยาระบบนิเวศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเราด้วยข้อเสนอของลอยคือการหันมาใช้พลังงานทดแทน เช่น แสงแดด ลม ฯลฯ พร้อมทั้ง กับการลดความต้องการพลังงานอย่างจริงจัง

13. กรรมแห่งอาหาร

กรรมแห่งอาหารที่ถูกหยิบขึ้นมาวิเคราะห์ สรุปได้ 2 ประเด็นหลัก อย่างแรก ข้อถกเถียงเรื่องอาหาร-ไม่ทานเนื้อในกลุ่มของชาวพุทธ ประการต่อมา ทำที่ของพุทธศาสนาต่ออาหารที่มีการตกแต่งพันธุกรรม ตามความเห็นของเดวิด อาร์. ลอย การทาน-ไม่ทานเนื้อสัตว์ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แม้ทั้งสองกลุ่มนี้จะอ้างเหตุผลประการใดก็ตาม สิ่งสำคัญที่เป็นแก่นแท้ของอาหารคือ ต้องไม่เป็น “บ่อเกิดของตัณหา” โดยนัยนี้ พระพุทธศาสนาจึงสนใจที่วิธีการได้มาซึ่งอาหาร และความเพลิดเพลินในอาหาร ซึ่งอาจทำให้ไขว่เขวออกจากหลักธรรม การทาน-ไม่ทานเนื้อ ทำที่ของพระพุทธานุศาสนาก็ยังคงให้ความยึดหยุ่นในการปฏิบัติ ส่วนประเด็นเรื่องอาหารที่ผ่านการตัดแต่งพันธุกรรม ถือเป็นประเด็นใหม่ที่คำสอนยังไม่มีกล่าวเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ทศนะของพระพุทธานุศาสนาก็ไม่ได้ยกย่องเชิดชู

ธรรมชาติ อะไรที่ไม่เป็นธรรมชาติถือว่าเลวร้าย ลอยจึงเสนอหลักในการพิจารณาปัญหาเรื่องอาหารที่ผ่านการตกแต่งพันธุกรรมว่า ควรยึดหลักการว่าเป็น “บรรเทาทุกข์” หรือเป็นการ “เพิ่มทุกข์” เพราะโดยตัวเทคโนโลยีเองไม่ได้เป็นความดี หรือความชั่ว และก็ได้เป็นกลางด้วย ดังนั้นการพิจารณาในข้อนี้ จึงต้องย้อนกลับไปหาตัวรากฐานที่อยู่เบื้องหลัง นั่นคือตัวเจตนา

14. ทำไมเราจึงรักสงคราม

สงครามคืออนรก หรือยิ่งกว่านรก ไม่ว่าจะในขณะที่เกิดขึ้น หรือผลพวงหลังจากที่เกิดสงครามแล้ว ถึงกระนั้น สงครามก็ยังคงดำเนินไป และเราก็ได้เรียนรู้ที่จะทำใจกับมัน แม้จะไม่ยอมรับแต่ก็ไม่ใช่ทุกคนที่จะรังเกียจมัน ทั้งนี้เพราะมีผู้ได้ประโยชน์จากสงคราม และท้ายที่สุดแล้ว สงครามก็ถูกหยิบยกมาอธิบายบนพื้นฐานของความชอบธรรมได้แทบทุกครั้ง สงครามจึงยังคงมีเสน่ห์ดึงดูด และแม้กระทั่งกลายเป็นสิ่งเสียดสีที่สามารถให้ความหมายที่มนุษย์แสวงหา แม้แต่ในมิติของศาสนาเอง ก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดสงคราม สังคมพุทธเองก็ไม่มีภูมิคุ้มกันจากสงคราม สถาบันทางพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่นเองก็มีส่วนสนับสนุนความทะเยอทะยานเพื่อจักรวรรดินิยมของรัฐบาลฟาสซิสต์อย่างเต็มหัวใจ ที่ศรีลังกาก็มีพระสงฆ์ที่เข้ามายุ่งกับการเมืองคัดค้านการเจรจาต่อรองเพื่อยุติสงครามกลางเมือง คนที่ถือตัวเองเป็นพุทธองค์ก็พร้อมที่จะทำสงครามเนื่องจากพุทธศาสนา ความขัดแย้งนานาประการในตะวันออกกลางจากสายอับราฮัมทั้งสาม คือลัทธิยิวดา, คริสต์ศาสนา, และอิสลาม ล้วนมีความเข้าใจต่อโลกแบบเดียวกัน คือโลกนี้เป็นสนามรบที่คนดีต้องต่อสู้กับคนเลว ด้วยเหตุนี้ ทางรอดจึงขึ้นอยู่กับทางเลือกที่จะต่อสู้

15. บันทึกเพื่อการปฏิวัติแนวพุทธ

เป็นที่แน่ชัดว่า พุทธศาสนาเป็นมรรคาเพื่อการเปลี่ยนแปลงจิตวิญญาณส่วนบุคคล ไม่ใช่เพื่อปฏิบัติทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ แต่วิถีคิดและการกระทำของเราก็มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์สังคม ในทางกลับกัน สถาบันทางสังคมก็เป็นตัวกำหนดให้เราคิดและทำ ดังประเด็นปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งในตอนท้าย เดวิด อาร์. ลอย ได้เสนอแนวทางไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ถ้าเราไม่เปลี่ยนแปลงความโลภ ความโกรธ ความหลงในตัวเรา ความพยายามในการแก้ปัญหาทางสถาบัน อกุศลมูลทั้งสามก็คงไร้ประโยชน์หรืออาจแย่กว่าเดิม การเน้นที่การเปลี่ยนแปลงที่ตัวเราจึงมีความสำคัญ 2) ทุกข์มีสาเหตุมาจากความหลงผิด ไม่ใช่ความชั่ว ปัญหาพื้นฐานของสังคมถูกชักโยไป ในทางที่จะเพิ่มทุกข์ แทนที่จะลดทุกข์ เราทั้งหมดจึงกลายเป็นเหยื่อ โลกไม่ใช่สนามรบที่คนดีต้องทำลายคนชั่ว แต่เป็นที่ที่เราทำเรื่องโง่ๆ ต่อตัวเราเองและต่อกัน เนื่องจากเราโง่เขลาต่อธรรมชาติที่แท้จริงของตัวเอง 3) เราต้องตื่นรู้ด้วยกันทั้งหมด วิถีของพระโพธิสัตว์อยู่ที่ไม้อาจมีผู้ใดตื่นรู้ได้อย่างถึงที่สุดจนกว่าผู้อื่นจะตื่นรู้ด้วยกันทั้งหมด ชันติ และวิริยะ จึงเป็นหลักการสำคัญยิ่งในการกระทำร่วมกันในสังคมอย่างไม่เห็นแก่ตัว 4) ไม่มีสิ่งใดมีแก่นสารด้วยตัวของมันเอง เนื่องจากทุกสิ่งล้วนเกี่ยว

โยงกัน เมื่อสิ่งหนึ่งเปลี่ยน สิ่งอื่นๆ ก็เปลี่ยนด้วย อย่างไรก็ตามก็คิดว่า การเชื่อมโยงทั้งหมดจะเท่ากัน นี่เป็นเหตุให้เราต้องแสวงหาหัวใจของปัญหา

บทวิจารณ์

1. จุดเด่น

ต้องยอมรับว่ามุมมองของเดวิด อาร์. ลอย ที่สะท้อนออกมาทั้ง 15 เรื่องในหนังสือชื่อ “เงิน กามารมณ์, สงคราม, และกรรม” มีความเด่นชัดทั้งในแง่ของสาระสำคัญคำสอนทางพระพุทธศาสนา และมิติทางสังคมที่คุกรุ่นไปด้วยกำลังแห่งโลภะ โทสะ และโมหะที่อยู่ในรูปแบบต่างๆ ในสังคม ซึ่งได้ก่อตัวมาอย่างยาวนาน ทั้งยังมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นตามลำดับ หลายเรื่องพัฒนามาถึงขนาดเป็นสถาบันหลักในสังคมไปแล้ว เช่น โลภะ ถูกขับเคลื่อนมาในรูปของระบบเศรษฐกิจที่ถูกตั้งอยู่บนพื้นฐานของกำไร (สำหรับผู้ผลิต) ขณะเดียวกันก็ผลักดันให้ผู้คนในสังคมตกอยู่ในกระแสของบริโภคนิยมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (สำหรับผู้บริโภค) เวลาจึงไม่ใช่เงินอีกต่อไป หากแต่คือ “ความสนใจ” ซึ่งประเด็นนี้ดังกล่าวนี้ ก็จะนำไปสู่ความเชื่อมโยงมิติทางด้านการศึกษาที่มุ่งถึงความสนใจของคนในสังคมเพื่อประโยชน์ หรือเป้าหมายของตนเองเป็นหลัก เราจึงเห็นโฆษณาที่แทรกเข้าไปทุกอณูของการรับรู้ทั้งระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก จึงไม่น่าแปลกใจที่เด็กอายุ 4 ขวบ ประมาณครึ่งหนึ่งในอเมริกาจำชื่อตัวเองไม่ได้ แต่เด็ก 3 ขวบ สองในสามจำชื่อเส้นโค้งสีทองซึ่งเป็นเครื่องหมายสินค้าของแม็กโดนัลด์ได้

ข้อเขียนของเดวิด อาร์. ลอย แม้จะพยายามนำเสนอประเด็นปัญหาร่วมสมัย พร้อมทั้งเสนอจุดเชื่อมโยงมิติแห่งคำสอนที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาได้อย่างลุ่มลึก แต่เหนือสิ่งอื่นใดนั้น สิ่งที่ลอยพยายามสื่อในเกือบๆ จะทุกตอนก็คือ สาระและแห่งคำสอนพระพุทธองค์ ซึ่งดูเหมือนว่า ทุกสายจะไหลไปรวมอยู่ที่สาระดังกล่าวนี้ นั่นคือหลักการเรื่อง “อนัตตา” ลอยได้เกริ่นถึงหลักอนัตตาตั้งแต่บทนำ (พรรณงาม เงาธรรมสาร, 2555: 20,24,27). และเรื่องแรกของบทความก็เริ่มด้วยความทุกข์ของตัวตน ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวนี้เราเป็นผู้ประดิษฐ์มันขึ้นมา ทั้งๆ ที่มันไม่ได้มีอยู่จริง ปัญหาใหญ่ของเราคือการรื้อถอนความรู้สึก “ตัวตน” ซึ่งลอยเรียกว่า เป็นสาระและแห่งพุทธมรรค (พรรณงาม เงาธรรมสาร, 2555: 32). ลอยอธิบายเรื่องตัวตนว่าเหมือนกับเป็น “หน้ากาก” ที่เบื้องหลังหน้ากากคือความว่าง ไม่มีอะไรมีอยู่จริง นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างหลัก “อนัตตา” กับหลัก “กรรม” ว่าถ้าเข้าใจอนัตตา จะเข้าใจเรื่องกรรมได้อย่างลึกซึ้ง เพราะกรรมในพุทธศาสนานั้นเน้นที่ตัวเจตนา ดังนั้น กรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่เรามี หากแต่เป็นสิ่งที่เราเป็น

นอกจากเชื่อมโยงหลักกรรมแล้ว ลอยยังเชื่อมโยงไปถึงปัญหาเรื่อง “ความไม่เคยพอกับเงินที่มี” ว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะเราต่าง หรือสังคมต่างให้คุณค่าเงิน ทั้งๆ ที่โดยตัวของมันเองแล้ว เงินไม่ได้มีความหมายในตัวเอง แต่สังคมเป็นผู้สร้างราคาค่างวดขึ้นมาเอง ผู้ที่เข้าใจอย่างนี้ ย่อมสามารถ

ใช้เงินได้อย่างฉลาด และมีเมตตา ใช้มันเพื่อแบ่งเบาความทุกข์ของโลก ในบทถัดไป ลอยซี่ชี้ให้เห็นถึง ปัญหาของการมี “ตัวตน” โดยเริ่มตั้งแต่ความรู้สึกอยากมีชื่อเสียง อยากมีอำนาจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วย เสริมความมีตัวตนของเราให้หนักแน่นมากยิ่งขึ้น และยิ่งมีมากเท่าไร ก็ยิ่งกดดันให้เกิดความทุกข์ได้ ง่าย เพราะที่สุดแล้ว อำนาจ ชื่อเสียงก็เป็นอนิจจัง คือไม่จริงยั่งยืน การเหนียวรั้งให้อยู่กับเราตลอดจึง เป็นเรื่องที่ขัดแย้งอยู่ในตัว ดังจะเห็นได้จากคนมีอำนาจ ก็แสวงหาทุกช่องทางเพื่อรักษาอำนาจนั้นไว้ คนมีชื่อเสียง ก็พยายามแสวงหาทุกวิถีทางในการที่จะรักษาชื่อเสียงเอาไว้ ซึ่งผลที่ตามมาก็สามารถ คาดเดาได้ไม่ยากนัก

ประเด็นเรื่องกรรมที่ลอยเสนอไว้ ถือเป็นมุมมองที่น่าสนใจ และถือเป็นเรื่องสำคัญ อย่างที่ ลอยซี่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ มีเนื้อหาในคัมภีร์นับตั้งแต่พระไตรปิฎก ที่อธิบายเรื่องกรรมไว้ในแง่ที่เน้นเรื่อง วิบากมากจนเกินไป กลายเป็นจะเข้าไปสู่ทัศนคติที่ผิด เช่นในจุฬกัมมวิภังคสูตร ที่กรรมถูกนำมาอธิบาย เรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง หน้าตา ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมใน ลักษณะที่จำต้องยอมรับ หรือไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งในทางปรัชญาเรียกทัศนคติดังกล่าวนี้ว่า “นียัตินิยม” ลอยซี่ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการความคิดเรื่องกรรมโดยพยายามให้เห็นมุมของการ กระทำทางศีลธรรม 3 มุม ประกอบด้วย 1) ผลที่ตามมา 2) กฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ รวมถึงพิธีกรรม และ 3) เจตนา หรือแรงจูงใจที่นำไปสู่การกระทำ

ในสมัยพุทธกาล สังคมให้ความสำคัญในเรื่องของกฎเกณฑ์ และพิธีกรรม เพื่อให้ได้ผลที่ ตามมา ซึ่งบางครั้งก็กลายเป็นเรื่องของความหมกมุ่น แม้ในสังคมสงฆ์ จะเห็นพระก็หมกมุ่นอยู่กับ ปฏิบัติตามวินัยที่ซับซ้อน ขณะที่ชาวบ้านก็หมกมุ่นอยู่กับการสั่งสมด้วยการถวายปัจจัยไทยทานแก่ พระสงฆ์ มีหน้าที่เพียงเป็นผู้อุปัฏฐากวัด แนวคิดดังกล่าวทำให้กรรมกลายเป็นสินค้า โดยการสั่งสมบุญ ผลคือได้ไปบังเกิดในสวรรค์ หรือเพียบพร้อมด้วยโภคสมบัติในชาติต่อไป เป็นแนวทางที่เปิดโอกาส ให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “วัตถุนิยมทางศาสนา” เพราะคำสอนถูกใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุ การวางท่าที่ ดังกล่าวถือว่าพลาดเป้าหมายแห่งคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งเน้นบทบาทของเจตนาเป็นเรื่องสำคัญ สารัตถะแห่งคำสอนบอกเราว่า เราสามารถเปลี่ยนชีวิตเราได้ โดยการปรับเปลี่ยนเจตนาในการ กระทำของเรา กรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่เรามี หากแต่คือสิ่งที่เราเป็น และเราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม เจตจำนงของตัวเอง

อนึ่ง หากพิจารณาจากชื่อหนังสือ สื่อเจตนาของผู้เขียนว่าต้องการชี้ให้เห็นถึงพลัง ขับเคลื่อนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อจิตวิญญาณของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมซึ่งลอย นำเสนอในรูปของเงิน และกามารมณ์ ลอยซี่ชี้ให้เห็นถึงพลังอำนาจของทั้งสองสิ่งนี้ในมิติต่างๆ เช่น พุด ถึงตลาดหุ้นที่เป็นเสมือน“หลุมดำ” ทางจริยธรรม ที่นักลงทุนถูกแรงกระตุ้นให้ต้องเพิ่มค่าตอบแทนใน รูปของเงินปันผลและผลกำไรที่สูงขึ้นโดยที่ระบบเองก็ไม่เอื้อให้ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบด้านอื่น

เช่น คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม ศีลธรรมของคนในสังคม เป็นต้น ส่วนสงครามก็คือรูปแบบหนึ่งของการต่อสู้ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคม ซึ่งมนุษย์มักมีเหตุผลเสมอสำหรับการอธิบายถึงการกระทำของตน ไม่ว่าจะในแง่บวกหรือแง่ลบ ทำให้เราต่างก็ถูกปั่นด้วย “ตัณหา” และ “ความเชื่อ” ซึ่งยากต่อการแหวกวงล้อมออกมาจากวงจรดังกล่าวนี้ กลายเป็นชะตากรรมร่วมกันที่มนุษย์ต่างต้องเผชิญไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ในส่วนของการใช้ภาษา “เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม บันทึกเพื่อการปฏิบัติแนวพุทธ” ถือเป็นผลงานแปลอีกชิ้นหนึ่งที่ใช้ภาษาได้อย่างสละสลวย เข้าถึงอารมณ์ของต้นฉบับ แม้ในส่วนของภาษาคัมภีร์ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะ ผู้แปลก็สามารถถ่ายทอดได้อย่างลงตัว ทั้งมีความสอดคล้องกับข้อเท็จจริง เช่น บทนำได้พูดถึงเรื่องของการผสมผสานระหว่างมหายานกับลัทธิเต๋า กระทั่งทำให้เกิดนิยายเซ็น เดิมต้นฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่า ฉาน (Chan) แต่ผู้แปลก็เลือกที่จะใช้คำว่า เซ็น แล้ววงเล็บ (Chan) แทนที่จะแปลว่า ฉาน แล้ววงเล็บ (Zen) เหมือนต้นฉบับ, การเลือกที่จะแปล “eight limbs” ในบริบทปรัชญาโยคะ ว่า “รยางค์ทั้งแปด” และเลือกแปล “eightfold path” ในพระพุทธศาสนา ว่า “มรรคมืองค์แปด” (David R. Loy, 2008:15) ก็นับว่ามีความเหมาะสม เห็นเจตนาของผู้แปลว่า มีความพิถีพิถันในการใช้คำ และไม่ต้องการให้เกิดความสับสนหลักการในปรัชญาโยคะ กับพระพุทธศาสนา ซึ่งแม้ในต้นฉบับจะบอกว่า “ค่อนข้างจะคล้ายกัน” ผู้แปลก็เลือกจะบัญญัติ “รยางค์ทั้งแปด” เพื่อให้เห็นว่ามี ความแตกต่างกันในรายละเอียดของทั้งสองสำนักนี้

2. จุดอ่อน

ในส่วนของจุดอ่อน หรือจุดบกพร่องของหนังสือ ไม่ว่าจะเป็นส่วนไหนของต้นฉบับ ภาษาอังกฤษ หรือฉบับแปลของพรณงาม เก้าธรรมสาร ถ้าหากจะมี ไม่ใช่เป็นเพราะตัวหนังสือเอง หากแต่อยู่ที่ความเข้าใจของผู้อ่าน ซึ่งจะต้องพินิจตามทุกถ้อยคำ เพราะภาษา และสาระสำคัญของเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ นั้นมีมิติที่ลุ่มลึก มีมิติหรือบริบททางสังคมเป็นรากฐานสำคัญ บางช่วงบางตอนจึงอาจไม่สามารถเข้าใจอย่างทันที่ บ่อยครั้งที่ผู้วิจารณ์ไม่สามารถก้าวข้ามไปได้ทันทีทันใด หากแต่ต้องวนกลับมาทวนประโยค ทวนเนื้อหาเพื่อเก็บรายละเอียด และทำความเข้าใจ อีกรอบหรือสองรอบ จึงจะสามารถทำความเข้าใจ และอ่านประโยค หรือย่อหน้าถัดไปได้ เช่น ประโยคที่ว่า “ปัญหาพื้นฐานคือ เราไม่ชอบการไม่เป็นอะไรสักอย่าง แทนที่กลวงของคนเราย่อมเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัว ไม่มีสิ่งใดหมายถึงไม่มี สิ่งใดจะตีความได้หรือยึดถือได้ พูดอีกอย่างได้ว่า ความไม่มีของสิ่งใดของฉัน หมายความว่า ความรู้สึกถึงตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นของฉันไร้รากฐาน มันจึงถูกหลอกหลอนโดยความรู้สึกพื้นฐานของความไม่เป็นจริงและความไม่มั่นคง ความรู้สึกถึงตัวตนไม่มีทางที่จะมั่นคงได้เนื่องจากไม่มีสิ่งใดให้มั่นคง” (พรณงาม เก้าธรรมสาร, 2555: 32).

ตัวอย่างของการอธิบายความหมายของคำว่าศุนยตา/ความว่าง เดวิด อาร์.ลอย ก็เลือกที่จะอธิบายว่า “ตามความจริงแล้วมีความหมายสองด้าน รากศัพท์ของมันคือ *ศุน* ซึ่งแปลว่า *pong* ในทั้งสองความหมาย กล่าวคือ ไม่เพียงpongตัวแบบลูกบอลกลิ้ง แต่ยังเป็นความpongโตของสตรีมีครรภ์ซึ่งตั้งครรภ์แห่งความเป็นไปได้ที่น่าอัศจรรย์ ดังนั้นคำแปลที่ตรงกว่าของศุนยตาก็คือ *ความว่าง/ความเต็มเปี่ยม*” เป็นต้น การอธิบายศุนยตาเป็นทั้งความว่าง และความเต็มเปี่ยม จึงดูมีความย้อนแย้งกันอยู่ในตัว ทำให้ผู้อ่านต้องกลับไปพิจารณาค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ ซึ่งการค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่นี้ หากผู้อ่านไม่มีพื้นฐานความคิดเรื่องความว่างในปรัชญาตะวันออกแล้ว ก็อาจจะยุ่งยากในการทำควาเข้าใจประโยคนี้

อนึ่ง ประโยค/ข้อความในลักษณะดังกล่าวนี้มีอยู่ค่อนข้างจะมาก เรียกว่าประปรายอยู่เกือบทั้ง 15 ประเด็นหลักที่ผู้เขียนนำเสนอ ในการอ่านหนังสือเล่มนี้ให้ได้รรถรส และมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง อาจจำเป็นต้องหามุมสงบเพื่ออ่าน และตรีกตรองตามไปด้วย ซึ่งอาจจะทำให้เสียเวลาบ้างสำหรับผู้ “เร่งรีบ” หรือ “ด่วนได้”

สรุป

หนังสือ “เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม บันทึกเพื่อการปฏิวัติแนวพุทธ” ถือเป็นหนังสือที่ให้แง่มุมมองที่เป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาได้อย่างลุ่มลึก ไม่ใช่เพียงแต่การอธิบายหลักธรรมในรูปแบบเดิมๆ ตามแนวคัมภีร์ที่พบเห็นอยู่ทั่วไป หากแต่เป็นการอธิบายผ่านบริบทที่ครบถ้วนไม่ว่าจะในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมืองซึ่งมีความซับซ้อนมาโดยลำดับ จากข้อเท็จจริงที่เดวิด อาร์.ลอย นำเสนอในหนังสือดังกล่าวนี้ ถือเป็นกระตุกเตือนให้ผู้อ่านได้เกิดความตระหนักว่า เราจะไม่มีทางเข้าใจระบบคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ครบถ้วนเลย หากเราไม่เข้าใจข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมในแต่ละยุคสมัย เพราะพระพุทธเจ้าเอง พระองค์ก็ไม่ได้สอนคำสอนทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์โดยไม่มีพื้นฐานของปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ ในสังคมเวลานั้น

เอกสารอ้างอิง

เดวิด อาร์.ลอย. (2555). **เงิน กามารมณ์ สงคราม และกรรม**. พรรณงาม เเงาธรรมสาร ผู้แปล, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

David R. Loy, Money. (2008). **Sex, War, Karma: notes for a Buddhist revolution**. USA: Wisdom Publication, Inc.

_____. (2003). **The Great Awakening: A Buddhist Social Theory**. USA: Wisdom Publication, Inc.

_____. (2010). **The World is made of Stories**. USA: USA: Wisdom Publication, Inc.

Dhamacâri Nâgapriyâ. (2508). **Review: Money, Sex, War, Karma: Notes for a Buddhist Revolution**. www.nagapriya.com. [15 มีนาคม 2565].

Wayne Codling. **Review: Money, Sex, War, Karma: Notes for a Buddhist Revolution**, https://thecjbs.org/wp-content/uploads/2020/08/Codling_Money-Sex-War-Karma_119-121.pdf [15 มีนาคม 2565].

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

(ปรับปรุง เริ่มใช้ในการพิมพ์ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2564)

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

บัณฑิตศึกษา ห้อง 412 ชั้น 1 อาคารพระพรหมบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ 305 หมู่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
โทรศัพท์ 09-4514-1161, 08-3374-8741, 086-4654195, 08-1725-8693

2. ขอบเขตวารสาร ประเภท การส่ง ตรวจสอบ การเตรียม และการคัดเลือกบทความ

วารสารวรมัญจกษัตริย์ศาสตร์ปริทรรศน์ มีขอบเขตวารสาร ประเภท การส่ง ตรวจสอบ การเตรียม และการคัดเลือกบทความตีพิมพ์ในวารสาร ดังนี้

2.1 ขอบเขตวารสาร

วารสารวรมัญจกษัตริย์ศาสตร์ปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นองค์ความรู้ในมิติศาสนา ปรัชญา การศึกษา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา

2.2 ประเภทบทความ

วารสารวรมัญจกษัตริย์ศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1) บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ บทความที่เขียนขึ้นเป็นผลงานที่ได้จากการทำวิจัย ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิจัยโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

2) บทความวิชาการ (Academic Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ลักษณะวิเคราะห์ วิจัย โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี หรือนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ เพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง

3) บทความในลักษณะอื่น เช่น 1) บทความพิเศษ (Special Article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิใน

สาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการหรือวิชาชีพ 2) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ คือ การค้นหาจุดเด่นและจุดอ่อนของหนังสือเรื่องที่จะวิจารณ์ชี้ให้เห็นจุดอ่อน พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขให้เป็นจุดเด่นขึ้นมา เป็นการวิจารณ์เพื่อสร้างสรรค์ 3) บทความปริทรรศน์ (Review Article) ได้แก่ บทความที่รวบรวมความรู้จากตำราหนังสือ วารสาร จากผลงานหรือประสบการณ์ ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์ วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน 4) บทความปกิณกะ (Miscellany Article) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปลก ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ เป็นต้น สำหรับรูปแบบบทความในลักษณะอื่นโดยทั่วไปมักใช้เช่นเดียวกับบทความวิชาการ

2.3 การส่งบทความ

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434 และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

2.4 การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์เตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนส่งบทความให้กับกองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็ว และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าผู้นิพนธ์บทความจะแก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

2.5 การเตรียมบทความ

บทความใช้แบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง สำหรับบทความภาษาอังกฤษให้ใช้แบบอักษร Time Ex Roman ขนาดอักษร 12 และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและด้านซ้าย ขนาด 3.81 ซม., ขอบด้านขวาและด้านล่าง ขนาด 2.54 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้าทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

2.6 การคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 รูป/คน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้นิพนธ์บทความ และผู้นิพนธ์บทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind peer review)

3. รูปแบบบทความวิจัย

รูปแบบบทความวิจัยประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ชื่อบทความ (Article) ให้เขียนชื่อของบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.2 ชื่อผู้นิพนธ์ (Name and Surname of Author) ให้เขียนชื่อผู้นิพนธ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3 หน่วยงานต้นสังกัด (Affiliated agency) ให้เขียนว่าผู้นิพนธ์บทความมีหน่วยงานต้นสังกัดจากที่ใด (สาขาวิชา คณะ มหาวิทยาลัย) หรือกรณีเป็นนิสิต นักศึกษา ควรมีรายละเอียด เช่น หลักสูตร สาขา มหาวิทยาลัย ปีดำเนินงานวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยเขียนคำอธิบายเพิ่มเติมไว้เป็นเชิงอรรถแสดงไว้ตอนบนทางด้านขวาของหน้ากระดาษใต้ชื่อบทความที่เป็นภาษาอังกฤษ

3.4 บทคัดย่อ (Abstract) บทคัดย่อมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนให้ได้ใจความทั้งหมด บทคัดย่อของบทความไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง ให้มีเนื้อหาเขียนไว้ในบทคัดย่อที่สำคัญเพียง 3 ส่วน คือ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย และผลการวิจัย เท่านั้น

3.5 คำสำคัญ (Keyword) คือ คำที่เขียนขึ้นให้ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา ปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่ละคำเขียนคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (,) ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำ

3.6 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เขียนให้เห็นประเด็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัยว่ามีภูมิหลังอย่างไร ปัญหาดังกล่าวมีผู้เสนอแนวคิด ทฤษฎี ใดอย่างไร มีประเด็นใดที่ยังมีคำตอบ หากวิจัยเรื่องนี้แล้วคาดว่าจะได้คำตอบปัญหานี้อย่างไร เขียนให้ชัดเจน มีข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสนับสนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล

3.7 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน ควรเขียนแยกกันให้เห็นเป็นข้อ ๆ

3.8 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด รูปแบบการวิจัย ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง (วิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (วิจัยเชิงคุณภาพ) เครื่องมือที่ใช้ในการ

วิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล (ถ้ามี) แต่ละประเด็นมีรายละเอียดชัดเจน

3.9 ผลการวิจัย (Results) เป็นการนำเสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ในการนำเสนอผลการวิจัย อาจใช้ภาพถ่าย ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิประกอบได้

3.10 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการอภิปรายผลการวิจัยเข้ากับหลักแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อค้นพบการวิจัยมาอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาการวิจัย หรือทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.11 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้นิพนธ์ควรเขียนให้ได้ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ 3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.12 การอ้างอิง (References) ใช้การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (In-Text Citation) ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ () แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายทันสมัย ถูกต้อง การอ้างอิงเอกสารที่เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศที่มีใช้ภาษาอังกฤษ ให้ผู้นิพนธ์บทความแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างถูกต้อง เป็นรูปแบบเดียวกัน

4. รูปแบบบทความวิชาการ หรือบทความในลักษณะอื่น

รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้นิพนธ์บทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ชื่อบทความ ชื่อผู้นิพนธ์ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อ คำสำคัญ ให้ปรับใช้ตามที่ได้แนะนำไว้ในบทความวิจัย ข้อ 3.1-3.5 โดยอนุโลม

4.2 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัยการทบทวนข้อมูลจากเอกสาร รายงานวิจัย และหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทความในเรื่องนี้ และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาที่ต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับทราบ เขียนให้ชัดเจน โดยนำข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล

4.3 เนื้อหา (Content) คือ ส่วนเป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ผู้นิพนธ์บทความต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีการกำหนดประเด็นและรายละเอียดชัดเจน น่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้นิพนธ์บทความเป็นสำคัญ

4.4 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้นิพนธ์บทความเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

4.5 การอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งได้นำเสนอไว้แล้วใน (ข้อ 3.12)

รูปแบบบทความวิจัย

1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม.

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทความภาษาไทย (14 pt)

Name and Surname of Author (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keyword:

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย) (18 pt)

(16 pt)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (18 pt)

(16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt)

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt)

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt)

(อังกฤษ) (16 pt)

1.5 นิ้ว

หรือ

3.81 ซม.

1 นิ้ว

หรือ

2.54

ซม.

1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม.

รูปแบบบทความวิชาการ

1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม.

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ-นามสกุลผู้รับผิดชอบบทความภาษาไทย (14 pt)

Name and Surname of Author (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ : (ไม่เกิน 5 คำ)

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keyword:

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย) (18 pt)

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt)

(อังกฤษ) (16 pt)

1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม.

1.5 นิ้ว
หรือ
3.81 ซม.

1 นิ้ว
หรือ
2.54 ซม.

รูปแบบบทวิจารณ์หนังสือ

1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม.

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อหนังสือ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อหนังสือ)ภาษาอังกฤษ(ถ้ามี) (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ผู้เขียน: (ใส่ชื่อผู้เขียนหนังสือ)

ชื่อ-นามสกุลผู้นิพนธ์บทวิจารณ์หนังสือภาษาไทย (14 pt)

Name and Surname of Author (14 pt)

ผู้แปล: (ถ้ามีผู้แปลให้ใส่ชื่อผู้แปล)

หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)

ภาพปกเล่มหนังสือที่นำมาใช้

เว้น 1 บรรทัด

วิจารณ์

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย) (18 pt)

1.5 นิ้ว

หรือ

3.81 ซม.

(16 pt)

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

บทวิจารณ์ (18 pt)

จุดเด่น (16 pt)

จุดอ่อน (16 pt)

สรุป (18 pt)

(16 pt)

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt)

(อังกฤษ) (16 pt)

1 นิ้ว

หรือ

2.54 ซม.

1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม.

5. การเขียนเอกสารอ้างอิง ตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 (แทรกในเนื้อหา)

5.1 คัมภีร์พระไตรปิฎก:

พระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ ให้อ้างอิงย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
อ้างอิงจาก พระไตรปิฎก/ คัมภีร์	ดังในเวรวิญชสูตร(ที.สี.(ไทย) 9/246/83.) ที่ กล่าวว่า “หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจี ทุจริต และมโนทุจริตกล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นผิด...”	...ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกาม ทั้งหลาย บรรลุจตุตถฌานที่ไม่มี ทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะ อุเบกขาอยู่ เรียกว่า อธิจิตตสิกขา (อง.ตัก. (ไทย), 20/87/312)

5.2 หนังสือ และวารสาร:

1) กรณีผู้แต่ง 1 คน ให้ระบุ ชื่อ-นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุ
ทั่วไปให้ใส่คำว่า พระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วย ฉายานาม (ชื่อภาษาบาลี) และพระภิกษุที่มีสมณ
ศักดิ์ให้ใส่ ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะ ชื่อสมณศักดิ์

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ (2561: 1) ให้ทัศนะว่า..... (ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561: 1)
ภาษาอังกฤษ	Tongtip, (2018: 1) said that (Tongtip, 2018: 1)

2) กรณีผู้แต่งมี 2 คน

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	บรรจง โสดาดี และ ชาญรัฐ สะอาดเอี่ยม (2560: 5) ให้ทรรศนะว่า..... (บรรจง โสดาดี และ ชาญรัฐ สะอาดเอี่ยม (2560: 5)
ภาษาอังกฤษ	Sodadee and Sa-ard-iam, (2017: 5) said that..... (Sodadee and Sa-ard- iam, 2017: 5)

3) กรณีผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป

รูปแบบ	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ภาษาไทย	ชาญรัฐ สะอาดเอี่ยม และคณะ (2560: 5) ให้ ทรรศนะว่า..... (ชาญรัฐ สะอาดเอี่ยม และคณะ , 2560: 5)

ภาษาอังกฤษ	Sa-ard-iam et al. (2017: 5) said that.....(Sa-ard-iam et al. 2017: 5)
------------	--	----------------------------------

5.3 สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. / (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์) / ตำแหน่ง(ถ้ามี) / สถานที่สัมภาษณ์ เช่น
 พระสมุห์หาญ ปญญาโร, (17 มีนาคม 2562). เจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง หมู่ 14 ตำบลกระโพ
 อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์.

PhraKrusuvithanphatthanabandhit. (10 May 2013). Voice-Rector. Interview.

5.4 สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง / ชื่อเว็บไซต์ / (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น) จาก
<http://www.xxxxxxxxxx>. เช่น

สุนันทา เลาวัดย์ศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบบเข้มข้นจากขยะ
 ครั้วเรือ. วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (17 มีนาคม 2562). จาก
http://www.journal.msu.ac.th/index.php?option=com_

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). Positive Effect of Probiotic Lactobacillus
 Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model. (12 February 2014).
[http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;
 jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03](http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03).

6. การเขียนเอกสารอ้างอิง (ทำยบบทความ)

6.1 หนังสือ:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อหนังสือ / (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี)) / เมืองที่พิมพ์ / : สำนักพิมพ์.

6.2. วารสาร:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ชื่อวารสาร, / ปีที่(ฉบับที่), / เลขหน้า.

6.3 วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง. / ระดับวิทยานิพนธ์, / ชื่อคณะ / : / ชื่อมหาวิทยาลัย.

6.4 สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. / (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์) / ตำแหน่ง(ถ้ามี) / สัมภาษณ์

6.5 สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง / ชื่อเว็บไซต์ / (วัน เดือน ปี ที่สืบค้น) จาก
<http://www.xxxxxxxxxx>.

7. การเขียนภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น สำหรับ คำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

หนังสือขอเสนอบทความลงตีพิมพ์ “วารสารวณิฏโองแหกรพุทธศาสตรปริทรศนั”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

(กรุณาสงมาพรอมกับบทความ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้อมูลทั่วไป

ข้าพเจ้าชื่อ ฉายา.....นามสกุล

ที่อยู่ติดต่อ เลขที่.....หมู่.....ซอย.....ถนน

แขวง/ตำบลเขต/อำเภอ.....จังหวัด.....

รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์มือถือ.....Email.....

2. ข้อมูลบทความ

ลักษณะของบทความ () วิทยานิพนธ์/การค้นคว้าอิสระ อาจารย์ที่ปรึกษา.....

สังกัด/สถานศึกษา.....

ประเภท () บทความวิชาการ (Academic Article) () บทความวิจัย (Research Article)

ภาษาของบทความ () ภาษาไทย () ภาษาอังกฤษ

ชื่อบทความ (ภาษาไทย)

..... ชื่อบทความ

(ภาษาอังกฤษ)

.....

คำสำคัญ (ภาษาไทย)

Keywords (ภาษาอังกฤษ)

3. คำรับรอง

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า

1. บทความเป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความเป็นจริง

2. บทความนี้ไม่เคยลงพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นหรือในงานประชุมวิชาการ ไม่ว่าจะเป็บทความคัดย่อ หรือฉบับเต็ม

3. ข้าพเจ้าได้รับทราบและจะดำเนินตามกรอบจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ (Publication Ethics) อย่างเคร่งครัด การละเมิดลิขสิทธิ์เป็นความรับผิดชอบของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ายอมรับข้อกำหนดและนโยบายการพิจารณาตีพิมพ์บทความของวารสารวณิฏโองแหกรพุทธศาสตรปริทรศนัเรียบร้อยแล้ว และยอมรับการพิจารณาวินิจฉัยและการตัดสินของกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด

ลงนาม.....

(.....)

...../...../.....

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1. บทความที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับ บทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. เนื้อหาของบทความจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
3. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาใช้ในบทความของตัวเอง ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานเหล่านั้น
4. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของบทความ ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหาตามแบบฟอร์ม (template) ของวารสาร
5. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการ และรับผิดชอบบทความจริง
6. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
7. ผู้เขียนควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป
8. การกล่าวขอบคุณในกิตติกรรมประกาศ ผู้เขียนควรขออนุญาตจากผู้ที่กล่าวขอบคุณเสียก่อน
9. บทความของผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
10. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความเป็นส่วนตัว และสุขภาพของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องและให้ผลที่น่าเชื่อถือ มีคุณค่าทั้งด้านวิชาการและสังคม
4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง

6. เมื่อบรรณาธิการตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียน เพื่อพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์การตีพิมพ์

7. บรรณาธิการมีเอกสิทธิ์ในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์ และรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

3. ผู้ประเมินบทความควรรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ